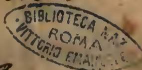

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
12
G
15

AVLI GEL LII LVCVLEN TISSIMI SCRI PTORIS NOCTES ATTICAE.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1537.

Frat. Antonius [illegible]

INDEX EORVM quæ notatu digna in hisce noctibus uisa sunt.

A

Atrium

Comp

Crates

Dentes

Fontium

Interibi

Mul

Pata

Plinij

Rubidus

FINIS.

ALTER INDEX QVO QVICquid in unaquaq; re lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inuenire quàm facilime queat.

QVAE AD PHILOSOPHIAM DE NATURA, & dialecticam, & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

QVAE AD GRAMMATICAM & RHETORICAM ATTINENT.

QVAE AD MORES ueterum & historiam pertinent.

FINIS.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

Quali proportione, quibusq; collectionibus
Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philo=
sophum dixerit,* de cōprehēdenda corporis pro= * in
ceritate,qua fuit Hercules,cum uitam inter homi=
nes uiueret. CAP. I.

PLVTARCHVS IN
libro, quem scribit ὁπόση ψυχῶν
καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐ=
φυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, *scitè,sub=
tiliterq; ratiocinatum Pythago=
ram philosophū dicit,in reperien=
da modulandaq; status,longitudi=
nisq; Herculis præstantia. Nam cum ferè constaret cur=
riculum stadij, quod est * Pisis apud Iouem Olympium,* *Pisæ,ad Io
Herculem pedibus suis metatum,idq; fecisse longum pe= uis Olym=
des sexcentos: cætera quoq; stadia in terris Græciæ,ab pij
*alijs posteà instituta,pedum quidem esse numero sexcen=
tûm,sed tamen esse aliquantulum breuiora:facilè intelle=
xit modum,spatiumq; plantæ Herculis,ratione propor=
tionis habita,tanto fuisse,quàm aliorum procerius,quan=
to Olympicum stadium lōgius esset,quàm cætera. Com=*

prehensa autem mensura Herculani pedis, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam modificatus est: atque ita id collegit, quod erat consequens, tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem, quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis, anteiret.

Ab Herode Attico consulari uiro tempestiuè deprompta in quendã iactabundũ, & gloriosum adolescentẽ, specie tantum philosophiæ sectatorẽ, uerba Epicteti Stoici: quibus festiuiter à uero Stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent. CAP. II.

Herodes Atticus uir & Græca facundia, & consulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cũ apud magistros Athenis essemus, ĩ uillas ei urbi proximas, me, & clarißimum uirum Seruilianum, compluresq; alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenij cultum cõcesserant. Atq; ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephisia, & æstu anni, & sidere autumni flagrantißimo, propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; canorisq; auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendio, & promptior. Is plerunq; in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiuè, atq; insubidè differebat;*

*canoris atq;

præq;

præq; se uno cæteros omnes linguæ Atticæ principes,gentemq; omnẽ togatam,totumq; nomẽ Latinum,rudes esse, & agrestes prædicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis,syllogismorum captionumq; dialecticarum laqueis strepebat: κυριεύων τὰς σχαζούσας θεωρίας, aliosq; id genus griphos,neminem posse dicẽs,nisi se,dissoluere. Rem uerò Ethicam,naturamq; humani ingenij,uirtutumq; origines,officiaq; earum confinia,aut contrà morborum,uitiorumq; fraudes,animorumq; labes,ac pestilentias asseuerabat,nulli esse ulli magis ea omnia explorata,comperta,meditataq;. Cruciatibus autẽ doloribusq; corporis, & periculis mortem minitantibus, habitum statumq; uitæ beatæ,quam se esse adeptum putabat,neq; lædi,neq; imminui,existimabat : ac ne oris quoq;,& uultus serenitatem Stoici hominis,unquam ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes cum*flaret glorias,iamq; omnes finẽ cuperent,uerbisq; eius defatigati pertæduissent,tum Herodes Greca,cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permitte,inquit,philosophorũ amplißime,quoniã respõdere nos tibi,quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquẽtia uestra senserit,dixeritq; Epictetus Stoicorũ maximus:iußitq; proferri dissertationũ Epicteti digestarum ab Ariano primũ librum,in quo ille uenerãdus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabant,neq; frugi,neq; operæ probæ,sed theorematibus tantum nugalibus,& puerilium isagogarũ commẽtationibus dilatrantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est,ea quæ addidit. Quibus uerbis Epictetus seuerè simul ac festiuiter seiun-

*efflaret

xit, atque diuisit à uero, atque syncero Stoico qui esset proculdubio ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαραπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, *uulgus aliud nebulonũ hominum, qui se Stoicos nuncuparent: ultroq; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctißimæ disciplinæ nomen ementirentur.*

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
Τῶν ὄντων. τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγεία, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς, τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτῶν, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίηκας; δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐάν σοί τις οὕτω πως παραστάθεὶς εἴπῃ, λέγε μοι, σὺ τὰ πρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις; αὐτῷ τί ἡμῖν, καὶ σοί ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις, ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit. Quodq́ est circunspectè & anxiè considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit. Notataq́ inibi, & relata quæ Theophrastus, & Marcus Cicero super ea re scripserunt.

CAP. III.

Chilo

Chilo, præstabilis homo sapientiæ, quonã usq; debuerit contra legem, contraq; ius pro amico progredi, dubitauit: eaq; res in fine quoque uitæ ipso, animum eius anxit. Et alij deinceps multi philosophiæ sectatores (ut in libris eorum scriptum est) satis* inquisitè, satisq; sollicitè quæsierũt, ut uerbis, quæ scripta sunt, ipsis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ, παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ ποῖα. Ea uerba significant quæsisse eos, an contra ius, contráue morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, & quemnam ad usque modum. Super hac quæstione tum ab alijs (sicuti dixi) multis, tum uel diligentißime à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia Peripatetica modestißimo, doctißimoq;. Eaq; disputatio scripta est (si rectè meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eum librum M. Cic. uidetur legisse, cum ipse quoq; librũ de amicitia componeret: & cætera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimauit (ut ingenium facundiaq; eius fuit) sumpsit, & transposuit commodißimè, aptißimeq;. Hunc autem locum (de quo satis quæsitum esse dixi) omnium rerum aliarum difficilimum, strictim, atque cursim transgressus est. Neque ea, quæ à Theophrasto pensiculatè, atque enucleatè scripta sunt, executus est: sed anxietate illa, & quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis (si recensere quis uellet) apposui: *His igitur finibus utẽdum esse arbitror, ut cum emendati mores amicorum sint, tum sit inter eos omniũ rerum, consiliorum, uolũtatum, sine ulla exceptione, communitas: ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ

Chilo Lacedæmonius.

*inquit scitè

Amici causa an delinquendum aliquando sit.

uoluntates amicorum adiuuādæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama, declinandum sit de uia: modò ne summa turpitudo sequatur. Est enim, quatenus amicitiæ uenia dari poßit. Cum agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de uia, ut etiam nonnunquam uoluntatē illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisq; ad adiuuandum digreßio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire me, in huiusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo insecutura est, de uia recta esse declinādum? nisi id quoq; me docuerit, quam putet magnā turpitudinem? & cum decessero de uia, quousq; digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus dari amicitiæ uenia poßit. Hoc imo ipsum est, quod maxime discēdum est, quodq; ab ijs, qui doceāt, minimè dicitur, quatenus, quaq; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiens (de quo paulò antè dixi) conseruādi amici causa, de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est: falsum enim pro amici salute consilium dedit. Id ipsum tamen in fine quoque uitæ, an iure poßit reprehēdi, culpariq;, dubitauit. Cōtra patriā, inquit Cicero, arma pro amico sumenda non sunt. Hoc profectò nemo ignorauit: & priusquā Theognis, ut Lucilius ait, nasceretur. Sed id quæro, id desidero, cum pro amico contra ius, & cōtra quàm licet, salua tamē libertate atq; pace faciendū est: & cum de uia (sicut ipse ait) declinandū est: quid & quantum, & in quali causa, & quonam usq; id fieri debeat? Pericles ille Atheniensis egregius uir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret, professus est.

Nam

Nam cum amicus eum rogaret, ut pro re causaq; eius falsum deieraret, his ad eũ uerbis usus est: Δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. *Theophrastus in eo quem dixi libro, inquisitius quidem super hac re ipsa, & exactius pressiusq;, quàm Cicero, disseruit. Sed is quoq; in docẽdo, non de uno quoq; facto singillatim æstimat, neq; certis exemplorũ documẽtis, sed generibus rerũ summatim uniuersimq; utitur, ad hunc ferme modum: Parua, inquit, & tenuis, uel turpitudo, uel infamia subeũda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & compẽsatur leue damnũ delibatæ honestatis, maiore alia, grauioreq; in adiuuando amico honestate. Minimaq; illa labes, & quasi lacuna famæ immunentis, partarum amico utilitatũ ratione solidatur: Neq; nominibus, inqt, moueri nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici utilitas. Ponderibus hæc enim, potestatibusq; præsentibus, nõ uocabulorũ appellatiõibus, neq; dignitatibus generũ dijudicãda sunt. Nã cũ in rebus aut paribus, aut nõ lõgè secus, utilitas amici, & honestas nostra consistit: honestas proculdubio præpõderat. Cum uerò amici utilitas nimio est amplior, honestatis autẽ nostræ, in re nõ graui, leuis iactura est: tunc quod utile amico est, id primũ illo, quod honestũ nobis est, fit plenius. sicuti magnũ põdus æris, parua lamina auri fit pretiosius. Verba adeò ipsa Theophrasti super ea re adscripsi:* οὐκ οἶδ' εἴπου τοῦτο τῷ γένει, τιμιώτερον ἔστι, καὶ ὅτι ὁποῖον ἂν ᾖ μέρος τούτου πρὸς τὸ τηλικοῦτον θατέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλικοῦτον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλικοῦτον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον

πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. Phauorinus quoq; philosophus huiuscemodi indulgentiã *permißoq;. gratiæ, tempestiuius laxato paulùm, *remissoq; subtili iustitiæ examine, his uerbis definiuit: ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ᾽ ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. Post deinde idem Theophrastus ad hanc ferme sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & paruitates rerum, & magnitudines, atque has omneis officiorum æstimationes, alia nonnũquam mom̃eta extrinsecus, atq; aliæ quasi appendices personarum, & causarum, & temporum, & circunstantiæ ipsius neceßitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur & regunt, & quasi gubernant, & nunc ratas efficiũt, nunc irritas. Hæc talia quæ Theophrastus satis cautè, & solicitè, & religiose, causa disserendi magis, disputandiq; dilig̃etia, quàm cum decern̄edi sententia, atq; fiducia dißeruit: quoniam profectò causas scientiæ, corporũ uarietates, disertationumq; & differentiarum ignorantes, directum atq; perpetuũ, distinctumq; in rebus singulis præceptũ, quod ego in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Eius autem Chilonis (à quo disputatiunculæ huius initium fecimus) cum alia quædam sunt monitu utilia, atq; prudentia, tum id maximè exploratæ utilitatis est, quòd duas ferocißimas affectiones amoris atq; odij, intra modum tantum coërcuit: Hac, inquit, fini ames, tanquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tanquam fortasse pòst amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutarch. philosophus in lib. περὶ ψυχῆς, uerbis ita scripsit: Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ

μηδένα

μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quàm tenuiter, curioseq́ explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo commutati argutiam. CAP. IIII.

ANtonius Iulianus rhetor perquàm fuit honesti, atq; amoeni ingenij, doctrina quoq; ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur: ut iudicium factum esse adamussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij, quam pro Cn. Planco dixit, ita æstimauit. Sed uerba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam: Quanquàm dissimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniā dissoluit, statim nō habet id quod reddidit. Qui autem debet, æs retinet alienum: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere, si hoc soluero. nec minus ei redderē uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nō accidisset. Crispū sanè, inquit, agmē oratiōis rotūdūq;, ac modulo ipso numerorū uenustum: sed quod cū uenia legendū sit uerbi paulū immutati, ut sentētiæ fides salua esset. Nāq; debitio gratiæ & pecuniæ collata, uerbū utrobiq; seruari posset. Ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæq; debitio uidebitur: si & pecunia quidē deberi dicatur, & gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, soluta'ue: quid cōtrà in gratia debita, reddita'ue, debitiōis uerbo utrinq; seruato disseratur. Cicero autē inquit, cum gratiæ pecu- Ant. Iulianus.

niæq; debitionẽ dißimilem esse dixisset, eiusq; sentẽtiæ rationem redderet, uerbum, debet, in pecunia ponit, in gratia, habet, subijcit pro, debet. Ita enim dicit: Gratiam autẽ & qui refert habet: & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Sed id uerbum habet, cum proposita comparatione nõ satis cõuenit. Debitio enim gratiæ, nõ habitio cum pecunia confertur. Atque ideo consequens quidem fuerat sic dicere: Et qui debet, in eo ipso quod debet, refert: quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiã, eo ipso redditam diceret, quia debetur. Immutauit ergo, inquit, & subdidit uerbum ei uerbo, quod amiserat, finitum: ut uideatur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hũc modum Iulianus enodabat, dijudicabatq; ueterũ scriptorum sentẽtias, quas apud eũ adolescẽtes lectitabãt.

Quòd Demosthenes rhetor cultu corporis, atque uestitu probris obnoxio, infamiq; mundicia fuit: quodq; item Hortensius orator ob eiusmodi mundicias, gestumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est. CAP. V.

Domosthenis cultus. *DEmosthenem tradunt, & uestitu, cæteroq; cultu corporis nitido, uenusto, nimisq; accurato fuisse. Hinc etiam* κόμψη *illa* χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι,
*dati. *ab æmulis, aduersarijsq; probro* datum. hinc etiam turpibus, indignisq; in eum uerbis non temperatum: cum parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eundem modum*
Hortensius. *Hortensius omnibus firme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior: qui cum multa munditia, & circunspectè compositeq;*

compositeq; indutus, & amictus esset, manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ: maledictis appellationibusq; propositus iactatus est: multaq; in eum, quasi in histrionē, in ipsis causis atque iudicijs dicta sunt. Sed cū* L. Torquatus *subagresti homo ingenio, & infestiuo, grauius, acerbiusq; apud consiliū iudicū, cū de causa* Syllæ *quæreretur, nō iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam* Dionysiam *eum, notissimæ saltatriculæ nomine, appellaret: tū uoce molli, atq; demissa* Hortēsius: Dionysia, *inquit,* Dionysia *malo equidē esse: quàm, quod tu* Torquate, ἄμυσος, ἀφροδίατος καὶ ἀπρόσιτος.

*probrosis

L. Torquatus

Dionysia.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contrà modo defensa sit.

CAP. VI.

Metellus de uxore ducēda.

M*Vltis & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio* Metelli Numidici, *grauis ac diserti uiri, quàm in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore possemus, Quirites, esse: omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo uiui posit: saluti perpetuæ potius, quàm breui uoluptati cōsulendum. Videbatur quibusdam Metellum* CENS. *cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereq;: sed con-*

tra illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunq; esse in matrimonijs molestijs asseueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquàm uiderētur, paruas & leues facilesq; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus obliterari: easdemq; ipsas neque omnibus, neque naturæ uitio, sed quorundam maritorū culpa, & iniustitia euenire. Titus autē Castritius rectè, atq; condignè Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit, CENS. loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est sententijs uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis: si modò uerisimiles sint, & posint ad mouendos hominum animos qualicūq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atque impugnatum relinquat. Sed enim Metellū, inquit, sanctum uirum, illa grauitate, & fide præditum, cum tanto honore, atque uitæ dignitate apud Populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod uerum sibi esse, atque omnibus uidebatur: præsertim cū super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatoq; uitæ usu comprehenderētur. De molestia igitur cunctis hominibus notißima confessus, eaq; confeßione fidem sedulitatis, ueritatisq; commeritus: tum denique facilè, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidißimum, atque uerißimum persuasit: ciuitatem saluam esse, sine matrimoniorum frequentia, non posse. Hoc quoq; aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus aßidua lectione: non hercle minus, quàm quæ à grauißimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt: Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle debent

debent nobis, quàm parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? ijsdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt. Dij immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, Hanc sibi rem sperãt præsidio futurum: neq; mendam esse, neq; uitium: errareq; istos, qui bonos uiolant libros, & Futuram scribunt. Atque ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictũ, quod probe scriptum perperã mutatur: & aspersa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auide sectatus est. CAP. VII.

IN *oratione Ciceronis quinta in Verrem, libro spectatæ fidei, Tyroniana cura atq; disciplina facto, ita scriptum fuit: Homines tenues obscuro loco nati nauigant, adeuntq; ad ea loca, quæ nunquàm antea adiuerant, neque noti essent, quò uenerunt: neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tantum fiducia ciuitatis, non modò apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur, neque apud ciues solũ Romanos, qui & sermonis & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed quocunq; uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Videbatur quàm pluribus in extremo uerbo menda esse: decuisse enim scribi putabãt, nõ Futurum, sed Futuram: neq; dubitabãt, quin liber emendatus esset: ne ut in Plauti comœdia*

mœdia mœchus (ſic enim mendæ ſuæ illudebant) ita in Ci*ceronis oratione ſolœciſmus eſſet manifeſtarius.* Aderat *ibi forte amicus noſter, homo lectione multa exercitus, cui pleraque omnia ueterum literarum quæſita, meditata, euigilataq́; erant.* Is *libro inſpecto, ait nullum eſſe in eo uerbo neque mendam, neq; uitium,* Ciceronem *probè, ac uenuſtè locutum.* Nam Futurum, *inquit, non refertur ad rem, ſicut legētibus temerè & incurioſè uidetur: neq; pro participio poſitum eſt: ſed uerbum eſt indefinitum, quod* Græci *appellant* ἀπαρέμφατον, *neque numeris, neque generibus præſeruiens, ſed liberum undiq; & impromiſcuum eſt.* Quali C. Gracchus *uerbo uſus eſt in oratione, cuius titulus eſt, de* Qu. Popilio *circum conciliabula, in qua ita ſcriptum eſt:* Credo ego inimicos *meos hoc dicturum.* Inimicos, *inquit, dicturum, & non dicturos.* Videtur'ne *ea ratione poſitum eſſe, apud* Gracchum *dicturum, qua eſt apud* Ciceronem *futurum? ſicut in* Græca *oratione, ſine ulla uitij ſuſpitione, omnibus numeris generibusq́;, ſine diſcrimine attribuuntur huiuſcemodi uerba,* ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, *& ſimilia.* In Q. *quoque* Quadrigarij *tertio annali uerba hæc eſſe dixit:* Dum ij conciderentur, *hoſtium copias ibi occupatas futurum.* In *duodecimo annali eiuſdē* Quadrigarij *principiū libri ſic ſcriptum:* Si pro tua bonitate, & *noſtra uoluntate tibi ualetudo ſuppetit, eſt quod ſperemus deos bonis benefacturum.* Item *in* Valerij Antiatis *libro quarto & uiceſimo ſimili modo ſcriptum eſſe:* Si *hæ res diuinæ factæ, recteq́; perlitatæ eſſent, aruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſſurum.* Plautus *etiam in* Caſina, *cum de puella lo-*

queretur

queretur occisurum dixit, non occisuram, his uerbis:
Eiam'ne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum.

Item Laberius in Gemellis:

Non putaui, inquit, hoc eam facturum. *Non ergo isti omnes soloecismus quid esset, ignorauerũt? Sed & Gracchus, dicturum: & Quadrigarius, futurum, & benefactu rum: & Plautus, occisurum: & Antiâs, processurum: & Laberius, facturum, indefinito modo dixerunt. Qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tẽpora distrahitur: sed omnia isthæc una eademq; declinatione complectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurum, non uirili genere, neq; neutro (soloecismus enim foret planè) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tullij Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeij, ita scriptum esse à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: Cum nostros portus, atque eos portus quibus uitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neque soloecismum esse aiebat, in potestatem fuisse, ut uulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat: qua & Græci ita uterẽtur, & Plautus uerborum Latinorum elegãtissimus in Amphitryone dixit: Non uero mihi in mẽtem fuit: nõ (ut dici solitum est) in mente. Sed enim præter Plautum (cuius ille in præsenti exemplo usus est) multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atque his uulgo annotamentis inspersimus. Vt rationem istam missam facias, & autoritates, sonus, qui*

In potestatem esse.

In mẽtem fuit.

Euphonia. qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentis orationis Marci Tullij conuenisse: ut quoniam utrumuis dici Latinè posset, Potestatem dicere mallet, nō Potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectiusq́; , insuauius hoc imperspectiusq́; est: si modò ita explorata aure homo sit, non surda, nec iacenti: sicuti est hercle, quod explicauit dicere maluit, quàm expli- Explicauit. cuit, quod esse iam usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeij habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur.

Historia in libris Phocionis philosophi reperta, super Laide meretrice, & Demosthene rhetore. CAP. VIII.

PHocion ex Peripatetica disciplina, haud sanè ignobilis uir fuit. Is librum multæ, uariæq́; historiæ refertum composuit: eumq́; inscripsit, κέρας ἀμαλθείας. ea uox Cornucopiæ. hoc fermè ualet, tanquam si dicas, Cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam, uenustatemq́; formæ grandem pecuniã demerebat: cōuentusq́; ad eam ditiorum hominũ ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos dictum adagium: Adagium. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς: quòd frustra

iret

iret Corinthum ad Laidē, qui non quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & ut sibi sui copiam faceret, petit. At Lais μυρίας δραχμὰς, ἢ τάλαντον poposcit: hoc facit nummi nostratis denariûm decē milia. Tali petulātia mulieris, atq; pecuniæ magnitudine ictus expauidusq; Demosthenes, auertit iter: & discedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ: quantumq; temporis imperatum obseruatumq; sit, dicendi simul ac tacendi.

CAP. IX.

Ordo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiēdi instituendiq; discipulos, huiuscemodi fuisse traditur: Iam à principio adolescētes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. id uerbum significat, mores naturasq; hominum, coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deq; totius corporis filo atq; habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinam statim iubebat, & tēpus certum tacere: non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat, neq; percontari, si parum intellexerat: neq; cōmentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quàm bienniū. Hi prorsus appellabantur, intra tempus tacēdi audiendiq;, ἀκουστικοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficilimas, tacere, audireq;: atque esse iam cœperant silentio eruditi,

Pythagorica disciplina.

ἀκουστικοί.

cui erat nomen ἐχεμυθία: tum uerba facere, & quærere, quæq; audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur exprimere, potestas erat. Hi dicebātur in eo tempore μαθηματικοὶ, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere, atq; meditari inceptauerant: quoniam geometriam, gnomonicam, musicam, cæterasq; item disciplinas altiores μαθήματα ueteres Græci appellabant: uulgus autem (quos gentilitio uocabulo Chaldæos dicere oportet) mathematicos dicit. Exinde his scientiæ studijs ornati, ad perspicienda mundi opera, & principia naturæ procedebant: ac tunc deniq; nominabantur φυσικοί. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus cū dixisset: Nunc autē, inquit, isti, qui repētè pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc satis, quòd sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι: sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait: Hoc me primum doce. Item alius: Hoc uolo, inquit, discere, istud nolo. Hic à symposio Platonis incipere gestit, propter Alcibiadis comessationem: Ille à Phædro, propter Lysiæ orationē. Est etiā inquit (proh Iupiter) qui Platonem legere postulet, nō uitæ ornandæ, sed linguæ orationisq; comendæ gratia: nec ut modestior fiat, sed lepidior. Hæc Taurus dicere solitus est nouitios philosophorum sectatores cum ueteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoq; non prætereundum est, quòd omnes simul qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiæ pecuniæq; habebant, in medium dabant, & coibatur societas inseparabilis: tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atq; uerbo Romano appellabatur κοινόβιον.

Mathematici. Chaldæi.

Quibus

Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philosophus adolescentem uetustè nimis & priscè loquentem. CAP. X.

Phauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborum cupidißimo, & plerasque uoces nimis priscas & ignotißimas, in quotidianis, communibusq; sermonibus expromenti: Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquißimi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucidè cũ suis fabulati sunt: neq; Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt: tu autem perinde quasi cum matre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris: quòd scire atq; intelligere neminẽ uis, quæ dicas. Non'ne homo inepte, ut quod uis abunde consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais: quòd honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis: loquere uerbis præsentibus. atque id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore: ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens uerbum.

Phauorini in uetuste loquentes reprehensio.

Quod Thucyd. historiæ scriptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbaq; eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.

CAP. XI.

Lacedæmoniorum mos in certamine.

AVtor historiæ Græcæ grauißimus Thucydides, *Lacedæmonios summos bellatores nō cornuum, tubarum'ue signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei diuinæ gratia, neque etiam ut excitarentur, atq; euibrarentur animi, quod cornua, & litui moliuntur: sed contrà, ut moderatiores, modulatioresq́; fierent: quod tibicinis numeris temperatur.* Nihil adeò in congrediendis hostibus, atq; in principijs præliorum ad salutē, uirtutemq́; aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptumq́; in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi canere inceptabant. *Ea ibi præcentione tranquilla & uenerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam, uis & impetus militum, nè sparsi dispalatiq́; proruerent, cohibebatur.* Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis libet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt: καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν ἀργεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως, καὶ ὀργῇ χωροῦντες. λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν, πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ ἤδεος χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὅ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν τοῖς προσόδοις.

Cretenses quoq; prælia ingredi solitos, memoriæ datum est: præcinente, ac præmoderāte cithara gressus. Halyattes autē rex terræ Lydiæ, *more atq; luxu barbarico præditus, cum bellū Milesijs faceret (ut* Herodotus *in historijs tradit) cōcinētes habuit fistulatores, & fidicines: atq; fœminas etiam tibicinas in exercitu, atq; in procinctu habuit*

buit, lasciuientiũ delitias conuiuiorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarumq; concentu, uerum conspiratu tacito nitibundos:

Οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Quid ille uult ardẽtißimus clamor militum Romanorũ, quem in congreßibus præliorũ fieri solitũ scriptores annaliũ memorauere? contra'ne institutũ fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantẽ? Cum uerò propè ad manus uentum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est. Ecce autem pro tibicina Laconica, tibiæ quoq; illius concionatoriæ in mentem uenit, quam C. Graccho cum populo agẽte præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. Sed nequaquam sic est, ut à uulgo dicitur: canere tibia solitũ, qui ponè eum loquentẽ staret, uarijsq; modis tum demulcere animum, actionemq; eius tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius, si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderũt, stetisse in circunstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimendum, sedandumq; impetũ uocis eius. Refrueſcente nanq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehemẽtia indiguisse non (opinor) existimãda est. Marcus tamen Cicero fistulatorẽ istum utriq; rei adhibitum esse à Graccho putat: ut sonis tum placidis, tum citatis, aut demissam,

Achæi ad pugnam taciti.

Romanorum ritus in certamine.

C. Gracchi fistula.

iacentemq; orationem eius erigeret, aut ferocientem, sæuientemq; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaque idem Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliẽte tuo literato homine, quem seruum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occultè cum concionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælij institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris Problematum scripsit: quo manifestior fieret, exploratiorq; militum securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingreßione huiuscemodi minimè conuenit: & mœsti, atq; formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca Arist. super ea re apposui: Διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibusq; ceremonijs, ac religionibus, ac cognomine à Pont. Max. capiatur: & quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est: quodq;, ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est.

CAP. XII.

Virginis Vestalis capiendæ modus.

QVi de Vestali uirgine capienda scripserunt (quorũ diligentißimè scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorẽ, quàm annos X. natã, negauerũt capi fas esse. Itẽ, quæ nõ sit patrima, & matrima. Item, quæ

quæ lingua debili, sensu'ue auriũ deminuta, alia'ue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emancipatus sit: etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes aliter ambo'ue seruitutem seruierũt, aut in negotijs sordidis diuersantur: sed eam cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Item cuius pater flamen, aut augur, aut quindecimuir sacris faciundis, aut qui septemuir epulonum, aut salius est: sponsæ quoque pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ uocatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Ateius scriptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet: & excusandam eius, qui liberos treis non haberet. Virgo autem Vestalis simulatq; capta, atque in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita est, eo statim tempore sine emãcipatione, ac sine capitis minutione, è patris potestate exit: & ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem, rituq; capiundæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi quòd capta fuisse fertur, quæ capta prima est à Numa rege. Sed Papiam legem inuenimus, qua cauetur, ut pontificis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legantur: sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papia non necessaria nunc uideri solet. Nam si quis honesto loco natus adeat põtificem maximum, atq; offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi posit, gratia Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autem uirgo propterea dici uidetur, quia Pontifex Maximus manu præhensa, ab eo parente, in cuius potestate est, ueluti bello

capta abducitur. In libro I. Fabij Pictoris, quæ uerba Pontificem Maximum dicere oporteat, cum uirginem capit, scriptū est. Ea huiusmodi sunt: Sacerdotē Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem Vestalem facere pro populo Romano Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Plerique autem capi uirginem solam debere dici putant. Sed flamines quoque diales, item pontifices, & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro II. ita scripsit: P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen dialis captus. Marcus Cato de Lusitanis, cum Ser. Galbam accusauit, eum dicit ius pontificium discere noluisse. Ego me nūc uolo ius pontificium optimè scire. Iam'ne ea causa Pontifex capiat? Si uolo augurium optime tenere, ecquis me ob eam augurem capiat? Præterea in cōmentarijs Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato: neque intestatæ quisquam: sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quæritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur: quoniā quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

Amata prima uirgo Vestalis.

Quæsitum in philosophia esse, quidnam foret in recepto mandato rectius, id'ne omnino facere, quod mandatum est, an nonnunquam etiam contrà, si id speres ei, qui mandauit, utilius fore: superq; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ.

CAP. XIII.

IN officijs capiendis, censendis, iudicandisq;, quæ Græcè καθήκοντα *philosophi appellant, quæri solet, an*

negotio

negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito, contrà quid facere debeas, si eo facto uideri poßit res euentura proſperius, exq; utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps *quæſtio, & in utranq; partem à prudentibus uiris arbitrata eſt.* Sunt *enim non pauci, qui ſententiam ſuam una in parte defixerint,* & re ſemel ſta* *ut *tuta, deliberatáq; ab eo, cuius negotium id potißimum eſſet, nequaquam putauerint contra dictum eius eſſe faciendum: etiam ſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur: ne ſi ſpes feſelliſſet, culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.* Si *res forte melius uertiſſet, dijs quidem gratiam habendam: ſed exemplum tamen intromißum uideretur, quo bene cõſulta conſilia religione mandati ſoluta corrumperentur.* Alij *exiſtimauerunt incommoda prius, quæ metuenda eſſent, ſi res geſta aliter foret quàm imperatum eſt, cum emolumento ſpei penſitanda eſſe.* Et *ſi ea leuiora, minoráq;: utilitas autẽ cõtrà grauior, & amplior, ſpe quantum poteſt firma oſtenderetur: tum poſſe aduerſum mandata fieri, cenſuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occaſio amitteretur.* Neq; *timendum exemplum non parendi tradiderunt, ſi rationes huiuſcemodi duntaxat non adeſſent.* Cum *primis autem reſpiciendũ putauerunt ingenium, naturamq; illius, cuius ea res, præceptũq; eſſet: ne ferox, durus, indomitus, inexorabiliſq; ſit: qualia fuerunt* Poſthu*mana imperia, &* Manliana. Nam *ſi tali præceptori ratio reddenda ſit: nihil faciendum eſſe monuerunt aliter, quàm præceptum eſt.* Inſtructius *deliberatiuſq; fore arbitramur theorematium hoc de mandatis huiuſcemodi*

obsequendi: si exemplum quoque P. Craßi Mutiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Craßus à Sempronio Asellione, & plerisque historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditißimus, quòd nobilißimus, quòd eloquentißimus, quòd iurisconsultißimus, quòd Pont. max. Is cum in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circunsedere oppugnareq; Leucas oppidum pararet opusq; esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτονα molis Atheniensium sociorum, amicorumq; Populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset uter maior esset, eum mittendum curaret. Tum magister ἀρχιτέκτων comperto quamobrem malum desideraret, non uti iußus erat maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremq; faciendo arieti, facilioremq; portatu existimabat, minorem misit. Craßus eum uocari iussit, & cum interrogasset, cur non quem iusserat misisset, causis, rationibusq;, quas dictitabat spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisq; multum cecidit, corrumpi atq; dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iußus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, feceritq; C. Fabritius magna uir gloria, magnisq; rebus gestis, sed familiæ pecuniæq; inops: cùm ei Samnites, tanquam indigenti, graue aurum donarent.

CAP. XIIII.

Iulius

IVlius Higinus in lib. de uita, rebusq; illustriũ uirorum, sex legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabritium impe- ratorem Pop. Ro. uenisse: & memoratis multis, magnisq; rebus, quæ bene ac beneuolè post redditam pacem Samni tibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam: orasseq; uti acciperet, uteretúrq; : atq; id facere Samnites dixisse, quòd uiderent multa ad splendorem domus, atque uictus deesse, neq; pro magnitudine, dignitateq; lautum paratumq; esse: Tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atq; inde porrò ad uentrem imum deduxisse, & legatis ita respondisse: dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atq; imperare posset, nunquàm quicquã defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab ijs, quibus eam sciret usui esse, non accipere. C. Fabritius.

Quàm importunum uitium sit futilis, inanisq; loquacitas: & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ uiris, detestatione iusta culpata sit. CAP. XV.

QVi sunt leues, & futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt: eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguam autẽ debere aiunt non esse liberam, nec uagam: sed uinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic enim uideas quosdam scatere uerbis, sine ullo iudicij negocio, cũ securitate multa, & profunda: ut loquentes plerunq; uideantur, loqui sese nescire. Vlyssem cõtrà Homerus uirum sapienti facundia præditum, uocẽ mittere ait Homerus de Vlysse.

re ait non ex ore, sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis, habitumq́; uocis, quàm ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiæq́; *uerborum coërcendæ uallum esse oppositum dentium, luculentè dixit: ut loquendi temeritas, non cordis tantum custodia, atque uigilia cohibeatur, sed & quibusdam quasi excubijs in ore positis sepiatur.* Homerica, *de quibus suprà dixi, hæc sunt:*

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει
Τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

M. Tullij *quoq; uerba posui, quibus stultam, & inanem dicendi copiam grauiter, & uerè detestatus est:* Dummodo, *inquit, hoc constet, neque infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, neq; inscitiam illius, cui res non suppetat, uerba non desint, esse laudandam: quorum si alterum sit optandum, malim equidē indisertam prudentiam, quàm stultam loquacitatem.* Item *in libro de oratore* 1. *uerba hæc posuit: Quid enim est tam furiosum, quàm uerborum uel optimorum & ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scientia? Cum primis autem* M. *Cato atrocissimus huiusmodi uitij insectator est. nanq; in oratione, quæ inscripta est, Si se Cæcilius trib. pleb. appellasset:* Nunquàm, *inquit, tacet, quem morbus tenet loquēdi, tanquàm ueternosum bibendi, atq; dormiendi. Quòd si non conueniant, tum conuocari iubet: ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet.* Itaq; *auditis, nō auscultatis: tanq̄ pharmacopolā.* Nam *eius uerba audiuntur: uerum ei se nemo committat, si æger est.* Idem *Cato in eadem oratione eidē* M. *Cæcilio*

lio Trib.pleb.uilitatem opprobrans,non loquendi tantū, uerumetiā tacendi: Frusto, inquit, panis conduci potest, uel uti taceat,uel uti loquatur. Neq; nō merito Homerus unum ex omnibus Thersiten ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellabat: uerba illius multa, ἄκοσμα strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud ἀμετροεπῆ ἐκολῷα? Eupolidis quoq; uersus de id genus hominibus consignatißimè factus est: λαλεῖν ἄριστος ἀδυνατώτατος λέγειν. Quod Sallustius noster imitari uolens: loquax, inquit,magis quàm facundus. Quapropter Hesiodus poëtarum prudentißimus, linguam non uulgandam, sed recondendam esse dicit,perinde ut thesaurum.Eiusq; esse in promendo gratiam plurimam: si modesta,& parca & modulata sit.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος

Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicarmium quoq; illud non inscitè se habet,

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò sumptum est, Qui cum loqui nō posset, tacere non poterat.Phauorinum ego audiui dicere uersus istos Euripidis, ἀχαλίνων στομάτων ἀνόμου τ' ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de ijs tantum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent:sed uel maximè de hominibus quoq; posse dici, stulta & immodica blaterantibus: quorum lingua tam prodiga,infrenisq; sit, ut fluat semper, & æstuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significātißimo uocabulo λάλους appellatos. Valerium Probrum grammaticum illustrem, ex familiari eius docto uiro comperi, Sallustianum illud:

Satis

Satis eloquentiæ, ſapientiæ parum, breui antequàm uita deccederet, ſic legere cœpiſſe, & ſic à Salluſtio relictum affirmaſſe, Satis loquentiæ, ſapientiæ parum. quòd loquentia nouatori uerborum Salluſtio maximè cōgrueret: eloquentia cum inſipientia minime conueniret. Huiuſcemodi autem loquacitatem, uerborumq; turbam magnitudine inani uaſtam facetiſsimus poëta Ariſtophanes inſignibus uocabulis denotauit in his uerſibus:

Satis loquentiæ, ſapientiæ parum.

Ανθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαλόσομον
Ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,
Στόμα περὶ λάλητον, κομποφακελορήμονα.

Neque minus inſigniter ueteres quoq; noſtri, hoc genus homines in uerba prouectos, locutulcios, & blaterones, & linguaces dixerunt.

Locutuleij. Linguaces. Blaterones.

Quòd uerba iſthæc Quadrigarij ex annali tertio ibi, Mille hominū occiditur, non licentia, neq; de poëtarum figura, ſed ratione certa, & proba grammaticæ diſciplinæ dicta ſunt. CAP. XVI.

Mille hominū occiditur.

QVadrigarius in III. annaliū ita ſcripſit: Ibi occiditur mille hominum: occiditur, inquit, non occiduntur. Item Lucilius in III. ſatyrarum,

Ad portam mille eſt, à porta exinde Salernum.

Mille inquit eſt, non mille ſunt. Varro in XVIII. rerum humanarum: Ad Romuli initium plus mille, & centum annorū eſt. Cato in I. originum: Inde eſt ferme mille paſſus. Mar. Cicero in VI. in Antonium: Ita'ne Ianus medius in L. Antonij cliētela eſt? quis unquā in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummūm ferret expenſum? In his atque multis alijs, mille numero ſingulari dictum

Macrob. lib. I. cap. 5.

ctum est. Neq; hoc (ut quidam putant) uetustati conces=sum est, aut per figurarum concinnitatem admißum est, sed sic uidetur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quod Græcè χίλιοι dicitur, sed quod χιλιὰς, & sicut una χιλιὰς, & duæ χιλιάδες, ita unum mille, & duo milia, certa atq; directa ratione dicitur. Quamobrem id quoq; rectè, & probabiliter dici solitum, mille denariûm in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem, præterquàm superius posui, alio quoq; in loco id manifestius demonstrat. Nam libro x v. ita dicit:

Hunc mille paßûm qui uicerit, atq; duobus,
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur.
Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio libro x i.

Mille die nummûm potes uno quærere centum.

Mille paßûm dixit pro mille paßibus, & uno mille nummûm, pro unis mille nummis: aperteq́; ostendit mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, eiusq́; pluratiuum esse millia, & casum etiam capere ablatiuum, neq; cæteros casus requiri oportere, cum sint alia pleraq; uocabula, quæ in singulos tantum casus: quædam etiam, quæ in nullum inclinētur. Quapropter nihil iam dubium est, quin M. Cicero in oratione quā scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facilè mille hominum uersabatur ualentiū. Non Versabātur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates uxoris ingeniũ intractabile: atq; inibi quid M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit. CAP. XVII.

Xantippe.

XAnthippe Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa: irarumq; & molestiarum muliebrium, per diem, perq; noctem scatebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talẽ perpetior, insuesco & exerceor, ut cæterorum quoq; foris petulantiam, & iniuriam facilius ferã. Secundũ hanc sententiã quoq; Varro in satyra Menippea, quam de offico mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est: qui tollit uitiũ, uxorẽ cõmodiorẽ præstat: qui fert, sese meliorẽ facit. Hæc uerba Varronis tollere, & ferre, lepidè quidẽ composita sunt: sed tollere, apparet dictum, pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse: quæ fieri scilicet à uiro honestè poßunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.

Socratis patientia.

Quòd M. Varro in libro de ratione uocabulorum XIIII. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit: quodq; idem Var. in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit.

CAP. XVIII.

IN quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctißimum tunc ciuitatis hominem L. Lælium errasse ostendit

ostendit: quòd uocabulum Græcum uetus traductum in linguam Romanã promeracò, & quasi à se primitus Latinè fictum esset, resoluit in uoces Latinas, ratiõe etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: In quo Lælius noster literis ornatißimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborũ antiquorũ Græcorum, perinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus (ut ait) quòd est leuipes, sed quòd est uocabulum antiquum Græcum. Multa Lepus.
enim uetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc uocabulis utantur: & illum esse plerique ignorent græcum, quem nunc nominant ἕλληνα*: puteum esse, quod uocant* φρέαρ*: leporẽ, quod* λαγωὸν *dicunt. In quo non modò Lælij ingeniũ non reprehẽdo, sed industriã laudo. Successum enim fortuna, experientiam laus sequitur. Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratiõe uocabulorũ scitißimè, de usu utriusq; linguæ peritißimè, de ipso Lælio clemẽtißimè. Sed in posteriore eiusdẽ libri parte dicit, furẽ ex eo* Fur.
dictum, quòd ueteres Rom. furuum atrum appellauerint: & fures per noctẽ, quæ atra sit, facilius furentur. Non'ne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Lælius de lepore? Nam quod Græcis nunc κλέπτης *dicitur, antiquiore Græca lingua* φῶρ *est dictum: hinc per affinitatem literarum, quæ* φὼρ *Græcè est, Latinè fur. Sed ea res fugerit'ne tunc Varronis memoriam, an contrà aptius & cohærentius putarit furẽ à furuo, id est, nigro, appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.*

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege. CAP. XIX.

Libri Sibyllini.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouē libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula: eos uelle dixit uenūdare. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atq; immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit: & treis libros ex nouē deurit: & ecquid reliquos sex an eodē pretio emere uellet, regē interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis. dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exussit: atque idipsum denuo placidè rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam, confidentiamq; non insuper habendam intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitū pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, posteà nusquam loci uisam cōstitit. Libri tres in sacrariū cōditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum quindecim uiri adeunt, cum dij immortales publicè consulendi sunt.

Quid geometræ dicāt Græci, quibusq; omnia ista Latinis uocabulis appellentur.

CAP. XX.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera sunt duo, planum & solidum: hæc ipsi uocāt ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas partes solum lineas habet, quà latum est, & quà longū: qualia sunt triquetra, & quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modo, & latitudines

Planum.

Solidum.

planas

planas numeri linearum efficiunt, ſed etiam extollunt altitudines: quales ſunt fermè metæ trianguli, quas pyramidas appellant: uel qualia ſunt quadrata undiq;, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. κύβος enim eſt figura ex omni latere quadrata: quales ſunt (inquit M. Varro) teſſeræ, quibus in alueolo luditur, ex quo ipſe quoque appellatæ κύβοι. In numeris etiam ſimiliter κύβος dicitur, cum omne latus eiuſdē numeri æqualiter in ſeſe ſoluitur: ſicuti fit cum ter terna ducuntur. Atq; idem ipſe numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem ſuum luſtret ſeptem & uiginti diebus. qui numerus ternio, qui Græcè dicitur τριάς, tantundem efficiat in cubo. Linea autem à noſtris dicitur, quam γραμμὴν Græci uocant. Eam M. Varro ita definit: Linea eſt (inquit) longitudo quædam ſine latitudine, & altitudine. Εὐκλείδης autem breuius, prætermiſſa altitudine: γραμμὴ eſt (inquit) μῆκος ἀπλατές, quod exprimere uno Latinè uerbo non queas, niſi audeas dicere illatabile. Pyramides. Cubus. Teſſera. Ternio. Linea.

Quòd Iulius Higinus affirmatiſsime contendit legiſſe ſe librum P. Vergilij domeſticum, in quo ſcriptum eſſet, Et ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror: non, quod uulgus legeret, Senſu torquebit amaro. CAP. XXI.

Verſus iſtos ex Georgicis Vergilij plerique omnes ſic legunt:

At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

Higinus autem, nō hercle ignobilis grammaticus, in com-

mentarijs, quæ in Vergilium fecit, cõfirmat & perseuerat, non hoc à Vergilio relictum: sed quòd ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergilij: & ora Tristia tentantũ sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino, *sed doctis quibusdã etiam uiris cõplacitum: quoniã uidetur absurdè dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse (inquiunt) sapor sensus sit, nõ alium in semetipso sensum habeat: ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino* Higini *commentarium legissem, atq; ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris: Iouem lapidẽ, inquit (quod sanctißimum iusiurãdum est habitum) paratus sum ego iurare,* Vergilium *hoc nunquàm scripsisse. Sed* Higinum *ego dicere uerum arbitror,* Non *enim primus finxit hoc uerbum* Vergilius *insolenter, sed in carminibus* Lucretij *inuentum nõ est aspernatus, autoritate poëtæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto* Lucretij *hæc sunt:*

Amaror.

Prouerbium. Iouem lapidem iurare.

Deniq; *in os salsi uenit humor sæpe saporis,*
Cum mare uersamur propter, dilutaq; contrà
Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non *uerba autem sola, sed uersus propè totos, & locos quoq; Lucretij plurimos sectatũ esse Vergilium uidemus.*

An qui causas defendit, recte Latine'q; dicat Superesse id quod defendit: & supereße propriè quid sit. CAP. XXII.

I*Rroborauit, inueterauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur,* Hic illi *superest, cum dicendũ est, Aduocatũ esse quem cuipiã: causamq; eius defendere.* Atq; *id dicitur non in compitis tantum, neq; in plebe uulgaria:*

sed in

ſed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui integrè autem locuti ſunt, magnã partem ſupereſſe, ita dixerunt: ut eo uerbo ſignificarẽt ſuperfluere, & ſuperuacare, atq; eſſe ſupra neceſſarium modum. Itaque M. Varro in Satyra, quæ inſcripta eſt: Neſcis quid ueſper ſerus uehat, ſuperfuiſſe dicit, immodicè & intempeſtiuè fuiſſe. Verba ex eo libro hæc ſunt: In conuiuio legi nec omnia debent, & ea potiſſimum quæ ſimul ſunt βιωφελῆ, *& delectent potius: ut id quoque uideatur non ſuperfuiſſe. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me fortè aſſiſtere: atque ibi aduocatum non incelebrem ſic poſtulare, ut quam cauſam diceret, remq; quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei, cuia res erat, dixiſſe aduocatum eum non habere: & cum is qui uerba faciebat, reclamaſſet, Ego illi uir clariſſ. ſuperſum: reſpondiſſe prætorem feſtiuiter: Tu planè ſuperes, non ades. Marcus autẽ Cicero in libro, qui inſcriptus eſt de iure ciuili in artem redigendo, uerba hæc poſuit: Nec uerò ſcientia iuris maioribus ſuis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam ſuperfuit. In quo loco Superfuit, ſignificare uidetur ſuprà fuit, & præſtitit, ſuperauitq; maiores ſuos doctrina ſua ſuperfluenti, tum & nimis abundanti. diſciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoq; de republica ſecũdo, idipſum uerbum Ciceronis non temere tranſeundũ. Verba ex eo libro hæc ſunt: Non grauarer Læli, niſi & hos uelle putarem, & ipſe cuperem, te quoque aliquam partem huius noſtri ſermonis attingere: præſertim cum heri dixeris, te nobis etiam ſuperfuturum. Verum ſi id quidem fieri nõ poteſt, ne deſis, omnes te rogamus. Exquiſitè igi-*

Supereſſe.

tur & compertè Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctißimus, superesse non simplici ratione dici tam Latinè quàm Græcè. Græcos enim περιττὸν *etiam in utraq; parte ponere: uel quod superuacaneũ esset, ac non necessariũ: uel quod abundans nimis & affluens, & exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse aliâs dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neque admodum necessario: ita ut suprà posuimus Varronem dicere. Aliâs ita ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris anteiret: tum supra modum, tum & largius prolixiusq; flueret quàm esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorũ uult dicere: sed nescio quid aliud indictum inscitumq; dicit. At ne Vergilij quidem poterit autoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:*

Primus ego in patriam mecum, modò uita supersit.

Hoc enim in loco Vergilius ἀκυρωτέρῳ *uerbo usus uidetur, quòd supersit dixit pro loginquius, diutiusq; adsit. Illud contrà eiusdem Vergilij est aliquanto probabilius:*

Florenteisq; secant herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq;: ne blando nequeant superesse labori.

Significat enim supra laborẽ esse, neq; opprimi à labore. An autem superesse dixerint ueteres, pro restare, & præficiendæ rei adesse, quærebamus. Nam Sallustius in significatione ista nõ superesse, sed superare dicit. Verba eius in Iugurtha: Is plerunque à rege exercitum ductare, & omneis res exequi solitus erat, quæ Iugurthæ fesso, aut maioribus astricto superauerant. Sed inuenimus in tertio Ennij annalium in hoc uersu:

Superare.

Inde sibi memorant unum superesse laborem:

Id est, reliquum esse & restare. Quod quidem diuise pronunciandum est: non ut una pars orationis esse uideatur, sed duae. Cicero autem in II. Antonianarū, quod est reliquum, non superesse, sed restare dicit. Praeter haec Superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarū M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epistola M. Asinij Pollionis ad Ciceronem, uerbis his: Nam neq; deesse reip. uolo, neq; superesse. Per quod significat, si respublica emoriatur & pereat: nolle se uiuere. In Plauti autem Asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quae sunt eius comoediae prima: Restare. Superesse.

Sicut tuum uis unicum gnatum tuae
Superesse uitae sospitem, & superstitem.

Cauenda igitur est non improprietas sola uerbi, sed etiam prauitas omnis: si quis se nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Praetextatus, quae'ue istius causa cognomenti sit: historiaq; ista omnis super eodē Papyrio cognitu iucūda. CAP. XXIII.

Historia de Papyrio Praetextato dicta scripta est à Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam, cum multa quidem uenustate atq; luce, ac munditia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum haec dictabam. Quòd si non uirtutes dignitatesq; uerborum, sed rem ipsam scire quaeris, res fermè ad hunc modū est: Mos antea senatoribus Romae fuit, in curiam cum praetextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quaepiam consultata, eaq; in diē posterum prolata est, pla- Papyrius.

cuit ut eam rem, super qua tractauissent, ne quis enunciaret, prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cũ parente suo in curia fuerat, percontata est filium, quidnã in senatu patres egissent. Puer respondit tacendum esse: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirendum euerberat: quærit igitur compreßius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi atque festiui mendacij consilium capit: Actum in senatu dixit, utrum uideretur utilius, exq; republica esse: unus'ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, animus compauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrumfamiliâs caterua lachrymãtes atq; obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri dixisset, rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur: consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiã ne introëant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero posteà cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus: ob tacendi loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Macro. Sat. lib. I. cap. 6.

Prætextatus.

Tria epigrammata trium ueterum poëtarum, Næuij, Plauti, Pacuuij: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. CAP. XXIIII.

TRium poëtarum illustrium epigrãmata, Cn. Næuij, M. Plauti, M. Pacuuij, quæ ipsi fecerũt, & incidẽda suo

ſuo ſepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & ue nuſtatis, ſcribēda in his commentarijs eſſe duxi. Epigramma Næuij plenum ſuperbiæ Campanæ: quod teſtimoniū eſſe iuſtum potuiſſet, niſi ab ipſo dictum eſſet:

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent diuæ camœnæ Næuium poëtam.
Itaq; poſtquàm eſt Orchio traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ lingua Latina loquier.

Næuij epigramma.

Epigramma Plauti, quod dubitaſſem modò an Plauti foret, niſi à Marco Varrone poſitum eſſet, in libro de poëtis primo:

Poſtquàm eſt morte captus Plautus,
Comœdia luget, ſcena eſt deſerta:
Deinde riſus, ludus, iocuſq; & numeri,
Innumeri ſimul omnes collachrymarunt.

Plauti epigramma.

Epigramma Pacuuij uerecundiſſimum, & puriſſimum, dignumq; eius elegantiſſima grauitate:

Adoleſcens, tametſi properas, hoc te ſaxum rogat,
Vt ſe aſpicias: deinde quod ſcriptum eſt, legas.
Hic ſunt poëtæ Pacuuij Marci ſita
Oſſa. hoc uolebam, neſcius ne eſſes: uale.

Pacuuij epigramma.

Quibus uerbis M. Varro Inducias definierit: quæſitumq; inibi curioſius, quænam ratio ſit uocabuli Induciarum. CAP. XXV.

Dvobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui eſt de bello & pace, induciæ quid ſint definit: Induciæ (inquit) ſunt, pax caſtrenſis paucorum dierum. Item alio in loco: Induciæ (inquit) ſunt belli feriæ. Sed le- Induciæ.

pidæ magis atq; iucundæ breuitatis utraq; definitio, quàm plena aut proba esse uidetur. Nam neque pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat. neque in solis castris, neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si inducijs in mensium aliquot factis, castris cõcedatur: non'ne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitem à Dictatore Romano sex horarum inducias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierum appellãdæ sunt? Belli autem ferias festiuè magis dixit quàm apertè atq; definitè. Græci autem significantius consignantiusq; cessationem istam pugnæ pactitiam, ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris. Nam quòd eo tempore nõ pugnetur, & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiosè definiret, & legibus rationibusq; omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem. Quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quàm ὁρισμοὺς uocant. Induciarum autem uocabulum, qua sit ratione factum, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus, probabilius id quod dicam uidetur: Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde uti iam. Pactum induciarum eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilq; incommodi detur: sed ex eo die posteà uti iam omnia belli iure agantur. Quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumq; fit, ut ante eum diem ne pugnẽtur, atque is dies ubi uenit, inde uti iam pugnetur: idcirco ex ijs

quibus

quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum hostes inter sese utrinq; utroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo (inquit) nomen esse factum uidetur, quasi initus atque introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij, ne cui harum noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur: tanquam id nos originem uerbi requirentes, fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti, an sapiens irasceretur.

CAP. XXVI.

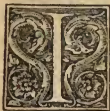
INterrogaui in diatriba Taurum, an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones, quærendi quod quis uellet, potestatem. Is cum grauiter & copiosè de morbo affectu'ue iræ disseruisset, quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt: conuertitur ad me, qui interrogaueram: Et hæc ego (inquit) super irascendo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctissimus ac prudentissimus senserit, non ab re est, ut id quoq; audias. Plutarchus (inquit) seruo suo nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædiq; eum loro iussit. cœperat uerberari, obloquebatur, non meruisse ut uapularet: nihil mali, nihil sceleris admisisse. postremò uociferari inter uapulandum incipit: neque iam querimonias aut gemitus eiulatusq; facere, sed uerba seria & obiurgatoria: non ita esse Plutarchum,

chum, ut diceret: philosophum irasci, turpe esse: sæpe eum de malo iræ disertauisse: librum quoque, περὶ ἀοργησίας, *pulcherrimum conscripsisse: his omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam conuenire, quòd prouolutus effususq́; in iram, plurimis se plagis multaret.* Tum Plutarchus lentè & leniter: *Quid autem, inquit, uerbero, nunc ego tibi irasci uideor? ex uultu'ne meo, an ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neq; oculi (opinor) truces sunt, neq; os turbidum: neq; immaniter clamo: neq; in spumam ruborem'ue efferuesco: neq; pudenda dico, aut pœnitenda: neque omnino trepido ira, & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solẽt. Et simul ad eum, qui cædebat, conuersus: Interim, inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: non idem esse existimauit* ἀοργησίαν, καὶ ἀναλγησίαν: *aliudq́; esse non iracundum animum, aliud* ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. *Nam ut aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci* πάθη *appellant, ita huius quoque motus animi, qui cum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur: non priuationem esse utilem censuit, quam Græci* στέρησιν *dicunt: sed mediocritatem, quam* μετριότητα *illi appellant.*

A. Gellij

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER II.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deq; eiusdem uiri patientia. CAP. I.

INTER labores uoluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiae uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atque pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconniuens, immobilis, iisdem in uestigijs, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto à corpore. Quam rem cùm Phauorinus, de fortitudine eius uiri, ut pleraque disserens attigisset: πολλάκις, *inquit*, ἐξ ἡλίου, εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. *Temperantia quoq; eum fuisse tanta, traditum est: ut omnia ferè uitae suae tempora à ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilentiae uastitate, quae in bello Peloponnesiaco, in primis ipsam Atheniẽsium ciuitatem, internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandiq; rationibus dicitur, & à uoluptatum labe cauisse, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.*

Socratis patientia.

Quae ratio, obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq;, in discumbendo, sedendoq;: atq;

atq; in id genus rebus, domi forisq;, si filij Magistratus sunt, & patres priuati: superq; ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum. CAP. II.

AD philosophum Taurū Athenas, uisendi cognoscēdiq; eius gratia, uenerat uir clarißimus Præses Cretæ prouinciæ: & cum eo simul eiusdē Præsidis pater. Taurus sectatoribus commodùm dimißis, sedebat pro cubiculi sui foribus: & cùm aßistentibus nobis sermocinabatur, introiuit prouinciæ Præses: & cum eo pater. Assurrexit placidè Taurus, & post mutuam salutationē resedit. Allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atq; dum aliæ promebātur, apposita est. Inuitauit Taurus patrem Præsidis ut sederet. Atq; ille ait: Sedeat hic potius, qui po. Ro. Magistratus est. Absq; præiudicio, inquit Taurus, tu interea sede: dum inspicimus quærimusq;, utrum conueniat te'ne potius sedere, qui pater es: an filium qui Magistratus est. Et cum pater assedisset, appositumq; esset aliud filio quoq; eius sedile: uerba super ea re Taurus facit, cum summa (dij boni) honorum, atq; officiorū perpensatione. Eorum uerborum sentētia hæc fuit: In publicis locis, atq; muneribus, atque actionibus patrum iura, cum filiorum qui in Magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum, & conniuere. Sed cùm extra rempublicam in domestica re atq; uita sedeatur, ambuletur, in conuiuio quoq; familiari discumbatur: tum inter filium Magistratum, & patrem priuatum publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit, quòd ad me uenistis, quòd colloquimur nunc, quòd de officijs disceptamus,

Filiorum in patres officium.

sceptamus, priuata actio est. Itaque utere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoque uestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus grauiter simul, & comiter disseruit. Quid autem super huiuscemodi patris, atq; filij officio apud Claudium legerimus, non ab re uisum est, ut ascriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij, ex annali eius VI. transcripta: Deinde facti Consules Sempronius Gracchus iterum, Qu. Fabius Maximus, filius eius, qui priore anno erat Consul. Ei Consuli pater Proconsul obuiam, in equo uehens, uenit: neque descendere uoluit, quòd pater erat: & quòd inter eos sciebant maxima concordia conuenire, Lictores non ausi sunt, descendere iubere. Vbi iuxtà uenit, tum Consul ait, Descendere iube: quod posteaquàm Lictor ille, qui apparebat, citò intellexit, Maximum Procōsulem descendere iußit. Fabius imperio paret, & filium collaudauit, cùm imperium, quod populi esset, retineret.

Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisq; ueteres immiserunt h, literæ spiritum.

CAP. III.

H Litera, siue illam spiritum magis quàm literam dici oportet, inserebant eam ueteres nostri plerisque uocibus uerborum firmandis roborandisq;: ut sonus earum esset uiridior, uegetiorq;. Atque id uidentur fecisse studio, & exemplo linguæ Atticæ. Satis notum est Atticos ἰχθὺν ἵρον, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum inspirantes primæ literæ, dixisse. Sic Lachrymas, sic Sepulchrū, sic Ahenū, sic Vehemēs, sic Inchoare, sic Heluari, sic Hallucinari, sic Honera, sic Honustum

H litera.

Vide Cælium lib. 7. cap. 12

stum dixerunt. In his enim uerbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis, intenderetur. Sed quoniam Aheni quoque exemplo usi sumus, uenit nobis in memoriam, fidum optatumq; multi nominis Romæ Grammaticum ostẽdisse mihi librum Aeneidos secũdum, mirandæ uetustatis, emptum in Sigillarijs x x. aureis, quem ipsius Vergilij fuisse credebat: in quo duo isti uersus cùm ita scripti forent,

Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruscus aëna.

additam supra uidimus h literam, & ahena factum. Sic in illo quoque Vergilij uersu in optimis libris scriptum inuenimus:

Aut folijs undam tepidi dispumat aheni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicij Diuinationem appellari scripsit: & quã aliã causam esse eius uocabuli dixerũt. CAP. IIII.

CVm de constituẽdo accusatore quæritur, iudiciumq; super ea redditur, cuinam potißimum ex duobus pluribus'ue accusatio, subscriptio'ue in reum permittatur: ea res, atq; Iudicum cognitio Diuinatio appellatur. Id uocabulum quam ob causam ita factum sit, quæri solet. C. Bassus in tertio librorum, quos de origine uocabulorũ composuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniam diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis C. Baßi ratio imperfecta, uel magis inops, & ieiuna. Sed uidetur eũ

Diuinatio.

significare uelle, idcirco dici diuinationem: quòd in alijs quidem causis Iudex ea quæ dicit, quæq; argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cũ eligendus accusator est, parua admodum, & exilia sunt, quibus moueri iudex poßit, & propterea quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est. Hæc Bassus. Sed alij quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cùm accusator, & reus duæ res quasi cognatæ, coniunctæq; sint, neque utra sine altera constare poßit: in hoc tamen genere causæ reus quidẽ iam est, sed accusator nondum est: & idcirco quod adhuc usq; deest, & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Quàm lepidè designateq; dixerit Phauorinus philosophus, quid interfit, inter Platonis, & Lysiæ orationem. CAP. V.

PHauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere: Plato. Lysias.
*Si ex Platonis, inquit, oratione uerbum aliquod demas, mutes'ue, atque id commodißimè facias, de elegantia *tantum detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia.* * tamen

Quibus uerbis ignauiter, & abiectè Vergilius usus esse dicatur: & quid ijs, qui improbè dicunt, respondeatur. CAP. VI.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Anneus Cornutus.
Cornutus Anneus, haud sanè indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriosè & abiectè uerbum positum in his uersibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Aegloga sexta.

Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leue, & tenuis, ac parui incommodi, nec tantæ atrocitati congruere: cùm homines repentè à bellua immanißima rapti, laniatiq; sint. Itē aliud huiuscemodi reprehendunt:

Georgicorum tertio.

Omnia iam uulgata, quis aut Eurystea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati parum idoneum esse uerbum dicunt, neq; id satis esse, ad faciendam scelerati hominis detestationem: qui quòd hospites omnium gentiū immolare solitus fuit, non laude solùm indignus, *sed detrectatiōe, execrationeq; totius generis humani dignus esset.

*sed & detestatione

Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

Tanquam non cōuenerit dicere, Auro squalentē, quoniā nitoribus, splendoribusq; auri squaloris illuuies sit contraria. Sed de uerbo Vexasse ita responderi posse credo: Vexasse graue uerbum est: factumq; ab eo uidetur, quod est Vehere, in quo inest iam uis quædam alieni arbitrij. Non enim sui potēs est, qui uehitur. Vexare autem, quod ex*eo inclinatū est, ui atq; motu proculdubio inclinatum est: Nam qui fertur & raptatur, atq; huc atque illuc distrahitur, is Vexari propriè dicitur: sicuti Taxare preßius crebriusq; est, quàm Tangere: unde proculdubio id inclinatū est: et Iactare multo fusius largiusq; est, quàm Iacere: id unde uerbū traductū est: & Quassare, quàm Quatere grauius uiolētiusq; est. Nō igitur quia uulgo dici solet, Vexatū esse quē fumo, aut uēto, aut puluere, propterea debet

Vehere. Vexare. *ueho Taxare. Tangere. Iactare. Iacere. Quassare. Quatere.

debet uis uera atque natura uerbi deperire: quæ à ueteribus, qui propriè atq; signatè locuti sunt, ita ut decuit, conseruata est. M. Catonis uerba sunt, ex oratione quam de Achæis scripsit: Cumq; Annibal terrã Italiã laceraret, atq; uexaret: Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale, quãdo nullũ calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tẽpore Italia non perpessa sit. M. Tullij in Verrem: Quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est: ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. De Illaudato autem duo uidẽtur respondere non posse: Vnum est eiusmodi: Nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquissimus uersuum uice prouerbij celebratus est: Illaudatus.

Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. saepe et hortulanus valde opportune loquitur

Sed eum qui omni re atq; omni tẽpore laudi uacat, is Illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est: sicuti oĩs culpæ priuatio, Inculpatũ facit. Inculpatus autẽ instar est absolutæ uirtutis: illaudatus igitur quoq; finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus nõ uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahẽdis laudare ampliter solet. hoc enim est: Inculpatus.

Ἤϋδα μάντις ἀμύμων. Et:

Τῶδ' οὐκ ἄκουε πετιέδω. Et item illud:

Ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationemq; omnis doloris definiuit his uerbis: ὅρος τῶ ἀλγῶντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem

Inamabilis. Vergilius Inamabilem dixit Stygiam paludẽ. Nam ficut Illaudatũ κατὰ laudis στέρησιν, ita Inamabilem κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo Illaudatus ita defenditur. Laudare. Laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;: sic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est quasi illaudabilis: qui neq; mentione, aut memoria ulla dignus, neq; unquã nominandus est. Sicuti quondam à communi cõsilio Asiæ decretum est, uti nomen eius qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis ullo tempore nominaret. Tertium restat ex ijs, quæ reprehensa sunt, quòd tunicam squalentem auro dixit. Squalere. Id autem significat copiam, densitatemq; auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim dictũ est à squamarum crebritate, asperitateq;: quæ in serpentium, pisciumq; corijs uisuntur. Quam rem & alij, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:

-Quem pellis, inquit, ahenis
In plumã squamis auro cõserta tegebat. Et alio loco:
Iamq; adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit: Eius serpẽtis squamæ squalido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum, obsitumq; aliqua re erat, & incuteret uisentibus facie noua horrorẽ: id squalere dicebatur. sic in corporibus incultis, squamosisq; alta cõgeries sordiũ, squalor appellabatur. Cuius significationis multo, aßiduoq; usu totum id uerbũ ita contaminatum est: ut iam squalor de re alia nulla, quàm de solis inquinamentis dici cœperit.

De officio erga parentes liberorum; deq; ea re

ex

ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumq; est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit. CAP. VII.

Quæri solitũ est in philosophorũ disceptationibus, an semper, inq; omnibus iußis patri parẽdum sit. Super ea re Græci, nostriq; qui de officijs scripserunt, treis sententias esse, quæ spectandæ considerandæq; sint, tradiderunt, easq; subtilißimè dijudicauerunt. Earum una est: Omnibus quæ pater imperat, parendum. Altera est: In quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. Tertia est: Nihil necessum esse patri obsequi, & parêre. Hæc sententia quoniã primore aspectu nimis infamis est, super ea, quæ prius dicta sunt, dicemus. Aut rectè, inquiũt, imperat pater, aut perperam: Si rectè imperat, non quia imperat parendũ, quoniã id fieri ius est, faciendum est: si perperam, nequaquã scilicet faciendũ, quod fieri nõ oportet. Deinde ita cõcludunt: Nũquàm est igitur patri parẽdum, quæ imperat. Sed neq; istam sententiã probari accepimus. Argutiola quippe hæc (sicuti mox ostẽdemus) friuola, et inanis est. Neq; autẽ illa (quã primo in loco diximus) uera, & proba uideri potest: Omnia esse, quæ pater iusserit, parendũ. Quid enim si proditionẽ patriæ, si matris necẽ, si alia quædã imperarit, turpia aut impia? Media igitur sentẽtia optima, atq; tutißima uisa est: Quædã esse parendum, quædã non obsequendũ. Sed ea tamẽ, quæ obsequi non oportet, leniter & uerecũdè, ac sine detestatione nimia, sine opprobratiõe acerba reprehẽsionis declinãda sensim, & relinquẽda esse dicũt, quàm respuenda. Conclusio uerò illa, qua colligitur (sicuti suprà dictũ est)

Officia filiorũ in patres.

nihil patri parendum, imperfecta est: refutariq; ac dilui sic potest: Omnia quæ in rebus humanis fiunt (ut docti cen= suerũt) aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua ui recta aut honesta sunt: ut fidem colere, ut patriam defendere, ut ami cos diligere: ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia, & o= mnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. Quæ uerò in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα ap= pellantur: ut in militiam ire, rus colere, honores capes= sere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum profici= sci, ut accersitum uenire: quoniam & hæc, & his simi= lia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed perinde, ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda: propterea in eius= modi omniũ rerum generibus, patri parendum esse cen= sent: ueluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunque in genere ipso, per sese neque honestum, neque turpe est: idcirco si pater iubeat obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere
Propudiosus. *infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Cati= lina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere: non scilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpi= tudinis numero, desinunt esse per sese hæc media, atq; in= differentia. Non ergo integra est propositio dicenda: aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia. Neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον uideri potest. Deest enim dis= iunctioni isti tertium: aut neq; honesta sunt, neq; turpia. quod si additur, potest ita concludi: Nonnunquam est igi tur patri parendum.*

Quòd

Quòd parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit, in syllogismi disciplina.

CAP. VIII.

Plutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atq; præposterè atq; inscitè syllogismo esse usum Epicurũ dicit. Verbaq; ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. *Nam prætermisit (inquit) quod in prima parte sumere debuit:* ὁ θάνατος ψυχῆς, καὶ σώματος διάλυσις. *Tum deinde autem ipso quod omiserat quasi posito concessoq;, ad confirmandum aliud utitur. Progredi autẽ hic (inquit) syllogismus, nisi illo prius posito, non potest. Verè hoc quidẽ Plutarchus de forma, & ordine syllogismi scripsit. Nam si ut in disciplinis traditur) ita colligere, & ratiocinari uelis: sic dici oportet:* ὁ θάνατος ψυχῆς, καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, Mors. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. *Sed Epicurus*cuiusmodi homo est, non inscitia uidetur partẽ illam syllogismi prætermisisse. Neq; id ei negotium fuit syllogismũ, tanquam in scholis philosophorum, cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere: & profectò quia separatio animi, & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionẽ, quod omnibus prorsus erat obuiũ: sicuti etiã quòd conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoq; non imperitè factum quis non uidet? Apud Platonẽ quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos, cõuersoq; ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.*

*cuiuscuiusmodi

Quòd idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit. CAP. IX.

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit; quòd uerbo usus sit parum proprio, & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Non (inquit)* παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, *sed* παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ *dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris, inquit, nõ dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando* λέξεις θηρεῖ. *Has enim curas uocum, uerborumq́; elegantias, non modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.*

Quid sint Fauissæ capitolinæ: & quid super eo uerbo M. Varro S. Sulpitio quærenti rescripserit. CAP. X.

SEruius Sulpitius iuris ciuilis autor, uir bene literatus, scripsit ad M. Varronem: rogauitq́; ut rescriberet, quid significaret quod in censorijs libris scriptum esset. id erat, uerbũ Fauissæ capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituẽdi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinã deprimere: ut pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestusq́; pro fastigij magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse, quoniã Fauissæ impedissent. Id esse cellas quasdam, & cisternas, quæ in area sub terra essent: ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiosè donarijs consecratis. At deinde eadem epistola negat quidẽ se in literis inuenisse, cur Fauissæ dictæ sint: sed Quintum Valerium Soranũ solitum

Fauissæ Capitolinæ.

dicere

dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quòd in eos nō rude æs, argentumq́; sed flata signataq́; pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo uerbo secundam literam, & Fauissas esse dictas cellas quasdam, & specus, quibus Aeditui Capitolini uterentur, ad custodiendas res ueteres religiosas. Thesauri flauissæ.

De Sicinio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna. CAP. XI.

L*Vcium Sicinium Dentatum, qui Tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio, A. Thremo Consulibus, scriptum est in libris annalium, plus quàm credi debeat, strenuum bellatorem fuisse: nomenq́; ei factum, ob ingentem fortitudinem: appellatumq́; esse, Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & xx. prælijs: cicatricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, torquibus tribus & octoginta, armillis plus centum sexaginta, hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies uiciesq́;. Populi militaria dona habuit multijuga: in his prouocatoria pleraq́;. Triumphauit cum Imperatoribus suis triumphos nouem.* Sicinius Dentatus. Achilles Romanus.

Considerata, perpensaq́; lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ iniustæq́; legis, sed ad usum, & emolumentum salubritatis penitus repertam. CAP. XII.

I*N legibus Solonis illis antiquißimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq́; latas ab eo, Athenien-*

ses (ut sempiternæ manerent) pœnis & religionibus san xerunt. Legē esse Aristoteles refert scriptā ad hanc sententiam: Si ob discordiam, dissensionemq; seditio, atq; discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam causam irritatis animis utrinq; arma caperentur, pugnareturq;: tum qui in eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusq; à cōmuni malo ciuitatis secesserit: is domo, patria, fortunisq; omnibus careto, exul, extorrisq; esto. Cum hanc legem Solonis, singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædā in principio admiratio: requirentes quā ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione, & ciuili pugna remouissent. Tum qui penitus atq; altè usum, ac sententiam legis inspexerat: non ad augendam, sed ad desinēdam seditionē, legem hanc esse dicebat: & res prorsum se sic habēt. Nam si boni homines, qui in principio coërcēdæ seditionis impares fuerint, populūq; percitum, & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tum eueniet, ut cum socij partis seorsum utriusq; fuerint, eoq; partes ab ijs, ut maioris autoritatis uiris, temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui cōciliariq; posit: dum & suos, apud quos sunt, regunt, atq; mitificant: & aduersarios seruatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idē Phauorinus philosophus, inter fratres quoq;, aut amicos dissidenteis oportere fieri censebat: ut qui in medio sunt utriusq; partis beneuoli, si in concordia amittenda parum autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedat: Ac per id meritum uiam sibi ad

utriusq;

utriusq; concordiam muniant. Nunc autem *plerique(inquit) partis utriusque amici, quæ si probè faciant, duos litigantes destituunt & relinquunt: deduntq; eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animasq; eorum inflamment, aut odij studio aut lucri.*

Liberos in multitudinis numero, etiam unum filium filiam'ue, ueteres dixisse. CAP. XIII.

Antiqui oratores, historiæq; aut carminum scriptores, etiam unum filium filiam'ue, Liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq; nos cùm in complurium ueterum libris scriptum aliquoties aduerteremus: nunc quoq; in libro Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano Tribunus militum ad Numãtiam fuit: resq; eas quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tiberio Graccho Tribuno plebis, quo in tẽpore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquàm minus terna, aut quaterna milia hominum sequebantur. Atque inde infrà, de eodem Graccho ita scripsit: Orare cœpit, ut se defenderent, liberosq; suos: eum quem uirilis sexus tum in eo tempore habebat, produci iußit, populoq; commendauit propè flens. Liberi.

Quòd M. Cato in libro, qui inscriptus est, contra Tiberium exulem, Stitisses uadimonium per i literam dicit, non Stetisses: eiusq; uerbi ratio reddita. CAP. XIIII.

In libro uetere M. Catonis, qui inscribitur, cõtra Tiberiũ exulem, scriptum quidem sic erat: Quid si uadimonium

Stitiſſes. *monium capite obuoluto ſtitiſſes? Rectè ille ſtitiſſes ſcripſit. Sed falſi, et audaces emẽdatores, e ſcripto, per libros ſtetiſſes fecerũt: tanquã ſtitiſſes uanũ, et nihili uerbũ eſſet. Quin potius ipſi nequã & nihili ſunt, q ignorãt Stitiſſes dictũ à Catone, quoniã ſiſteretur uadimoniũ, nõ ſtaretur.*

Quòd antiquitus ætati ſenectæ potiſsimum habiti ſunt ampli honores: & cur poſtea ad maritos, & patres ijdem iſti honores delati ſint: atque ibi quædam, de capite legis Iuliæ ſeptimo.

CAP. XV.

Apud antiquißimos Romanorũ neq; generi, neq; pecuniæ præſtantior honos tribui, quàm ætati ſolitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur, ad Deûm propè & parentũ uicẽ. Atq; in omni loco, inq; omni ſpecie honoris priores potioresq; habiti. À cõuiuio quoq; (ut ſcriptum eſt in Antiquitatibus) ſeniores à minoribus domum reducebantur: eumq; morẽ accepiſſe Romanos à Lacedæmonijs, traditũ eſt: apud quos Lycurgi legibus, maior rerum omniũ honos maiori ætati habebatur. Sed poſtquàm ſoboles ciuitati neceſſaria uiſa eſt: & ad prolẽ populi frequẽtandã præmijs, atq; inuitamẽtis uſus fuit: tum antelati quibuſdam in rebus, qui uxorẽ, quiq; liberos haberẽt, ſenioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite ſeptimo legis Iuliæ, priori ex Cõſulibus faſces ſumendi poteſtas fit: nõ qui plureis annos natus eſt, ſed qui plureis liberos quàm Collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Sed ſi par utriq; numerus liberorum eſt, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. Si uerò ambo & mariti, & patres totidẽ liberorum ſunt: tum ille

Prior Conſul. (margin note beside "di poteſtas fit")

ille pristinus honos instauratus, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Super ijs autem, qui aut cœlibes ambo sunt, aut parē numerum filiorum habēt, aut mariti sunt, & liberos nō habēt, nihil scriptū in lege de ea ætate est: Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis Collegis concedere, aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multò, aut secundum Consulatum ineūtibus.

Quòd Cesellius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehensus est, in *sensus Vergiliani enarratione. *uersus.

CAP. XVI.

Vergilij uersus sunt è libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq́; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

–Tua posthuma proles: &,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumētis scriptū est, post mortē patris natus est, ob eāq; causam prænomē ei impositū hoc fuit: qua rōne subiectū est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uideri possunt, Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaque hanc

sententiam

sententiam esse uerborum istorũ Cesellius opinatus, in cõmentario lectionum antiquarũ: Posthuma (inquit) proles nõ eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iã sene, tardo seroq; partu est editus. Sed huius historiæ autorẽ nullum idoneũ nominat. Syluiũ aũt post Aeneæ mortẽ (sicuti diximus) natũ, multi tradiderũt. Idcirco Apollinaris Sulpitius inter cætera, in quibus Cesellium reprehendit, hoc quoq; eius quasi erratũ animaduertit: erroris'q; istius hanc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, nõ seni. Significatio enim est contra historiæ fidem, sed in longum iam æuum & perpetuum recepto, immortaliq; facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum cum hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurũ, & longo perpetuoq; æuo potiturũ. Hoc sanè Apollinaris argutè. Sed aliud tamen est Longũ æuũ, aliud Perpetuum. Neq; dij longæui appellãtur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionũ M. Cicero animaduerterit: disceptatumq́ ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat.

CAP. XVII.

In & Con.

OBseruatè curioseq; animaduertit M. Tullius In, & Con, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atque protendi: cùm literæ sequerentur, quæ primæ sunt in Sapiẽte atq; Felice, in alijs autẽ omnibus correptè pronuntiari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uerò hoc elegantius, quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, Insanus producta, Inhumanus breui, Infelix longa. Et ne multis

Inclytus. Insanus. Inhumanus. Infelix.

tis,quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt,quæ in Sapiente atq; Felice,productè dicuntur:in cæteris uerò omnibus, breuiter.Itemq;,Cōposuit, Consueuit,Cōcrepuit, Confecit,consule ueritatem,reprehendet:refer ad aureis,probabunt.Quare cur ita sit?dicent, probè se iuuari:uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidē ratio suauitatis est in his uocibus,de quibus Cicero locutus est.Sed quid dicemus de præpositione Pro? quæ cum produci & corripi soleat,obseruationem hanc tamen M. Tullij aspernata est. Non enim semper producitur, cū sequitur ea litera,quæ prima est in uerbo fecit:quam Cicero hanc habere uim significat,ut propter eam rem In,& Con,præpositiones producātur.Nam Proficisci,& Profundere,& Profugere,& Profanum, & Profestum correptè dicimus:Proferre autem,& Profligare,& Proficere,productè.Cur igitur ea litera,quā Cicero productionis causam facere obseruauit,nō in omnibus consimilibus eandem uim aut rationis,aut suauitatis tenet,sed aliam uocem produci facit,aliā corripi?neq; uerò Con,particula, tum solùm producitur,cum ea litera de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, fœnoribus, inquiūt,Coopertus est.proptereà Colligatus et Connexus, productè dicuntur.Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui,ob eam causam particula hæc produci,quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur.Quod quidem etiam in eo seruatur,quod est Cogo:Neq; repugnat quod Coēgi & correptè dicimus.Non enim salua συνῆφιά dicitur à uerbo, quod est Cogo.

Pro. Proficisci. Profundere. Profugere. Profanum. Profestum. Proferre. Profligare. Proficere.

Quòd

Quòd Phædon Socraticus seruus fuit: quodq; item alij complusculi seruitutem seruierunt.

CAP. XVIII.

Phædon. Macrobius lib.1.cap.11.

PHædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit, Socratiq; & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum, de immortalitate animæ, dedit. Is Phædon seruus fuit, forma atq; ingenio liberali, & (ut quidā scripserunt) à lenone domino puer ad merendū coactus. Cebes. *Eum Cebes Socraticus, hortante Socrate, emisse dicitur, habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atque is posteà philosophus illustris fuit: sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; nō pauci serui fuerunt, qui pòst philosophi clari extiterūt. Ex quibus ille* Menippus. *Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus est: quas alij Cynicas, ipse appellat Menippeias. Sed & Theophrasti Peripatetici seruus Pōpilius: & Zenonis Stoici seruus, qui Perseus uocatus est: & Epicuri, cui nomen *Mus fuit, philosophi non incelebres uixerunt.* *Irus Mus. Diogenes Cynicus. *Diogenes etiam Cynicus seruitutem seruiuit, sed is ex libertate in seruitutem uenum ierat: quem cū emere uellet Xeniades Corinthius, & quid is artificij nouisset percontatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus libe ris imperare. Tum Xeniades responsum eiusdem miratus, emit, & manumisit: filiosq; suos ei tradens, Accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes.* Xeniades Corinthius. Epictetus. *De Epicteto autem philosopho nobili, quòd is quoque seruus fuit, recentior est memoria, quàm ut scribi quasi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modo dijs exo-*

sos

sos esse, qui in hac uita cum ærumnarum uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorū potuit peruenire curiositas.

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire uerbum quid sit: & quam habeat uerā & propriam significationem. CAP. XIX.

*Verbum Rescire obseruauimus uim habere propriā quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponitur. Neq; ut Rescribere, relegere, Restituere dicimus, itidem Rescire. Nam qui factū aliquod occultius, aut inopinatū insperatumq; cognoscit, is dicitur propriè rescire. Cur autem in hoc uno uerbo Re, particula huius sentētiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictū esse Resciui, aut Rescire apud eos, qui diligēter locuti sunt, nōdum inuenimus: quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionem'ue usu uenerint: quanquàm ipsum Scire de omnibus cōmuniter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis. Næuius in*Triphalo ita scripsit:* Rescire.

Si unquam quicquam filium resciuero
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Extemplò illò te ducam, ubi non despuas.

**Bap. Pius Ityphallo, legit.*

Claudius Quadrigarius in I. annali:

Ea Lucani ubi resciuerunt, sibi per fallacias uerba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi resciuerunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos suprà demonstraui-

e mus:

mus:eorum parentes cum propinquis, capillo passo, in uiam prouolarunt. M.Cato in IIII. originum: Deinde Dictator iubet postridie Magistrũ equitum arcessi Mittam te si uis(inquit) cũ equitibus. Serò est, inquit Magister equitum, iam resciuere.

Quæ uulgò dicuntur Viuaria, id uocabulum ueteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit, usurpatum.

CAP. XX.

Viuaria. Leporaria. Ornithones.

Viuaria, quæ nunc dicũtur septa quædã loca, in quibus feræ uiuæ pascuntur, M. Varro in lib. de re rustica III. dicit Leporaria appellari. Verba Var. subieci: Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa ædificia uillæ, quæ sunt & habent inclusa animalia quæ pascuntur. Is itẽ infrà in eodem lib. ita scribit, Cum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autẽ quæ nunc uulgus dicit, sunt quos παραδείσους *Græci appellant, quæ autẽ leporaria Var. dicit, haud usquam memini apud uetustiores scriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis suæ purißimè locutum legimus Roboraria, aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: apellataq; esse à tabulis roboreis, quibus septa essent. quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione eius, contra Clau.*

Clau. Asellium, quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitissimas uidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere uiam, alijs per uineas medias, alijs per roborarium atq; piscinam, alijs per uillam. Lacus uerò, & stagna, quæ pi- Piscinæ.
scibus uiuis coërcentur clausa, suo atque proprio nomine piscinas nominauerunt. Apiaria quoq; uulgus dicit loca, Apiaria.
in quibus siti aluei apum: sed neminem eorum fermè, qui incorruptè locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. Mar- Melissones.
cus autem Var. de re rustica III. μελιασῶνες, ut ἀμπελῶνες, id est, δαφνῶνες, inquit, ita facere oportet, quæ quidem Mellaria.
mellaria appellabant. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, Græcum est: nam μελιασῶνες ita dicuntur.

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, nos Septentriones uocamus: ac de utriusque uocabuli ratione, & origine. CAP. XXI.

*AB Aegina in Pyræum complusculi earundem disciplinarum sectatores Græci, Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquidè serenum. Sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera cōsiderabamus. Tum quispiam ex ijs, qui eodē in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης: & quænam maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: & quā in partē procedētis noctis*spatium* *spatio
mouerentur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cùm & quædam alia scitè, tum ista omnia, ac peritè disserebat: hic ego ad nostros iuuenes cōuertor: &, Quid, inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod

Septentriones. ἅμαξαν Græci uocant, nos septentriones uocamus. Non enim satis est, quòd septem stellas uidemus: sed quid hoc totum, quod septētriones dicimus, significet, scire (inquā) id prolixius uolo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas memoriasq; ueteres dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum septētriones à solo numero stellarum dictū putat. Triones. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed uocabuli esse supplemētum: sicut in eo, quod Quinquatrus Quinquatrus. dicamus, quod quinq; ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil. Sed ego quidem cum Lælio, & M. Var. sentio: qui Triones rustico uocabulo boues appellatos scribūt, quasi quosdam teriones: hoc est, arandæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc sidus, quod à figura posituraq; ipsa quia simule plaustri uidetur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoq; ueteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id est à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurātur. Præter hanc, inquit, opinionē, id quoq; Varro addit dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ Triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusq; uisum est. Intuētibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat: ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

De uento Iapyge, deq; aliorum uentorum uocabulis regionibusq;, accepta à Phauorini sermonibus. CAP. XXII.

APud mensam Phauorini in conuiuio familiari legi solitū erat aut uetus carmen Melici poëtæ, aut histo-

ria

ria partim Græcæ linguæ, aliâs Latinæ. Legebatur ergo tũc ibi in carmine Latino ἰάπυξ uentus: quæsitũq; est, quis hic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut super cæterorũ nominibus, regionibusq́; ipse nos doceret uellet: quia uulgò neq; de appellationibus eorum, neq; de finibus, neq; de numero conueniret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notũ est, limites, regionesq́; esse cœli quatuor: exortũ, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus, & occasus mobilia, & uaria sunt: Meridies, septẽtrionesq́; statu perpetuo stant, & manẽt. Oritur enim sol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Item cadit sol nõ in eundẽ semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab oriente uerno, id est æquinoctiali uenit, nominatur Eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοί aiunt, ἀπὸ τῆς ἠῶ ῥέων. is alio quoq; à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali oriẽtis meta uenit, Latine Aquilo, βορέας Græce dicitur: eumq́; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: quoniam sit uiolenti flatus & sonori. Tertium uentũ, qui ab oriente hyberno spirat, Vulturnum Romani uocant. Eum pleriq; Græci misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres uẽti oriẽtales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorũ me-

Iapyx. Ventorum descriptio. Eurus. Apeliotes. Subsolanus. Aquilo. Boreas. Vulturnus. Euronotus.

dius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres

Caurus. occidui, Caurus, quem solent Græci ἀργέστην uocare: is ad-
Argestes. uersus Aquilonē flat. Item alter Fauonius, qui Græcè uo-
Fauonius Zephyrus. catur ζέφυρος: is aduersus Eurū flat. Tertius Africus, qui
Africus. Libs. Græcè uocatur λίψ: is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certò, atq; fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, is

Auster. Notus, Latinè Auster, Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus, atq; humectus: νοτὶς enim Græcè humor nominatur.

Septentrionarius. ἀπαρκτίας. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in Austrum, Latinè septentrionarius, Græcè ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uentos: atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, Eurum, Austrū, Aquilonem, Fauonium. Versus Homeri sunt:

Σὺν δ' εὖρος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαὴς
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων:

A quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latioribus atq; simplicibus, non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro VIII. XII. faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserētes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud oriētem occidētemq;. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium uētorum, quæ incolæ in suis quiq; regionibus fecerunt: aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nanq; Galli uentum ex sua terra flantem, quem

sæuißimū

sæuißimum patiuntur, Circium appellant, à turbine (opinor) eius ac uertigine: ἰάπυγα ex ipsius Apuliæ oræ proficiscentem quasi finibus, Appuli eodem quo ipsi nomine Iapygem dicũt. Eum esse propemodũ Caurum existimo. Nam & est occidentalis, & uidetur aduersus Eurum flare. Itaq; Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem uento Iapyge ferri ait: equum quoque Appulum eodem quo uentum uocabulo Iapygem appellauit. Est etiam uentus nomine Cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes nõ procul propellat: sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbialem factum ait: Circius. Iapyx. Caurus. Cæcias.

Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam uenti cõmentitij, suæ quisq; regionis indigenæ, ut est Horatianus quoq; ille Atabulus, quos ipse quoq; executurus fui: addidissemq; eos qui Etesiæ & Prodromi appellantur, q certo tẽpore anni, cũ Canis oritur, ex alia atq; alia parte cœli spirãt: rationesq; omniũ uocabulorũ (quia plus paulò adbibi) effudissem: nisi multa iam prorsus omnibus uobis reticentibus uerba fecissem: quasi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In cõuiuio autẽ frequenti loqui solum unum, neq; honestũ est (inquit) neq; commodũ. Hæc nobis Phauorinus in eo quo dixi tempore, apud mẽsam suã, summa cum elegantia uerborũ, totiusq; sermonis comitate atque gratia denarrauit. Sed quod ait uentũ, qui ex terra Gallia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris originum eum uentũ Cercium dicit, non Circium. Nam cùm de Hispanis Alpinis scriberet, qui circa Iberum colunt, uerba hæc posuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argẽtifodinæ Atabulus. Etesiæ. Prodromi. Argentifodinæ.

pulcherrimæ: mons ex sale mero magnus, quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratũ percellit. Quod *suprà autẽ dixi* ἐτησίας *ex alia & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorum, temere dixerim. Publij Nigidij in* 11. *librorum, quos de uento composuit, uerba hæc sunt:*

Et Austri anniuersarij secundo sole flant. Considerandum igitur est, quid sit, secundo sole.

Consultatio, dijudicatioq; locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotium inscripta est. CAP. XXIII.

Comœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumptas ac uersas de Græcis, Menãdro, ac Posidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdã itẽ alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sanè displicent, quin lepidè quoq; & uenustè scriptæ uideãtur: prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At enim si cõferas, & cõponas Græca ipsa, unde illa uenerunt, ac singula consideratè atq; aptè iunctis, & alternis lectionibus cõmittas: oppidò quàm iacère, atq; sordere incipiũt quæ Latina sunt: ita Græcarũ, quas æmulari nequiuerũt, facetijs atq; luminibus obsolescunt. Plotium comœdia. *Nuper adeò usus huius rei nobis uenit. Cæcilij Plotium legebamus: haudquaquam mihi, & qui aderant, displicebat. Libitũ est Menandri quoq; Plotiũ legere, à quo istã comœdiã uerterat. Sed enim postquàm in manus Menander uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atq; frigere: quãtumq; nutare à Menãdro Cæcilius uisus est. Diomedis hercle arma & Glauci, non dispari magis*

pretio

pretio æſtimata ſunt. Acceſſerat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus ſenex ſuper uxore diuite atque deformi querebatur: quòd ancillam ſuã, non inſcito puellam miniſterio, & facie non illiberali, coactus erat uenũdare: ſuſpectam uxori, quaſi pellicem. Nihil dicam ego quantũ differat uerſus utriuſq; eximius: ſit ſatis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander ſic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἴν' ἐπίγληρος ἣ μέλλειν καθευδήσειν
Κατεργάσασα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον.
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
Καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τί τὸ λεγόμενον ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα, Fortaſsis
* Γύναιον οὖσαν τηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα γυναικῶν.
Εἴπως ἀνυπόστατον. δία τὸν ὀλύμπιον, . .
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem ſic:

SENEX. Is demum miſer eſt, qui ærumnã ſuam nequit
Occultare. MA. Ferre ita me uxor forma, & factis facit.
Si taceam, tamen indicium eſt, quæ niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui ſapit de me diſcet, qui quaſi
Ab hoſte captus liberè ſeruio, ſalua urbe atque arce.
Quæ mihi quicq̃ placet, eo priuatum, uin' me ſeruatum?
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo, mortuus
Inter uiuos. Ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait

Stitiſſes. *monium capite obuoluto ſtitiſſes? Rectè ille ſtitiſſes ſcri pſit. Sed falſi, et audaces emẽdatores, e ſcripto, per libros ſtetiſſes fecerũt: tanquã ſtitiſſes uanũ, et nihili uerbũ eſſet. Quin potius ipſi nequã & nihili ſunt, q ignorãt Stitiſſes dictũ à Catone, quoniã ſiſteretur uadimoniũ, nõ ſtaretur.*

Quòd antiquitus ætati ſenectæ potiſsimum habiti ſunt ampli honores: & cur poſtea ad maritos, & patres ijdem iſti honores delati ſint: atque ibi quædam, de capite legis Iuliæ ſeptimo.

CAP. XV.

APud antiquiſsimos Romanorũ neq; generi, neq; pecuniæ præſtantior honos tribui, quàm ætati ſolitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur, ad Deûm propè & parentũ uicẽ. Atq; in omni loco, inq; omni ſpecie honoris priores potioresq; habiti. À cõuiuio quoq; (ut ſcriptum eſt in Antiquitatibus) ſeniores à minoribus domum reducebantur: eumq; morẽ accepiſſe Romanos à Lacedæmonijs, traditũ eſt: apud quos Lycurgi legibus, maior rerum omniũ honos maiori ætati habebatur. Sed poſtquàm ſoboles ciuitati neceſſaria uiſa eſt: & ad prolẽ populi frequẽtandã præmijs, atq; inuitamẽtis uſus fuit: tum antelati quibuſdam in rebus, qui uxorẽ, quiq; liberos haberẽt, ſenioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite ſeptimo legis Iuliæ, priori ex Cõſulibus faſces ſumendi poteſtas fit: nõ qui plureis annos natus eſt, ſed qui plureis liberos quàm Collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Sed ſi par utriq; numerus liberorum eſt, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. Si uerò ambo & mariti, & patres totidẽ liberorum ſunt: tum

Prior Conſul.

ille

ille pristinus honos instauratus, & qui maior natu est, prior fasces sumit. Super ijs autem, qui aut cœlibes ambo sunt, aut parē numerum filiorum habēt, aut mariti sunt, & liberos nō habēt, nihil scriptū in lege de ea ætate est: Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis Collegis concedere, aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multò, aut secundum Consulatum ineūtibus.

Quòd Cesellius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehensus est, in *sensus Vergiliani enarratione. *uersus.

CAP. XVI.

Vergilij uersus sunt è libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

–Tua posthuma proles: &,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumētis scriptū est, post mortē patris natus est, ob eāq; causam prænomē ei impositū hoc fuit: qua rōne subiectū est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uideri possunt, Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaque hanc

sententiam

sententiam esse uerborum istorũ Cesellius opinatus, in cõmentario lectionum antiquarũ: Posthuma (inquit) proles nõ eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iã senc, tardo seroq; partu est editus. Sed huius historiæ autorẽ nullum idoneũ nominat. Syluiũ aũt post Aeneæ mortẽ (sicuti diximus) natũ, multi tradiderũt. Idcirco Apollinaris Sulpitius inter cætera, in quibus Cesellium reprehendit, hoc quoq; eius quasi erratũ animaduertit: errorisq; istius hanc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, nõ seni. Significatio enim est contra historiæ fidem, sed in longum iam æuum & perpetuum recepto, immortaliq; facto. Anchises enim qui hæc dicit ad filium, sciebat eum cum hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurũ, & longo perpetuoq; æuo potiturũ. Hoc sanè Apollinaris argutè. Sed aliud tamen est Longũ æuũ, aliud Perpetuum. Neq; dij longæui appellãtur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionũ M. Cicero animaduerterit: disceptatumq; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat.

CAP. XVII.

In & Con.

OBseruatè curioseq; animaduertit M. Tullius In, & Con, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atque protendi: cùm literæ sequerentur, quæ primæ sunt in Sapiẽte atq; Felice, in alijs autẽ omnibus correptè pronuntiari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uerò hoc elegantius, quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, Insanus producta, Inhumanus breui, Infelix longa. Et ne multis

Inclytus. Insanus. Inhumanus. Infelix.

tis,quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt,quæ in Sapiente atq; Felice,productè dicuntur:in cæteris uerò omnibus, breuiter.Itemq;,Cõposuit, Consueuit,Cõcrepuit, Confecit,consule ueritatem,reprehendet:refer ad aureis,probabunt.Quære cur ita sit?dicent, probè se iuuari:uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidẽ ratio suauitatis est in his uocibus,de quibus Cicero locutus est.Sed quid dicemus de præpositione Pro? quæ cum produci & corripi soleat,obseruationem hanc tamen M. Tullij aspernata est.Non enim semper producitur, cũ sequitur ea litera,quæ prima est in uerbo fecit:quam Ciceron hanc habere uim significat,ut propter eam rem In,& Con,præpositiones producãtur.Nam Proficisci,& Profundere,& Profugere,& Profanum, & Profestum correptè dicimus:Proferre autem,& Profligare,& Proficere,productè.Cur igitur ea litera,quã Cicero productionis causam facere obseruauit,nõ in omnibus consimilibus eandem uim aut rationis,aut suauitatis tenet,sed aliam uocem produci facit,aliã corripi?neq; uerò Con,particula, tum solùm producitur,cum ea litera de qua Cicero dicit, insequitur. Nam & Cato & Sallustius, fœnoribus, inquiũt,Coopertus est.propterea Colligatus et Connexus, productè dicuntur.Sed tamen uideri potest in ijs quæ posui,ob eam causam particula hæc produci,quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur.Quod quidem etiam in eo seruatur,quod est Cogo:Neq; repugnat quod Coẽgi & correptè dicimus.Non enim salua συναλοιφή dicitur à uerbo, quod est Cogo.

Pro.

Proficisci.
Profundere.
Profugere.
Profanum.
Profestum.
Proferre.
Profligare.
Proficere.

sos esse, qui in hac uita cum ærumnarum uarietate luctan tur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorũ potuit per= uenire curiositas.

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire uerbum quid sit: & quam habeat uerã & propriam significationem. CAP. XIX.

*Verbum Rescire obseruauimus uim habere propriã quandam, non ex communi significatione cætero= rum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponitur. Neq; ut Rescribere, relegere, Restituere dicimus, itidem Rescire. Nam qui factũ aliquod occultius, aut inopinatũ insperatumq; cognoscit, is dicitur propriè rescire. Cur autem in hoc uno uerbo Re, particula huius sentẽtiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictũ esse Re= sciui, aut Rescire apud eos, qui diligẽter locuti sunt, nõ= dum inuenimus: quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionem'ue usu ue= nerint: quanquàm ipsum Scire de omnibus cõmuniter re bus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis. Næuius in*Triphalo ita scripsit:* Rescire.

Si unquam quicquam filium resciuero *Bap. Pius Ityphallo, legit.
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Extemplò illò te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in I. annali:

Ea Lucani ubi resciuerunt, sibi per fallacias uerba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi resciuerunt propin qui obsidum, quos Pontio traditos suprà demonstraui=

mus:corum parentes cum propinquis, capillo paſſo, in uiam prouolarunt. M. Cato in I I I I. *originum: Deinde Dictator iubet poſtridie Magiſtrũ equitum arceſſi Mittam te ſi uis (inquit) cũ equitibus. Serò eſt, inquit Magiſter equitum, iam reſciuere.*

Quæ uulgò dicuntur Viuaria, id uocabulum ueteres non dixiſſe: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid poſtea M. Varro in libris de re ruſtica dixerit, uſurpatum.

CAP. XX.

Viuaria. Leporaria. Ornithones.

VIuaria, quæ nunc dicũtur ſepta quædã loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur, M. *Varro in lib. de re ruſtica* I I I. *dicit Leporaria appellari. Verba Var. ſubieci: Villaticæ paſtionis genera ſunt tria, ornithones, leporaria, piſcinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ ſolent paſci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui noſtri dicebant, ubi ſoli lepores ſint: ſed omnia ſepta ædificia uillæ, quæ ſunt & habent incluſa animalia quæ paſcuntur. Is itẽ infrà in eodem lib. ita ſcribit, Cum emiſti fundum Tuſculanum à M. Piſone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autẽ quæ nunc uulgus dicit, ſunt quos* παραδείσους *Græci appellant, quæ autẽ leporaria Var. dicit, haud uſquam memini apud ueſtuſtiores ſcriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis ſuæ puriſſimè locutum legimus Roboraria, aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id ſignificare, quod nos uiuaria dicimus: appellataq́; eſſe à tabulis roboreis, quibus ſepta eſſent. quod genus ſeptorum uidimus in Italia locis pleriſque. Verba ex oratione eius, contra*

Clau.

Clau. Asellius, quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & uillas expolitißimas uidisset, in his regionibus excelsißimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere uiam, alijs per uineas medias, alijs per roborarium atq; piscinam, alijs per uillam. Lacus uerò, & stagna, quæ piscibus uiuis coërcentur clausa, suo atque proprio nomine piscinas nominauerunt. Apiaria quoq; uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apū: sed neminē eorū fermè, qui incorruptè locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. Marcus autem Var. de re rustica III. μελιτῶνας, ut ἀμπελῶνας, id est, δαφνῶνας, inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc uerbum quo Var. usus est, Græcum est: nam μελιτῶνες ita dicuntur. Piscinæ. Apiaria. Melissones. Mellaria.

Super eo sidere, quod Græci ἄμαξαν, nos Septentriones uocamus: ac de utriusque uocabuli ratione, & origine. CAP. XXI.

AB Aegina in Pyræum complusculi earundem disciplinarum sectatores Græci, Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquidè serenum. Sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sidera cōsiderabamus. Tum quispiam ex ijs, qui eodē in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης: & quænam maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: & quā in partē procedētis noctis *spatium mouerentur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cùm & quædam alia scitè, tum ista omnia, ac peritè dißerebat: hic ego ad nostros iuuenes cōuertor: &, Quid, inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod *spatio

Septentriones. ἅμαξαν Græci uocant, nos ſeptentriones uocamus. Non enim ſatis eſt, quòd ſeptem ſtellas uidemus: ſed quid hoc totum, quod ſeptẽtriones dicimus, ſignificet, ſcire (inquã) id prolixius uolo. Tum quiſpiam ex ijs, qui ſe ad literas memoriasq; ueteres dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum ſeptẽtriones à ſolo numero ſtellarum dictũ putat. Triones. Triones enim per ſeſe nihil ſignificare aiunt, ſed uocabuli eſſe ſupplemẽtum: ſicut in eo, quod Quinquatrus Quinquatrus. dicamus, quod quinq; ab idibus dierum numerus ſit, atrus nihil. Sed ego quidem cum Lælio, & M. Var. ſentio: qui Triones ruſtico uocabulo boues appellatos ſcribũt, quaſi quoſdam teriones: hoc eſt, arandæ colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc ſidus, quod à figura poſituraq; ipſa quia ſimile plauſtri uidetur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: noſtri quoq; ueteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id eſt à ſeptem ſtellis, ex quibus quaſi iuncti triones figurãtur. Præter hanc, inquit, opinionẽ, id quoq; Varro addit dubitare ſeſe, an propterea magis hæ ſeptem ſtellæ Triones appellatæ ſint, quia ita ſunt ſitæ, ut ternæ ſtellæ proximæ quæq; inter ſeſe faciant trigona, id eſt, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod poſterius eſt, ſubtilius elegantiusq; uiſum eſt. Intuẽtibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat: ut ea forma eſſet, ut triquetra uideretur.

De uento Iapyge, deq; aliorum uentorum uocabulis regionibusq;, accepta à Phauorini ſermonibus. CAP. XXII.

Apud menſam Phauorini in conuiuio familiari legi ſolitũ erat aut uetus carmen Melici poëtæ, aut hiſtoria

ria partim Græcæ linguæ, aliâs Latinæ. Legebatur ergo tūc ibi in carmine Latino ἰάπυξ uentus: quæsitūq; est, quis hic uentus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut super cæterorū nominibus, regionibusq; ipse nos doceret uellet: quia uulgò neq; de appellationibus eorum, neq; de finibus, neq; de numero conueniret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notū est, limites, regionesq; esse cœli quatuor: exortū, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus, & occasus mobilia, & uaria sunt: Meridies, septētrionesq; statu perpetuo stant, & manēt. Oritur enim sol non indidem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Item cadit sol nō in eundē semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab oriente uerno, id est æquinoctiali uenit, nominatur Eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολογικοί aiunt, ἀπὸ τῆς ἠῶ ῥέων. is alio quoq; à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali oriētis meta uenit, Latine Aquilo, βορέας Græce dicitur: eumq; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: quoniam sit uiolenti flatus & sonori. Tertium uentū, qui ab oriente hyberno spirat, Vulturnum Romani uocant. Eum pleriq; Græci misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres uēti oriētales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorū medius

Iapyx.

Ventorum descriptio.

Eurus.

Apeliotes.

Subsolanus.

Aquilo.

Boreas.

Vulturnus.

Euronotus.

dius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, Caurus, quem solent Græci ἀργέστην uocare: is aduersus Aquilonē flat. Item alter Fauonius, qui Græcè uocatur ζέφυρος: is aduersus Eurū flat. Tertius Africus, qui Græcè uocatur λίψ: is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certò, atq; fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, is Latinè Auster, Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus, atq; humectus: νοτὶς enim Græcè humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in Austrum, Latinè septentrionarius, Græcè ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis, alij quatuor detrahunt uentos: atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor uentos nouerit, Eurum, Austrū, Aquilonem, Fauonium. Versus Homeri sunt:

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαῆς

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων:

A' quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latioribus atq; simplicibus, non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro VIII. XII. faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserētes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud oriētem occidētemq;. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium uētorum, quæ incolæ in suis quiq; regionibus fecerunt: aut ex locorum uocabulis, in quibus pollent: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Nostri nanq; Galli uentum ex sua terra flantem, quem

sæuissimū

Caurus. Argestes. Fauonius Zephyrus. Africus. Libs. Auster. Notus. Septentrionarius. ἀπαρκτίας.

ſæuiſſimum patiuntur, Circium appellant, à turbine (opi- Circius.
nor) eius ac uertigine: ἰάπυγα ex ipſius Apuliæ oræ pro- Iapyx.
ficiſcentem quaſi finibus, Appuli eodem quo ipſi nomine
Iapygem dicũt. Eum eſſe propemodũ Caurum exiſtimo. Caurus.
Nam & eſt occidentalis, & uidetur aduerſus Eurum fla
re. Itaq; Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegy
ptum fugientem uento Iapyge ferri ait: equum quoque
Appulum eodem quo uentum uocabulo Iapygem appel-
lauit. Eſt etiam uentus nomine Cæcias, quem Ariſtoteles Cæcias.
ita flare dicit, ut nubes nõ procul propellat: ſed ut ad ſeſe
uocet, ex quo uerſum iſtum prouerbialem factum ait:
Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.
Præter hos autem, quos dixi, ſunt alij plurifariam uenti
cõmentitij, ſuæ quiſq; regionis indigenæ, ut eſt Horàtia-
nus quoq; ille Atabulus, quos ipſe quoq; executurus fui: Atabulus.
addidiſſemq; eos qui Eteſiæ & Prodromi appellantur, q Eteſiæ.
certo tẽpore anni, cũ Canis oritur, ex alia atq; alia parte Prodromi.
cœli ſpirãt: rationesq; omniũ uocabulorũ (quia plus pau-
lò adbibi) effudiſſem: niſi multa iam prorſus omnibus uo-
bis reticentibus uerba feciſſem: quaſi fieret à me ἀκρόασις
ἐπιδεικτική. In cõuiuio autẽ frequenti loqui ſolum unum,
neq; honeſtũ eſt (inquit) neq; commodũ. Hæc nobis Pha-
uorinus in eo quo dixi tempore, apud mẽſam ſuã, ſumma
cum elegantia uerborũ, totiuſq; ſermonis comitate atque
gratia denarrauit. Sed quod ait uentũ, qui ex terra Gal-
lia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris originum
eum uentũ Cercium dicit, non Circium. Nam cùm de Hi-
ſpanis Alpinis ſcriberet, qui circa Iberum colunt, uerba
hæc poſuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argẽtifodinæ Argentifodinæ.

pulcherrimæ: mons ex ſale mero magnus, quantum de- mas, tantum accreſcit. Ventus Cercius cum loquare, buc- cam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratũ per- cellit. Quod ſuprà autẽ dixi ἐτησίας *ex alia & alia par- te cœli flare, haud ſcio an ſecutus opinionem multorum, temere dixerim. Publij Nigidij in* II. *librorum, quos de uento compoſuit, uerba hæc ſunt:*

Et Auſtri anniuerſarij ſecundo ſole flant. Conſide- randum igitur eſt, quid ſit, ſecundo ſole.

Conſultatio, dijudicatioq́ locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotium inſcripta eſt. CAP. XXIII.

Comœdias lectitamus noſtrorum poëtarum ſumptas ac uerſas de Græcis, Menãdro, ac Poſidio, aut Apol lodoro, aut Alexide, & quibuſdã itẽ alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil ſanè diſplicent, quin lepidè quoq; & uenuſtè ſcriptæ uideãtur: prorſus ut melius poſſe fieri nihil cenſeas. At enim ſi cõferas, & cõponas Græca ipſa, unde illa uenerunt, ac ſingula conſideratè atq; aptè iun- ctis, & alternis lectionibus cõmittas: oppidò quàm iacẽre, atq; ſordere incipiũt quæ Latina ſunt: ita Græcarũ, quas æmulari nequiuerũt, facetijs atq; luminibus obſoleſcunt.

Plotium comœdia.

Nuper adeò uſus huius rei nobis uenit. Cæcilij Plotium legebamus: haudquaquam mihi, & qui aderant, diſplice- bat. Libitũ eſt Menandri quoq; Plotiũ legere, à quo iſtã comœdiã uerterat. Sed enim poſtquàm in manus Menan der uenit, à principio ſtatim (dij boni) quantum ſtupere, atq; frigere: quãtumq́; nutare à Menãdro Cæcilius uiſus eſt. Diomedis hercle arma & Glauci, non diſpari magis

pretio

pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore diuite atque deformi querebatur: quòd ancillam suã, non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat uenũdare: suspectam uxori, quasi pellicem. Nihil dicam ego quantũ differat uersus utriusq; eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander sic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν ἐπίγληρος ἣ μέλλει καθευδήσειν
Κατειργάσατο μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον.
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
Καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τὶ τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα,
* Γύναιον οὖσα τηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα
Εἴπως ἀνυπόστατον. δία τὸν ὀλύμπιον,
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Fortaßis γυναικῶν.

Cæcilius autem sic:

SENEX. *Is demum miser est, qui ærumnã suam nequit*
Occultare. MA. *Ferre ita me uxor forma, & factis facit.*
Si taceam, tamen indicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus liberè seruio, salua urbe atque arce.
Quæ mihi quicq̃ placet, eo priuatum, uin' me seruatum?
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo, mortuus
Inter uiuos. Ea me, clam se, cum mea ancilla ait

Consuetum,id me arguit:ita plorando,orando,
Instando,atque obiurgando me obtudit,uti eam
Venundarem.nunc credo inter suas æqualeis,
*nostrum *Et cognatas sermonem serit:Quæ * nostrarum fuit*
Integra ætatula:quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo,quod ego anus modò
Effeci,pellice ut meum priuarem uirum?
Hæc erunt consilia hodie,differor sermone miser.

Præter uenustatē autem rerum,atq; uerborum,in duobus libris nequaquam parem,in hoc equidem soleo animum Menandrum Cæcilio præfert. *attendere:quòd quæ Menāder præclarè & appositè & facetè scripsit:ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidē conatus,enarrare:sed quasi minimè probanda prætermisit,& alia nescio quæ inimica inculcauit:& illud Menādri,de uita hominū media sumptum,simplex,& uerum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene uicino colloquens,& uxoris locupletis superbiam deprecans,hæc ait:*

Ἔχω δ᾽ ἐπίκληρον λαμίαν· οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦ τ᾽ οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
Fortassis ἀπόλλων. Καὶ πάντων ἀντ᾽ ἐκείνης ἔχομεν * ἀπ᾽ ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ᾽ ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
Ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

Cæcilius uerò hoc in loco ridiculus magis,quàm personæ isti,quam tractabat,aptus atq; conueniens uideri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua morosáne uxor quæso est?* MA. *Quā rogas?*
SE. *Qui tandē?* MA. *Tædet mētionis:quæ mihi ubi domū*
Adueni,

Adueni, ac sedi, extemplò suauium datat, ieiuna anima.
SE. *Nihil peccat de suauio, ut deuomas uolt, quod foris potaueris.*

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia posito æstimari debeat, manifestũ est. Cuius loci hæc ferme sententia. Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata est. Ea res clã patre fuit, & habebatur pro uirgine. Ex eo uitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cũ pro foribus domus staret, & propinquare partũ herili filiæ, atq; omnino uitium esse oblatũ ignoraret, gemitũ & ploratũ audit puellæ, in puerperio enitẽtis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. Hi oẽs motus eius affectiõesq; animi in Græca qdẽ comœdia mirabiliter acres & illustres, apud Cæciliũ autẽ pigra hæc omnia, & à rerũ dignitate atq; gratia uacua sunt. Pòst ubi idem seruus percontando quid acciderat, reperit: has apud Menandrum uoces facit:

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἔστ᾽ ἀνήρ.
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.
Εἰ μήτ᾽ *ἀνατεχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου
Ἐπαμφιέσαι δύναιτο τοῦτο χρήμασιν.
ἀλλ᾽ ἐν ἀνακατακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ τῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ᾽ ἔχων τὸ μέρος,
Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.

Fortaßis ἀνατὶ χύσῃ.

Ad horum autem synceritatem ueritatemq; uerborũ, an aspirauerit Cæcilius consideremus. Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis uerba tragici tumoris.

Is demum

Is demum infortunatus est homo pauper,
Qui educit in egestate liberos:cui fortuna
Et res est ut continuò pateat.nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaque,ut suprà dixi,cum hæc Cæcilij uerba seorsum lego neutiquam uidentur ingrata ignauaq́;. cum autem Græca comparo, & contendo:non puto Cæcilium sequi debuisse,quod assequi nequiret.

De uetere parsimonia, deq́; antiquis legibus sumptuarijs. CAP. XXIIII.

PArsimonia apud ueteres Romanos,*& uictus atque cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina,sed publica quoq́; animaduersione,legumq́; complurium sanctionibus custodita est.*Legi *adeo nuper in Capitonis Atteij collectaneis Senatus decretum uetus,*C.Fannio,*&* M. Valerio *Messala* COSS.*factũ, in quo iubentur principes ciuitatis,qui ludis* Megalensi*bus antiquo ritu mutitarent,id est,mutua inter sese cõuiuia agitarẽt,iurare apud* COSS.*uerbis cõceptis,nõ amplius in singulas cœnas sumptus esse facturos,quàm centenos uicenosq́; æris,præter holus,& far,& uinum:neque uino alienigena,sed patrio usuros:neque argenti in conuiuio plus pondo , quàm libras centum illaturos.*Sed *post id senatuscon.lex* Fannia *lata est,quæ ludis* Roma*nis,itẽ ludis plebeijs,& Saturnalibus,et alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi cõcessit,decemq́; alijs diebus in singulis mensibus tricenos : cæteris autem omnibus diebus denos.*Hanc Lucilius *poëta legem signat,cum dicit:*

Mutito.

Vinũ alienigena.

Fannia lex.

Fannij

Fanni centußisq; misellos.

In quo errauerunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores, quòd putauerũt Fãnia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos, Centum enim æris Fãnius cõstituit, sicuti suprà dixi, festis quibusdã diebus, eosq; ipsos dies nominauit. Aliorũ autem dierũ omniũ in singulos dies sumptus inclusit, intra æris aliàs tricenos, aliàs denos. Lex deinde Licinia rogata est: quæ cũ certis diebus sicuti Fannia cẽtenos æris impendi permisisset, nuptijs ducenos indulsit, cæterisq; diebus statuit æris tricenos: cùm & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq;, promiscuè atq; indefinitè largita est. Huius legis Lælius poëta meminit in Crotopægnijs. *Verba Lælij hæc sunt: Quibus, hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimißum, cœnamq;, ita ut lex Licinia sanxisset pomis holeribusq; instructam: Lex Licinia, inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur. Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis: Legem uitemus Licini. Posteà L. Sylla Dictator, cùm legibus istis situ atque senio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniamq; suam prandiorum gurgitibus proluissent, legem ad populum tulit: qua cautũ est, ut calendis, idibus, nonisq;, diebus ludorum, & ferijs quibusdam solennibus* HS. *tricenos in cœnam insumere, ius potestasq; esset: cæteris autem alijs diebus omnibus, non amplius ternos. Præter has leges, Aemiliam quoque legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumptum*

*Erotopaignijs.

Aemilia lex.

Antia lex.

æris

æris id etiã sanxit, ut q Magistratus esset, Magistratũ'ue capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret. Postremo lex Iulia ad populum peruenit Cæsare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur: calendis, idibus, nonis, & alijs quibusdam festiuis trecenti: nuptijs autem, & repotijs HS. milies. Esse etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Augusti, an Tyberij Cæsaris non satis commemini: quo edicto per dierum uarias solennitates, à CCC. HS. adusque duo milia sumptus cœnarum propagatus est: ut his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coërceretur.

Iulia lex

Quid Græci, ἀναλογίαν: quid contrà, ἀνωμαλίαν uocent. CAP. XXV.

Analogia. Anomalia.

IN Latino sermone, sicut in Græco alij ἀναλογίαν sequẽdam putauerunt: alij, ἀνωμαλίαν. Αναλογία est similium similis declinatio: quam quidam Latinè Proportionẽ uocant. Ανωμαλία est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens. Duo autem Græci grammatici illustres, Aristarchus & Crates, summa ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit. M Varronis liber ad Ciceronem de lingua Latina octauus, nullam esse obseruationẽ similium docet: itaq; in omnibus penè uerbis consuetudinem dominari ostẽdit. Sicuti cùm dicimus, inquit, Lupus lupi, Probus probi, & Lepus leporis: item Paro paraui, Lauo laui, Pũgo pupugi, Tundo tutudi, & Pingo pinxi. Cũq;, inquit, à Cœno, & Prãdeo & Poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & Astringor, tũ & Extergor, & Lauor, astrinxi, & extersi, & laui dicimus. Itẽ cùm dicamus ab Osco, Thusco, Græco, Oscè, Thuscè, Græcè

Aristarchus. Crates.

Græcè. A Gallo tamen & à Mauro Gallicè et Mauricè dicimus. Itē à Probus probè, à Doctus doctè, sed à Rarus non dicitur rarè, sed alij rarò dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodē libro: Sētior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: Assentior tamen ferè omnes dicūt. Sisenna unus assentio in Senatu dicebat, & eū posteà multi secuti: neq; tamen uincere cōsuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam loci quidam communes, contra ἀναλογίαν dicere: & item rursus pro ἀναλογία.

Raro. Rarenter. Assentio.

Sermones M. Frontonis & Phauorini philosophi, de generibus colorum, uocabulisq; eorum Græcis & Latinis; atq; inibi color Spadix, & cuiusmodi sit. CAP. XXVI.

PHauorinus philosophus, cùm ad M. Frōtonem consularem pedibus ægrum uiseret: uoluit me quoq; ad eum secum ire. Ac deinde cùm ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præsentibus, sermones de coloribus uocabulisq; eorum agitarentur: quòd multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura, inquit, sunt Phauorinus in sensibus oculorū, quàm in uerbis uocibusq;, colorum discrimina. Nam ut alias eorum cōcinnitates omittamus, simplices isti, Rufi & Virides colores, singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atq; eam uocum inopiam in lingua magis Latina uideo, quàm Græca: quippe qui Rufus color, à rubore qdē appellatus est: sed cùm aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocus, has singulas Rufi uarietates, Latina oratio singulis ꝓprijsq; uocabulis

cabulis non demõſtrat:omniaq́; iſta ſignificat una ruboris appellatione:cùm tamen ex ipſis rebus uocabula colorum mutuẽtur,& igneum aliquid dicit, & flammeũ,& ſanguineum,& croceũ,& oſtrinum,& aureum. Rufus enim color, & Ruber nihil à uocabulo Rufi differunt: neq; proprietates eius omnes declarant. ξανθὸς ἢ κὴ πυῤῥὸς, κὴ ἐρυθρὸς, καὶ φοινικὸς ſcilicet,habere quaſdam diſtantias coloris Rufi uidentur:uel augentes eum,uel remittentes, uel miſta quadam ſpecie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinũ,Non inficias,inquit,imus,quin lingua Græca,quam tu uidẽre legiſſe,prolixior fuſiorq́; ſit,quàm noſtra:ſed in ijs tamen coloribus, quibus modò dixiſti,deſignandis,nõ perinde inopes ſumus,ut tibi uidemur. Non enim hæc ſunt ſola uocabula Rufum colorem demõſtrãtia,quæ tu modò dixiſti,Rufus & Ruber:ſed alia quoq; habemus plura, quàm quæ dicta abs te Græca ſunt. Fuluus enim,& Flauus,& Rubidus,& Phœniceus,& Rutilus,& Luteus,& Spadix,appellatiões ſunt Rufi coloris:aut acuentes eũ,quaſi incẽdentes:aut cũ colore uiridi miſcẽtes,aut nigro infuſcãtes,aut uirẽti ſenſim albo illuminãtes. Nam Phœniceus,quem tu Græcè φοίνικα dixiſti, noſter eſt:& Rutilus,& Spadix Phœnicei συνώνυμα,qui factus Græcè, noſter eſt, exuberantiam ſplendoremq́; ſignificat ruboris:quales ſunt fructus palmæ arboris,non admodum ſole incocti:unde Spadicis & Phœnicei nomen eſt. Spadica enim Dorici uocãt auulſum è palma termitẽ, cum fructu. Fuluus aũt uidetur de rufo atq; uiridi miſtus: in alijs plus uiridis,in alijs plus rufi habere. Sic poëta uerborum diligẽtiſſimus,fuluam aquilam dicit & iaſpidem, fuluos

Rufus color. Ruber.

Fuluus. Flauus. Rubidus. Phœniceus. Rutilus. Luteus. Spadix.

fuluos galeros, & fuluum aurum, & arenam fuluam, & fuluum leonē. Sicq; Ennius in annalibus Fuluo ære dixit. Flauus contrà uidetur ex uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ: & quod mirari quosdam uideo, frondes olearū è Vergilio dicuntur flauæ. Sic multò antè Pacuuius Aquam flauam dixit, & Flauum puluerē: cuius uersus (quoniam sunt iucundißimi) libens commemini:

Cedo tamē pedem lymphis flauis: flauum ut puluerē,
Manibus iisdē, quibus Vlyßi sæpe permulsi, abluam:
Laßitudinemq; nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autē est rufus atrore & nigrore multo mixtus. Rubidus. Luteus contrà rufus color est dilucidior: unde eius quoq; Atror. nomen esse factū uidetur. Non ergo, inquit, mi Phauorine species Rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne Viridis quidē color pluribus ab illis, quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; nō potuit Verg. colorem equi significare uiridē uolens, cæruleum magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit uerbo uti notiore Cæruleus. Glaucus. Græco, quàm inusitato Latino. Nostris autē Latinis ueteribus Cæsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις: ut Nigidius ait: de colore cœli, quasi cœlia. Cæsia. Glaucopis. Postquàm hæc Fronto dixit, tum Phauorinus scientiam rerum uberem, uerborumq; eius elegantiam exosculatus: Absq; te, inquit, uno forsitan lingua profectò Græca longè anteißet, sed tu mi Fronto, quod in uersu Homerico est, id facies:

Καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed cùm omnia libēs audiui, quæ peritißimè dixisti, tum maximè quod uarietatem flaui coloris enarrasti: fecistiq; ut intelligerem uerba illa ex annali XIIII. Ennij amœ-

nißima, quæ minimè intelligebam:

Verrunt extemplò placidè mare marmore flauo.

Cæruleum ſpumat mare conferta rate pulſum.

Non enim uidebatur cæruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum ſit ita, ut dixiſti, Flauus color Viridi & Albo miſtus, pulcherrimè prorſus ſpumas uirentis maris, flauo marmore appellauit.

Quid T. Caſtritius exiſtimauerit, ſuper Salluſtij uerbis, & Demoſthenis: quibus alter Philippũ deſcripſit, alter Sertorium. CAP. XXVII.

VErba ſunt hæc grauia, atque illuſtria, de rege Philippo, Demoſthenis: ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγών, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν.

*Hæc æmulari uolens Salluſtius, de Sertorio duce in hiſtorijs ita ſcripſit: Magna gloria*tribus milibus in Hiſpaniam T. Didio imperante, magno uſu bello Marſico, paratu militum & armorum fuit. Multaq; tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatẽ, deinde per inuidiã ſcriptorum celebrata ſunt: quæ eminus faciem ſuam oſtentabant, aliquot aduerſis cicatricibus, & effoſſo oculo: quo ille dehoneſtamento corporis maximè lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat. De utriuſq; his uerbis T. Caſtritius cum penſitaret: Non'ne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt, dehoneſtamento corporis lætari? Siquidẽ Læticia dicitur exultatio quædã animi, cum gaudio efferuentiore: euentu rerum expetitarum.*

**tribunus militũ in Hiſpania T. Didius imperator*

Lætitia.

Quanto illud syncerius, & humanius, magisq́; omnibus conueniens: πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. Quibus uerbis, inquit, ostēditur Philippus, non ut Sertorius, corporis dehonestamento lætus: quod est, inquit, insolens, & immodicum: sed præ studio laudis, & honoris, iacturarum, damnorumq́; corporis contemptor: qui singulos artus suos fortunæ prodigēdos daret, quæstu atq; compendio gloriarum.

Non esse compertum, cui deo rem diuinam fieri oporteat, cùm terra mouetur uiribus.

CAP. XXVIII.

Quænam esse causa uideatur, quamobrem terræmotus fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusq́; compertum non est: sed ne inter physicas quidē philosophias satis constitit: uentorum'ne ui accidant, specus hiatusq́; terræ subeuntium: an aquarum subter in terrarum cauis undantium fluctibus pulsibusq́;: ita uti uidentur existimasse antiquißmi Græcorū, qui Neptunum *ἐννοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα appellauerunt: an cuius aliæ rei causa, alterius'ue* Dei *ui ac numine, nōdum etiam (sicut diximus) pro certo creditum.* Propterea *ueteres* Romani *cùm in omnibus alijs uitæ officijs, tum in constituendis religionibus, atque in* Dijs *immortalibus animaduertendis castißimi cautißimiq́;: ubi terram mouisse senserant, nuntiatum'ue erat: ferias eius rei causa edicto imperabant.* Sed Dei *nomen, ita uti solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominādo, falsa religione populum alligarent.* Eas *ferias si quis polluisset, piaculoq́; ob hanc rem* Terræmotus ratio.

remotus esset:hostiam siue deo, siue deæ immolabat. Idq́; ita ex decretis Pontificum obseruatum esse, M. Varro dicit: quoniam & qua ui, & per quem deorum, dearum'ue terra tremeret, incertũ esset. Sed de lunæ motibus, solisq́; defectionibus, non minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. Cato, uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa, & incuriosa, super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originũ quarto hæc sunt: Non libet scribere quod in tabula apud Pont. Max. est: quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit. Vsq; adeò parui fecit rationes ueras solis & lunæ deficientium, uel scire, uel dicere.

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. CAP. XXIX.

Aesopi apologus.

*AEsopus ille è Phrygia fabulator, haud immeritò sapiẽs existimatus est: cum quæ utilia monitu suasuq́; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit, & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos delectabilesq́; apologos commentus, res salubriter, ac prospicienter animaduersas in mentes animosq́; hominum cum audiẽdi quadam illecebra induit. Velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atq; iucundè præmonet: spem, fiduciamq́; rerũ, quas efficere quis poßit, haud unquã in alio, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomẽ est Caßita. habitat, nidulaturq́; in segetibus: id fermè temporis, ut appetat meßis, pullis iamiam plumantibus. Ea caßita in sementes fortè concesserat tempestiuiores. *propterea frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si quid*

*Præterea

quid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue, animaduerterent: idq; uti sibi, ubi rediisset, renuntiarent. Dominus posteà *segetum illarum filium adolescẽtem uocat: &,* Vides'ne, *inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? icciro die crastini, ubi primum diluculabit, fac amicos adeas: &* Diluculo. *roges, ueniant, operamq; mutuam dent, & messem hanc nobis* adiuuẽt.* Hæc ille ubi dixit, discessit: atq; ubi rediit* *adiuuent *cassita, pulli trepiduli circunstrepere orareq; matrem, ut statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: nam dominus, inquiũt, misit, qui amicos rogaret, uti luce oriente ueniant, & metant.* Mater *iubet eos à metu otiosos esse.* Si *enim dominus, inquit, messem ad amicos reiicit, crastino seges non metetur: neque necesse est, hodie uti uos auferam.* Die *igitur postero mater in pabulum uolat: dominus, quos rogauerat, opperitur: sol feruit, & fit nihil, & amici nulli erant.* Tunc *ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partẽ cessatores sunt: quin potius imus, & cognatos, affines, uicinosq; nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendũ?* Itidem *hoc pulli* Tempori, aduerbium. *pauefacti matri nuntiant.* Mater *hortatur, ut tum quoq; sine metu, ac sine cura sint: cognatos affinesq; nullos ferme tam esse obsequibiles ait, ut ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediãt:* Vos *modò (inquit) aduertite, si modò quid denuo dicetur.* Alia *luce orta, auis in pastum profecta est: cognati & affines operam quam dare rogati sunt, supersedent.* Ad *postremum igitur dominus filio:* Valeant *(inquit) amici, cum propinquis: afferes prima luce falces duas: unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram: & frumentum nosmetipsi ma-*

nibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: Tempus, inquit, est cedendi, & abeūdi: fiet nūc dubio procul, quod futurū dixit. In ipso enim iam uertitur, cuia est res: non in alio, unde petitur. Atque ita caßita nidum migrauit, et seges à domino demessa est. Hæc quidem est Aesopi fabula de amicorum, & propinquorum leui, & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent: quàm ut in nobis tantum ipsis nitamur? Alia autem omnia, quæ extra nos, extráq; nostrum animum sunt: neque pro nostris, neq; pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum Q. Ennius in satyris, scitè admodum & uenustè uersibus quadratis cōposuit, quorū duo postremi isti sunt: quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:
Ne quid expectes amicos, quod tu agere poßis.

Quid obseruatum sit in undarum motibus: & quæ in mari alio atq; alio modo fiunt, Austris flātibus Aquilonibusq́. CAP. XXX.

Vndarum motus uarij.

Hoc sæpenumero in undarum motu obseruatū est, quas Aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aër fluit: quas'ue faciunt in mari Austri atque Africi. Nam fluctus, qui flante Aquilone maximi ac creberrimi excitantur: simulac uentus posuit, sternuntur & conflaccescūt, & mox fluctus esse desinūt. At non idem fit flante Austro, uel Africo: quibus iam nihil spirātibus, undæ tamē factæ diutius tument, & à uento quidem iandudum tranquillæ sunt: sed mare est etiam atq; etiā undabundū. Eius rei causa esse coniectatur, quòd uēti à Septētrionibus ex altiore

altiore cœli parte in mare incidẽtes, deorſum in aquarũ profunda quaſi præcipites deferuntur: undaſq; faciũt nõ prorſus impulſas,ſed ui intus cõmotas:quæ tantiſper eruꝫ tæ uoluũtur,dum illius infuſi deſuper ſpiritus uis manet. Auſtri uerò & Africi, ad meridianũ orbis circulũ, & ad partem Axis infimam depreßi,inferiores & humiles per ſuprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus,quàm eruũt:& idcirco nõ deſuper læſæ, ſed propulſæ in aduerſum aquæ,etiam deſiſtente flatu, retinẽt aliquantiſper de priſtino pulſu impetum. Id autẽ ipſum,quod dicimus,ex illis quoq; Homericis uerſibus,ſi quis nõ incuriosè legat, adminiculari poteſt. Nam de Auſtri flatibus ita ſcripſit:

Ἔνθα νότος πόνϐιο λυλῶνα ἐς λάαν ὠθεῖ.

Contrà autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενίτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Ab Aquilonibus enim qui alti ſuperniq; ſunt, fluctus excitatos quaſi per prona uolui dicit. Ab Auſtris autem ijs,qui humiliores ſunt, maiore ui quadam propelli ſurſum atq; ſubijci. Id enim ſignificat uerbum λάαν ὠθεῖ: ſicut in alio loco, λάαν ἄνω ὠθεῖ. Id quoq; è peritißimis rerum philoſophis obſeruatũ eſt: Auſtris ſpirantibus mare fieri glaucũ, & cæruleũ:Aquilonibus obſcurius,atriuſq;. Cuius rei cauſam, cùm Ariſtotelis libros problematum percerpſimus,notaui:cur Auſtro ſpirante, mare cæruleũ fiat: Aquilone,obſcurius atriuſq;. an proptereà quòd Aquilo minus mare perturbat? omne autem quod tranquillius eſt,atrum eſſe uidetur.

Maris colorem à uento mutari

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER III.

Quæsitum, ac traditum quam ob causam Sallustius auaritiam dixerit non animum modò uirilem, sed corpus quoq; ipsum effœminare.

CAP. I.

Sallustius in Catilina.

YEME iam discedente, apud balneas Sicias in area sub calido sole cum Phauorino philosopho ambulabamus: atq; ibi inter ambulandũ legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici cõspectum legi iusserat. Cumq; hæc uerba ex eo libro lecta essent: Auaritia pecuniæ studiũ habet, quam nemo sapiẽs cõcupiuit: ea quasi uenenis malis imbuta, corpus animũq; uirilẽ effœminat: semper infinita, & insatiabilis est, neq; copia, neque inopia minuitur. Tum Phauorinus me aspiciens: Quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminat? Quid enim isthuc sit, quòd animũ uirilẽ ab ea effœminari dixit, uideor fermè assequi: sed quonam modo corpus quoque hominis effœminet, nondum reperio. Et ego, inquam, longè iandiu in eo ipso quærẽdo fui: ac nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atque inibi quispiam de sectatoribus Phauorini, qui uidebatur esse in literis ueterator, Valerium, inquit, Probum audiui hæc dicere, usum esse Sallustium circunlocutione quadam poëtica: & cum dicere uellet

uellet hominem auaritia corrumpi, corpus & animum dixisse: quæ duæ res hominem demonstrarent. Nanque *homo ex anima, & corpore est.* Nunquàm, *inquit* Phauorinus, *quod equidem scio, tam importuna, tamq; audaci argutia fuit noster* Probus: *ut* Sallustium *uel subtilißimũ breuitatis artificem, periphrasim poëtarum facere diceret.* Erat *tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam, sanè doctus. is quoque à* Phauorino *rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiuscemodi uerbis usus est:* Quos, *inquit, auaritia minuit & corrumpit, quiq; sese quærenda undiq; pecunia dediderunt, eos plerosq; tali genere uitæ occupatos uidemus: ut sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque uirilis exercendiq; corporis studium relictum sit.* Negocijs *se plerunq; umbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habent, in quibus omnis eorum uigor animi corporisq; elanguescit, &, quod* Sallustius *ait, effœminatur.* Tum Phauorinus *legi denuo uerba eadem* Sallustij *iubet, atque ubi lecta sunt:* Quid *igitur (inquit) dicemus, quòd multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualenti?* Tum *ille ita respondit, non hercle inscitè:* Quisquis *est, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoque rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atque in sese colendo non æquè esse parcum.* Nam *si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectionesq; occupet: & si ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque uirtutis, neque uirium, neque corporis, neque animi cura aßit, tum denique is uerè dici potest effœminato esse*

to esse & animo, & corpore, qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est: aut Sallustius odio auaritiæ, plus quàm potuit, eam criminatus est.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, post'ue eam nati sunt: atque inibi de temporibus, terminisq; dierũ, qui ciuiles nominantur, & usquequaq; gentium uariè obseruantur: & præterea quid Q. Mutius scripserit, super ea, quam maritus non iure usurpasset, quòd rationem ciuilis anni nõ habuerit.

CAP. II.

Macrob. lib. 1. cap. 3.

QVæri solitum est, qui noctis hora tertia quarta'ue, siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellariq; debeat: is'ne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecuturus est. Marcus Varro in lib. rerũ humanarum, quem de diebus scripsit: Homines, inquit, *qui media nocte ad proximam mediã noctem in his horis xxiiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obseruationẽ diuisisse: ut qui post solem occasum, ante mediã noctem, natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natũ, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq; à sole occaso, ad solem iterum occidentẽ omne id mediũ tempus unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: À sole enim exorto, ad exortũ eiusdẽ incipientẽ, totum id spatiũ unius diei nomine appellare. Multos uerò in terra Vmbria unũ &*

eundem

eundem diem esse dicere, à meridie, ad insequentẽ meridiem. Quod quidẽ, inquit, minus absurdũ est. Nã qui calendarũ hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit & calendarum dimidiarũ, & qui est post calendarũ dies, ante horam eiusdem sextam. Populũ autẽ Romanũ, ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare, à media nocte usq; ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, non noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicũtur, qui proximus eam noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicandi eandem esse obseruationẽ docet. Nã Magistratus quãdo una die eijs auspicandum est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicãtur, & post exortum solem agunt, auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea Tribuni plebeij, quos nullum diem abesse Roma licet, cùm post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequẽtem reuertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem: quãdo ante horam noctis sextã regreßi, partẽ aliquã illius in urbe Romana sunt. Quintũ quoq; Mutiũ Iurisconsultũ dicere solitũ legi, non esse usurpatam mulierẽ, quæ cùm calẽdis Ianuarijs apud uirum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartã calendas Ianuarias sequẽtes usurpatũ isset: nõ enim posse impleri trinoctiũ, quod abesse à uiro usurpandi causa ex XII. tabulis deberet: quoniã tertiæ noctis posterioris sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calẽdis. Isthæc autem omnia de dierũ temporibus,

Dierum obseruatio.

Vsurpãdi lex.

& fini

& finibus ad obseruationem disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cùm in libris ueterum inueniremus, nõ dubitamus, quin Vergilius quoq; idipsum ostẽderet, nõ expositè atq; apertè, sed (ut hominẽ decuit poëticas res agentem) recõdita, & quasi operta ueteris ritus significatione.

Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

Dies ciuilis. *His enĩ uersibus obliquè (sicuti dixi) admonere uoluit diẽ quẽ Romani ciuilẽ appellauerũt, à sexta noctis hora oriri.*

De noscendis, explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscuè ueræ atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur: atque inibi quòd Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint. CAP. III.

Plautus. *VErum esse comperio, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiosè atq; contentè lectitauerunt, nõ indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij, atq; linguæ eius. Hac enim iudicij norma Varronẽ quoq; usum uidemus. Nam præter illas unam & uiginti, quæ Varronianæ uo*Dubiosus. *cãtur, quas iccirco à cæteris segregauit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur, quasdam item alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto congruentis, easq; iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit: sicuti istam quã nuperrimè legebamus, cui est nomẽ Bœotia. Nam cũ in illis* Bœotia comœdia. *una & uiginti nõ sit, & esse Aquilij dicatur, nihil tamen*

Varro

Varro dubitauit, quin Plauti foret, neq; alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit: si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit. qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicā, Plautinißimi: propterea & memi nimus eos, et ascripsimus. Parasitus ibi esuriēs hæc dicit:

Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit,
Quiq; adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uetus erat solarium
Multo omnium istorum optumum & uerißimum.
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat,
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet.
Itaque adeò iam oppletum'st oppidum solarijs.
Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoq; noster cum Neruulariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia uersum hunc, Neruularia comœdia.

Strateæ scrupedæ stratiuolæ sordidæ.

delectatus faceta uerborum antiquitate, meretricum uitia atq; deformitates significātium, Vel unus hercle, inqt, hic uersus Plauti esse hāc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoq; ipsi nuperrimè, cùm legeremus Fretum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidā nō putant) haud quicquam dubitauimus, quin & Plauti foret, & omniū maximè genuina. Ex qua duos hos uersus excripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur: Fretum comœdia. Arietinum oraculum.

Peribo, si non fecero:
Si faxo, uapulabo. Marcus autem Varro in libro

de comœdijs Plautinis primo actu uerba hæc ponit: Nam nec Gemini, nec Leones, nec Cordaliũ, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit: neque adeò ἄγροικος, neq; Commorientes: sed M. Acutici. In eodem libro Var. id quoq; scriptũ etiam Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarũ: cuius quoniã fabulæ Plauti inscriptæ forẽt, acceptas esse quasi Plautinas: cùm essent nõ à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Ferũtur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centũ atq; xxx. Sed homo eruditißimus Lælius quinq; & xx. esse eius solas existimauit. Nõ tamen dubiũ est, quin ista, & quæ scripta à Plauto non uidentur, & nomini eius adijciuntur, ueterũ poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ expolitæq; sint, ac propterea recipiant stylum Plautinum. Sed enim Saturionem & Aditum, & tertiam quandam, cuius nũc mihi nomen non suppetit, in pistrino eũ scripsisse Varro, & pleriq; alij memoriæ tradiderũt: cùm pecunia omni, quã in operis artificũ scenicorũ pepererat, in mercationibus perdita, inops Romã redißet: & ob quærendũ uictum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellãtur, operam pistori locasset. Sicuti de Næuio quoq; accepimus, fabulas eũ in carcere duas scripsisse, Ariolũ, & Leontẽ, cùm ob aßiduã maledicentiã, & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poëtarum more dicta, in uincula Ro. à Triumuiris cõiectus esset: unde post à Tri. Ple. exemptus est, cùm in ijs, quas suprà dixi, fabulis, delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos antè læserat, diluisset.

Plautius poëta.

Molæ trusatiles.

Næuius.

Quòd P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante ætatem senectam, barbam & genas radere

moris

moris fuit. CAP. IIII.

IN libris quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptũ esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquàm de Pœnis triũphauerat, Cẽsorq́; fuerat, eidẽ diem dictũ esse ad populum à Clau. Asellio Trib. pleb. cui equũ in cẽsura ademerat. Eumq́; cùm esset reus, neq; barbã desisse radi, neq; nõ cãdida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorũ. Sed cũ in eo tpe Scipionẽ minorem XL. annorũ fuisse cõstaret, quod de barba rasa ita scriptũ esset, mirabamur. Comperimus autem cæteros quoque in ijsdem temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasitauisse. Iccirco *plerasq; imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus.* Radendæ barbæ mos.

Deliciarum uitium, & mollities oculorum & corporis, ab Archesilao philosopho cuidã opprobrata, acerbè simul, & festiuiter. CAP. V.

PLutarchus refert Archesilaum philosophũ uehementi uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & castus & perinteger diceba-tur. N*am cùm uocem eius infractam, capillumq́; arte cõpositum, & oculos ludibũdos, atq; illecebræ uoluptatisq́; plenos uideret:* Nihil *interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, posterioribus, an prioribus.* Archesilai uerbum. Dictum in molles.

De ui atq; natura palmæ arboris, quòd lignũ ex ea ponderibus impositis renitatur.

CAP. VI.

PErhercle rem mirandam Arist. in VIII. problematum, & Plutarc. in VIII. sympoſiacorum dicit; Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna pon- Palmæ natura.

dera

dera imponas: ac tam grauiter urgeas oneresq́;, ut magnitudo oneris sustineri nō queat: nō deorsum palma cedit, nec intrà flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq́;. Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmā signum esse placuit uictoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusq́; non cedat.

Historia ex annalibus sumpta de Qu. Ceditio Tribuno militum: uerbaq́; ex originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij uirtutem cum Spartano Leonida æquiparat. CAP. VII.

Ceditius tribunus.

PVlchrum Dij boni facinus, Græcarumq́; facundiarū magniloquentia cōdignum, M. Cato libris originū de Q. Ceditio Tribuno militum scriptū reliquit. Id profectò est ad hāc fermè sententiā: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiēsi primo, obuiā Romano exercitui progreditur: colles, locosq́; idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi, & perniciei obnoxiū. Tribunus ad Cōsules uenit: ostendit exitium de loci importunitate, & hostium circunstantia. Maturum cēseo, inquit, si rem seruare uis,

Verruca.

faciundū, ut CCCC. aliquos milites ad uerrucam illā (sic enim M. Cato locū editū, asperumq́; appellat) ire iubeas: eamq́; uti occupent imperes, horterisq́;. Hostes profectò ubi id uiderint, fortißimus quisq́;, & promptißimus, ad occursandū pugnandumq́; in eos præuertētur: unoq́; illo negocio sese alligabūt, atq́; illi omnes CCCC. proculdubio obtrūcabuntur. Tu intereà occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis.

Alia

Alia, nisi hæc, salutis uia nulla est. Cõsul Tribuno respon dit, consilium quidẽ fidũ atq; prouidens sibi uiderier: sed istos (inquit) milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisquã erit qui ducat? Si aliũ (inquit Tribunus) neminem reperis, me licet ad hoc periculũ utare. Ego hãc tibi & reipu. animã do. Cõsul Tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus & CCCC. ad moriendũ proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergant in expectãdo sunt. Sed ubi apparuit ad eandẽ uerrucam occupãdã iter intẽdere, mittit aduersum illos imperator Carthaginiẽsis peditatũ equitatumq;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuißimos. Romani milites circumueniũtur, circumuẽti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandẽ superat multitudo. Quadrigẽti omnes tũ unà perfoßi gladijs, aut mißilibus operti, cadũt. Consul interibi dum ea pugna fit, se in locos tutos, atq; editos subducit. Sed quod illi Tribuno duci militum quadringentorũ diuinitus eo prælio usus uenit, non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus. Verba Catonis: Dij immortales Tribuno militum fortunã ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cùm saucius multifariam ibi factus esset, tũ uulnus capiti nullũ euenit. Eumq; inter mortuos defatigatũ uulneribus, atq; spirãtẽ, quòd sanguen defluxerat, cogno uere: eum sustulere: isq; cõualuit: sæpeq; post illam, operã reip. fortem atq; strenuam perhibuit: illoq; facto, quod illos milites subduxit, exercitum cæterũ seruauit. Sed idẽ benefactum loco in quo ponas, nimium interest. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit. Propter eius uirtutes omnis Græcia gloriam, atque

Sanguen.

Leonidas.

*gratiam præcipuam claritudinis inclytißimæ decorauere monumētis, ſignis, ſtatuis, elogijs, hiſtorijs: aliisq; rebus gratißimū id eius factū habuere. At Tribuno militū par= ua laus pro factis * relicta: qui idē fecerat, atq; remp. ſer= uauerat. Hanc Qu. Ceditij uirtutem M. Cato tali ſuo te= ſtimonio decorauit. Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuiſſe refert, ſed Laberio.*

* al's, reddita

Literæ eximiæ Conſulū C. Fabritij & Aemi= lij ad regem Pyrrhum, à Qu. Claudio ſcriptore hiſtoriarum in memoriam datæ.

CAP. VIII.

Pyrrhus.

CVm Pyrrhus rex in terra Italia eſſet, & unam atq; alteram pugnam proſperè pugnaſſet, ſatisq; ange= rentur Romani, & pleraque Italia ad regem deſciuiſſet: tum Ambracienſis quiſpiam Timochares regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabritium Conſulem furtim uenit, ac præ= mium petiuit: & ſi de præmio conueniret, promiſit re= gem uenenis necare: idq; facile eſſe factu dixit, quoniā fi= lij ſui pocula in conuiuio regi miniſtrarent. Eam rem Fa britius ad Senatū ſcripſit. Senatus Legatos ad regem mi= ſit: mandauitq;, ut de Timochare nihil proderēt, ſed mo= nerēt, uti rex circūſpectius ageret, atq; à proximorū inſi dijs ſalutē tutaretur. Hoc ita uti diximus, in Valerij An= tiatis hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro III. non Timocharē, ſed Niciam adiſſe ad cōſulem, ſcri pſit. Neq; legatos à Senatu miſſos, ſed à Cōſulibus: & re= gem populo Ro. laudes atq; gratias ſcripſiſſe, captiuosq; oēs quos tū habuerit, reſtituiſſe & reddidiße. Cōſules tū fuerūt C. Fabritius atq; Aemilius. Literas quas ad regem

Timochares.
Fabritius.
Nicias.

Pyrrhum

Pyrrhum super ea causa miserũt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicũt Pyrrho regi. NOS pro tuis iniurijs cõtinuo animo strenui, cõmoti inimiciter tecum bellare studemus. Sed communis exempli, & fidei ergô uisum est, uti te saluũ uelimus: ut esset, quem armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium à nobis peteret, si te clàm interfecisset. Id nos negauimus uelle: ne'ue ob eã rẽ quicq̃ cõmodi expectaret: & simul uisum est, ut te certiorẽ faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset, nostro cõsilio ciuitates putarẽt factũ: & q nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio feratur, Equus Seianus: & qualis color equorum sit, q Spadices uocantur: deq; istius uocabuli ratione.

CAP. IX.

Caius Bassus in commentarijs suis, item Iulius Modestus in II. quæstionum confusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignã memoria atq; admiratione. Cneũ Seiũ quempiã scribunt fuisse, eumq; habuisse equũ natum Argis in terra Græcia, de quo fama cõstans esset, tanquam de genere equorũ progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules, Diomede occiso, è Thracia Argos perduxisset: eum equum fuisse magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba: omnibusq; alijs equorum laudibus * quoq; longè præstitisse. Sed eundẽ equũ tali fuisse fato, siue fortuna, ferunt: ut quisquis haberet eum, possideretq;, ut is cũ omni domo, familia, fortunisq; omnibus suis ad inter-

Equus Seianus.

Equi Diomedis.

*al's, quoscunq;

nicionem deperiret. Itaq; *primum illum* Cn. Seium *dominum eius,à* M. Antonio, *qui posteà* Triumuir *reip.cõstituendæ fuit,capitis damnatum,miserando supplicio affectum esse.* Eodem *tempore* Cor. Dolabellam Consulem *in* Syriam *proficiscentem,fama istius equi adductum* Argos *diuertisse,cupidineq́;habendi eius exarsisse,emisseq́; eum* H S. *centum milibus:sed ipsum quoq;* Dolabellam *in* Syria *bello ciuili obsessum,atq; interfectum esse.* Mox *eundem equum,qui* Dolabellæ *fuerat,* C. Caßium,*qui* Dolabellam *obsederat, adduxisse: quem* Caßium *posteà satis notũ est,uictis* Parthis *fusoq́; exercitu suo,miseram mortem oppetijsse.* Deinde Antonium,*post interitum* Caßij, *parta uictoria, equum illum nobilem* Caßij *requisisse:& cum eo potitus esset,ipsum quoq; posteà uictum atq; desertum, detestabili exitio interisse.* Hinc *prouerbium de hominibus calamitosis ortum,diciq́; solitũ:* Ille *homo habet equum* Seianum. Eadem *sententia est illius quoq; ueteris prouerbij, quod ita dictum accepimus:* Aurum Tolosanum. Nam *cum oppidum* Tolosanũ,*in terra* Gallia, Q. Cepio Consul *diripuisset, multumq́; auri in eius oppidi templis fuisset,quisquis ex ea direptione aurum attigit,misero cruciabiliq; exitu perijt.* Hunc *equũ* C. Bassus *uidisse se* Argis *refert: haud credibili pulchritudine, uigoreq́;,& colore exuberantißimo.* Quem *colorem nos (sicuti dixi) puniceum,*Græcè *partim* φοίνικα, *alij* σπάδικα *appellant:quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus,spadix dicitur.*

Aurum Tolosanum.

Puniceus color.

Spadix.

Quòd est quędã Septenarij numeri uis,& facultas,in multis naturæ rebus animaduersa: de qua

M.Varro in hebdomadibus differit copiose.

CAP. X.

MArcus Varro in primo librorum,qui inſcribuntur Hebdomades,uel de Imaginibus, Septenarij nu- meri(quē Græci ἑβδομάδα appellāt)uirtutes,poteſtatesq́; multas uariasq́; dicit.Is nanq; numerus,inqt,Septentrio- nes maiores minoresq́;facit in cœlo. Itē Vergilias, quas πλειάδας uocant.Facit etiam ſtellas,quas alij Erraticas,P. Nigidius Errones appellat. Circulos quoque ait in cœlo circū longitudinem axis ſeptē eſſe,è queis duos minimos qui axem extimū tangunt, πόλους appellari dicit: ſed eos in ſphæra quæ κρικώτη uocatur, propter breuitatem non ineſſe.At neque ipſe zodiacus ſeptenario numero caret. Nam in ſeptimo ſigno fit ſolſtitium à bruma,in ſeptimo bruma à ſolſtitio,in ſeptimo æquinoctiū ab æquinoctio: dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur,eos quoq; ſeptē eſſe dicit. Præterea ſcribit lunæ curriculum confici integrum, quater ſeptenis diebus. Nam duodetriceſimo luna(inquit) ex quo ueſtigio profecta eſt,eodē redit:autoremq́; opinionis huius Ariſtidem eſſe Samium. In qua re nō id ſolū animaduerti debere dicit,q̃ quater ſeptenis, id eſt octo & uiginti diebus, conficeret iter luna ſuū: ſed quòd is numerus ſeptenarius, ſi ab uno profectus,dū ad ſemetipſum progreditur,omneis, per quos progreſſus eſt,numeros cōprehēdat, ipſumq́; ſe addat,facit numerū octo & uiginti,quot dies ſunt curriculi lunaris. Ad homines quoque naſcendos uim numeri iſtius porrigi,ptinereq́; ait.Nā cū in uterū(inquit)mulieris genitale ſemen datū eſt, primis ſeptē diebus cōglobatur,

Septenarius numerus.

Vergiliæ. Pliades. Errones.

Zodiacus.

tur, coagulaturq́;: fitq́; ad capiendã figuram idoneũ. Pòst deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurũ est, caput; & spina quæ est in dorso, informatur. Septima autẽ ferè hebdomade, id est nono & quadragesimo die, totus (inquit) homo in utero absoluitur. Illam quoq; uim numeri huius obseruatã refert, q̃ ante mensem septimũ, neq; masculus, neq; fœmina, salubriter ac secundũ naturã nasci potest: & quòd ij qui iustißimè in utero sunt, post ducentos septuagintatres dies, postquam sunt concepti, quadragesimã deniq; hebdomade ita nascuntur. Pericula

Climacteres. quoq; uitæ fortunarumq́; hominũ, quæ climacteras Chaldæi appellãt, grauißima quæq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc, modũ esse dicit summum adolescendi humani corporis septẽ pedes: quod esse magis uerũ arbitramur,

Herodotus fabulator. quàm quod Herodotus homo fabulator in I. historiarũ,

Orestis corporis longitudo. inuentũ esse sub terra scripsit Orestis corpus, cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora prolixioraq́; fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc quasi iam mundo senescente, rerũ atq; hominũ decrementa sunt. Dentes quoq; & in septem primis mensibus, & septenos ex utraq; parte gigni ait, & cadere annis septenis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. Venas etiã in hominibus, uel potius arterias medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri. Discrimina etiam periculorũ in morbis maiore ui fieri putãt in diebus, qui cõficiuntur ex numero septenarij. Eosq́; dies omniũ m[illegible]mè, ita ut medici

appellant,

appellant, κρισίμους ἢ κρισιμοὺς, cuiquã uideri primã hebdomadam & secundã & tertiã. Necnon id etiã est ad uim, facultatesq; eius numeri augẽdas: quòd quibus inedia mori consiliũ est, septimo demum die mortẽ oppetunt. Hæc Var. de numero septenario scripsit admodum cõquisitè. Sed alia quoq; ibidẽ congerit frigidiuscula: ueluti septem opera esse in orbe terrarũ miranda: & sapiẽtes itẽ ueteres septẽ fuisse: & curricula ludorũ circensium solennia septem esse: ad oppugnãdas Thebas duces septẽ electos. tum ibi addit, se quoq; iam duodecimam annorũ hebdomadã ingressum esse: & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cùm proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, nõ cõparuisse.

Quibus, & quàm friuolis argumentis Accius in didascalicis utatur, quibus docere nititur, Hesiodum esse, quàm Homerum, natu antiquiorem.

CAP. XI.

SVper ætate Homeri, atq; Hesiodi nõ cõsentitur. Alij Homerũ, quàm Hesiodũ, maiorem natu fuisse scripserunt: in queis Philochorus, & Xenophanes. Alij minorẽ, in queis L. Accius poëta, & Ephorus historiæ scriptor. Marcus autẽ Varro in 1. de imaginibus, uter natus prior sit, parum constare dicit: sed nõ esse dubium, quin aliquo tempore eodẽ uixerint. idq; ex epigrãmate ostẽdit, quod in tripode scriptũ est: qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur. Accius autẽ in 1. didascalico leuibus admodũ argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodũ natu priorẽ: Quòd Homerus, inquit, cum in principio carminis Achillẽ esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus non

Homeri, Hesiodiq; ætas.

addidit: quã rẽ procul (inquit) dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictũ uideretur. De Cyclope itidem, inquit, uel maximè quòd unoculus fuit, rem tam insignem non præterisset, nisi æquè prioris Hesiodi carminibus uulgatum esset. De patria quoq; Homeri multo maximè dissensum est: Alij Colophoniũ, alij Smyrnæum: sunt qui Atheniensem, sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Aristot. tradit ex insula Io natum. M. Var. in lib. de imaginib. I. Homeri imagini hoc epigramma apposuit:

De patria Homeri concertatio.

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quod ariete mortuo faciunt sacra.
Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.

Largum atq; auidum bibendi, a P. Nigidio, doctissimo uiro, nouo & propemodum absurdo uocabulo Bibosum dictum. CAP. XII.

Bibax. Bibosus.

BIbendi auidum P. Nigidius in cõmentarijs grãmaticis, Bibacẽ & Bibosum dicit. Bibacẽ ego, ut Edacem, à plerisq; alijs dictum lego: Bibosum dictum etiam nusquam reperi, nisi apud Laberiũ. Neq; aliud est, quod simili inclinatu dicatur. Non enim simile est, ut Vinosus, aut Vitiosus, cæteraq; quæ hoc modo dicuntur: quoniã à uocabulis, non à uerbis inclinata sunt. Laberius in mimo lib. I. qui salinator inscriptus est, uerbo hoc ita utitur:
Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

Quòd Demosthenes etiam tum adolescẽs, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito fortè Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratũ. CAP. XIII.

Hermippus

HErmippus hoc ſcriptum reliquit: Demoſthenẽ admodum adoleſcentẽ uentitare in Academiam, Platonemq́; audire ſolitum. Atq; is inquit: Demoſthenes domo egreſſus, ut ei mos erat, cùm ad Platonem pergeret, complureisq; populos concurrenteis uideret, percontatur eius rei cauſam. Cognoſcitq́; currere eos auditum Calliſtratum. Is Calliſtratus Athenis orator in repub. fuit, quã illi δημαγωγοὺς appellant. Viſum eſt paulùm diuertere: expeririq́;, an ad digna auditu tanto properatum ſtudio foret. Venit, inquit, atq; audit Calliſtratum, nobilem illam τὴν περὶ ὀρόπυ δίκην dicentem. Atq; ita motus, & demulctus, & captus eſt: ut Calliſtratum iam inde ſectari cœperit, Academiam cum Platone reliquerit. Demoſthenes. Calliſtratus.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, aliaq́ huiuſcemodi qui dicat, uitioſè dicere: eiuſq́ uitij cauſas reddere M. Varronem, nec quenquam ueterum ijſce uerbis ita uſum eſſe.

CAP. XIIII.

DImidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiuſcemodi, malè ac uitioſè dici exiſtimat Varro. Oportet enim (inquit) dicere Dimidiatum librũ, non Dimidiũ: & Dimidiatam fabulã, nõ Dimidiam. Contrà autem, ſi è ſextario hemina fuſa eſt, nõ Dimidiatũ ſextarium fuſum dicendum eſt. Et qui quoq; ex mille nummûm, quod ei debebatur, quingentos recepit, nõ Dimidiatũ recepiſſe dicemus, ſed Dimidium. At ſi ſcyphus (inquit) argenteus mihi cum alio communis, in duas partes diſſectus ſit, Dimidiatum eũ dicere eſſe ſcyphum debeo, non Dimidium. Argenti autem quod in eo ſcypho Dimidiatum. Dimidium.

inest, Dimidiũ meum esse, non Dimidiatum: differit, ac diuidit subtilißimè, quid Dimidium Dimidiato intersit: & Q. Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum.

Sic pars quæ deest à uase, nõ Dimidiata dicẽda est, sed Dimidia. Omnis autẽ disputationis eius, quã subtiliter qdẽ, sed subobscurè explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatũ, & in parteis duas pares diuisum. Dimidiatũ ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit: Dimidiũ uerò est, non quod ipsum Dimidiatũ est; sed quæ ex Dimidiato pars altera est. Cùm igitur partẽ libri Dimidiã legisse uolumus dicere, aut partẽ Dimidiã fabulæ audisse: si Dimidiã fabulam, aut Dimidiũ librum dicemus, peccabimus. Totũ enim ipsum, quod dimidiatũ atq; diuisum est, Dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:

Vno oculo (inquit) pedibusq; duobus dimidiatus
*Vt porcus. Et alio loco:

* Particula, Vt, non est in antiquo codice.

Quid ni? & scruta quidẽ ut uendat, scrutarius laudat.
Præfractam strigilem soleam improbus dimidiatam.

Iam in uigesimo manifestius Dimidiã horã dicere studiosè fugit. Sed ꝑ Dimidia Dimidiũ ponit in hisce uersibus:

Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & hora
Dimidio tribus confectis duntaxat eandem,
Et quartam.

Nam cum obuium proximumq; esset dicere: Et hora dimidia tribus confectis: uigilatè atq; attentè uerbum non probum mutauit, per quod satis apparet ne horam quidẽ Dimidiã rectẽ dici, sed uel Dimidiatã horã, uel Dimidiam partem horæ. Propterea Plautus in Bacch. Dimidiũ auri dicit,

dicit, non Dimidiatum aurum. Item in Aulularia, Dimidium obsonij, non Dimidiatum obsonium in hoc uersu:

Ei adeò obsonij hinc iußit dimidium dari.

In Menæchmis autem Dimidiatum diem, non Dimidium, in hoc uersu:

Dies quidã iam ad umbilicũ dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit. Semen cupreßi serito crebrum, ita uti linum seri solet: eò crebrò terram insternito dimidiatũ digitum: iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatũ autem inquit digitum, non Dimidiũ. Nam digiti quidem Dimidium, digitũ autem ipsum Dimidiatũ dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quispiam omnium qui probè locuti sunt, his uerbis secus, quàm dixi, usus est.

Extare in literis, perq; hominum memorias traditum, quòd repentè multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & uim magni nouiq; motus nõ sustinente. CAP. XV.

COgnito repentè insperato gaudio, expirasse animã refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem fœminã è Naxo insula. Philippides quoq; comœdiarum poëta, haud ignobilis ætate iam edita, cùm in certamine poëtarũ præter spem uicisset, & lætißimè gauderet: inter illud gaudium repentè mortuus est. De Rhodio etiã Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterũ pancratiasten, tertiũ luctatorẽ: eosq; omnes uidit uincere, coronariq; eodẽ Gaudio enecti. Polycrata. Philippides. Diagoras.

Olympiæ

Olympiæ dic. Et cùm ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis suauiarētur: cumq́; populus gratulabundus flores undiq; in eum iaceret: ibi in stadio inspectāte populo, in oculis, atq; in manibus filiorū animā efflauit. Præterea in nostris Annalibus scriptū legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus pop. Ro. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filij allato, luctu atq; mœrore affectam esse. Sed is nuntius non uerus fuit: atq; is adolescens nō diu pòst ex ea pugna in urbem redijt: anus repētè filio uiso, copia atq; turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimataq́; est.

Temporis uarietas in puerperiis mulierum, quænam sit à medicis & philosophis tradita: atq; inibi poëtarum quoque ueterum super eadem re opiniones: multaq́; alia auditu atq; memoratu digna: uerbaq́; ipsa Hippocratis medici, ex lib. illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς: id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum.

CAP. XVI.

Tempus partus humani.

ET medici, & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος: & multa opinio est, eaq́; iam pro uero recepta: Postquàm mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquàm octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq́; esse hominem gignendi summū finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq́; Plautum ueterem poëtam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis:

Tum illa, quam compresserat,

Decimo

Decimo pòst mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta uetustior, humanarum opinionũ uel peritißimus. Versus eius super eâ re de fabula Plotio posui:

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius cùm faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraq; à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octauum: quem prætererat Menander. Cæcilij uersus hi sunt:

Insolet'ne mulier decimo mense parere?

Pol nono etiam septimo, atque octauo.

Eam rem Cæcilium non incõsideratè dixisse, neq; temerè à Menandro, atque à multorum opinionibus desciuisse, M. Varro uti credamus facit. Nam mense nõnunquàm octauo editum esse partum in lib. X I I I I. rerũ diuinarũ scriptum reliquit: quo in libro etiam X I. mense aliquando nasci posse hominem dicit. Eiusq; sententiæ, tam de V I I I. quàm de X I. mense, Aristotelem laudat autorem. Sed huius de mense V I I I. dissensionis causa cognosci potest in lib. Hippocratis, qui inscriptus est περὶ τροφῆς. Ex quo libro uerba hæc sunt: ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις. Id tam obscurè, atq; præcisè, tamq; aduersè dictũ Sabinus medicus, qui Hippocratem cõmodißimè cõmentatus est, his uerbis enarrauit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῷα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepisse huiuscemodi quasi monstrosas raritates: sed nono mense aut decimo:

Laudare autorem: pro, citare.

neq;

neq; præter hos alios partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse. Iccircoq; eos nomina Parcis tribus fecisse à pariendo, & à nono atq; decimo mēse. Nam Parca, inquit, immutata litera una, à partu nominata. Itē. Nona & Decima à partus tempestiui tempore. Cesellius autē Vindex in lectionibus suis antiquis, Tria, inquit, nomina Parcarum sunt: Nona, Decima, Morta, & uersum hunc Liuij antiquißimi poëtæ ponit ex ὀδυσσείας: Quando dies aduenict, quem profata Morta est? Sed homo minimè malus Cesellius, Mortā quasi nomen accepit, cū accipere quasi μοῖραν deberet. Prætereà ego de partu humano, præterquàm quæ scripta in libris legi, hoc quoque uenisse usu Romæ cōperi: Fœminam bonis, atq; honestis moribus, nō ambigua pudicitia in XI. mense, post mariti mortem, peperisse: factumq; esse negotiū propter rationem temporis, quasi marito mortuo, posteà concepisset: quoniā Decēuiri in decimo mēse gigni hominē, nō in undecimo scripsissent. Sed diuum Hadrianum causa cognita, decreuisse in XI. quoque mense partum edi posse: idq; ipsum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit: requisitis ueterū philosophorum, & medicorum sentētijs. Hodie quoq; in satyra forte M. Varronis legimus, quæ inscribitur Testamentum, uerba hæc: Si quis mihi filius unus pluresúe in decē mensibus gignuntur: ij si erunt ὄνοι λύρας, exhæredes sunto. Quòd si quis undecimo mēse, κατ' Ἀριστοτέλη, natus* esto: Accio idē qd' Titio ius esto apud me. Per hoc uetus prouerbiū Varro significat, sicuti uulgò dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accij quod Titij: ita pari

Sunt qui μοῖρα legunt. Vide Cælium lib. 12. cap. 13.

*als, est Prouerbium.

pari eodemq; iure esse in x. *mensibus natos, & in* x i. *Quod si ita, neq; ultra decimum mensem fœtura mulierum protolli potest: quæri oportet cur* Homerus *scripserit* Neptunum *dixisse puellæ à se recens compressæ:*

Χαῖρε νῦν φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorũ disputabant, Homeri *quoq; ætate, sicuti* Romuli, *annũ fuisse nõ* x i i. *mensiũ, sed* x. *Alij conuenisse* Neptuno *maiestatiq; eius dicebant, ut longiore tẽpore fœtus ex eo grandesceret. Alij alia quædã nugalia. Sed* Phauorinus *mihi ait,* περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, *non confecto esse anno, sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgariæ significationis.* Affecta *enim (sicuti* M. Cicero, *& ueterum elegantißimi locuti sunt) ea propriè dicebãtur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè fini progressa deducta'ue erant.* Hoc *uerbũ ad hanc sententiã in* Ciceronis *oratione fuit, quam dixit de prouincijs cõsularibus.* Hippocrates *autem in eo libro (de quo suprà scripsi) cum & numerum dierum, quibus cõceptum in utero coagulũ conformatur, & tempus ipsius partitionis nono aut decimo mẽse definisset: neq; id tamen semper eadẽ esse fini dixisset, sed aliâs ocyus fieri, aliâs serius: hisce ad postremum uerbis usus est:* γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω, καὶ ἐλάσσω, καὶ ὅλου κατὰ μέρος. καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. *Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multò tamen fieri ocyus: neq; quod serius, multò serius. Memini ego* Romæ *accuratè hoc, atq;*

Affecta quæ sint.

atq; solicitè quæsitum, negotio nõ rei tunc paruæ postulante, an VIII. mense infans ex utero uiuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset: cùm abortio quibusdam, nõ partus uidetur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de XI. mẽse diximus quæ cognoueramus: uisum est nõ prætereundũ, quod in Plinij secundi lib. VII. naturalis historiæ legimus. Id autẽ quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Pli. posuimus: Massurius autor est, L. Papyrium Prætorem secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutũ ei uideretur. In eodem libro Plinij secundi uerba hæc scripta sunt: Oscitatio in enixu letalis est, sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Ius trium liberorum.

Libri 7. cap. 5.

Quòd tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt, pretijs fidem non capientibus.

CAP. XVII.

Memoriæ mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse: * atq; eũ tamen treis Philolai Pythagorici libros decem milibus denariûm mercatum. Id ei pretium donasse quidam scripserunt, amicum eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos Speusippi philosophi, post mortem eius, emisse talentis Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri H S. duo & LXX. milia. τίμων amarulentus librum maledicentissimum cõscripsit, qui σίλλος inscribitur. In eo lib. Platonem philosophum, quẽ dixeramus

*als, atqui

ramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliose appellat, quod impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset: exq; eo Timæum nobilem illum dialogum continuasset. Versus super ea re τίμωνος hi sunt: *concinnasset

Καὶ σὺ πλάτων καὶ γάρ σε μαθητείην ὁ πόθος εἶχεν.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον.
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint Pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati: quamq; habeant originem uerba hæc ex edicto tralatitio Consulum, Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet.

CAP. XVIII.

Non pauci sunt, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos, qui sententiam in Senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum SENA.*Consult. per discessionem fiebat; non ne uniuersi Senatores sententiam pedibus ferebant? Atqui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassius in commentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui Curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent: quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos Senatores, qui magistratum Curulem nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea Senatores nondum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. Marcus autem Varro satyra Menippea, quæ ἱπποκύων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: uideturq; eos significare, q nondum a* CENSS. *in Senatum lecti, Senatores quidem non erant: sed quia honoribus*

De pedarijs senatoribus.

noribus populi usi quidem erãt, in Senatũ ueniebant, & sententiæ ius habebãt. Nam & Curulibus magistratibus functi, qui nondum à Censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerant, *discedebãt *in eas* *descẽdebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq;* C O S S. *cum Senatoribus in curiam uocant, seruandæ consuetudinis causa, translatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibusq; in Senatu sententiam dicere licet. Versum quoq; Laberij, in quo id uocabulum positum est, notari iußimus: quem legimus in mimo, qui Scriptor inscriptus est:*

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc uocabulum à plerisq; barbarè dici animaduertimus: nam pro Pedarijs Pedaneos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit Parcum hominem appellatum: & quam eius uocabuli causam putarit: & contrà quem in modum, quibusq; uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit. CAP. XIX.

APud cœnam Phauorini philosophi cùm discubitum fuerat, cœptusq; erat apponi cibus, seruus aßistens mẽsæ eius legere inceptabat, aut Græcarum quid literarum, aut nostratium. Velut eo die, quo affui ego, legeba
C.Bassus. *tur C. Baßi eruditi uiri liber de origine uerborum, & uo*
Parcus. *cabulorum. In quo ita scriptum fuit: Parcus composito uocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoq; contentus, omnia custodita*

dita & recondita habet, sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi pararcæ nominatus est. Tum Phauorinus ubi hæc audiuit: Superstitiosè, inquit, & nimis molestè atque odiosè confabricatus commolitusq́; magis est originem uocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nam si licet res dicere commẽtitias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictum, quòd pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat: quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, uerius'q; est id dicimus? Parcus enim neque ab arca, neque ab arcendo: sed ab eo quod est Parum, & paruum denominatus est. Pecuniarcus.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER IIII.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grãmatico iactantiore factus, in Socraticum modum: atq; ibi inter sermonem dictum, quibus uerbis penus à Qu. Scæuola definita sit: quodq; eadem definitio culpata reprehensaq; sit. CAP. I.

N VESTIBVLO ædium Palatinarum omnis ferè ordinũ multitudo, opperientes salutationẽ Cæsaris, cõstiterant. Atq; ibi in circulo doctorũ hominũ Phauorino philosopho præsente, ostentabat quispiam grammaticæ rei doctior, scholica quædam

nugalia, de generibus, & casibus uocabulorum differẽs cum arduis superciliis, uocisq; & uultus grauitate composita: tanquã interpres & arbiter Sibyllæ oraculorũ. Tum *aspiciens ad Phauorinum (quanquàm ei etiam nondũ satis notus esset) Penus quoq;, inquit, uarijs generibus dictum, & uariè declinatùm est. Nam & hoc penus, & hæc penus: & huius peni & peniris, & penitiris, & penoris ueteres dictitauerunt. Mundum quoque muliebrem Lucilius in satyrarum* XVI. *non uirili genere, ut cæteri, sed neutro appellauit his uersibus:*

Legauit quidam uxori mundùm omne, penumq;.

Mundũ omne, *Quod mũdum atq; penum? nam *qui dijudicet isthuc?* *quis *Atq; omniũ horum & testimonijs, & exemplis cõstrepebat. Cumq; nimis otiose sibi placeret, intercesit placidè Phauorinus: &, Iam bone, inquit, magister quicquid est nomen tibi, abundè multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. Quid enim refert mea, eiusq; qui cum loquor, quo genere Penum dicã, aut in quas extremas literas declinẽ: si nemo id nõ nimis barbarè fecerit? Sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit Penus,* Penus quid sit. *& quo sensu id uocabulum dicatur: ne rem quotidiani usus, tãquam qui in uenalibus Latinè loqui tẽtant, aliâ quàm oportet, uoce appellẽ. Quæris, inquit, rem minimè obscuram. Quis adeò ignorat Penum esse uinũ, & triticum, & oleũ, & lentem, & fabã, atq; huiuscemodi cætera? Etiam'ne, inquit Phauorinus, milium, & panicum, & glans, & hordeum penus est? Sunt enim propemodũ hæc quoq; eiusmodi. Cumq; ille reticẽs hæreret: Nolo, inquit, hoc iam labores, an ista quæ dixi, penus appellentur: sed*

potes'ne

potes'ne mihi non speciem aliquã de penu dicere, sed definire genere proposito, & differentijs appositis, quid sit penus? Quot sint penus genera, & quas differentias dicas, nõ hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Phauorinus, planè dicã. Postulas, quòd difficilius est, dici planius. Nã hoc quidem peruulgatũ est, definitionẽ omnem ex genere & differentia cõsistere. Sed si idem me tibi *præmãdere (quod aiunt) postulas: faciã sanè id quoq; honoris *tui habẽdi gratia: atq; deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circunscribas uerbis, quid homo sit, nõ opinor respõdeas hominem esse te, atq; me. Hoc enim, quis homo sit, ostendere est: non quid homo sit dicere. Sed si (inquam) peterem, ut ipsum illud quod homo est, definires: tum profectò mihi diceres, hominem esse mortale animal, rationis & scientiæ capiens: uel quo alio modo diceres, ut eũ à cæteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nũc te rogo, ut quid sit penus dicas: non, ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostẽtator uoce iam molli, atq; demissa, Philosophias (inquit) ego non didici, nec discere appetiui. Et si ignoro an hordeum ex penu sit, aut quibus uerbis penus definiatur: non ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus sit, nõ ex nostra magis est philosophia, quàm grãmatica tua. Meministi enim, credo, quæri solitũ, quid Vergilius dixerit, Penum instruere, uel longã, uel lõgo ordine. Vtrũq; enim profectò scis legi solitũ. Sed ut faciã æquiore animo ut sis: ne illi quidẽ ueteris iuris magistri, qui sapiẽtes appellati sunt, definisse satis rectè existimãtur, quid sit Penus. Nam Q. Scæuolã ad demonst

*Locus restitutus ab Erasmo in adagio, præmansum in os inserere.

*tibi

Aneidos lib. primo.

monstrandũ Penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentũ, aut poculentũ est. Quod enim ipsius patrisfamiliâs, aut liberorũ patrisfamiliâs, eiusq́; familiæ quæ circũ eos aut liberos eius est, & opus nõ facit, causa paratũ est (ut Mutius ait) Penus uideri debet. Nam quæ ad edendũ, bibẽdumq́; in dies singulos prandij, aut cœnæ causa parantur, penus nõ sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longæ usionis gratia cõtrahuntur, & recõduntur: ex eo quòd non in promptu sint, sed intus, & penitus habeãtur, Penus dicta sunt. Hæc ego, inquit, cùm philosophiæ me dedissem, nõ insuper tamen habui dicere: quoniã ciuibus Romanis Latinè loquentibus, rẽ nõ suo uocabulo demonstrare, non minus turpe esset, quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus cõmune, à rebus paruis & frigidis abducebat ad ea quæ esset magis utile audire ac discere: nõ allata extrinsecus, non per ostentationẽ, sed indidẽ nata, acceptaq́;. Præterea de Penu adscribendũ hoc etiam putaui, Ser. Sulpitium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse: Seio Helio placuisse, non quæ esui tantũ, & potui forent: sed tus quoq; & cereos in penu esse: quodq́; esset eius fermè rei causa comparatũ. Massurius autẽ Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumentorum causa apparatũ esset, quibus dominus uteretur, Penori attributum dicit. Ligna quoq; & uirgas, & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait uideri esse in Penu. Ex ijs autẽ quæ promercalia, & usuaria in locis ijsdem essent: ea sola esse Penoris putat, quæ sint usui annuo.

Quid differãt Morbus & Vitium: & quam uim habeant

habeāt uocabula ista in edicto Aedilium: & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint: diuersæq; super ea re sententiæ. CAP. II.

*IN edicto Aedilium curuliū, qua parte de mācipijs uēdundis cautū est, scriptū sic fuit: Titulus seruorū singulorū ut scriptus sit, curato: ita ut intelligi rectè posit, quid morbi, uitijq; cuiq; sit: quis fugitiuus, erróue sit: noxáue solutus non sit. Prætereà quæsierunt iurecōsulti ueteres, quid Mancipiū morbosum, quidúe uitiosum rectè diceretur: quantumq; Morbus à Vitio differret. Cæcilius Sabinus in libro, quē de edicto Aediliū curuliū cōposuit, Labeonem refert, quid eßet Morbus hisce uerbis definisse: Morbus est habitus cuiusq; corporis cōtra naturā, qui usum eius facit deteriorem. Sed Morbū aliàs in toto corpore accidere dicit, aliàs in parte corporis. Totius corporis morbum esse, ueluti φθίσις, aut febris: partis autem, ueluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem, inquit, & *atypus, uitiosi magis quàm morbosi sunt: & equus mordax, aut calcitro, uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est: neq; id tamē contrà fit. Potest enim qui uitiosus est, non morbosus esse. Quamobrem cū de homine morboso ageretur, nequaquam (inquit) ita diceretur: Quanto ob id uitium minoris erit? De eunucho quidem quæsitū est, an cōtra edictū Aediliū uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunuchū esse. Labeonem respondisse aiunt redhiberi poße, quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, & uenum issent: ex edicto Aediliū posse agi, Labeonē scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate sit, Trebatium, cōtra La-*

Morbus.

*Bap. Egnatius aphthiphum legit.

beonē respondisse dicunt. Nam cū redhiberi eam Labeo, quasi minus sanā putasset, nō oportere aiunt Trebatium ex edicto apposuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset: ac si ualetudo eius offendisset, exq; ea uitiū factum esset, ut concipere fœtus non posset, tum sanā non uideri, & esse in causa redhibitionis. De myope quoq; qui lusciosus Latinè appellatur, & περὶ τούτου dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere: alij contrà, nisi id uitiū morbo cōtractum esset. Eum uerò, cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibendi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent: neque eo magis pleriq; homines morbosi sunt. Et absurdū admodū est dicere, nō sanos nasci homines: quoniā cum infantibus non simul dentes gignnutur. Non prætereundū est id quoq; in libris ueterū iuris peri torum scriptū esse, Morbū & Vitium distare: quòd Vitium perpetuū, Morbus cū accessu discessuq; fit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neq; eunuchus morbosus est: contra Labeonis, quam suprà dixi, sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis II. Furiosus, mutus'ue, cui'ue quod mēbrum lacerū læsumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit: morbosi sunt. Qui non longè uidet, tam sanus est, quàm qui tardius currit.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma, ante Carbilianum diuortium: atq; inibi quid sit propriè Pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit. CAP. III.

Diuortium primū Romæ factum.

MEmoriæ traditum est quingentis ferè annis post Romā conditam, nullas rei uxoriæ neq; actiones,

neq;

neque cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuiſſe: quia profectò nihil deſiderabantur, nullis etiã tunc à matrimonijs diuertentibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro, quem cõpoſuit de dotibus, tum primũ cautiones rei uxoriæ neceſſarias eſſe uiſas ſcripſit, cùm Sp. Carbilius, cui Ruga cognomentum fuit, uir nobilis, diuortium cum uxore fecit: quia liberi ex ea, corporis uitio, non gignerẽtur: anno Vrbis cõditæ DXXIII. *M. Attilio, P. Valerio Cõſulibus. Atq; is Carbilius traditur uxorem, quã dimiſit, egregiè dilexiſſe, chariſſimamq; morũ eius gratia habuiſſe: et iuriſiurãdi religionẽ animo, atq; amori præuertiſſe: quòd iurare à Cenſoribus coactus erat uxorẽ ſe liberorũ quærendorũ gratia habiturũ. Pellicẽ autẽ appellatã, probroſamq; habitam eam, quæ iuncta cõſuetaq; eſſet cum eo, in cuius manu mancipioq; alia matrimonij cauſa foret, hac antiquiſſima lege oſtenditur: quam Numæ regis fuiſſe accepimus: Pellex ædem Iunonis non tangito: ſi tangit, Iunoni crinibus dimiſſis agnum fœminam cædito. Pellex autem quaſi* πάλλαξ, *id eſt quaſi* παλλακὶς, *ut pleraq; alia, ita hoc quoq; uocabulum de Græco flexum eſt.* Pellex.

Quid Ser. Sulpitius in libro qui eſt de dotibus, ſcripſerit de iure, atq; more ueterum ſpõſaliorum.

CAP. IIII.

Sponſalia quomodo fiebant.

Sponſalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atq; iure ſolita fieri, ſcripſit Ser. Sulpitius, in libro quem ſcripſit de dotibus: Qui uxorẽ (inquit) ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimoniũ ductum iri: qui daturus erat, itidẽ ſpõdebat. Is cõtractus ſtipulationũ, ſponſionumq;, dicebatur Sponſalia.

Sponsus. Sponsa. *sponso

*salia. Tunc quæ promissa erat, Sponsa appellabatur: qui spopõderat ducturũ, Spõsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut nõ ducebatur: qui stipulabatur ex *sponsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quam ob rem data accepta´ue nõ esset uxor quærebat: si nihil iustæ causæ uidebatur, litem pecunia æstimabat: quantiq; interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, cõdemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latio, lege Iulia, data est. Hæc eadem Neratius scribit in libro, quem de nuptijs composuit.*

Historia narrata de perfidia Aruspicum Hetruscorum: quodq; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est: Malum consilium, consultori pessimum est. CAP. V.

Hor. Cocles. Aruspicum Hetruscorũ fraus.

Statua Romæ in Comitio posita Horatij Coclitis, fortissimi uiri, de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luẽdum Aruspices ex Hetruria acciti, inimico atq; hostili in populum Ro. animo, instituerant eam rẽ contrarijs religionibus procurare. Atq; illam statuam suaserunt in inferiorẽ locum perperam trãsponi, quem sol oppositu circũ undiq; aliarũ ædium nunquàm illustraret. Quod cùm ita fieri persuasissent: delati ad populũ, proditiq; sunt: &, cũ de perfidia confessi essent, necati sunt: constitit`q; eam statuam (perinde ut ueræ rationes pòst cõpertæ monebãt) in locum editũ subducẽdã: atq; ita in area Vulcani subliniori loco statuendam: eaq; res bene & prosperè reipublicæ cessit. Tũc igitur quòd in Hetruscos Aruspices male cõsulentes animaduersum, uindicatumq; fuerat: uersus

hic scitè factus, cantatusq; esse pueris urbe tota fertur:

Malum consilium, consultori pessimum est.

Ea historia de Aruspicibus, ac de uersu isto senario, scripta est in Annalibus maximis, lib. XI. & in Verrij Flacci lib. I. rerum memoria dignarum. Videtur autem hic uersus de Græco illo Hesiodi uersu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba ueteris Senatusconsulti ista, quo decretum est hostijs maioribus expiandum, quod in sacrario hastæ Martiæ mouissent: atque ibi enarratum, quid sint Hostiæ succidaneæ, quid item Tempora præcidanea: & quod Capito Atteius Ferias quasdam præcidaneas appellauit. CAP. VI.

VT terram mouisse nuntiari solet, eaq; res procuratur: ita in ueteribus memorijs scriptū legimus, Nuntiatū esse Senatui in Sacrario, in regia, hastas Martias mouisse. Eius rei causa Senatusconsultū factum est, M. Antonio, A. Posthumio consulibus: eiusq; exemplum hoc est: Quod C. Iulius, L. Filius, Pontif. nuntiauit, in sacrario, in regia, hastas Martias mouisse: D.E.R.I.C, ut M. Antonius Cōsul hostijs maioribus Ioui, & Marti procuraret: quod & cæteris dijs (quibus uideretur) placādis, uti procurasset, satis habendum censuerunt: si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Quòd succidaneas hostias Senatus appellauit, quæri solet, quid uerbū id significet. In Plauti quoq; comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio, in his uersibus:

D.E.R.I.C. hoc est, de ea re ita censuerunt.

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,

Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succi

Succidaneæ hostiæ. *Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, æ, litera per morẽ cõpositi uocabuli in i, literam commutata. Nam quasi succædaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum nõ erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera, i, scilicet tractim pronũtiata. Audio enim quosdam eã literam in hac uoce barbarè corripere. Eadem autem ratione uerbi,* Præcidaneæ hostiæ. *Præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porca etiam præcidanea appellata, quã, piaculi gratia, ante fruges nouas fieri cœptas, immolari Cereri mos fuit: si qui familiam funestam aut nõ purgauerãt, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procurauerant. Sed porcam, & hostias quasdam Præcidaneas (sicut dixi) appellari, uulgo notũ est. Ferias præcidaneas dici, id (opinor) à uulgo remotum est: propterea uerba Atteij Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure cõposuit, scripsi: Ibi Cornucario Pont. Max. feriæ præcidaneæ, in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.*

De epistola Val. Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam Punicorum. CAP. VII.

Val. Probus. *Valerius Probus Grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibâlem, & Asdrubâlem, & Hamilcârem ita pronuntiabat, ut penultimam circunflecteret: ut testis est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua Plautũ, & Enniũ, multosq; alios ueteres eo*

modo pronuntiasse affirmat. solius tamen Ennij uersum unum ponit, ex libro, qui Scipio inscribitur: Eum uersum quadrato numero factum subiecimus: in quo nisi tertia syllaba de Annibâlis nomine circunflexè ponatur, numerus claudus est. Versus Ennij, quem dixit, ita est:

Qui propter Annibâlis copias considerant.

Quid C. Fabritius, de Cornelio Rufino, homine auaro, dixerit: quem cum odisset, inimicusq; esset, designandum tamen eum Consulem curauit.

CAP. VIII.

Fabritius Lucinus magna gloria uir, magnisq; rebus gestis fuit. Publius Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit: sed furax homo, & auaritia acri erat. Hũc Fabritius non probabat, neque amico utebatur: osusq; eũ morum causa fuit. Sed cùm temporibus Reip. difficilimis Consules creãdi forent: & is Rufinus peteret Consulatũ, competitoresq; eius essent imbelles quidẽ, & futiles: summa ope adnisus est Fabritius, uti Rufino Consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirantibus, quòd hominẽ auarum, cui esset inimicißimus, creari Cõsulem peteret, quem hostiliter oderat, Fabritus inquit, Nihil est quod miremini, si malui cõpilari, quàm uenire. Hunc Rufinũ postcà bis Consulatu & dictatura functum, Censor Fabritius Senatu mouit: ob luxuriæ notam, quòd decem pondo argenti factitaret. Id autem quod suprà scripsi, Fabritium de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scriptum est, dixisse. M. Cicero non alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quòd eius gratiam dedignatus non esset, dictum Fabritius. Rufinus.

esse

esse refert, in libro II. de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re, & sæpe uerbo, res obscura, & latẽs illustratur. Vt cum C. Fabritio. P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus, & furax, sed egregiè fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd se homo inimicus Consulem fecisset, bello præsertim magno & graui, Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari, quàm uenire.

Quid significet propriè Religiosus: & in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit: & uerba Nigidij Figuli, ex commentarijs eius super ea re sumpta. CAP. IX.

Nigidius Figulus. Macrob. lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 3.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctißimus, in undecimo commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum,

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; eodem loco Nigidius: Hoc (inquit) inclinamẽtũ semper huiuscemodi uerborũ, ut Vinosus, Mulierosus, Religiosus, Nũmosus, signat copiam quandã immodicam rei, super qua dicitur. Quocirca Religiosus is appellabatur, qui nimia, & superstitiosa religione sese alligauerat: eaq; res uitio aßignabatur. Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, alio quodã diuerticulo significationis, Religiosus pro casto, atq; obseruanti, cohibentiq; sese certis legibus finibusq;, dici cœptus. Simili autem modo, illa quoque uocabula, ab eadem profecta origine, diuersum significare uidentur: Religiosi dies, & Religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur, tristi omine

Osus finita. Religiosus.

omine infames, impeditiq́; in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperãdum est: quos multitudo imperitorum praue, & perperã Nefastos appellant. Itaque M. Cicero in libro epistolarum nono ad Atticum: Maiores (inquit) nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnæ, quàm urbis captæ: quòd hoc malum ex illo. Itaque alter Religiosus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus. Idem tamẽ M. Tullius in oratione de accusatore cõstituẽdo, Religiosa delubra dicit: non ominosa, nec tristia, sed maiestatis, uenerationisq; plena. Massurius autem Sabinus in commentarijs, quos de indigenis cõposuit: Religiosum (inquit) est, quod propter sanctitatem aliquam remotum, ac sepositũ à nobis est. Verbum à relinquendo dictum, tanquam Ceremoniæ à carendo. Secundum hanc Sabini interpretationem, templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in uituperationem nõ cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, quæ non uulgò ac temere, sed cum castitate ceremoniaq; adeunda, & reuerenda, & reformidanda sunt, magis quàm inuulganda. Sed Dies religiosi dicti, quos ex cõtraria causa, propter ominis diritatẽ, relinquimus. Iccirco ait Terentius in Heaut. Religiosi dies.

Tum quod dem ei, rectè est.

Nam nihil esse mihi, religio est, dicere.

Quòd si (ut ait Nigidius) oĩa istiusmodi inclinamenta nimiũ, ac præter modũ significãt, & iccirco in culpas cadũt, ut Vinosus, Mulierosus, Verbosus, Morosus, Famosus: cur Ingeniosus, et Formosus, & Officiosus, et Speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, et officio inclinata

sunt

ſunt: cur etiam Diſciplinoſus, Cõſilioſus, Victorioſus, quæ M. Cato ita affigurauit: cur item Facundioſa, quod Sempronius Aſellio XIII. rerum geſtarum ita ſcripſit: Facta ſua ſpectare oportere, dicta nõ, ſi minus facũdioſa eſſent: cur, inquam, iſta omnia nunquàm in culpam, ſed in laudẽ dicuntur? Quanquàm hæc quoq; incrementum ſui nimiũ demonſtrent: an propterea, quia illis quidem, quæ ſuprà poſui, adhibẽdus eſt modus quidem neceſſarius? Nam & gratia, ſi nimia atque immodica: & mores, ſi multi atq; uarij: & uerba, ſi perpetua, atq; infinita, & obtundentia: & fama, ſi magna, & inquieta, & inuidioſa ſit: neq; laudabilia, nec utilia ſunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & diſciplina, & conſilium, & uictoria, & facundia, ſicut ipſæ uirtutum amplitudines, nullis finibus cohibẽtur: ſed quanto maiora auctioraq; ſunt, etiam tanto laudatiora ſunt.

Quid obſeruatum de ordine rogandarum ſententiarum in Senatu: iurgiorumq; in Senatu C. Cæſaris Conſulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis. CAP. X.

Rogandi Senatus ordo.

ANte legem, quæ nũc de Senatu habẽdo obſeruatur, ordo rogandi ſẽtẽtias uarius fuit. Aliàs primus rogabatur, qui à CENS. princeps in Senatũ lectus fuerat: aliàs qui deſignati COSS. erant: quidã è COSS. ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quẽ ijs uiſum erat, honoris gratia, extra ordinẽ ſententiã primũ rogabant. Obſeruatum tamẽ eſt, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio, quàm ex conſulari loco, ſententiam primũ rogaret. C. Cæſar in Cõſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit

sit, quatuor solos extra ordinẽ rogasse sententiã dicitur. Ex ijs quatuor principẽ rogabat M. Crassum: sed postq̃ filiam Cn. Pompeio desponderat, primum cœperat Pompeium rogare. Eius rei rationem reddidisse eũ Senatui, Tyro Tullius M. Ciceronis libertus, refert: itaq; se ex patrono suo audisse scribit. Idipsum Capito Atteius in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptum reliquit. In eodem lib. Capitonis, id quoq; scriptũ est: Caius, inquit, Cæsar Consul M. Catonẽ sententiam rogauit: Cato, rem quæ consulebatur, quoniã non è Rep. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur, eximebatq; dicẽdo diem. Erat enim ius Senatori, ut sententiã rogatus, diceret antè quicquid uellet alius rei, & quoad uellet. Cæsar cos. uiatorẽ uocauit: eumq́;, cùm finem non faceret, prehendi loquẽtem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, inuidia facta, Cæsar destitit, & mitti Catonem iussit.

Quæ, qualiaq́ sint, quæ Aristoxenus, quasi magis cõperta de Pythagora memoriæ cõmendauit: & quæ item Plutarchus in eundẽ modum, de eodem Pythagora, scripserit CAP. XI.

Opinio uetus falsa occupauit, & cõualuit: Pythagoram philosophũ non esitauisse ex animalibus: item abstinuisse fabulo, quem κύαμον *Græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poëta scripsit:*

Pythagoræ cibus.

Καὶ κυάμον ἀπὸ χεῖρας ἔχην ἀνιῶντον ἔδεαϑ

Κ' ἀγὼ πυθαγόρας ὡς ἐκέλδυε λέγω

Gellius fabulum, pro faba uertit.

Ex eadẽ item opinione M. Ci. in lib. de diuinatiõe 1. hæc

uerba posuit. Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis perturbationemq; afferat. Ex quo etiã Pythagoreis interdictum putatur, ne faba uesceretur: quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius. Hæc equidẽ M. Cicero. Sed Aristoxenus musicus, uir literarum ueterum diligentißimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumẽto Pythagoram dicit usum, quàm fabis: quoniam is cibus & subduceret sensim aluum, & leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi: πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν. κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Fabæ inflant.

Porculis quoq; minusculis, & hœdis tenerioribus uictitasse idem Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo Pythagorico, familiari suo: & ex quibusdam alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. Ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ uita inscribitur, docet. Videtur autem, de κυάμῳ *non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, uersus hic inuenitur:*

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.

Legumentum.

Opinati enim sunt pleriq; κύαμον *legumentũ uulgò dici. Sed qui diligentius scitiusq; carmina Empedoclis arbitrati sunt,* κυάμους *hoc loco testiculos significare dicũt: eosq; more Pythagoræ opertè atq; symbolicè* κυάμους *appellatos: quod sunt* αἴτιοι τοῦ κυεῖν, *&* δεινοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

Iccirco

Iccirco Empedoclem uersu isto nõ à fabulo edẽdo, sed à rei ueneree proluuio, uoluisse homines deducere. Plutarchus quoq; homo in disciplinis graui autoritate in primo librorũ, quos de Homero composuit, Aristotelẽ philosophum scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse: quòd non abstinuerũt edundis animalibus, nisi pauca carne quadã. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης. καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ακαλύφη autem est animal marinũ, quod urtica appellatur. Sed & piscibus nõnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in symposiacis dicit: Pythagoram uerò ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dictitasse: ita hæc remotiora sunt ijs, quàm Clearchus, & Dicæarchus memoriæ tradiderunt: fuisse eum posteà Pyrandrum, deinde Callideam, deinde fœminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce. Alce meretrix

Notæ, & animaduersiones Censoriæ in ueteribus monumentis repertæ, memoria dignæ.

CAP. XII.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; habuerat derelictui: non is sine pœna fuit: sed erat opus censorium, Censoresq; ærarium faciebant. Item si quis Eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat: impolitiæ notabatur. Id uerbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusq; autoritates sunt: &

Mar. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quòd incentiones quædam tibiarum ceto modo factæ, ischiadicis mederi possint.

CAP. XIII.

Ischiadicis tibicine mederi.

*Creditum hoc à plerisq; est, & memoriæ mandatũ, ischiadici cum maximè doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinem scitè modulateq; adhibitũ mederi. Refert & Democriti liber, qui inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν*κακῶν. In quo docet plurimis hominum morbis, medicinam fuisse incentiones tibiarum: tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusq́;, & propterea quoq; uitijs, aut medelis animorum & corporum.*

*Fortassis κακῶν.

Narratur historia de Hostilio Mancino Aedili, & Manulia meretrice: uerbaq; decreti Tribunorum, ad quos à Manulia prouocatum est.

CAP. XIIII.

Hostilij postulatio. Manulia meretrix.

*Cvm librum VIII. Attei Capitonis collectaneorũ legeremus, qui inscriptus est, de iudicijs publicis: decretum Tribunorum uisum est grauitatis antiquæ plenũ. propterea id meminimus: idq́; ob eam causam, & in hãc sententiã scriptum est: A. Hostilius Mancinus Aedilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diem ad populum dixit: quòd de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: uulnusq́; ex eo lapide ostentabat. Manulia ad Trib. pleb. prouocauit: apud eos dixit comessatorem Mancinũ ad ædes suas uenisse: eum sibi recipere*non fuisse in æde sua: sed cum ui irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt,*

*uisum non fuisse

Aedilem

Aedilem ex eo loco iure deiectum, quò eum uenire cum coronario non decuisset: propterea ne cum populo Aedilis ageret, intercesserunt

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustij: quam inimici eius, cum insectatione, malignè reprehenderunt. CAP. XV.

ELegantia orationis Sallustij uerborumq; facundia, & nouādi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multiq; nō mediocri ingenio uiri conati sunt reprehēdere pleraq;, & obtrectare: in qbus plura inscitè aut malignè uellicant. Nonnulla tamē uideri possunt, nō indigna reprehēsione: quale illud in Catilinæ historia repertū est: quòd habeat eam speciem, quasi parū attētè dictū. Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidē, tametsi haudquaquàm par gloria sequatur scriptorē, et autorē rerū, tamē in primis arduū uidetur res gestas scribere: Primū, quòd factis dicta exæquāda sunt: deinde quòd pleriq; quæ delicta reprehēderis, maleuolentia, & inuidia dicta putāt. Vbi de magna uirtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: suprà, ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrē uideatur esse arduū res gestas scribere, atq; ibi nō primū causas, sed querelas dicit. Nō enim causa uideri debet, cur historiæ opus arduū sit: quòd ij qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut uera esse nō credāt. Obnoxiā quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicēdā, magis aiunt quàm arduā: quia quod arduū est, sui operis difficultate est arduū, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehen- Arduum.

sores dicũt. Sed Arduũ Sallustius, nõ pro difficili tantum, sed pro eo quoq; ponit, quod Græci δυσχερεῖς aut χαλεποὺς appellant: quod est cum difficile, tum molestum quoq;, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij suprascripta non abhorret.

De uocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinẽ declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis ueterum relata. CAP. XVI.

Marcum Varronem, & P. Nigidium, uiros Romani generis doctißimos, comperimus non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm Senatuis, et Domuis, et Fluctuis: qui est patrius casus ab eo, quòd est Senatus, Domus, & Fluctus: huic Senatui, Domui, Fluctui: cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoq; comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est:

Senatuis. Domuis. Fluctuis.

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Hanc eorum autoritatem quidam è ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt: quòd omnis datiuus singularis litera finitus i, si non similis est genitiui singularis, s, litera addita genitiuum singularem facit: ut Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. Cùm igitur, inquiunt, in casu dandi huic Senatui dicamus, genitiuus ex eo singularis Senatuis est, & non Senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: sicut Lucil. in eodem casu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hisce uersibus:

Quod sumptum atq; epulas uictu præponis honesto.

Et alio in loco:

Anu no

Anu noceo inquit.

Verg. quoq; in casu dandi Aspectu dicit, non Aspectui:
Teq; aspectu nec subtrahe nostro. Et in Georg.
Quod nec concubitu indulgent.

*C. etiã Cæsar, grauis autor linguæ Latinæ, in Anticatone, Vnius, inquit, arrogãtiæ superbiæq; dominatuq;. Itẽ in Dolabella: *Actionis illibuisti: quorũ in ædibus fanisq; * posita, & honori erant, & ornatu. In libris quoque analogicis omnia illiusmodi, sine i, litera, dicenda censet.*

De natura quarundam particularũ, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci barbarè, atque inscitè uidentur, exemplis rationibusq; plusculis disceptatum. CAP. XVII.

Lvcilij ex undecimo uersus sunt:
Scipiadæ magno improbus obijciebat asellus:
Lustrum, illo Censore, malum, infelixq; fuisse.
Obijciebat o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem infrà: -Et iam
Conijcere in uersus dictum præconis uolebam
Graij. In hac quoq; prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt. Item XV.
*Subijcit hinc humilem, & *suffercatus posteriorem.* *Fortaßis suffractus.
Subijcit, u litera longa legunt, quia primã syllabam breuem eße in uersu heroico non cõuenit. Item apud Plautũ in Epidico, con, syllabam productam pronunciant:
Age nũc iã et orna te Epidice, & palliũ in collũ cõijce.
Apud Vergiliũ quoq; Subijcit uerbum produci à plerisq; audio: -Etiam Parnasia laurus

Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neq; Ob,neq; Sub præpositio producendi habet naturam:neq; item Con,nisi cùm eam literæ sequũtur, quæ in uerbis Cõstituit,et Confecit,secundũ eam primæ sunt: uel cùm eliditur ex ea n, litera, sicut Sallustius: Fœnoribus,inquit,coopertus. In ijs autem,quæ suprà posui,& metrum esse integrum potest: & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi. Secũda enim litera in his uerbis per duo ij,non per unum scribenda est. Nam uerbum istud,cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non Icio est,sed Iacio,& præteritũ nõ Icit,sed Iecit. Idq́; ubi compositũ est,ex a,litera,in i, mutatur:sicut fit in uerbis Insilio,& Incipio:atq; ita uim consonantis capit. Et iccirco ea syllaba productius latiusq́; paulò pronuntiata, priorẽ syllabam breuem esse non patitur: sed reddit eam positu longam. Proptereaq́; & numerus in uersu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc quæ diximus,eò etiã conducũt, ut quod apud Vergilium in sexto positum inuenimus,

Eripe me his inuicte malis,aut tu mihi terram

Inijce: sic esse inijce,ut suprà dixi, & scribendum & legendũ sciamus. Nisi quis tam indocilis est,ut in hoc quoque uerbo, In præpositionẽ metri causa protẽdat. Quærimus igitur in Obijcibus,o, litera, qua ratione intendatur:cùm id uocabulũ factũ sit à uerbo Obijcio:& nequaquam simile sit,quòd à uerbo Moueo Motus,o,litera lõga dicitur. Equidẽ memini Sulpitium Apollinarẽ, uirum præstanti literarũ scientia,Obijces,& Obijcibus,o,litera correpta dicere:in Vergilio quoque sic eum legere,

Qua ui maria alta tumescant

Obijcibus

Obijcibus ruptis. Sed ita ut diximus, i, literã, quæ in uocabulo quoq; gemina esse debet, paulò uberius largiusq; pronũtiabat. Congruens igitur est, ut Subijces etiã, quod perinde ut Obijces cõpositũ est, u, litera breui dici oporteat. Ennius ĩ tragœdia, quæ Achilles inscribitur, Subijces pro aëre alto ponit, q cœlo subiectus est, in his uersibus:

Ergo deûm sublimes subijces, humidus
Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.

Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta. Idipsum autem uerbũ M. Cato sub alia præpositione dicit, in oratione, quam de Cõsulatu suo habuit. Ita hos, inquit, fert uentus ad priorem Pyrenæum, quos proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium, cuius*lingua in altum proijcit. *ligna

De Africano superiore sumpta quędam ex annalibus, memoratu dignißima. CAP. XVIII.

SCipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quàm fuerit altus animo, atq; magnificus: & qua sui conscientia subnixus: pluribus rebus, quas dixerit, quasq; fecerit declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingentis. Cùm M. Næuius Tri. plebis accusaret eũ ad populũ, diceretq; accepisse à rege Antiocho pecuniã, ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo Pop. Ro. nomine fieret: & quædam item alia crimini daret, indigna tali uiro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atq; gloria postulabat, Memoria, inquit, Quirites repeto, diẽ esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicißimum magno prælio uici in terra Africa: pacemq; & (Scipionis Africani altitudo animi.)

uictoriam uobis peperi, insperabilem. Non igitur simus aduersum Deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc, eamusq; nunc protinus Ioui Opt. Max. gratu latum. Id cùm dixisset, auertit, & ire in Capitolium coepit. Tum concio uniuersa, quae ad sentētiam de Scipione ferendam conuenerat, relicto Tribuno, Scipionē in Capitolium comitata, atque inde ad aedes eius cum laetitia & gratulatione solenni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quae uidetur eo die habita à Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin haec quidem uerba fuerint, quae dixi, Scipionis. Item aliud est factū eius praeclarum: Petilius quidā Trib. Pleb. à Marco, ut aiūt, Catone inimico Scipionis, cōparatus in eū atq; immissus, desiderabat in Senatu instantissimè, ut pecuniae Antiochenae, praedaeq; quae in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo Imperatori in ea prouincia Legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togae libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniae, omnisq; praedae. Ille tum, ut palam recitaretur, & ad aerarium deferretur. Sed enim id iam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eumq; librū statim coràm discidit suis manibus, & concerpsit: aegrè passus, quòd cui salus Imperij ac reipublicae accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniae praedatitiae posceretur.

Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorū impubiū. CAP. XIX.

Crapula ingenio officit.

PVeros impuberes compertum est, si plurimo cibo, nimioq; somno uterentur, hebetiores fieri: aduertimusq; hinc elici tarditatem, corporaq; eorum improcera fieri

fieri, minusq́; adolescere. Idem pleriq; alij medicorum philosophorumq́;, & M. Varro in Logistorico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.

Notati à Censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius quoque nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus. CAP. XX.

INter Censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatißimæ disciplinæ. Vnũ est huiusmodi: CENS. *agebat de uxoribus solenne iusiurandum. Verba hæc erant ita concepta:* Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? *Qui iurabat, cauillator quidam, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cùm ita, uti mos erat,* CENS. *dixisset:* Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? *Habeo equidem, inquit, uxorem: sed non hercle ex animi tui sententia.* Tum CENS. *eum, quòd intempestiuè lasciuisset, in ærarios retulit, causamq́; hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, disciplinæq́; est:* Deliberatum *est de nota eius, qui ad* CENS. *ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonorè oscitauit: atque inibi propè ut plecteretur, fuit: tanquam illud indicium uagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset inuitißimũ sese, ac repugnantẽ oscitatione uictum, teneriq́; eo uitio, quod* Oscedo *appellatur: tum notæ iam destinatæ exẽptus est.* P. Scipio Africanus *Pauli filius utranque historiam posuit in oratione, quam dixit in Censura, cùm ad maiorum mores populũ hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius*

Cẽsoriæ notæ.

Iocus intempestiuus.

Oscedo.

ſurius in ſeptimo memorabiliũ ſeuerè factum: CENSS. *in-quit, P. Scipio Naſica, & M. Pompilius, cùm equitum*

Equus ſtrigoſus.

cenſum agerent, equum nimis ſtrigoſum & male habitũ: ſed equitem eius uberrimum & habitißimum uiderũt. Et cur, inquiunt, ita eſt, ut tu ſis, quàm equus curatior? Quoniam, inquit, ego me curo, equum Statius meus ſeruus. Viſum eſt parum reuerẽs eſſe reſponſum, relatusq́; in ærarios, ut mos eſt. Statius autem ſeruile nomen fuit. Pleriq́; apud ueteres ſerui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarum poëta inclytus ſeruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed poſteà uerſum eſt quaſi in cognomentum, appellatusq́; eſt Cæcilius Statius.

Statius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER V.

Quòd Muſonius philoſophus reprehendit, improbauitq́ laudari philoſophum differentem à uociferantibus, & in laudando geſtientibus.

CAP. I.

Muſonius.

VSONIVM PHILOSOphum *ſolitum dicere accepimus: Cum philoſophus, inquit, hortatur, monet, ſuadet, obiurgat, aliud'ue quid diſciplinarum diſſerit: tum qui audiunt, ſi de ſummo, & ſoluto pectore obuias, uulgatasq́; laudes effutiunt, ſi clamitant etiam, ſi geſtiunt, ſi uocum eius feſtiui-*

tatibus

tatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequẽtamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinẽ canere.* Animus is, inquit, audientis philosophum quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq; & errorum, atq; uitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuseq; laudandi non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, & gaudeat, & admiretur: uarios adeò uultus dispariles'q; sensus gerat, perinde ut eum, conscientiamq; eius affecerit, utrarunq; animi partium, aut syncerarum, aut ægrarum, philosophi pertractatio. Prætereà dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Iccirco inquit poëtarum sapientißimus auditores illos Vlyßi, labores suos illustrißimè narrantis, ubi loquendi finis factus, nõ exultare, nec strepere, nec uociferari facit: sed consuluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.

*Amicus enim

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. CAP. II.

EQuus Alexandri regis & capite, & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares scripsit talentis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS. CCCXII. Super hoc equo dignũ memoria uisum: quòd ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquã inscendi

Bucephalus.

ſcendi ſeſe ab alio niſi à rege paſſus ſit. Id etiam de iſto equo memoratum eſt: Quòd cum in eo inſidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hoſtiũ cuneum, non ſatis ſibi prouidens, immiſiſſet, coniectisq; undiq; in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atq; in latere equus perfoſſus eſt: moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hoſtibus regem uiuaciſsimo curſu retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam ſuperſtitis ſecurus, quaſi cum ſenſus humani ſolatio animam expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli uictoria, oppidum in ijſdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit.*

*ſe

Bucephalon oppidum.

Quæ cauſa, quodq́ initiũ fuiſſe dicatur Protagoræ ad philoſophiæ literas adeũdi. CAP. III.

Protagoras.

PRotagoram uirum in ſtudijs doctrinarum egregiũ, cuius nomen Plato libro ſuo illi inclyto inſcripſit, adoleſcentẽ aiunt, uictus quærẽdi gratia, in mercede miſſum, uecturasq́; onerum corpore ſuo factitauiſſe: quod genus Græci βαστάζοντας *uocant, Latinè Baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circũ datos portabat. Tum fortè Democritus ciuitatis eiuſdem ciuis, homo ante alios uirtutis & philoſophiæ gratia uenerandus, cùm egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facilè atq; expeditè incedentem. Et propè accedit, & iuncturã, poſituramq́; ligni ſcitè periteq; factam cõſiderat: petitq; ut paulùm acquieſcat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit: atq; itidẽ Democritus aceruũ illum, & quaſi orbem*

Baiulos.

Abdera Democriti oppidum.

orbem caudicum breui uinculo cōpressum, ratione quadam quasi geometrica librari, contineriq́; animaduertit: interrogauit, quis id lignum ita composuisset. Et cum ille à se compositum dixisset: desiderauit uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquàm ille soluit, ac similiter composuit: tum Democritus animi aciem, solertiamq́; hominis, nō docti, demiratus: Mi adolescens, inq̄t, cùm ingeniū beneficiendi habeas, sunt maiora melioraq́;, quæ facere mecum possis. Abduxitq́; eum statim, secumq́; habuit, & sumptū ministrauit, & philosophias docuit: & esse eum fecit, quātus posteà fuit. Is tamē Protagoras insyncerus quidē philosophus, sed acerrimus sophistarū fuit. Pecuniā quippe ingentem cum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanā uerborū industria, causa infirmior, fieret fortior. Quam rem Græcè ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον, κρέιττω ποιεῖν.

De uerbo Duo & uicesimo, quod uulgo incognitum, à uiris doctis multifariam in libris scriptum est. CAP. IIII.

Apud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus poëta, uir memoria nostra doctißimus, consederamus: atq; ibi expositi erant Fabij annales, bonæ atque syncerae uetustatis libri, quos uenditor sine mēdis esse cōtendebat. Grammaticus autem quispiā è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unū in libro mendum dicebat. Sed contrà librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiā litera delictum esset. Ostendebat grammaticus ita scriptum in lib. IIII. Quapropter tum primum ex plebe alter COS. factus est, duo & Iulius Paulus.

uicesimo

uicesimo anno postquàm Romam *Galli ceperunt:* Non, *inquit,* Duo *& uicesimo, sed Duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est* Duo *& uicesimo? Alio quoque loco hic ita scripsit:* Mortuus *est anno* Duo *& uicesimo.* Rex *fuit anno uicesimo primo.*

Duodeuicesimo.

Cuiusmodi ioco cauillatus sit Antiochum regem Pœnus Annibal. CAP. V.

Annibalis cauillatio in Antiochum.
Macrob. lib. 2. cap. 2.

IN *libris ueterum memoriarum scriptum est* Annibalem *Carthaginiensem apud regem* Antiochum *facetißimè cauillatum esse.* Ea *cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat ei* Antiochus *in campo copias ingẽteis, quas bellum* Pop. Rom. *facturus comparauerat: conuertebatq; exercitum insignibus argenteis, & aureis florentem.* In*ducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus: equitatumq; frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Atque ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus* Annibalem *aspicit: &,* Putas'ne, *inquit, conferri posse, ac satis esse credis* Romanis *hæc omnia?* Tum Pœnus *eludens ignauiam, imbelliamq; militum eius pretiosè armatorum:* Sa*tis planè, inquit, satis esse credo* Romanis *hæc omnia: etiam si auarißimi sunt.* Nihil *prorsum, neq; tam lepidè, neque tam acerbè dici potest.* Rex *de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat:* Respon*dit* Annibal *de præda.*

Imbellia, genere fœminino.

De coronis militaribus, quæ sit earum Triumphalis, quæ Obsidionalis, quæ Ciuica, quæ Muralis, quæ Castrensis, quæ Naualis, quæ Oualis, quæ Oleagina. CAP. VI.

Militares

Militares coronæ multifariæ ſunt: Quarum quæ nobiliſsimæ ſunt, has ferme eſſe accepimus, triumphalem, obſidionalem, ciuicam, muralem, caſtrenſem, naualem. Eſt ea quoque corona, quæ Oualis dicitur. Eſt itẽ poſtrema Oleagina: qua uti ſolent qui in prælio non fuerunt, ſed triumphum procurant. Triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id uulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant: pòſt fieri ex auro cœptæ. Obſidionalis eſt, quam ij qui liberati ſunt obſidione, dant ei duci, qui liberauit. Ea corona graminea eſt: obſeruariq; ſolitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum eſſet, intra quem clauſi erant, qui obſidebantur. Hanc coronam gramineam S.P.Q.R. Q. Fabio Maximo dedit, bello Pœnorum ſecundo, quòd urbem Romam obſidione hoſtium liberaſſet. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo ſeruatus eſt in prælio, teſtẽ uitæ ſalutiſq; perceptæ, dat. Ea fit è fronde querna: quoniam cibus, uictusq; antiquiſsimus querceus capi ſolitus ſit. Fit etiam ex ilice, quod genus ſuperiori proximum eſt: ſicuti ſcriptum eſt in quadam comœdia Cæcilij:

Coronæ militares. Coronæ triumphales. Obſidionalis. Graminea. Ciuica.

Aduehũtur, inquit, cum ilignea corona, & chlamyde:
Dij uoſtram fidem.

Maſſurius autẽ Sabinus in x i. librorum memorabilium Ciuicam coronam tum dari ſolitam dicit, cùm is qui ciuẽ ſeruauerat, eodem tempore & hoſtem occiderat, neq; locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicæ coronæ negat conceſſum. Tyberium tamen Cæſarem conſultum, an ciuicã coronam capere poſſet, qui ciuem in prælio ſeruaſ-

 ſet,

set, & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum in quo pugnabat, non retinuisset, eoq; loco hostes potiti essent, rescripsisse dicit, eum quoq; ciuica dignũ uideri: quod ap pareret, è tam iniquo loco ciuẽ ab eo seruatũ, ut etiã à for titer pugnantibus retineri nõ quiuerit. Hac corona ciuica L. Gellius uir censorius in Senatu Ciceronem Consulẽ donari à republica censuit: quòd eius opera esset atrocissima illa Catilinæ cõiuratio detecta, uindicataq;. Muralis. *Muralis est corona, qua donatur ab Imperatore, qui primus murum subijt, inq; oppidum hostium per uim ascendit. Idcirco quasi muri pinnis decorata est.* Castrensis. *Castrensis est corona, qua donat eum Imperator, qui primus hostium castra pugnãs introiuit. Ea corona insigne ualli habet.* Naualis. *Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit. Ea quasi nauiũ rostris insignita est. Et muralis autem, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent.* Oualis. *Oualis uerò corona myrtea est. Ea utebantur Imperatores, qui ouantes introibant Vrbem. Ouandi autem, ac non triumphandi causa est, cùm aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt: aut hostium nomen humile, & non idoneum est, ut seruorum, piratarumq;: aut deditione repentè facta, in puluere (ut dici solet) incruentaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt: quòd non Martius, sed quasi Venereus quidam triũphus foret. Hanc myrteam coronam M. Craßus cùm bello fugitiuorum confecto, ouans rediret, insolenter aspernatus est: Senatusq; consultum faciundum per gratiam curauit, ut lauro, non myrto coronaretur. Marcus Cato obiecit M. Fuluio*

uio Nobiliori, quòd milites, per ambitionẽ, coronis leuissimis de causis donasset: de qua re uerba ipsa apposui Catonis. Nam principiò, quis uidit corona donari quenquam, cùm oppidum captum non esset? aut castra hostium non incensa essent? Fuluius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donauerat milites, quia uallum curauerant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripserunt, qui ouarent, introire solitos equo uehentes. Et Sab. Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos, non militibus, sed uniuerso Senatu.

Personæ uocabulum quàm lepidè interpretatus, quamq́ue esse uocis eius originem dixerit C. Bassus. CAP. VII.

*Lepidè mehercules, & scitè C. Bassus in libris quos de origine uocabulorũ cõposuit, unde appellata Persona sit, interpretatur. À personando enim id uocabulum factũ esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimẽto personæ tectum undiq;, unáq; tantum uocis emittendæ uia peruium, *quod nõ uaga neq; diffusa est, in unum tantũmodò exitũ collectã coactáq; uocẽ, & magis claros canorosq; sonitus facit. Quoniã igitur indumentũ illud oris clarescere, & resonare uocẽ facit: ob eam causam Persona dicta est, o, litera propter uocabuli formã ꝓductiore.* * quà

Defensus error à Vergilij uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit Lituus, atq; de etymologia uocis eius.

CAP. VIII.

IPse quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Vergilium Higinus scripsit, tanquam non animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis: Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo, & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdißimum. Quippe cum lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua Augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Imò ipse Higinus parũ animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solent: ueluti cum dicitur, M. Cicero homo magna eloquentia, atq; Roscius histrio summa uenustate: non plenum hoc utrunq;, neque perfectum est: sed enim pro pleno, atque perfecto auditur, ut Vergilius alio in loco:

Lituus.

Victorem Buten, immani corpore.–

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac similiter:
Domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoq; uideri dictum debet: Picus quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grãdi capite erat. Et Est autem, & Erat, & Fuit, plerunq; absunt cum elegãtia, sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animaduertimus: utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo Augurum, lituus dicta sit. Vtrunque enim pari forma, & pariter in capite incuruum est. Sed si

Tuba.

(ut qui

(ut quidam putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uersu λίγξε βιός, necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Verg. & pro tuba:

Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. CAP. IX.

Filius Crœsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat: & cum iam multum adoleuisset, item nihil fari quibat. Mutus adeò & elinguis diu habitus est. Cum uerò in patrem eius bello magno uictum, & urbe in qua erat capta, hostis gladio* deducto, regem esse ignorans, inuaderet: diduxit, adolescens os, clamare nitens, eoq; nixu atq; impetu spiritus uitium, nodumq; linguæ rupit, planeq; & articulatè elocutus est, clamans in hostē, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis gladium reduxit, & rex uita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incepit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est: eiusq; uerba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert, ὦ ἄνθρωπε, μὴ κτᾶνε Κροῖσον. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, cùm antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repentè in eum, qui id faciebat, sese uidere quid faceret, magnum inclamauit. Atque is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, non turbidè, neq; adhæsè locutus est.

Crœsi filius ex muto uocalis.

* educto

Her. in Clio.

Aegles Samius

De argumentis, quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis Reciproca dici possunt. CAP. X.

Antistrephōta. INter uitia argumentorum, longè maximum esse uitium uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris, non hercle nimis absurdè reciproca appellauerũt. Id autem uitium accidit hoc modo: Cum argumentum propositum referri contrà, conuertiq; in eum potest, à quo dictum est, & utrunq; pariter ualet, quale est peruulgatum illud, quo Protagorã sophistarum acerrimum, usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanq; inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ, causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturumq; promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim prius, quàm disceret. Pepigitq; ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud iudices orasset & uicisset. Postea cùm diutulè auditor assectatorq; Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempusq; iam longum transcurreret, & facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cum ad Iudices coniiciendæ consistendæq; causæ gratia uenisset, tum Protogoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescẽs, utroq; id modo fore uti reddas quod peto: siue contra te pronunciatum erit, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur,

Protagoræ & Euathli pactio.

tur, quia ego uicero: Sin uerò secũdum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu uiceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obuiam, si uerba non ipse facerem, sed alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria proludium Proludium. est: cùm te non in causa tantum, sed in argumento quoq; isto uinco. Disce igitur tu quoq; magister sapientissime, utroq; modo fieri, uti non reddam quod petis: siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego uicero: Sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego nõ uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinque dicebatur Dubiosum. rati, ne sentẽtia sua utramcũq; in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet: rem iniudicatam reliquerunt, causamq; in diem longissimam distulerunt. Sic ab adolescente discipulo, magister disciplina eloquentiæ inclytus suo sibi argumento confutatus est, & captionis uersutè excogitatæ frustratus fuit.

Biantis de re uxoria syllogismum, non posse uideri ἀντιστρέφοντα. CAP. XI.

EXistimauit quidam etiam illud Biantis, uiri sapien- Biantis argumentum. tis, ac nobilis, responsum consimile esse, atque est Protagorion illud, de quo dixi modò ἀντιστρέφον. Nam cùm rogatus esset à quodam Bias, deberet'ne uxorem ducere, an uitam uiuere cœlibem, ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλήν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν, οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum conuertunt, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ

ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν, γαμητέον ἄρα. *Sed minimè hoc esse uidetur* ἀντιστρέφον*:quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmiusq;. Nam* Bias *proposuit non esse ducendam uxorẽ:propter alterutrum incommodum, quod necessariò patiendum erit ei, qui duxerit. Qui conuertit autẽ, non ab eo se defendit incommodo, quod adest: sed carere se altero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sententiæ, quam* Bias *dixit, quòd eum, qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut* κοινὴν *habeat, aut* ποινήν*. Sed* Phauorinus *noster, cùm facta esset fortè mentio syllogismi* Protasis. *istius, quo* Bias *usus est, cuius prima* πρότασις, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν, *non ratum id, neq; iustum disiunctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerum esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est.* Eminentia *enim quadam significari formarum turpes & pulchræ uidentur. Est autẽ, inquit, tertium quoq; inter duo ista, quæ disiunguntur: cuius rationem prospectumq;* Bias *nõ habuit.* Inter *enim pulcherrimam fœminã, & deformißimã, media quædam forma est: quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio uacat. Qualis à Q.* Ennio *in* Menalippa *perquàm eleganti uocabulo* Stata *dicitur, quia neq;* κοινὴ *futura sit, neq;* ποινή*: quã formã modicã & modestam* Phauorinus *nõ mehercle inscitè appellabat uxoriã.* Ennius *autem in ista (quã dixi) tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.*

Stata forma. Vxoria forma.

De nominibus deorum populi Romani Diiouis, & Veiouis. CAP. XII.

In an

IN *antiquis spectationibus nomina hæc* Deorum *inesse animaduertimus*, Dijouis *&* Veiouis. *Est aũt etiã ædes* Veiouis Romæ, *inter arcem, &* Capitolium. *Eorũ nominum rationem esse hanc comperi:* Iouem *Latini ueteres à iuuando appellauere: eundemq́; alio uocabulo iuncto,* Patrem *dixerunt. Nam quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis* Iupiter: *id plenum atq; integrum est* Iouis pater. *Sic &* Neptunus *pater coniunctè dictus est, &* Saturnus *pater, &* Ianus *pater, &* Mars *pater: hoc enim est* Marspiter. *Item* Iouis Diespiter *appellatus, id est diei & lucis pater.* Idcircoq́; *simili nomine* Dijouis *dictus est, &* Lucetius: *quòd nos die & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret.* Lucetium *autẽ* Iouem Cn. Næuius *in libris belli Punici appellat. Cùm* Iouem *igitur &* Dijouem *à iuuando nominassent, eum quoq; contrà deum qui non iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet (nã deos quosdam ut prodessent, celebrabant: quosdam, ut ne obessent, placabant)* Veiouem *appellauerunt: dempta, atq; detracta iuuandi facultate.* Væ *enim particula, quæ in alijs atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum a litera media immissa dicitur, duplicem significatũ, eundemq́; inter se diuersum capit. Nam & augendæ rei, & minuendæ ualet: sicuti aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & utroque uersum dicantur:* Væscum, Væhemens, *&* Vægrande, *de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus.* Vesanos *autem &* Vecordes *ex una tantùm parte dici, quæ priuatiua est: quam Græci* στερητικὸν μόριον *dicunt.*

Dijouis. Veiouis. Iupiter. Marspiter. Diespiter. Lucetius. Væ, aut ue. Væscum. Væhemens. Vægrande. Vesanus. Vecors.

k 5 Simu

Simulachrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt. Immolaturq́; illi ritu humano capra: eiusq́; animalis figmētum iuxta simulachrum stat. Propterea Vergilium quoq; aiunt, multæ antiquitatis hominem, sine ostentationis odio, peritum: numina læua in Georgicis deprecari, significantem, quandam uim esse huiuscemodi deorū in lædendo magis quàm in iuuando potentem.

Versus Vergilij hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læua sinunt, auditq́; uocatus Apollo.

Auerruncus. Robigus. *In istis autē Dijs, quos placari oportet, uti mala à nobis, uel à frugibus natis amoueātur, Auerruncus quoq; habetur, & Robigus.*

De officiorum gradu atq; ordine, moribus populi Romani obseruato. CAP. XIII.

*SEniorum hominū & Romæ nobilium, atq; in morum disciplinarumq́; ueterū doctrina memoriaq́; præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atq; ordine officiorum. Cumq́; quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusq́; facere oporteret, si necesse esset in opera danda, faciundoq́; officio alios alijs anteferre: non constabat. Conueniebat autem facilè, constabatq́; ex moribus Populi Romani, primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæq́; nostræ creditos: secundum eos, proximum locum cliētes habere, qui *nostrum sese itidem in fidem patrociniumq́; *nostrorum dederunt: tum in tertio loco esse hospites: posteà esse cognatos affinesq́;*

affinesq;.Huius moris obseruationisq; multa sunt testimonia,atque documenta in antiquitatibus perscripta: ex quibus unum hoc interim de clientibus cognatisq;, quod præ manibus est,ponemus.M.Cato in oratione,quam dixit apud CENSS. *in Lentulũ,ita scripsit:Quòd maiores sanctius habuere defendi pupillos,quàm clientem non fallere:aduersus cognatos,pro cliente testatur: testimonium aduersum cliẽtem nemo dicit.Patrem primum,postcà patronum proximum nomen habere.Massurius autẽ Sabinus in lib.iuris ciuilis* III. *antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti.Verba ex eo libro hæc sunt: In officijs apud maiores ita obseruatum est primum tutelæ,deinde hospiti,deinde clienti,tum cognato,posteà affini:de qua causa fœminæ uiris potiores sunt habitæ,pupillarisq; tutela mulieri prælata:etiam aduersus quẽ affuissent eius filij tutores relicti,in eadem causa pupillo aderant.Firmũ atq; clarum isti testimoniũ rei perhibet autoritas C. Cæsaris Pont.Maximi,qui in oratione quam pro Bithynis dixit,hoc principio usus est:Vel pro hospitio regis Nicomedis,uel pro horum necessitate,quorũ res agitur,refugere hoc munus Mumi non potui.Nam neq; hominum morte memoria deleri debet,quin à proximis retineatur: neque clientes,sine summa infamia,deseri possunt, quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus.*

Quòd Appion doctus homo, qui polyhistor appellatus est,uidisse se Romæ scripsit recognitionem inter sese mutuam,ex uetere notitia hominis, & leonis. CAP. XIIII.

Appion,

Appion polyhistor.

APpion, qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis praeditus, rerumq; Graecarum plurima, atque uaria sciētia fuit. Eius libri nō incelebres feruntur, quibus omnibus fermè, quae mirifica in Aegypto uisuntur audiūturq;, historia comprehendit. Sed in ijs quae audisse uel legisse sese dicit, fortasse à uitio studioq; ostentationis fit loquacior. Est enim sanequàm in praedicādis doctrinis suis uenditator. Hoc autem, quod in lib. Aegyptiacorum v. scripsit, neque audisse, neque legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis confirmat: In circo maximo, inquit, uenationis amplissimae pugna populo dabatur. Eius rei, Romae cum fortè essem, spectator, inquit, fui. Multae ibi saeuiētes ferae, magnitudine bestiarum excellentes, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed praeter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: praeterq; omnes caeteros, unus. Is unus leo corporis impetu, & uastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus, animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter compluréis caeteros ad pugnam bestiarum Dacus, seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul, repentè, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè, tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam, more atque ritu adulantium canum, clementer, & blandè mouet: hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius, & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis ferae blandimenta amissum animum recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert.

Androdus Dacus seruus.

fert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos uideres, hominem, & leonem. Ea re prorsus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit: arcessitumq́; à Cæsare Androdum: quæsitam causam, cur ille atrocißimus leonum uni parsisset. Androdus *rem mirificam narrat, atq; admirãdam: Cum prouinciam, inquit, Africam procõsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam sum coactus: & ut mihi à domino terræ illius præside tutiores latebræ forent, in camporum, & arenarum solitudines conceßi: ac si defuisset cibus, consiliũ fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole, inquit, medio rapido, & flagranti, specum quandam nactus remotam latebrosamq́;, in eam me penetro, & recondo: neque multò pôst ad eandem specum uenit hic leo debili uno, & cruẽto pede gemitus edens, & murmura, dolorẽ cruciatumq́; uulneris commiserantia. Atque illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi, & pauefactũ animum dixit: sed postquàm introgressus, inquit, leo (uti re ipsa apparuit) in habitaculum illud suum, uidet me procul delitescentem, mitis & mansuetus acceßit, & sublatum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi, inquit, ego stirpẽ ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamq́; saniẽ uulnere intimo expreßi: accuratiusq́;, sine magna iam formidine, siccaui penitus, atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit & requieuit: atq; ex eo die triennium totum ego & leo in eadem specu, eodemq́; uictu uiximus. Nam quas uena*

Leonis & feræ innouata notitia.

uenabatur feras, mẽbra opimiora ad specum mihi suggerebat: quæ ego, ignis copiã nõ habẽs, sole meridiano torrẽs, edebã. Sed ubi me, inquit, uitæ illius ferinæ iam pertæsum est, leone in uenatũ profecto, reliqui specum: & uiã fermè tridui permensus, à militibus uisus apprehensusq; sum, & ad dominũ ex Africa Romã *deductus.* Is *me statim rei capitalis damnandũ, dandumq; ad bestias curauit.* Intelligo *autẽ, inquit, hunc quoq; leonem me tunc separato captũ, gratiã nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc* Apion *dixisse* Androdum *tradit. Eaq; omnia scripta, circũlataq; tabella populo declarat. Atq; ideo, cũctis petẽtibus, dimissum* Androdum, *& pœna solutũ leonemq; ei suffragijs populi donatum. Posteà, inquit, uidebamus* Androdum, *& leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circũ tabernas ire: donari ære* Androdum, *floribus spargi leonẽ, omnesq; ferè ubiq; obuios dicere:* Hic *est leo, hospes hominis: hic est homo, medicus leonis.*

Corpus'ne sit uox, an ἀσώματον, uarias esse philosophorum sententias. CAP. XV.

V*Etus atq; perpetua quæstio inter nobilißimos philosophorum agitata est: corpus'ne sit uox, an incorporeum.* Hoc *enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Græcè dicitur* ἀσώματον. *Corpus autẽ est, quod aut efficiens est, aut patiens: id Græcè dicitur* τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα. *Quam definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit:*

Corpus. *Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.*

Alio *quoq; modo corpus esse Græci dicunt,* τὸ τριχῆ διαστατόν. *Sed uocem Stoici corpus esse contendunt, eamq;*

esse dicunt ictum aëra. Plato *autem non esse uocem corpus putat.* Non *enim percussus,inquit,aër,sed plaga ipsa atq; percußio,uox est.* οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφοδρὰ, καὶ τόση ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι.

Democritus,*ac deinde* Epicurus *ex indiuiduis corporibus uocem constare,dicunt:eamq́;(ut ipsis eorum uerbis utar)* ῥεῦμα λόγων *appellant.* Hos *aliosq́; tales argutæ, delectabilisq́; desidiæ aculeos cum audiremus,uel lectitaremus:neq; in his scrupulis,aut emolumentum aliquod solidum,ad rationem uitæ pertinens,aut finem ullum quærendi uideremus:*Ennianum Neoptolemum *probabamus, qui profectò ita ait:*Philosophandum *est paucis:nã omnino haud placet.*

De ui oculorum,deq; uidendi rationibus.

CAP. XVI.

DE *uidendi ratione, deq́; cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus.* Stoici *causas esse uidendi dicunt, radiorum ex oculis, in ea quæ uideri queant emißionem, aëris simul intentionem.* Epicurus *effluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eaq́; sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum uidendi putat.* Plato *existimat genus quoddam ignis,lucisq́; de oculis exire: idq́; coniunctum continuatumq́; uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine,sua ui & externa nixum, efficere,ut quæcunque offenderit illustraueritq́; cernamus. Sed & hic quæ disserimus imaginandum:eiusdemq́; illius* Vidēdi causæ. Macrob.lib.7. cap.14.

Enniani

Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante calẽdas, uel nonas, uel idus quasi religiosum pleriq; uitant. CAP. XVII.

Atri dies. *VErrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgus imperitè nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosq; atros esse scribit: Vrbe, inquit, à Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in Senatu uerba fecit, Q. Sulpitium Trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum popu. Roma. occidione occisum, & post diem tertium eius diei urbem præter Capitolium captam esse. Compluresq; alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerendi gratia, res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus à magistratu populi Rom. facta esset, eius belli proximo deinceps prælio reip. male gestam esse. Tum Senatus eam rem ad Pontifices reiecit: ut ipsi quod uideretur statuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus sacrificiũ rectè futurum. Ante diẽ quoq; quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem pleriq; uitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus: nisi quod *Claudius annalium quinto, cladem illam pugnæ Cannensis uastißimam, factam dicit ante diẽ quartum Nonas Sextileis.*

* Q. Claudius

In quo,& quantum differat Historia ab Annalibus:superq́ ea re uerba posita,ex libro rerum gestarum,Semproniј Asellionis,primo.

CAP. XVIII.

Historiam ab Annalibus quidam differre eò putant, quòd cùm utrunq; sit rerum gestarum narratio,earum tamen propriè rerũ sit Historia,quibus rebus gerendis interfuerit is,qui narret:eamq́; esse opinionẽ quorundam Verrius Flaccus refert,in libro de significatu uerborum quarto:ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis,in ea opinione, quòd Historia Græcè significat rerum cognitionẽ præsentium. Sed nos audire soliti sumus,Annales omnino id esse, quod Historiæ sint:Historias non oĩno esse,id quod Annales sint. Sicuti quod est homo,id necessariò animal esse: quod est animal,non id necesse est,hominem esse. Ita Historias quidã esse aiunt rerũ gestarum uel expositionem, uel demonstrationẽ,uel quo alio nomine id dicẽdum est: Annales uerò esse,cũ res gestæ plurium annorum,obseruato cuiusq; anni ordine, deinceps componuntur. Cum uerò non per annos,sed per dies singulos res gestæ scribũtur, ea Historia Græco uocabulo ἐφημερὶς dicitur:cuius Latinum interpretamentum scriptum est in libro Semproniј Asellionis primo,ex quo libro plura uerba adscripsimus: ut simul ibidẽ,quid ipse inter Res gestas & Annales esse dixerit,ostẽderemus. Verũ inter eos (inquit) qui Annales relinquere uoluissent, & eos qui Res gestas à Romanis perscribere conati essent,omniũ rerũ hoc interfuit: Annales libri tantũmodo quod factum quoq; anno gestum sit,

Historia. Annales. Ephemeris.

Diarium. *id demonstrabant. Id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Graeci ἐφημερίδα uocant. Nobis nō modò satis esse uideo, quod factum esset id pronūtiare: sed etiam quo cōsilio, quaq́; ratione gesta essent, demōstrare. Paulò pòst idem Asellio in eodē libro: Nam neq; alacriores ad rempublicam defendendam, neq; segniores ad rem perperam faciundam Annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum, quo initum Consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introierit, exq́; eo libro quae in bello gesta sint iterare, id fabulas non praedicare ait. Intereà quid Senatus decreuerit, aut quae lex rogatio'ue lata sit, neque quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

Quid sit Adoptatio, quid itē sit Arrogatio: quātumq́ haec inter se differāt: uerbaq́ eius quae qualiaq́ sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. CAP. XIX.

CVm in alienam familiam, inq́; liberorum locum extranei sumuntur, aut per Praetorem fit, aut per populum. Adoptatio. *Quod per Praetorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia*mancipatione in iure ceduntur: atq; ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, uindicantur.* * emancipatione iure ceduntur. *Arrogantur ij, qui cùm sui iuris sint, in alienā sese potestatē tradūt: eiusq́; rei ipsi autores fiunt.* Arrogatio. *Sed arrogationes nō temere, nec inexploratè committuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus praebentur, quae curiata appellantur.* Curiata. *Aetas quoque eius, qui arrogare*

*arrogare uult, an liberis*potius gignundis idonea sit: bo naq; eius, qui arrogatur, ne insidiosè appetita sint, cõside ratur. Iusq; iurandum à Q. Mutio Põtifice Maximo cõceptum dicitur, quod in arrogãdo iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam uesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius sibi siet, quàm si ex eo patre matreq; familiâs eius natus esset: utiq; ei uitæ necisq; in eum potestas siet, uti pariendo filio est: hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neq; pupillus autem, neq; mulier quæ in parentis potestate est, arrogari possunt: quoniam & cum fœminis nulla comitiorum communio est: & tutoribus in pupillos tantam esse autoritatem potestatemq; fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uerò ab ingenuis adoptari quidem iure posse, Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neq; permittendũ esse unquam putat: ut homines libertini ordinis, per adoptionem in iura ingenuorum inuadant. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruetur, etiã seruus à domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Idq; ait plerosq; iuris ueteris autores posse fieri, scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam Censor habuit ad populũ de moribus, inter ea quæ reprehendebat, quòd contra maiorum instituta fierent, id etiam cum culpauisse, quòd filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam*

*postea

Vesticeps.

procedere, quàm si se natum habeat. Absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.

Quòd uocabulum Latinum solœcismo fecerit Capito Asinius: quid ipsum appellauerint ueteres Latini: quibusq; uerbis solœcismum definierit idem Asinius. CAP. XX.

Solœcismus. Imparilitas. Stribiligo. *Solœcismo Latino uocabulo, ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs Imparilitas appellatus, à uetustioribus Latinis Stribiligo dicebatur, à uersura uidelicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam sterobligo quædam. Quod uitium Asinius Capito in literis, quas ad Clodium Thuscum dedit, hisce uerbis definit: Solœcismus est (inquit) impar, & inconueniens compositura partiũ orationis. Cùm Græcum autem uocabulum sit solœcismus, an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neque solœcismum, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam* Barbarum. Solœcum. *sicut βάρβαρον, ita σολοῖκον dixerunt. Nostri quoque antiquiores, solœcum facilè, solœcismũ haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco, neque in Latino solœcismus probè dicitur.*

Pluria qui dicat & Compluria, & Compluries non barbarè dici, sed Latinè. CAP. XXI.

Pluria fortè quis dixit sermocinans, uir apprimè doctus, meus amicus: nõ hercle studio feruens ostentandi: neque quo Plura dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. Sed opinor aßidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris

sæpe

ſæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehenſor audaculus uerborũ: qui perpauca, eademq́; à uulgo protrita, legerat. Habebatq́; nonnullas diſciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudeis inchoatasq́;, partim nõ probas: easq́;, quaſi puluerem ob oculos, cùm adortus quenq; fuerat, aſpergebat: ſicut tunc amico noſtro: Barbarè (inquit) dixiſti Pluria. Nanq; neque rationẽ *uerborũ hoc, neq; autoritatem habet. Ibi ille amicus ridẽs: Amabò te (inquit) uir bone, quia nunc mihi à magnis, ſerijsq́; rebus otium eſt, uelim doceas nos, cur Pluria ſiue Compluria (nihil enim differt) non Latinè, ſed barbarè dixerint M. Cato, & Q. Claudius: Valerius Antiâs, & L. Lælius: P. Nigidius, et M. Varro: quos ſubſcriptores approbatoresq́; huius uerbi habemus, præter poëtarũ oratorumq́;, ueterũ multam copiam. Ad quæ ille nimis arrogãter: Tibi (inquit) habeas autoritates iſtas, ex Faunorũ & Aboriginum ſeculo repetitas: atque huic rationi reſpõdeas. Nullum enim uocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, caſu recto, ante extremũ a, habet i, literam, ſicuti Meliora, Maiora, Grauiora. proinde igitur Plura, & nõ Pluria dici conuenit: ne contra formam perpetuam in comparatiuo, i, litera ſit ante extremum a. Tum ille amicus noſter, cùm hominem confidentem pluribus uerbis non dignũ exiſtimaret: Aſinij, inquit, Capitonis, doctiſſimi uiri, epiſtolæ ſunt, uno in libro multæ, opinor poſitæ in templo Pacis. Primaq́; epiſtola ſcripta eſt ad Pacuuium Labeonem, cui titulus præſcriptus eſt: Pluria, non plura dici debere. In ea epiſtola rationes grammaticas poſuit, per quas docet Pluria Latinum eſſe, Plura barbarum. Ad

*uerbum

Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces, si modò assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est, Pluria siue Plura absolutum esse, siue simplex: non (ut tibi uidetur) cõparatiuum. Huius opinionis Asinianæ id quoq; adiumentum est, quòd Cõpluries cum dicimus, non comparatiuè dicimus. Ab eo autem quod est Compluria aduerbium est factum Compluries. Id quoque quoniam minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur:

Compluries.

Quid metuis? Metuo hercle uerò. Sensi ego cõpluries. Item M. Cato in IIII. Originum, eodem in loco ter hoc uerbum posuit: Compluries eorum milites mercenarij inter se multi, alteri alteros occidêre: compluries multi simul ad hostes transfugêre: compluries in imperatorem impetum fecere.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIB. VI.

Quem in modum responderit Chrysippus, aduersus eos, qui Prouidentiam consistere negauerunt. CAP. I.

De Prouidẽtia.

OMINES fecisse dicitur, tantam uim esse ærumnarum, & malorum. Aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret: Nihil est prorsus istis (inquit) insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam cum

*cùm bona malis contraria sint, utraque necessarium est opposita inter sese, & quasi mutuo aduersoq; fulta nisu consistere: Nullum adeò contrarium esse sine contrario altero. Quo enim pacto Iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? aut quid aliud iustitia est, quàm iniustitiæ priuatio? Quî item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? quî continentia, nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contrà imprudentia? Proinde (inquit) homines stulti, cur non hoc etiam desiderant, ut ueritas sit, & non sit mendacium? Nanque itidem sunt bona & mala, fœlicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum enim ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se contrarijs *deliquatum est. Si tuleris unum, abstuleris utrunque. Idem Chrysippus in eodē libro tractat, cōsideratq;, dignumq; esse id quæri putat, εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται, id est, natura'ne ipsa rerum uel prouidentia, quæ compagem hanc mūdi, & genus hominum fecit, morbos quoq; & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiūtur homines fecerit? Existimat autē nō fuisse hoc principale naturæ cōsilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquàm enim hoc conuenisse naturæ autori, parentiq; rerum omnium bonarum. Sed cum multa, inquit, atque magna gigneret, pareretq; aptißima, & utilißima: alia quoque simul agnata sunt incommoda ijs ipsis, quæ faciebat cohærentia: eaq; non per naturam, sed per sequelas quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat, κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior,*

Infortunitas.

*al's, deligatum

lior, & utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuißimis minutisq; oßiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei maioris, alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus, offensionibusq; paruis fragile: proinde morbi quoq;, & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur: Sic hercle, inquit, dum uirtus hominibus, per consilium naturæ gignitur: uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Quo itidem modo uim, necesſitatemq; fati constituerit: & esse tamen in nobis consilij, iudicijq; nostri arbitrium confirmauerit. CAP. II.

Fatum. *FAtum, quod Græci πεπρωμένην, uel ἱμαρμένην uocant, ad hanc fermè sententiam Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum, & catena: uoluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines: ex quibus apta, cõnexaq; est. Ipsa autem uerba Chrysippi, quantum ualui memoria, adscripsi: ut si cui meum istud interpretamentũ uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In lib. enim* περὶ προνοίας *quarto,* εἱμαρμένην *esse dicit* φυσικήν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀιδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. *Aliarum autem opinionum disciplinarumq; autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari, transcendiq; posse agmina fati, & uolumina: peccata quoque hominũ, & delicta nõ sustentanda, neque inducenda sunt ipsis, uoluntatibusq; eorum: sed neceßitati cuidam, & instantiæ, quæ oritur ex fato,*

fato, omnium quæ sit rerũ domina & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est. Et propterea nocen*tium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia, non sponte ueniunt, sed fato trahuntur.* Contra ea *Chrysippus tenuiter multa, & argutè disseri: sed omniũ ferè, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est:* Quanquàm *ita sit, inquit, ut ratione quadam necessaria principali, et coacta, atq; cõnexa sint fato omnia: ingenia tamen ipsa mentiũ nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa & qualitas.* Nam *si sunt per naturam primitus salubriter utiliterq; ficta: omnem illam uim quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabiliusq; transmittunt.* Sin *uerò sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisq; artium bonarum adminiculis fulta, & etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeãtur: sua tamẽ leuitate, & uoluntario impetu, in aßidua delicta, & errores ruunt.* Idq; *ipsum ut ea ratione fiat, naturalis illa, & necessaria rerũ consequentia efficit, quæ* Fatum *uocatur.* Est *enim genere ipso quasi fatale, & cõsequens, ut mala ingenia peccatis, & erroribus nõ uacent.* Huius de*inde rei exemplo nõ hercle nimis alienè, neq; illepidè utitur: Sicut, inquit, lapidẽ cylindrũ si per spatia terræ prona, atq; dirupta iacias: causam quidẽ ei, & initiũ præcipitantiæ feceris: mox tamẽ ille præceps uoluitur, nõ quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius, & formæ uolubilitas habet: sic ordo, & ratio, & neceßitas fati, genera ipsa, & principia causarum mouet: impetus uerò cõsiliorum, mentiumq; nostrarum, actionesq; ipsas, uoluntas cuiusque propria, & animorum ingenia moderantur.*

Chrysippus de fato.

Mala ingenia peccatis nõ uacant.

Infert deinde uerba hæc, ijs quæ dixi, congruentia:

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσει δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἑλόντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε, καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν.

Propterea negat, oportere ferri, audiriq; homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces: qui, cùm in culpa, & maleficio reuincti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem: tanquam in aliquod fani asylum: & quæ peßimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus *sapientißimus, & antiquißimus poëtarum dixit in hisce uersibus:*

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Itaq; M.*Cicero in libro, quē de fato conscripsit, cū quæstionē istā diceret obscurißimam esse, & implicatißimā, Chrysippum quoq; philosophum non expedisse se, in ea refert his uerbis: Chrysippus æstuans, laboransq́;, quonā pacto explicet, & fato omnia *fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

**ferri*

Historia sumpta ex libris Tuberonis, de serpente inusitatæ longitudinis. CAP. III.

Serpens inusitatæ magnitudinis.

Tubero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attiliū Regulum Cōsulem in Africa castris apud Bagradam *flumen positis, prælium grāde atq; acre fecisse, aduersus unum serpentē, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis: cumq; magna totius exercitus conflictatio*

*flictatione, ballistis, atq; catapultis diu oppugnatũ: eiusq; interfecti longum corium pedes * C. & XX. Romam *als, C. & XII. misisse.*

Quid idẽ Tubero in historijs de Attilio Regulo à Carthaginiensibus capto literis mandauerit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit. CAP. IIII.

QVod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrimè legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea, quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne capti ui cum Carthaginiensibus permutarentur: Id quoque addidisse, uenenũ sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: pòst autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Attilij Reguli constantia. *Eundem uerò Regulum Tubero in historijs redijsse Carthaginem, nouisq; exẽplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. In atras, inquit, & profundissimas tenebras eum claudebãt: ac diu pòst ubi erat uisus sol ardentissimus, repentè educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atq; intẽdere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius ne conniuere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eademq; insomnia cruciatos interijsse.*

Quòd Alphenus iuriſconsultus in uerbis ueteribus interpretandis errauit. CAP. V.

Alphenus

ALphenus iureconsultus, Seru. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum non incuriosus, in libro digestorum x x x. & I I I I. Collectaneorum autem secũdo: In fœdere, inquit, quod inter Po. Ro. & Carthaginiẽses factum, & scriptum inuenitur, ut Carthaginienses quotquot annis darent Pop. Ro. certum pondus argenti puri

Purum putum. puti: quæsitum est, quid esset Argẽtum purũ putum, Respondi ego, inquit, esse Purum putum ualde purum, sicut Nouum nouitium dicimus, & Proprium propitiũ, augere atq; intendere uolentes noui & proprij significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem uisam esse Alpheno Puri & Puti, quæ sit Noui & Nouitij.

Nouitium. Nam si esset Puritium, tum sanè uideretur dici, quasi Nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd Nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cum sit Nouitium non quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumq;

Putum. sit. Iis ergo assentimus, qui Putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronunciant, non longa: uti existimasse Alphenus uidetur, qui à Puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres dixe-

Putare. rũt, uacantia ex quaq; re, ac nõ necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere: & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nanque Arbores & Vites, & sic etiã Rationes dictæ Putari. Verbũ quoque ipsum Puto, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuraq; : ut decisis, amputatisq; falsis opinionibus, quod uideatur esse uerum, & integrum, & in-

Putũ argẽtum. corruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthagi-

nienſi

niensi fœdere Putum dictum esse: quasi exputatum, exco-ctumq́;, omniq́; aliena materia carens, omnibusq́; ex eo uitijs detractis, emaculatum, & cādefactum. Scriptum est autem Purum Putum non in Carthaginiensi solùm fœdere, sed cum in multis alijs ueterum libris, tum etiam in Q. quoque Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexander, & in satyra M. Varronis, quæ inscripta est δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temerè ineptéq; reprehensum esse à Iulio Higino Vergilium, quòd Præpetes Dædali pennas dixerit: atq; ibi quid sint Aues præpetes: & quid illæ sint aues, quas Nigidius Inferas appellauit.

CAP. VI.

Daedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

Præpetes aues.

In his Vergilij uersibus reprehendit Higinus Præpetibus pennis, quasi impropriè & inscitè dictum. Nam præpetes, inquit, aues ab Auguribus appellantur, quæ aut opportunè præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non aptè igitur usum uerbo augurali existimauit, in Dædali uolatu, nihil ad Augurum disciplinam pertinēte. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cùm quid Præpetes essent, se scire ratus est: Vergilium autem, & Trimatium doctum uirum ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrem Præpetem appellauit hoc uersu:

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennas Dædali præpetes, sed

longè

longè diuersius, inquit, Quid

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu?

Et si uim potius, naturamq; uerbi considerasset: neq; id solũ, quod Augures dicerent, inspexisset: ueniã prorsus poẽtis daret, similitudine ac trãslatione uerborũ nõ significatione utẽtibus. Nam quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolãt, sed etiã loci, quos capiũt, qui idonei felicesq; sunt, præpetes appellãtur: idcirco Dædali pẽnas Præpetes loci. *Præpetes dixit, quoniã ex locis in quibus periculũ metuebat, in loca tutiora peruenerat. Locos porrò præpetes & Augures appellant: Et Ennius in annalium primo dixit:*

Præpetibus hilares sese, pulchrisq; locis dant.

Inferæ aues. *Auibus autẽ Præpetibus cõtrarias, aueis Inferas appellari Nigidius Figulus in lib. primo augurij priuati ita dicit: Discrepat dextra, sinistra: præpetibus, inferæ. Ex quo est coniectare, Præpetes appellatas, quæ altius sublimiusq; uolitent: cùm differre à Præpetibus Nigidius Inferas dixerit. Adolescẽs ego Romæ, tũ cùm etiam ad Grammaticos itarem, audiui Apollinarem Sulpitium, quem in primis sectabar, cum de iure *augurio quæreretur, & mentio Præpetum auium facta esset, L. Claro Præfecto urbis dicere, Præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellauerit. Quoniam istas potißimum Augures spectarent, quæ ingẽtibus alis patulæ, atq; porrectæ præuolarent. Atq; ibi hos Homeri uersus dixit:* *augurum

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι, τῶν οὔτι μεταστρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω.

De Acca Larentia, & Caia Tarratia: deq; origine sacerdotij fratrum Arualium. CAP. VII.

Acce

Accæ Larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortẽ, Tarratiæ autem uiuæ amplißimi honores à Po. Ro. habiti. Et Tarratiam quidem uirginem Vestæ fuisse, lex Horatia testis est, quæ super ea ad populũ lata: qua lege ei plurimi honores fiũt: inter quos, ius quoq; testimonij dicendi tribuitur; testabilisq; una omnium fœminarũ ut sit, datur. Id uerbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum: Improbus intestabilisq; esto. Prætereà si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset, ius ei potestasq; exaugurandi, atq; nubendi facta est: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinum, siue Martium Pop. Ro. condonasset. Sed Acca Larentia corpus in uulgus dabat: pecuniamq; emeruerat ex eo quæstu uberem. Ea testamẽto, ut in Antiâtis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alij tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritũ à Flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies, è nomine eius, in fastos additus. Sed Sabinus Massurius, in primo memorabilium, secutus quosdam historiæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filijs maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit, seq; & cæteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore Collegiũ mansit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij insigne est, spicea corona, & albæ infulæ.

Larentia. Tarratia. Macrobi. lib. primi cap. decimo.

Testabilis.

Intestabilis.

De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna. CAP. VIII.

Appion

Appion Græcus homo, qui πολύιστωρ est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conspectum suum deduci: ut eam, ne oculis suis quidē, contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continentiorem par sit: Publium'ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginē tēpestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam, perductamq; ad se, patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrū, qui Darij regis uxorē, eandemq; eiusdem sororē prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit, perduciq; ad sese prohibuit. Sed hāc utrāq; declamatiunculam super Alexādro, & Scipionis celebrauerint, quibus abundè & ingenij, & otij, & uerborum est. Nos satis habebimus, quòd ex historia est id dicere, Scipionē istū uero'ne an falsò, incertū: fama tū, cùm esset adolescens, haud syncera fuisse: & propémodū constitisse hosce uersus à Cn. Næuio poëta, in eum scriptos esse:

Lepida quæstio.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat: eum suus pater, cū pallio uno, ab amica abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem, aduersus cæteros omnes scriptores, de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam nō redditam patri scripsisse (contra quā nos suprà diximus) sed retentam à Scipione, atq; in delicijs, amoribusq; ab eo usurpatam.

Locus exemptus ex Annalibus L. Pisonis, historiæ, & orationis lepidissimæ. CAP. IX.

Quòd

QVòd res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium Annij filium Aedilem curulē, L. Piso in III. annali scripsit: eaq; res perquā purè & uenustè narrata à Pisone, locum istum totū huc, ex Pisonis annali, trāsposuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus, scriptum faciebat. Isq; in eo tempore Aedili curuli appa rebat, quo tēpore Aediles subrogātur. Eumq; primæ Tribus Aedilem curulem renūtiauerūt. At Aedilis, q comitia habebat, negat accipere: neq; sibi placere, qui scriptū faceret, eū Aedilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isq; Aedilis curulis factus est. Idē Cn. Flauius Annij filius dicitur ad Collegā uenisse, uisere ægrotū. Et in cōclaue postquàm introiuit, adolescētes ibi cōplures nobiles sedebāt. Ii contemnētes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cneus Flauius Annij filius Aedilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eā in limine apposuit, ne quis illorum exire posset: utiq; ii omnes inuiti uiderent, sese in sella curuli sedentem. Scriptum facere. Scriptum se abdicare. Cn. Flauij festiuum factum

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est, ad philosophiam gnauiter sectandam. CAP. X.

PHilosophus Taurus, uir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cùm alijs bonis multis, salubribusq; exemplis, hortabatur ad philosophiā capessendam, tum uel maximè istare animos iuuenum expergebat: Euclidem quam dicebat Socraticum factitauisse. Decreto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut Ardor Euclidis ad audiendum Socratem.

*ea res ei homini capitalis esset: tanto Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum Euclides, qui * in diem Megaris erat, quiq; etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquàm id decretum sanxerunt, sub noctem, prius quàm aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput & ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratem cōmeabat: ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lucem milia passuum paulò amplius uiginti, eadem ueste illa tectus redibat. At nunc, inquit, uidere est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum: eosq; ibi sedere, atq; opperiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.*

* indidem.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisq; uitæ decentia. CAP. XI.

Non decertandum conuitio cum malis.

C*Vm inquinatissimis hominibus non esse cōuitio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentes & improbos uelitandum (quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & similia dicas, atq; audias) non minus ex oratione Q. Metelli Numidici, sapientis uiri, cognosci potest: quàm ex libris, & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli aduersus Cn. Manlium Tribunum plebis, à quo apud populum in concione lacessitus, iactatusq; fuerat, dictis petulantibus: Nūc quod ad illum attinet Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicū dictauerit, quem & ego mihi neq; amicum*

amicum recipio, neq; inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignißimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur: tum ne idoneum quidem, cui à probis male dicatur. Nam si in eo tempore huiusce-modi homunculum nomines, in quo punire non poßis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Quòd neque Testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neque Sacellum, sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à Testatione productum alterum, alterum à Sacro diminutum.

CAP. XII.

Seruius Sulpitius iureconsultus, uir ætatis suæ doctißimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, Testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit, à mentis contestatione. Quid igitur Calciamentum? quid Paludamentum? qui Pauimentum? quid Vestimentum? quid alia mille, per huiuscemodi formam producta? Etiam'ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem uidetur Seruio, uel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neq; inconcinna, quasi mentis quædã in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoq; Trebatio eadẽ concinnitas obrepsit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus, cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, sacri & Cellæ, quasi sacra cella: Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat Sacellum & simplex uerbum esse, & non ex Sacro & Cella compositum, sed ex Sacro diminutum?

Testamentum.

Sacellum.

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitatis, quæ sympoſiacæ uocantur.

CAP. XIII.

FActitatum, obſeruatumq́; hoc Athenis eſt, ab ijs, qui erant philoſopho Tauro iunctiores: cum domũ ſuam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur) immunes, & aſymboli ueniremus, coniectabamus ad cœnulam, non cupedias ciborum, ſed argutias quæſtionum. Vnuſquiſq; igitur noſtrum commentus, paratusq́; ibat, quod quæreret. Eratq́; initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem nec grauia, nec reuerenda, ſed ἐνθυμήματα quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum laceſſentia: quale hoc fermè eſt ſubtilitatis ludicræ, quod dicam: Quæſitum eſt, quando moriens moreretur: cùm iam in morte eſſet, an tum etiam cum in uita foret: Et, quando ſurgens ſurgeret: cùm iam ſtaret, an tum etiã cum ſederet: Et, qui artem diſceret, quando artifex fieret: cùm iam eſſet, an tum cum etiam non eſſet. Vtrum enim horum dicas, abſurdè atq; ridiculè dixeris: multoq́; abſurdius uidebitur, ſi aut utrunq; eſſe dicas, aut neutrũ. Sed ea omnia cum captiones eſſe quidam futiles, & inanes, diceret: Nolite, inquit Taurus, hæc quaſi nugarum aliquem ludum aſpernari. Grauiſsimi philoſophorum ſuper hac re ſeriò quæſiuerũt. At alij moriendi uerbum, atq; momentũ, manente adhuc uita dici, atque fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt: totumq́; illud, quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris ſimilibus in diuerſa tempora, & in contrarias ſententias diſceſſerunt. Sed Plato, inquit, noſter, neq; uitæ id tempus, neq; morti dedit: idemq́; in omni

Lepida in cõuiuio quærenda.

in omni consimiliũ rerũ disceptatione fecit. Vidit quippe, utrunque esse pugnans: neq; posse ex duobus contrarijs, altero manente, alterum constitui: quæstionemq́; fieri per diuersorũ inter se finium, mortis & uitæ cohærentiã. Et *iccirco peperit ipse, expreßitq́; aliud quoddam nouum in confinio tempus: quod uerbis proprijs, atq; integris* τὴν ἐξαίφνης φύσιν *appellauit. Idq́; ipsum ita, uti dico, inquit, in libro, cui* παρμενίδης *titulus est, scriptum ab eo reperietis:* τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιόνδε τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. *Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat,* τραγήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas: & quamobrem Plato duarum ex ijs meminerit. CAP. XIIII.

PVniẽdis peccatis, treis esse debere causas, existimatũ est. Vna est, quæ νουθεσία, *uel* κόλασις, *uel* παραίνεσις *dicitur: cùm pœna adhibetur castigandi, atq; emẽdandi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat, correctiorq́;. Altera est, quam ij, qui uocabula ista curiosius diuiserũt,* τιμωρίαν *appellant. Ea causa animaduertendi est, cum dignitas, autoritasq́; eius, in quem est peccatum, tuenda est: ne prætermissa animaduersio cõtemptum eius pariat, & honorem* leuet. Idcircoq́; id ei uocabulũ, à cõseruatione honoris, factum putant. Tertia ratio uindictæ est, quæ* παράδειγμα *à Græcis nominatur: cũ punitio, propter exẽplum, est necessaria: ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ, deterreãtur. Idcirco ueteres quoq; nostri, exempla, pro maximis*

Pœnæ ratio triplex.

*eleuet

Exempla.

mis grauißimisq́; pœnis dicebāt. Quando igitur aut spes magna est, ut is qui peccauit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat: aut spes contrà nulla est, emendari eum posse, & corrigi: aut iacturam dignitatis eius, in quem peccatū est, metui non necessum est: aut non id peccatū est, cuius exemplo necessario metu sanciendum sit: tum quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium uisum est. Has treis ulciscēdi rationes, & philosophi alij plurifariā, & noster Taurus *in primo commentariorum, quos in* Gorgiam Platonis *composuit, scriptas reliquit.* Plato *autem ipse uerbis apertis duas solas esse puniendi causas dicit :* Vnam, *quam primo in loco propter corrigendū: alterā, quā in tertio propter exempli metum posuimus.* Verba *sunt hæc* Platonis in Gorgia : προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν τιμωρουμένῳ ὑπ᾽ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου βελτίωνι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται). In *hisce uerbis facilè iutelligas,* τιμωρίαν Platonem *dixisse, non ut suprà scripsi quosdā dicere: sed ita, ut promiscuè dici solet, pro omni punitione. An'ne autē quasi omnino paruā, & contemptu dignam prætererierit pœnæ sumendæ causam, propter tuendam læsi hominis autoritatē: an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam, prætermiserit (cum de pœnis, non in uita, neq; inter homines: sed post uitæ tempus capiendis scriberet) ego in medium relinquo.*

De uerbo Quiesco, an e litera corripi, an produci debeat. CAP. XV.

A*Micus noster homo multi studij, atque in bonarum disciplinarum opere frequēs, uerbum* Quiescit, *usitatè*

tate ĕ litera correpta dixit. Alter item amicus homo, in doctrinis quasi in præstigijs mirificus, communiumq; uocum respuens nimis, & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est: quoniam producere debuisset, non corripere. Nā Quiescit, ita oportere dici prædicauit, ut Calescit, Nitescit, Stupescit, atq; alia huiuscemodi multa. Id etiam addebat, quòd Quies ē, producto, non breui diceretur. Noster autem, qua est omnium rerum uerecunda mediocritate, NE si Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait, contra perpetuam Latinæ linguæ cōsuetudinem. Neq; se tam insignitè locuturum, absona, aut inaudita ut diceret. Literas autem super hac re fecit, item inter hæc exercitia quædam ludicra, & Quiesco non esse his simile, quæ suprà posui, nec à Quiete dictum, sed ab eo Quietem: Græcæq; uocis ἴσχον καὶ ἴσχεον, Ionicè à uerbo ἴσχω ἴσχω, & modum & originem uerbū illud habere, demonstrauit. Rationibusq; haud sanè frigidis docuit, Quiesco ē, litera longa dici nō conuenire: ut diceret eiusmodi quispiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neq; orationis Latinæ modos usurpationes'ue ullas didicerat.* Quiesco habet e, correptam. *præmiserat

Notum uerbum Deprecor à poëta Catullo, inusitatè quidem, sed aptè positum & propriè: deq; ratione eius uerbi, exemplisq; ueterum scriptorum. CAP. XVI.

CVm in Lycio fortè uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis, & uoluptati fuit. Nam cùm esset uerbum deprecor doctiusculè positum in Catulli carmine, quia

ne, quia id ignorabat, frigidißimos uersus esse dicebat, omnium quidẽ meo iudicio uenustißimos: quos subscripsi:

Lesbia mi dicit semper malè, nec tacet unquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Aßiduè: uerùm dispeream, nisi amo.

Deprecor. *Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerunque à uulgo dicitur: quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, De, præpositio ad augendum, & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sanè uersus forent. Nunc enim contrà omnino est. Nam De, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim Deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contrà autem ualet, cùm Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quàm multorum hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis agrariæ: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Sed neq; solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeò sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterum quæ suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longè secus dixit quàm Catullus:*

Quibus nunc, inquit, ærumna mea libertatem paro?
Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Cresphonte:

Ego cum meæ uitæ parcam, letum inimico deprecor.

Cicero in libro sexto de rep. ita scripsit: Quod quidem

eo fuit maius, quia cum in causa pari collegæ essent, non modò inuidia pari non erant, sed etiam Claudij inuidiam Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoq; item non est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiam: quod Græci propinqua significatione παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio similiter Cicero uerbo isto utitur: Quid, inquit, huic homini facias? Non'ne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur? Itē in Verrem actionis secundo procemio: Nunc uerò quid faciat Hortensius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quòd & male diceret ei palàm, respueretq; & recusaret, detestareturq; assiduè: & tamen eam penitus deperiret. Παραιτοῦμαι.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos: quantusq; numerus fuerit Athenis, ante clades Persicas, in bibliothecis publicorum.

CAP. XVII.

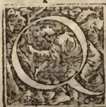
Libros Athenis disciplinarum liberalium publicè ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius, accuratiusq; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam posteà librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis pòst tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens posteà numerus librorum in Aegypto à

Ptolemæis regibus, uel conquisitus, uel confectus est: ad mulia fermè uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non spontè, neque opera consulta, sed à militibus fortè auxiliarijs incensa sunt.

Opera cōsulta: pro, dedita opera.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER VII.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. CAP. I.

VOD de Olympiade, Philippi regis uxore, Alexādri matre, in historia Græca scriptū est: idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. Nam & C. Oppius, & Iulius Higinus, alijq; qui de uita & rebus Africani scripserunt, matrem eius diu sterilem existimatam tradunt: Publiū quoq; Scipionem, cū quo nupta erat, liberos desperauisse. Posteà in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubās sola obdormisset, uisum repentè iuxta eam cubare ingentem anguem: eumq;, ijs qui uiderāt territis & clamantibus, elapsum inueniri non quisse: idipsum P. Scipionem ad Aruspices retulisse: eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerentur. Neq; multis diebus, posteaquàm ille anguis in lecto uisus est, mulierē cōcepisse: cōcepti fœtus signa, atq; sensum

Scipio Africanus à serpentibus genitus.

*sum pati: exinde mense decimo peperisse: natumq; esse hunc P. Scipionē Africanum, qui Annibalem, & Carthaginienses in Africa bello Punico secūdo uicit. Sed & eum impēdio magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostento, uirū esse uirtutis diuinæ creditum est. Id etiam dicere haud piget, quod ijdem illi, quos suprà nominaui, literis mādauerint Scipionē hunc Africanū solicitauisse noctis extremo, priusquàm diluculaet in Capitolum uentitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atq; ibi solū diu demorari, quasi consultantem de Republica cum Ioue: Aedituosq; eius templi sæpe esse demiratos, quòd solū id temporis in Capitolium ingredientē canes semper in alios sæuiētes, neq; latrarēt eum, neq; incurrerent. Has uulgi de Scipione opiniones confirmare, atq; approbare uidebantur dicta, factáq; eius pleraq; admirāda. ex qbus est unū huiuscemodi: *Asſidebat, oppugnabatq; oppidū in Hispania, situ mœnibusq; ac defensoribus ualidū, & munitū, re etiā cibaria copiosum: nullaq; eius potiundi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atq; ex eo loco id oppidum procul uidebatur. Tum è militibus qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more, in quem diem locumq; uadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens: Perendie, inquit, sese sistant illo in loco: atque ita factum. Die tertio, in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.*

Diluculo.

Cum Ioue consultabit.

Obsidebat fortassis.

De Cesellij Vindicis pudendo errore, quē offendimus in libris eius, quos inscripsit Lectionum antiquarum. CAP. II.

Turpe

Cesellij erratū.

Turpe erratum offendimus in illis celebratißimis cõmentarijs Lectionū antiquarū Cesellij Vindicis, hominis hercle pleraq; haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quãquàm multa in Cesellio reprehendendo etiã per calumnias rimarentur. Scripsit autẽ Cesellius, Q. Ennium in XIII. *lib. annalium Cor dixisse, masculino genere. Verba Cesellij subiecta sunt: Masculino genere Cor, ut multa alia, enuntiauit* Ennius. *Nam in* XIII. *annalium, quem Cor dixit. Ascripsit deinde uersus* Ennij *duos:*

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur, & permouetur, quòd Annibal Cathaginiensis bellum se facere Pop. Rom. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit, tanquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur: Quod cum facit, æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cum id mihi persuadere uult. Hoc Cesellius quidem. sed aliud longè Ennius. *Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc* Ennij *sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit:*

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor
Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atq; ordo sic opinor est: Annibal ille audentißimus, atq; fortißimus, quem ego credidi (hoc enim est, cor meum credidit) perinde atq; diceret, quẽ ego stultus homo credidi fore summū suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetq;, ne bellum faciam. Cesellius autem

autem forte ῥᾳθυμότερον ῥαφῇ ista uerborum captus, quem Cor dictum putauit, & quém accentu acuto legit, quasi ad Cor referatur, non ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam incõditus, sic posse defendi Cor Cesellij masculinum: ut uideatur tertius uersus separatim atq; diuisim legendus: perinde quasi præcisis, interruptisq; uerbis exclamet Antiochus, suasorem summum. Sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

Quid Tullius Tyro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit: & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus. CAP. III.

Ciuitas Rhodiensis & insulæ opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusq; uictorijs celebrata est. Ea Rhodiensis ciuitas cum amica atq; socia Populi Rom. foret, Persa tamen Philippi filio Macedonum rege, cũ quo bellum Populo Ro. fuit, amico usa est. Connixiq; sunt Rhodienses legationibus Romam sæpe mißis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit, uerba à plerisq; Rhodiensibus in concionibus eorũ ad populum facta sunt: ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus Populum Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses uictus captusq; est, Rhodiensens pertimuere, ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaq; erant: legatosq; Romam misserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorũ deprecarentur, & fidem consiliumq; publicum expurgarent. Legati postquàm Romam uenerunt, & in senatum intromißi

Rhodos. Perses.

intromißi sunt, uerbis pro sua causa suppliciter factis, de curia excesserunt. Sententiæ rogari cœptæ. Cumq; partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleq; eos animatos fuisse dicerent, bellumq; *eos illis faciendum censerent: tum M. Cato exurgit, & optimos fidißimosq; socios (quorum opibus diripendis poßidendisq;, non pauci ex summatibus uiris intenti infensiq; erant) defensum conseruatumq; pergit, orationemq; inclytam dicit quæ & seorsum fertur, inscriptaq; est pro Rhodiensibus, & in quinto Originum libro scripta est. Tyro autem Tullius, M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum literarumq; ueterum indoctus. Eoq; ab ineunte ætate liberaliter instituto, adminiculatore, & quasi administratore in studijs literarũ Cicero usus est. Sed profectò plus ausus est, quàm ut tolerari, ignosciq; poßit. Nanq; epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callidè: in qua sibimet uisus est, orationem istam pro Rhodiensibus acri subtiliq; ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum fortè nobis est reprehensiones eius quasdam attingere: maiore scilicet uenia reprehensuri Tyronem, quàm tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quòd Cato ineruditè & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti, nimisq; acri, & obiurgatorio usus sit: cum uereri sese ostendit, ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarũ prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis cõsiperent, neque ad rectè intelligendum, consulendumq; essent idonei. In principijs autem, inquit, patroni qui pro reis dicũt, conciliare

*eò

Tyro Tullius Ciceronis libertus.

ciliare sibi, & complacare iudices debēt: sensusq́; eorum expectatione causæ suspensos, rigentesq́;, honorificis uerecundisq́; sententijs commulcere: non iniurijs atque imperiosis comminationibus confricare. Ipsum deinde principium apposuit, cuius uerba hæc sunt: SCIO *solere plerisq; hominibus rebus secundis, atq; prolixis, atq; prosperis animum excellentem, atque superbiam, atq; ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnæ curæ est, quòd hæc res tam secundè processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res cõfricet: ne'ue hæc lætitia nimis luxuriosè eueniat. Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia trãsuorsum trudere solent à rectè cõsulendo, atq; intelligendo. Quo maiore opere dico, suadeoq́;, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio, in potestatem nostram redeamus.* Quæ deinde Cato iuxtà dicit, *ea (inquit) confeßionem faciunt, non defensionem: neque propulsationem, translationem'ue criminis habēt, sed cum pluribus alijs communicationem: quod scilicet nihil ad purgãdum est.* Atq; etiam, *inquit, insuper profitetur, Rhodienses qui accusabãtur, quòd aduersus Populum Rom. regi magis cupiuerint, fauerintq́;, id eos cupiße atq; fauisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Perse quoq; rege uicto, ad superbiam, ferociamq́; & immodicum modum insolescerent.* Eaq́; ipsa uerba ponit, ita ut infrà scriptum est: *Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neq; regem Persen uicisse, nõ Rhodienses id modò uoluere, sed multos populos ac multas nationes idem uoluisse arbitror.*

Atq; haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtræ cõtumeliæ cauſa id uoluerunt euenire: ſed enim metuere, ſi nemo eſſet homo, quem uereremur, quicquid liberet faceremus: ne ſub ſolo imperio noſtro in ſeruitute noſtra eſſent, libertatis ſuæ cauſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. Atq; Rodienſes tamen Perſen publicè nunquàm adiuuere. Cogitate quanto nos noſtri natiui cautius facimus. Nam unuſquiſq; noſtrum, ſi quis aduerſus rem ſuã quid fieri arbitratur, ſumma ui cõtrà nititur, ne aduerſus eam fiat, quod illi tamen perpeſſi. Sed quod ad principium reprehẽſum attinet, ſcire oportuit Tyronem, defenſos eſſe Rhodienſes à Catone, ſed ut à Senatore, & Conſulari, & Cenſorio uiro, quod quidem optimum eſſe publicum exiſtimabat, ſuadente: non (ut à patrono ſolet) cauſam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt, reos apud iudices defendenti, & clementiam miſericordiamq; undiq; indaganti: alia cum Senatus de republica conſulitur, uiro autoritate præſtanti, ſententijs quorũdam iniquiſſimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro ſalute ſociorum grauiter ac liberè indignanti ſimul ac dolenti. Quippe rectè & utiliter in diſciplinis rhetorum præcipitur, iudices de capite alieno, deq; cauſa ad ſeſe nõ pertinẽti cogituros: ex qua, præter officium iudicandi, nihil ad eos ſimul periculi uel emolumenti, redundaturum eſt, conciliandos eſſe, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, & leniter exiſtimationi ſalutiq; eius, qui apud eos accuſatus eſt. At cum dignitas, & fides, & utilitas omnium communis agitur, ob eamq; rem aut ſuadendum quid ut fiat, aut fieri iam cœpto differendum

Defenditur oratio Catonis.

Rhetoricum præceptum.

dum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut beneuolos, benignosq; sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iandudum enim negocia, periculaq; ipsarum rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt cõsultoris beneuolentiam. Sed quòd ait confessum Catonẽ noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatum est, neq; regem Persen à Pop.Rom.uinci, atq; id audisse eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoq; alias nationes uoluisse, sed id nihil ad purgãdũ, extenuandum'ue crimen ualere: iam hoc primum Tyro improbè mentitur. Verba ponit Catonis, & alijs tamen cum uerbis calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse Pop.Rom. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse, quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confessio. In qua re, ut meũ quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoq; laude, admirationeq; est: cùm & ingenuè, & religiosè dicere uisus est contra Rhodienses, quod sentiebat: & parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit: ut eos idcirco uel maximè æquum esset, acceptiores, chariores q; fieri Pop. Rom, quòd cùm & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Posteà uerba hæc ex eadem oratione ponit: Ea nunc derépente tanta nos beneficia, ultro citroq; tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc, inquit, enthymema nequã, & uitiosum est. Responderi enim potuit, occupabimus

n certè,

certè. Nam si non occupauerimus, opprimemur, incidendumq́; erit in insidias, à quibus antè nos non cauerimus. Rectè, inquit, hoc uitio dat Lucilius poëta Euripidi, quòd cùm Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse antè consilium de nece eius cepisset, Aerope fratris uxor hisce eum uerbis eluserit:

Polyphontes rex.

Εἰ γάρ σε ἔμελλεν, ὥς σὺ φῂς, κτείνειν πόσις,
Χρῆν καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν λαθεῖν.

At hoc enim, inquit, planè stultitiæ plenum est, eo cõsilio, atq; ea fini facere nolle aliquid, uti nunquàm id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tyro animum nõ aduertit, non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neq; humanæ uitæ negocia, & actiones, & officia uel occupãdi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori cõposito ad pugnandum, pugnæ hæc proposita sors est: aut occidere, si occupauerit: aut occumbere, si cessauerit. Hominum autẽ uita non tam iniquis, neq; tam indomitis necessitatibus circunscripta est, ut idcirco prior iniuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à Po. Ro. mansuetudine occupare, ut sæpe iam in sese factas iniurias ulcisci neglexerit. Post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis, & nimis audacibus: ac non uiri eius, qualis fuit, sed uafris, ac fallaciosis, & quasi Græcorum sophistarum solertijs. Nam cum obijceretur, inquit, Rhodiensibus, quòd bellum Pop. Romano facere uoluissent: negauit penè. Sed ignosci poposcit, quia id non fecissent, & si maximè uoluissent:

Fallaciosus.

noluissent: induxisséq; eum dicit, quam dialectici ἐπαγωγὴν appellant, rem admodum insidiosam, & sophisticam: neque ad ueritates magis, quàm ad captiones repertam: cum conatus sit exemplis decipientibus colligere, confirmaréq;, neminem, qui male facere uoluit, plecti æquum esse, nisi quod factum uoluit, etiam fecerit. Verba autem ex oratione M. Catonis hæc sunt: Qui acerrimè aduersus eos dicit, ita dicit, hostes uoluisse fieri. Et quis est tandem nostrorum, qui quod ad sese attineat, æquum censeat quenquam pœnas dare ob eam rem, quòd arguatur male facere uoluisse? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim. Deinde paulò infrà dicit: Quid nunc, & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere uoluerit, mille nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tanta pœna esto: Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tantum damni esto. Atqui nos *omnia plura habere uolumus, & id nobis impune est. Postcà ita dicit: Sed si honorem nõ æquum est habere, ob eam rem, quòd bene facere uoluisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus tale erit, non quòd male fecerunt, sed quia uoluisse dicuntur. His argumentis Tyro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiẽsibus quoque impune esse debere, quòd hostes quidem Pop. Rom. esse uoluissent, & qui maximè non fuissent. Dißimulari autem non posse ait, quin paria, & consimulia non sint, plus quingenta iugera habere uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum, atque impium Po. Ro.

Res sophistica.

*omnes

facere uelle: Neque item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. Nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quàm facta sint: iniurias autem imminẽtes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim professio stultitiæ, inquit, est non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere oppeririq́; ut cum admissa, & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt, infecta fieri non possunt, puniantur. Hæc Tyro in Catonem, nõ minus frigidè sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam, nec solitariã, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν facit. Sed multis eam modis præfulcit, multisq́; alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus magis, quàm reipub. consulebat, nihil sibi dictu factuq́; in ea re turpe duxit: quin omnium sententiarum uia, seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non incallidè conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussarum: sicut est de numero pecoris, & de domino agri præfinito, aut eiusmodi aliquo: in quibus rebus quod prohibitum fieri per leges quidem non licet: uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuitq́; cum eo, quod neque facere, neque uelle per sese honestum est: tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magnificit: sed id solum ex summa ope nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam

reti

retineri ex repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certè ignoscenda: atque interim, neque fecisse Rhodienses bellum, neque facere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium uocanda: sed uoluntates nudas inanesq́;, neque legibus, neque pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat: & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet. ac nisi ignoscant, metus in republica rerum nouarum monet: sed enim contrà si ignoscatur, conseruatum iri ostendit populi Rom. magnitudinem. Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cætera in Senatu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis figura elusit, & eluit. Verba adeò ipsa ponemus Catonis, quoniam Tyro ea prætermisit: Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi è liberis meis minimè dici uelim. Sint sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id'ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Nihil prorsus hac cõpellatione dici potest neq; grauius, neq; munitius, aduersus homines superbißimos facta, qui superbiam in sese amarẽt, in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarum arma, atq; subsidia mota esse: sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulachris præliorũ uoluptarijs fieri uidemus. Non inquam distinctè nimis, ac comptè, atq; modulatè res acta est: sed quasi in ancipiti certamine cùm sparsa acies est, multisq́; locis Marte uario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, cũ superbia illa Rhodiensium famosißima multorum odio atque inuidia flagraret, omnibus Ignoscentia.

bus promiscuè tuendi atq; propugnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos commendat, nunc tanquam si innocentes purgat, & ne bona, diuitiæq; eorum expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur: nunc ut necessarios reipub. ostentat: nunc clementiæ, nũc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit: eáq; omnia distinctius, numerosiusq́;, ac cõptius fortasse dici potuerint, fortius, atque uiuidius potuisse dici non uidentur. Iniquè igitur Tyro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærentibus paruum quippiam, nudumq́; sumpsit, quod obtrectaret: tanquã non dignum M. Catone fuerit, quòd delictorum non perpetratorum uoluntates non censuerit puniendas. Commodius autem erectiusq́; de his meis uerbis, quibus Tul. Tyroni respondi, modo æstimabit iudiciumq́; faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tyronis ad Axium scriptam requirere, & legere curauerit. Ita enim nos syncerius, exploratiusq; uel corrigere poterit, uel probare.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos uenundari solitos scripserit: & quæ mancipia sub corona more maiorũ uenierint: atq; idipsum, Sub corona, quid sit. CAP. IIII.

Pileati serui uẽ debantur.

Pileatos seruos uenum solitos ire, quorum nomine uenditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iurisperitus scriptũ reliquit. Cuius rei causam esse ait, quòd eiusmodi conditionis mãcipia insignia esse in uẽdundo debe rent:

rent:ut emptores errare, & capi non possent: neque lex uendundi opperienda esset, sed oculis iam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uenibant, & idcirco dicebantur sub coronis uenire. Nanque ut ea corona signum erat captiuorum uenalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præstaret. Est autem alia rationis huius opinio, cur dici solitũ sit, captiuos sub corona uenundari: quòd milites custodiæ causa, captiuorum uenalium greges circunstarent: eaq; circunstatio militum Corona appellata sit. Sed id magis uerum esse, quod suprà dixi, Cato quoq; in libro, quem composuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: Vt populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus ueneat.

Historia de Polo Histrione memoratu digna.

CAP. V.

HIstrio in terra Græcia fuit fama celebri, qui gestus & uocis claritudine, & uenustate cæteris antestabat: nomen fuisse aiunt Polum: tragœdias poëtarum nobilium scitè atq; asseueratè actitauit. Is Polus unicè amatum filium morte amisit: eum luctum quoniam satis uisus est eluxisse, redijt ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, gestare urnã, quasi cum Orestis oßibus, debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens, Electra comploret, cõmisereturq; interitũ eius, qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ

Polus histrio.

Quoniam, pro quando.

indutus, ossa atq; urnam è sepulchro tulit filij : & quasi
* in Orestis amplexu **Orestis amplexus oppleuit omnia, nō simulachris, neq; imitamentis, sed luctu atq; lamentis ueris, & spirantibus. Itaq; cum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.*

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit. CAP. VI.

Ex quinq; sensibus, quos animātibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ἀφήν, ὄσφρησιν *appellant : quædam animalium alia alio carent: & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritáue. Nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat, aut tactus. Verba ex libro eius, quem* περὶ μνήμης *cōposuit, hæc sunt:* τὴν δὲ ἀφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῶν ζώων.

An, Affatim, quasi Admodum prima acuta pronunciandum sit: & quædam itidem non incuriosè tractata, super aliarum uocum accentibus.

CAP. VII.

Annianus poeta præter ingenij amœnitates, literarum quoq; ueterum, & rationum in literis oppidò quàm peritus fuit : & sermocinabatur mira quadam, &
Affatim. *scita suauitate. Is Affatim, ut, Admodum, prima acuta, nō media pronunciabat, atque ita ueteres locutos censebat. Itaq; se audiente Probum grammaticum hos uersus in Plauti Cistellaria legisse dicit:*

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est áffatim qui faciant,
Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Causamq́; esse huic accentui dicebat, quòd Affatim non essent duæ partes orationis: sed utraq; pars in unam uocem coaluisset: sicuti in eo quoq;, quod Exaduersum *dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una, non duæ essent orationis partes. Atq; ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus:* Exaduersum.

In quo hæc discebat ludo, exáduersum loco
Tonstrina erat quædam.

Addebat etiam quòd, Ad, *prouerbium tum fermè acueretur, cùm significaret* ἐπίτασιν, *quam intentionem nos dicimus: sicuti* Adfabre, *&* Admodum, *&* Adprobe *dicuntur. Cætera quidem satis commodè Annianus: sed hanc particulam,* Ad, *semper cùm intentionē significaret, acui putauit: non id perpetuū uidetur. Nam & Adpótus cùm dicimus, & Adprímus, & Adpríme, intensio in his uerbis demonstratur, neq; tamen,* Ad, *particula satis commodè accentu acuto pronunciatur.* Adprobus *tamen, quod significat ualde probus, non inficias eo quòd prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, uocabulo isto utitur:* Ad. Adfabre. Admodum. Adprobe. Adprime. Adprobus.

Hierocles hospes est mihi, adolescens ádprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quòd syllaba insequitur natura lōgior, quæ non fermè patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum plurium quàm duarum? Adprimus autem longè primum L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu: Adprimum.

Ibi deniq; uir summus adprimus Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea Præmodū dicit quasi Admodum:
Parcentes, inquit, præmodū: Quod significat supra Præmodum.

modum, dictumq́; est quasi propter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amatore Delphino, & puero amatorio. CAP. VIII.

Delphini pisces uenerei & amasij.

DElphinos uenereos esse, & amasios, non modò historiæ ueteres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, ut Apion scriptum reliquit, & aliquot seculis antè apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantißimi delphinorum quidã cogniti compertiq́; sunt. Neq; ij amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali, in nauiculis fortè, aut in uadis littorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Ἀπίων, eruditi uiri ex Aegyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eaq́; omnia sese ipsum, multosq́; alios uidisse dicit: καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον περὶ δικαιαρχείαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθῦς, ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξῃ, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξέχεετο δ᾽ ἄρα ἡ ῥώμη, καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος.

Delphinus amore perijt.

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Posteà, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad littus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduẽtũ eius opperiri consueuerat, nusquã fuit, desiderio tabuit, exanimatusq́;

est: &

est:& in littore iacens, inuentus ab ijs qui rem cognoue rant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Poposci, Memordi, Pepugi, Spepondi, & Occecurri, plerosq; ueterum dixisse: non uti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atq; ideo Græcę rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quòd uiri non indocti neq; ignobiles, à uerbo Descendo non Descendi, sed Descendidi dixerunt.

CAP. IX.

Poposci, Momordi, Pupugi, Cucurri probabiliter dici uidētur: atq; ita nunc omnes firmè doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in satyris Memorderit dixit per e, literā, nō Momorderit: Meum, inquit, nō est, at si me canis memorderit. Itē Laberius in Gallis: De integro patrimonio Meo cētū millia nūmū memordi. Item idem Laberius in Coloratore: Itaque leui

Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris

Veni, bis ter memordit.

Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo:

Serpēs si memordit, gallina deligitur, & opponitur.

Item Plautus in Aulularia:

–Vt admemordi Hominem.–

Sed idem Plautus in Trigeminis, non Præmordiße, neq; Præmomordisse dixit, sed Præmorsisse:

Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset.

Item Accius in Conciliatrice:

Vrsum se memordisse autumat. Peposci quoq; nō Poposci Valerius Antias lib. annalium XLV. scriptum reliquit:

Memordi. Præmorsisse. Peposci.

reliquit: Deniq; Licinius Tribunus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitijs diem à Q. Martio Prætore pe- poscit. Pepugero æquè Accius in Aedilitia dicit:

Pepugero. *Sed si pepugero, metuet.*

Occecurrit. *Helium quoq; Tuberonem libro ad C. Oppium scri- pto Occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius uer ba apposuit: Si generalis species occecurrit. Idem Pro-* Spepondi. *bus Valerium Antiâtem lib. historiarum XII. Spepon- derat scripsisse annotauit: uerbaq; eius hæc apposuit: Tyb. Gracchus, qui Quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autem istarum dictionum hæc esse uideri potest: quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod παρακείμενος appellant, secundā uerbi literam in e, plerunq; uertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ, πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα κρατῶ κε- κράτηκα, λούω λέλουκα. Sic ergo mordeo Memordi, posco Peposci, tendo Tetēdi, tango Tetigi, pungo Pepugi, spon deo Spepōdi, curro Cecurri, tollo Tetuli facit. Sic & M. T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spon- deo spepondi dixerunt. Prætereà inueniri à uerbo scin-* Sciderat. *do simili ratione non sciderat, sed sciderat dictum esse. L. Accius in Sotadicorum lib. primo Sciderat dicit. Ver- ba eius hæc sunt: Non ergo aquila, ita ut hi prædicant, sciderat pectus.*

Descendidit. *Ennius quoq; , & Valerius Antias in libro historia- rum LXXV. uerba hæc scripsit:*

Deinde funere locato, ad forum descendidit.

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderant.

Vsucapio

Vsucapio & copulatè, & recto uocabuli casu dicitur: ita Pignoriscapio coniunctè, & eadem uocabuli forma dictum est. CAP. X.

VT hæc Vsucapio dicitur copulato uocabulo, a, litera in eo tractim pronuntiata: ita Pignoriscapio iunctæ sunt partes, & productæ dicebãtur. Verba Catonis sunt, ex primo epistolicarum quæstionũ: Pignoriscapio ob æs militare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit: per quod satis dilucet, hanc Capionem, posse dici, quasi hanc Captionem & in Vsu, & in Pignore. Vsucapio. Pignoriscapio. Capio onis.

Neque Leuitatem, neq; Nequitiam, ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur.

CAP. XI.

LEuitatem plerunq; nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio: & Nequitiam pro solertia astutiaq;. sed ueterum hominum, qui propriè atq; integrè locuti sunt, Leues dixerunt, quos uulgò nũc uiles, & nullo honore dignos dicimus, & Leuitatẽ appellauerũt perinde quasi lenitatẽ. Et Nequã hominẽ nihili, neq; rei, neq; frugis bonæ: quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν *dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secũda Antoniarum: nam cũ genus quoddã sordidißimũ uitæ, atq; uictus M. Antonij, idẽ demõstraturus esset: quòd in caupona dilitesceret, quòd ad uesperum perpotaret, quòd ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur: hæc & alia eiusmodi cũ in eũ dicturus esset; Videte, inquit, hominis leuitatem,* Leuitas. Nequitia. Leuis. Nequam.

*tatem : tanquã prorſus iſta dedecora hoc uitio in homine
notarentur. At poſteà cùm in eundem Antonium probra
quædam alia ludibrioſa, et turpia ingeßiſſet, ad extremũ
hoc addidit: Ò hominem nequam: nihil enim magis pro=
priè poßum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba
compluſcula libuit ponere: At uidete leuitatem hominis,
cùm hora diei decima ferè ad ſaxa rubra ueniſſet, delituit
in quadam cauponula: atq; ibi ſe occulens perpotauit ad
ueſperum. Inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domũ
uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, Quis tu? À Marco ta
bellarius. Confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deduci=
tur: eiq; epiſtolam tradit. Quam illa cum legeret flens
(erat enim ſcripta amatoriè: caput autem literarũ hoc
erat, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe
amorem abieciſſe illius, atq; in hanc transfudiſſe) Cũ mu
lier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit. Ca=
put aperuit, in collum inuaſit. Ò hominem nequã: nihil*
Catamitus *enim magis propriè poſſum dicere. Ergo ut te catamitũ,*
puer meritorius. *nec opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpice=
ret: idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum
dierum metu perturbaſti? Conſimiliter Q. quoq; Clau=
dius in primo annalium, Nequitiam appellauit luxum ui
tæ prodigum, effuſumq́;, in hiſce uerbis: Perſuadenti cui=
dam adoleſcenti Lucano, qui apprimè ſummo genere na
tus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam con
ſumpſerat. M. Varro in libris de lingua Latina: Vt ex*
Nolo. *Nõ, & Volo, inqt, Nolo fit: ſic ex Ne, & Quicquã, me*
Nequam. *dia extrita ſyllaba, cõpoſitum eſt Nequam. P. Africanus
pro ſe contra Tib. Aſelliũ, de multa ad populum: Omnia
mala,*

mala,probra,flagitia,quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt:malitia,atq; nequitia. utrum defendis,malitiam, an nequitiam?an utrunq; simul? Si nequitiam defendere uis, licet. Sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti,quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm? Sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti,atq; absumpsisti in flagitijs.Si hoc ita est,qui spondet mille nummûm?non uis nequitiã? Agè, malitiã saltem defende.Sed tu uerbis conceptis coniurasti sciens,sciente animo tuo.Si hoc ita est,qui spondet mille nummûm? Malitia.

De tunicis χειριδωτοῖς,quòd earũ usum P. Africanus Sul.Gallo obiecit. CAP. XII.

TVnicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usque in primores manus,ac propè in digitos, Romæ *atque omni in* Latio *indecorum fuit*. E*as tunicas Græco uocabulo nostri* χειριδωτοὺς *appellauerunt*. Fœmini*sq; solis uestem longè lateq; diffusam indecorem existimauerunt,ad ulnas,cruraq; aduersus oculos protegenda*. Viri *autem* Rom.*primò quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt : posteà substrictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt* ἐξωμίδας. Hanc *antiquitate inductus* P. *Africanus* Pauli *filius,uir omnibus bonis artibus atq; omni uirtute præditus,* P. Sul.*Gallo homini delicato, inter pleraq; alia quæ obiectabat,id quoq; probro dedit, quòd tunicis uteretur, manus totas operiẽtibus.*Verba *sunt hæc Scipionis:* Nam *qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba uulsa, feminibusq; subuulsis* Tunicæ manicatæ dedecores Exomides.

subuulsis ambulet: qui in conuiuijs adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit: qui nō modò uinosus, sed uirosus quoq; sit: eum'ne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? Vergilius quoq; tunicas huiuscemodi, quasi fœmineas, ac probrosas criminatur:

Tunica chirodota.

Et tunicæ, inquit, manicas, & habēt redimicula mitræ.

Quintus quoq; Ennius Carthaginiensium tunicatam iuuentutem non uidetur sine probro dixisse.

Quem Clasicum dicat M. Cato, quem infra classem. CAP. XIII.

Clasici, infra classem.

CLaßici dicebantur, nō oẽs qui in claßibus erant, sed primæ tantũ claßis homines: qui C. & XXV. *milia æris, amplius'ue, censi erāt. Infra classem autē appellaban tur secūdæ claßis, cæterarumq; omniũ claßiũ: qui minore summa æris q̃ suprà dixi, censebantur. Hoc eò strictim no taui, quoniã in M. Catonis oratione, qua Voconiã legem suasit, quæri solet quid sit Claßicus, quid Infra classem.*

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philosophis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati sunt. CAP. XIIII.

Tria dicendi genera.

ET in carmine, & in soluta oratione, genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας *uocant, nominaq; eis fecerunt apponi:* ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. *Nosq; quem primum posuimus, uberem uocamus: secundum, gracilem: tertium, mediocrem. Vberi dignitas, atq; amplitudo est: gracili uenustas, & subtilitas: medius in confinio est utriusque modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero: quæ carum*

Stylus uber. Gracilis. Medius.

earum modum, & habitũ simulachris falsis ementiũtur. Sic plerunq; sufflati, atq; tumidi fallũt, pro uberibus: squalētes, & ieiuni dicti, pro gracilibus: incerti, & ambigui, pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarũ exempla, in Latina lingua M. Varro esse dicit: ubertatis, Pacuuium: gracilitatis, Lucilium: mediocritatis Terentiũ. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero *sunt, tria, in tribus: Magnificũ, in Vlysse, & uber est: subtile, in Menelao, & cohibitum: mixtum, moderatumq;, in* Nestore. *Animaduersa eadem tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatum* Populumq; *Romanũ legauerant, impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter* Oropi *uastationẽ. Ea multa fuerat talentûm ferè quingentûm. Erant isti philosophi: Carneades, ex Academia: Diogenes, Stoicus: Critolaus, Peripateticus. Et in Senatum quidem introducti, interprete usi sunt* Cæcilio Senatore. Sed antè ipsi seorsum quoque quisq; ostentandi gratia, magno conuentu hominũ disertauerũt. Tum admirationi fuisse, aiunt* Rutilius, & Polybius, *philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiam. Violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat: scita, & teretia Critolaus: modesta* Diogenes, *& sobria. Vnumquodq; autem genus, ut diximus, cum castè pudiceq; ornatur, fit illustrius: cum fucatur, atq; prælinitur, fit præstigiosum.*

* Macrob. scriptũ habet, Cæcilio. lib. 1. cap. 5.

Quàm seuerè moribus maiorum in fures uindicatum sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruatum, datum, commodatum'ue esset. CAP. XV.

Furtum.

LAbeo in lib. de xij. tabulis secũdo, acria & seuera iudicia de furtis habita esse, apud ueteres, scripsit. Idq; Brutum solitum dicere, furti damnatũ esse, qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quo utendũ acceperat. Item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Itaq; Q. Scæuola in librorũ, quos de iure ciuili composuit, sextodecimo, uerba hæc posuit: Quod cui seruandum datũ est, si id usus est: siue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; accepit usus est: furti se obligauit.

Locus exscriptus è satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborũ generibus: & appositi uersus Euripidis, qbus delicatorũ hoĩm luxuriantẽ gulã cõfutauit. CAP. XVI.

*reprehendit

VArro in satyra, quã περὶ ἐδεσμάτων, id est, de cibis peregrinis, et lautitijs inscripsit, lepidè admodũ, et scitè factis uersibus, cœnarũ, ciborũq; exqsitas delitias *cõprehẽdit. Nã pleraq; i l genus, quæ heluones isti terra, et mari cõquirũt, exposuit, inclusitq; in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui otiũ erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autem, nominaq; eduliũ, & domicilia ciborũ omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro opprobrans executus est, hæc sunt ferme, quantũ nobis memoriæ est: Pauus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tartessia, aselli Pessinuntij, ostrea Tarẽtina, pectũculus Chius, elops Rhodius, scari Cilices, nuces Thasiæ, palma Aegyptia, glans Iberica. Hãc autẽ peragrãtis gulæ, & succos insuetos inquirẽtis industriã, atq; has undique uorsum indagines cupediarum, maiore detestatione dignas censebimus: si uersus Euripidis recor=

Diuersi cibi ad regales & pontificias mensas.

demur,quibus utebatur sæpißime Chrysippus philosophus,tanquã edendi irritationes quasdã repertas esse,non per usum uitæ necessarium , sed per luxum animi,parata atq; facilia fastidiētis per improbam satietatis lasciuiam. Versus Euripidis adscribendos putaui:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον
Δημήτρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδροχόου,
Ἅπινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῇ δέτοι
Ἄλλων ἐδεσδῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Sermo habitus cũ grãmatico,insolentiaꝶ & imperitiaꝶ pleno,de significatione uocabuli,quod est Obnoxius:deq; eius uocis origine. CAP. XVII.

PErcõtabar Romæ quēpiã grãmaticũ,primæ in docēdo celebritatis,nõ hercle experiũdi uel tentandi gratia:sed discēdi magis studio,& cupidine : qd significaret Obnoxius,quæq; eius uocabuli origo ac ratio esset. Atq; ille aspicit me,illudēs leuitatē quæstiõis,paruitatēq;:obscurã,inquit,sanè rē quæris,multaq; prorsus uigilia indagãdã. Quis adeò tã linguæ Latinæ ignarus est,q nesciat eũ dici obnoxiũ,cui qd ab eo,cui esse obnoxius dicitur,incõmodari & noceri potest ei,q habeat aliquē noxæ.i.culpæ suæ cõsciũ? Quin potius,inqt,hæc mittis nugalia,& affers ea quæ digna quæri tractariq; sint. Tũ uerò ego permotus,agēdũ iam obliquè,ut cũ hoīe stulto existimaui: Et cætera,inquã,uir doctißime,& grauiora remotioraq;,si discere,& scire debuero,qñ mihi usus uenerit,tum quærã ex te,atq; discã. Sed enim quia dixi sæpe obnoxius,& qd dicerē,nesciui,didici ex te,& scire nũc cœpi,qd non ego Obnoxius.

omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui: sed (ut res est) Plautus homo linguæ, atq; elegātiæ in uerbis Latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxiè. Quod mini mè congruit cū ista, quam me docuisti, significatione. Cōposuit enim Plautus tanquā duo inter se cōtraria, planè, & obnoxiè: quod à tua significatione longè abest. At ille Grammaticus satis ridiculè quasi Obnoxius, & Obnoxiè, non declinatione sola, sed re atq; sentētia differrent: ego, inquit, dixi quid esset Obnoxius, nō quid Obnoxiè. At tūc ego admiratus insolētis hominis inscitiā, mittamus, inquā, sicuti uis, quod Plautus Obnoxiè dixit. Sed si id nimis esse remotum putas, atq; illud quoq; prætermittamus, quod Sallust. in Catilina scribit: Minari etiā ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Vergilij sunt notißimi:

Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna.

Quod tu ais culpæ suæ conscium, alio quoq; loco Verg. uerbo isto utitur, à tua sententia diuersè, his uersibus:

—Iuuat arua uidere,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim ꝓdesse aruis solet, non nocere: qđ tu de obnoxio dixisti. Iā uero illud etiā Q. Ennij quo pacto cōgruere tecū potest? quod scribit in Phœnice, in hisce uersibus:

Sed uirū uera uirtute uiuere animatū adiecit fortiter,
Eumq́; innoxium uocare aduersus aduersarios,
Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat.
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinanti similis: Nunc, *inquit, mihi operæ non est: cum otium erit, reuises ad me, atq; disces, quid in uerbo isto & Vergilius, & Sallustius, & Plautus, & Ennius senserint. Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Si quis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoque eius, uarietatemq; recēsere, ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi uersus ex Asinaria:*

*Maximas *optimas, & gaudio effertissumas*
Suis heris ille mecum unà pariet, gnatoq; & patri:
Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio.

*optumitates. legitur apud Plautum.

Qua uerò ille Grammaticus finitione usus est, ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tantummodo usurpationē eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio, in his uersibus:

Quanquàm ego mercede hic conductus tua aduenio,
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare:
Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata, custoditaq; apud Romanos iurisiurandi sanctimonia: Atq; inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam, deiurio ab ijs accepto, legauit. CAP. XVIII.

Iusiurādum apud Ro. inuiolatè sancteq; habitum, seruatumq; est. Id & moribus, legibusq; multis ostenditur: & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest. Prælio Cannensi Annibal Carthaginiensium Imperator, ex captiuis nostris electos decē Romā misit, mandauitq; eis, pactusq; est, ut si Po. Ro. uideretur, per-

Iusiurandū Ro. inuiolatum.

mutatio fieret captiuorum: & pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram. Hos priusquam proficiscerētur, iureiurādo adegit, *redituros eos esse in castra Punica, si* Romani *captiuos non permutarent.* Veniunt Romam *decem captiui: mandatum* Pœni *imperatoris in senatu exponūt.* Permutatio Se*natui nō placita: parentes, cognati, affinesq́; captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam redisse dicebant, statumq́; eorum integrū, incolumemq́; esse: ac ne ad hostes adire uellent, orabant.* Tum *octo ex ijs, postliminiū iustū*

Deiurium. *non esse sibi, responderunt, quoniā deiurio uincti forent: statimq́; uti iurati erant, ad* Annibalem *profecti sunt. duo reliqui* Romæ *manserunt, solutosq́; esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent, commentitio consilio regressi eodem die, tanquā si ob aliam fortuitam causam issent: atq; ita iureiurando satisfacto, rursum iniurati abissent.* Hæc *eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, ut cōtempti uulgo,*

**despectiq́; *discerptiq́; sint:* CENS. *q́; eos posteà omnium notarū & damnis, & ignominijs affecerint: quoniam quod se facturos dictitauerāt, non fecissent.* Cornelius *autem* Nepos *in libro exemplorum* V. *id quoque literis mandauit, multis in senatu placuisse, ut ij, qui redire nollent, datis custodibus ad* Annibalem *deducerentur.* Sed *eam sententiam numero pluriū, quibus id non uideretur, superatam: eos tamen, qui ad* Annibalem *non redissent, usq; adeò intestabiles, inuisosq́; fuisse, ut tædium uitæ ceperint, necemq́; sibi consciuerint.*

Historia ex annalibus de Tyberio Sempronio Gracccho

Graccho sumpta, patre Gracchorum Trib. plebis: atque inibi tribunitia pleb. decreta, cum ipsis uerbis relata. CAP. XIX.

PVlchrum, atque liberale, atque magnanimum factũ Tyb. Sempronij Gracchi in exemplis repositũ est. Id exemplum huiuscemodi est: L. Scipioni Asiatico, Scipionis Africani superioris fratri, *cui M. Minutius Augurinus Trib. pleb. multam irrogauit, eumq; ob eam causam prædes poscebat, Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium Tribunorum prouocabat: petebatq;, ut uirum consularem triumphalemq; à Collegæ ui defenderet. Octo tribuni, cognita causa, decreuerunt. Eius decreti uerba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges, contraq; morem maiorum Trib. pleb. hominibus accitis per uim inauspicatò sententiam de eo tulerit, multamq; nullo exemplo irrogauerit, prædesq; eũ ob eam rem dare cogat: aut si nõ det, in uincula duci iubeat, ut eum à Collegæ ui prohibeamus: & quòd cõtrà Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostrũ sententia omniũ data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, Collegæ arbitratu prædes dabit, Collegæ ne eum in uincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quominus Collega sua potestate utatur, nõ intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus Trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iussisset: tum Tyberius Sempro. Gracchus Trib. pleb. pater Tyberij, atq; C. Gracchorum, cùm P. Scipioni Africa

Tyberij Sẽpronij Gracchi exemplum.

*cùm

Decretum.

no inimicus grauis, ob plerasq; in rep. dissentiones esset, iurauit palàm in amicitiam, inq; gratiam se cum P. Africano non redisse, atque ita decretum ex tabula recitauit. Eius decreti uerba hæc sunt: Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem coniectauerit, alienum uidetur esse à dignitate reipublicæ, in eũ locum imperatorem Po. Ro. duci, in quẽ locum ab eo con iecti sunt duces hostium. Itaq; L. Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ ui prohibeo. Valerius autem Antias contra hanc decretorum memoriam, contraq; autoritates ueterum annalium, post Africani mortem, intercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse à Tyberio Graccho dixit: neq; multam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

Quòd Vergilius à Nolanis ob aquam sibi non permissam, sustulit è uersu suo, Nola, & posuit, Ora, atq; ibi quædam alia, de consonantia literarum, iucunda. CAP. XX.

SCriptum in quodam cõmentario reperi uersus istos à Vergilio ita primùm esse recitatos, atque editos:

Talem diues arat Capua, & uicina Veseuo
Nola iugo: *Posteà Verg. petisse à Nolanis aquã, uti duceret in propinquũ rus: Nolanos beneficium petitum non fecisse: poëtam offensum, nomen urbis eorum, quasi ex hominũ memoria, sic ex carmine suo derasisse, Oraq; pro Nola mutasse, atq; ita reliquisse:*

-Et uicina Veseuo Ora iugo.

Ea

Ea res uerá'ne, an falsa sit, non laboro: quin tamen melius suauiusq; ad aures sit, quàm Nola, Ora, *dubium id nõ est.* N*am uocalis in priore uersu extrema, eademq́; in sequenti prima, canoro simul atq; iucundo hiatu tractim sonat.* E*st adeò inuenire apud nobiles poëtas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareant nouata esse, nõ fortuita: sed præter cæteros omneis apud* Homerum *plurima.* V*no quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in assiduis uocibus pluribus facit:*

Ἠ δ᾽ ἑτέρη θέρεϊ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
Ἢ χιόνι ψυχρῇ, ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ. *Atq; item alio loco:*
Λᾶαν. ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoq; elegantissimus poëtarũ, in hisce uersibus:

Minister ueteli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
Vt lex Posthumiæ *iubet magistræ*
E*briosa acina ebriosiores.*

Cum E*brioso dicere posset, & quod erat usitatius,* A*cinum in neutro genere appellare: amãs tamẽ hiatus illius* Homerici *suauitatem,* E*briosa dixit, propter consequentis literæ concentum.* Q*ui* E*brios autem* C*atullum dixisse putant, aut* E*briosos (nam id quoq; temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.* **Acinum neutri generis.**

Quoad uiuet, & Quoad morietur, cur idipsum temporis significent, cum ex duobus sint facta contrarijs. CAP. XXI.

Q*Voad uiuet cum dicitur, item* Q*uoad morietur, uidentur quidem duæ res dici cõtrariæ: sed idem atq;* **Quoad uiuet. Quoad morietur.**

unum tempus utraq; uerba demonstrant. Item cum dicitur, Quoad Senatus habebitur, & Quoad Senatus dimittetur, tametsi haberi atq; dimitti contraria sunt: unum atq; idipsum tamen utroq; in uerbo ostẽditur. Tempora enim duo cum inter se opposita sunt, atq; ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quòd Censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, & præpinguibus: quæsitumq́ʒ utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. CAP. XXII.

Nimis pingui homini, & corpulẽto CENS S. *equũ adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. Non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamẽ Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius: uti magis uideri posit cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profectò existimandum est, non omnino inculpatũ, neq; indesidẽ uisum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset, exuberassetq́ʒ.*

A. GELLII NOCTIVM
Atticarum liber octauus, hac ætate non reperitur: sed ex uetustißimo exemplari hæc capita excerpta sunt.

CAP. I.

Hesterna noctu rectè, an cum uitio dicatur: & quænam super istis uerbis grammatica traditio sit. Itemq; quòd

Decemuiri

Decemuiri in XII. *tabulis* Nox *pro* Noctu *dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decem uerba dederit Phauorinus, *quæ uſurpentur quidem à* Græcis,*ſed ſunt adulterina,& barbara:quæ item à me totidem accepit, quæ ex medio cõmuniq́; uſu* Latinè *loquẽtium minime* Latina *ſunt, neq; in ueterũ libris reperiantur.* CAP. III.

*Quem in modum,& quàm ſeuerè increpuerit,audientibus nobis,*Peregrinus *philoſophus adoleſcentem* Romanum*, ex equeſtri familia ſtantem ſegnem apud ſe, & aßiduè oſcitantem.* CAP. IIII.

Quòd Herodotus *ſcriptor hiſtoriæ memoratißimus, parum uerè dixerit,* Vnã,*ſolamq́; pinum arborũ omniũ cæſam nunquàm denuo ex ijſdem radicibus pullulare: & quòd item de aqua pluuiali, & niue, rem non ſatis exploratam,pro comperta,poſuerit.*

CAP. V.

Quid illud ſit,quòd Vergilius,*Cœlũ ſtare puluere:& q̃* Lucilius,*Pectus ſentibus ſtare dixit* CAP. VI.

Cùm poſt offenſiunculas in gratiam redeatur,expoſtulationes fieri mutuas minimè utile eſſe:ſuperq́; ea re & ſermo Tauri *expoſitus, & uerba ex* Theophraſti *libro ſumpta:& quod* M.Cic.*de amore amicitiæ ſenſerit,cum ipſius uerbis additum.* CAP. VII.

Ex Ariſtotelis *lib.qui* περὶ τῆς μνήμης *inſcriptus eſt,cognita acceptaq́; de natura memoriæ & habitu: atque inibi de alia quadam exuberantia,aut interitu eius lecta auditaq́;.* CAP. VIII.

Quid mihi uſu uenerit, interpretari & quaſi effingere

uolenti iocos quosdam Platonicos Latina oratione.

CAP. IX.

Quod Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundißimus, uerba pauca ad populū Atheniensem facturus, deturbatus uerecundia obticuerit: quodq; idem hoc Demostheni apud Philippum regē uerba facienti euenerit. CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cum grammatico quodam præstigioso, tempora uerborum & puerilia meditamenta ignorante: remotarum autem quæstionum nebulas, & formidines ad capiendos imperitorum animos ostentante. CAP. XI.

Quàm festiuè responderit Xantippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionysia largiore sumptu cœnitaret.

CAP. XII.

Quid significet in ueterum libris scriptum, Pleriq; oēs: Et quòd ea uerba accepta à Græcis uidentur.

CAP. XIII.

Qupsones, quod homines Afri dicunt, non esse uerbum Pœnicum, sed Græcum. CAP. XIIII.

Lepidißima altercatio Phauorini philosophi aduersus quendam intempestiuum, de ambiguitate uerborū dißerentem, atq; inibi uerba quædam ex Næuio poëta, & Cn. Gallo non usitatè collocata: atq; ibidem à P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ.

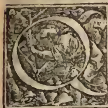
CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus, tractatusq; sit à C. Cæsare Laberius poëta: inibi appositi uersus super eadem re, eiusdem Laberij.

A. Gellij

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER IX.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit rectioresque, certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quàm si deorsum. CAP. I.

*VINTVS Claudius in undeuicesimo annali, cum oppidū à Metello Procons. oppugnari, contrà ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cum funditore utrinq; summo studio*spargunt fortißimè: sed sagittam atque lapidem deorsum, an sursum mittas, hoc interest. Nam neutrum potest deorsum uersum rectè mitti, sed sursum utrunq; optimè: quare milites Metelli sauciabantur multo minus, & quod maximè opus erat, à pinnis hostes defendebant facilimè. Percōtabar ego Antonium Iulianum rhetorem, cur hoc ita usu ueniret, quod Quadrigarius dixisset, ut cōtigui magis, directioresq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quàm deorsum: cum procliuior, faciliorq; iactus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis: Quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni ferè mißili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferire. Sed cum modus, & impe*

*agunt

& impetus iactus temperãdus dirigendusq́; est:tum si in prona iacias,moderatio atq; ratio mittẽtis,præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas,& ad percutiẽdum supernè aliquid,manum & oculos conlimes: quò modus à te datus fuerit,eò telum ibit,quod ieceris. Ad hanc ferme sententiam, Iulianus super istis Q. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait idem Q. Claudius,à pinnis hostes defendebant facilimè: animaduertendum est, usum esse eum uerbo defendebant,non ex uulgari consuetudine,sed Defendere. *admodum propriè & Latinè. Nam Defendere & Offen*Offendere. *dere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat.* ἐμπόδιον ἔχειν: *alterum,* ἐκπόδιον ποιεῖν, *quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.*

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falsò quempiam cultu, amictuq́ nomẽ,habitumq́ philosophiæ mentientem. CAP. II.

A*D Herodem Atticum, Consularem uirum,ingenioq́; amœno,& Græca facundia celebrem, adijt, nobis præsentibus,palliatus quispiã,& crinitus,barbaq́; propè ad pubẽ usq; porrecta:ac petit æs sibi dari,* εἰς ἄρτους *emẽdos scilicet. Tum Herodes interrogat quisnam esset. Atque ille uultu, sonituq́; uocis obiurgatorio, philosophum sese esse dicit:& mirari quoq; addit,cur quærendum putasset,quod uideret. Video,inquit, Herodes,barbam & pallium:philosophum nondum uideo. Quæso autem te cum bona uenia, dicas mihi, quibus nos uti posse argumẽtis existimas,ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs,qui cum Herode erant,erraticum*

esse

esse hominem dicere, & nullius rei, incolamq; esse sordentium ganearum: ac nisi accipiat quod petit, conuitio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, Demus, inquit, *huic aliquid æris,* cuiusmodi est: tanquam homines, non tanquam homini.* Et *iussit dari pretium panis* x x x. *dierum.* Tum *nos aspiciēs, qui eum sectabamur,* Musonius, *inquit, æruscanti cuipiam id genus, philosophum sese ostentanti, dari iussit mille nummûm: & cum pleriq; dicerent nebulonem esse hominem, malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum* Musonium *subridentem dixisse aiunt,* ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. *Sed hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atq; probra, nomen usurpent sanctissimum, & philosophi appellentur.* Maiores *autem mei* Athenienses, *nomina iuuenum fortissimorum* Harmodij, & *Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia* Hippiam *tyrannum interficere adorsi erant, ne unquam seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerēt, nomina libertati patriæ deuota, seruili contagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? Simili autem, inquit, exemplo ex contraria specie, antiquos* Romanorum *audio prænomina* Patritiorum *quorūdam, malè de* Republica *meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: ut uocabula quoq; eorum defamata, atque demortua cum ipsis uiderentur.*

*cuiuscuiusmodi est

Mali argento digni.

Nomina fortium seruis nō danda.

Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophū, super Alexandro recèns nato. CAP. III.

Philippus

Philippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute industriaq́; Macedones locupletißimo imperio aucti, gentium nationumq́; multarũ potiri cœpe rant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendam, metuendamq́;, inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesq́; notificãt. Is Philippus, cum omni ferè tempore negotijs belli, uictorijsq́; affectus exercitusq́; eßet, à liberali tamen Musa, & à studijs humanitatis nunquàm abfuit, quin lepidè, comiterq́; pleraq; & faceret, & diceret. Feruntur adeò libri epistolarum eius, mũditiæ, & uenustatis, & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ, diligentiæq́; in liberorum disciplinas hortamentum est, excribenda uisa est, ad commouendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hãc fermè sentẽtiam. Philippus Aristoteli salutẽ dicit. Filium mihi genitum scito: quod equidem dijs habeo gra tiam: nõ proinde quia natus est, quàm pro eo, quòd eum nasci contigit tẽporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut edu ctus eruditusq́; abs te, dignus existat & nobis, & rerum istarum succeßione. Ipsius autẽ Philippi uerba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De Barbararum gẽtium prodigiosis miraculis: deq́; diris & exitiosis fascinationibus: atq; inibi de fœminis uersis repẽtè in mares. CAP. IIII.

Cum

CVm è Græcia in Italiam rediremus, & Brundusiũ iremus: egreßiq; è naui in terrã, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulùm, sed admodum scito uocabulo, Præpetem appellauit: fasces librorũ uenalium expositos uidimus, atq; ego statim auidè pergo ad libros. Erant autẽ isti omnes libri Græci miraculorum fabularumq; pleni: res inauditæ, incredulæ: scriptores ueteres, non paruæ autoritatis, Aristeas Proconnesius, & Isigonus Niceensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem uolumina ex diutino situ squalebant, & habitu aspectuq; tetro erant. Acceßi tamen, percontatusq; pretium sum: & adductus mira, atq; insperata uilitate, libros plurimos ære pauco emo: eosq; omneis duabus proximis noctibus cursim transeo. atq; in legendo carpsi exinde quædam, & notaui mirabilia, & scriptoribus ferè nostris intentata: eaq; his commentarijs aspersi, ut qui eos lectitabit, is ne rudis omnino, & ἀνήκοος in eiusmodi rerum auditionibus reperiatur. Erant igitur in illis libris scripta huiuscemodi: Scythas illos penitißimos, qui sub ipsis septẽtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum uesci, eiusq; uictus alimento uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item esse homines sub eadem regione cœli, unum oculum habẽtes in frontis medio, qui appellantur Arimaspi: qua facie fuisse κύκλωπας poëtæ ferunt. Alios item esse homines, apud eandem cœli plagam, singularis uelocitatis: uestigia pedũ habẽteis retro porrecta, nõ ut cæterorum hominum prospectantia. Prætereà traditum esse memoratumq;, in ultima quadã terra, quæ Albania dicitur, gigni

Græci historici.

Antropophagi.

Arimaspi.

Cyclopes.

Albania.

homines, qui in pueritia canescunt, & plus cernant oculis per noctē, quàm inter diē. Itē esse compertū et creditū, Sauromatæ. *Sauromatas, qui ultra* Borysthenem *fluuiū longè colunt, cibum capere semper diebus tertijs, medio abstinere.* Id *etiam in ijsdem libris scriptum offendimus, quod posteà* capite 1. *legimus *quoq; in lib.* Plinij *Secūdi naturalis historiæ septimo *legis: esse quasdam in terra* Africa *familias hominum, uoce* Effascinantes. *atq; lingua effascinantiū: qui si impensius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas,* Aliæ, pro alij. *emoriantur repētè hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia.* Oculis *quoq; exitialem fascinationē fieri, in ijsdem libris scriptum est: traditurq; esse homines in* Illyrijs, *qui interimant uidendo, quos diutius irati uiderint: eosq; ipsos mares fœminasq;, qui uisu tam nocēti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere.* Item *esse in montibus terræ* Cynocephali. Indiæ *homines, caninis capitibus, & latratibus; eosq; uesci auium, & ferarum uenatibus.* Atq; *item esse alia apud* * Plinius scriptū habet li. 7. cap. 4. monoscelis: id est, uni crures. *ultimas* Oriētis *terras miracula, homines qui** Monomeri *appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacißimæ pernicitatis.* Quosdā *etiā esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habētes.* Iā *uerò hoc egreditur omnem modum admirationis, quòd ijdē illi scriptores gentē esse aiunt, apud extrema* Indiæ, *corporibus hirtis, & auium ritu plumātibus: nullo cibatu uescentē, sed spiritu florum* Pigmæi. *naribus hausto uictitātē.* Pygmæos *quoq; haud longè ab ijs nasci: quorum qui longißimi sunt, nō longiores esse q̄ pedes duos & quadrantē.* Hæc *atq; alia istiusmodi plura legimus.* Sed *cū ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ*

Quadrante 5. palma minore

scripturæ tædium, nihil ad ornandum, iuuandumq; usum uitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam quod Plinius Secundus, uir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisq; gratia, autoritate magna præditus, non audisse neq; legisse, sed scire sese atq; uidisse, in libro naturalis historiæ VII. scripsit. Verba igitur hæc quæ infrà posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, ut neq; respuenda neq; ridenda sit notißima illa ueterum poëtarum de Cænide & Ceneo cantilena. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Qu. Licinio Crasso, C. Caßio Longino Consulibus, Casini puerum factum ex uirgine, sub parentibus: iussuq; Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum esse à se Argis Ariscontem, cui nomen Arescusæ fuisset nupsisse etiam: mox barbam & uirilitatẽ prouenisse, uxoremq; duxisse: Eiusdẽ sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marẽ die nuptiarum L. Coßitium ciuem Tisdritanum: uiuebatq; cum proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro uerba hæc scripsit: Gignuntur homines utriusq; sexus, quos hermaphroditos uocamus: olim Androgynos uocatos, & in prodigijs habitos, nunc uerò in delitijs.

Plin. lib. 7. ca. 4.

Hermaphroditi seu Androgyni.

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura uoluptatis: uerbaq; Hieroclis philosophi, quibus Decreta Epicuri insectatus est.

CAP. V.

De uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias tenuerũt, atq; dixerũt. Epicurus uoluptatẽ summum

Voluptas.

bonum esse ponit, eam tamen ita definit: σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. *Antisthenes Socraticus summum malum dicit. Eius nanque hoc uerbum est:* μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην. *Speusippus, uetusq́; omnis Academia, uoluptatem & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter sese: bonum autem esse, quod utriusq; medium foret. Zeno censuit uoluptatem esse indifferens, id est neutrum, neq; bonum, neq; malum: quod ipse Græco uocabulo* ἀδιάφορον *appellauit. Critolaus Peripateticus & malum esse uoluptatē ait: & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omneis ita uariè & multiformiter de uoluptate disseruit: ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, uideantur ex sermonum eius fontibus profluxisse. Nam perinde unaquaq; utitur, ut & ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex: & causarum quas tractat, rerumq́; quas efficere uult, ratio desiderat. Taurus autem noster quoties facta mentio Epicuri esset, in ore atq; in lingua habebat uerba hæc Hieroclis Stoici, uiri sancti & grauis:* ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα. ἀπίστω πορνεῖα, οὐδ᾽ ἐν πόρνης δόγμα.

Verbum ab eo quod est Ago, frequentatiuum, in prima syllaba quonam sit modo pronunciandū.

CAP. VI.

AB eo quod est Ago & egi, uerba sunt quæ appellant grammatici frequentatiua, Actito, & actitaui. Actio. *Hæc quosdam non sanè indoctos uiros audio ita pronunciare, ut primam in his literam corripiant, rationemq́; dicant: quoniam in uerbo principali quod est ago, prima litera breuiter pronunciatur. Cur igitur ab eo quod est*

Edo & Vngo, in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur, Esito & Vnctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima litera longa promimus? & contrà, Dictito ab eo uerbo quod est dico, correptè dicimus? Num ergo potius Actito & actitaui producenda sunt? quoniam frequentatiua fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis: ex ijs uerbis unde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronunciantur, sicut Lego, lectus, lectito facit: Vngo, unctus, unctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo, monitus, monito: Pendeo, pensus, pensito: Edo, esus, esito: Dico autem, dictus, dictito facit: Gero, gestus, gestito: Veho, uectus, uectito: Rapio, raptus, raptito: Capio, captus, captito: Facio, factus, factito. Sic igitur Actito productè in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est Ago & Actus.

De conuersione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die: deq; fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. CAP. VII.

*Vulgò & scriptum, & creditum est, folia olearum arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam suprà*fieri, atq; exponi ad oculos & ad solem. Quod nobis quoq; semel atque iterum experiri uolentibus, ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est: quam rem & alij docti uiri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis compertum esse, satisq; super ea re constare affirmat: neruias in fidibus brumali die, alias digitis pelli, alias sonare.*

Folia olearum.

*ferri

Neruiæ.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deq́; ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. CAP. VIII.

*VErum est profectò quod obseruato rerũ usu sapientes uiri dixere: multis egere, qui multa habeat: magnamq́; indigentiã nasci, nõ ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multã, quæ habeas tuẽda. Quisquis igitur multa habẽs, cauere atq; prospicere uelit ne quid egeat, ne'ue quid desit: iactura opus esse, nõ quæstu: & minus habẽdũ esse, ut minus desit. Hãc sentẽtiã memini à Phauorino inter ingẽtes hominũ clamores *detornatã, inclusamq́; uerbis his paucißimis: ἐγὼ δὲ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενος οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δέωμαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ἃ ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.*

*detonatam

Qui modus sit uerba uertendi in Græcas sententias: deq́; ijs Homeri uersibus, quos Vergilius uertisse aut bene apteq́;, aut improsperè existimatus est. CAP. IX.

QVando ex poëmatis Græcis uertendæ mutandæq́; sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino uerba in eum, in quem dicta sunt, modum uertamus. Perdunt enim gratiam pleraq;, si quasi inuita & recusantia uiolẽtius transferantur. Scitè igitur & consideratè Vergilius, cùm aut Homeri, aut Hesiodi, aut Apollonij, aut Parthenij, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorum locos effingeret, partem reliquit, alia expreßit. Sicut nuperrimè apud mensam cum legerentur utraq; simul Bucolica, Theocriti & Vergilij, animaduertimus reliquisse Vergilium, 'quod Græcum quidem

quidem mirè quàm suaue est: uerti autè neq; debuit, neq; potuit. Sed enim quod substituit, pro eo, quod omiserat, non abest quin iucundius, lepidiusq́; sit:

Βάλλει καὶ μάλλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Malo me Galatea petit, lasciua puella:
Et fugit ad salices, & se cupit antè uideri.

Illud quoq; alio in loco animaduertimus cautè omißum, quod est in Græco uersu dulcißimum:

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας, Idil. 4.
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν,
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε*? uerba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis. Hoc igitur reliquit, & cætera uertit nõ infestiuiter: nisi quòd caprum dixit, quem Theocritus* ἐνόρχαν *appellauit. Autore enim M. Varrone, is demum Latine caper dicitur, qui excastratus est.* Caper.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.

Et quoniam de transferendis sententijs loquor, memini audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis, & in intelligendis pensitandisq́; ueteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere: nihil quicquam tam improsperè Vergiliũ ex Homero uertisse, quàm uersus hos amœnißimos, quos de Nausicaa Homerus fecit:

Οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα, Odyss.
Ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον

Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρόνομοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὣς ἥ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc, atq; hinc glomerãtur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensq́; deas supereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi regnisq́; futuris.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quòd apud Homerum quidem uirgo Nausicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, rectè atq; commodè confertur cum Diana, uenante in iugis montium, inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios principes, cultu atq; incessu serio, instans operi (sicut ipse ait) regnisq́; futuris, nihil eius similitudinis capere poßit, quæ lusibus atq; uenatibus Dianæ congruat. Tum posteà, quòd Homerus studia atq; oblectamenta in uenando Dianæ, honestè apteq́; dicit: Vergilius autem, cum de uenatu deæ nihil dixisset, pharetram tamen facit eam ferre in humero: tanquam si onus, & sarcinam. Atq; illud impensè Probum esse demiratum in Vergilio dicebant: quòd Homerica quidem λητὼ *gaudium gaudeat genuinum, & intimum, atq; in ipso pene-*

trali

trali cordis, & animæ uigens. Siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε φρένα λητώ: *ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, et cũctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese, quid significaret aliud, Pertentant. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Vergilium uideri omisisse: quòd hunc Homeri uersum exiguè secutus sit:*

> ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι

Quando nulla maior cumulatioq́; puchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omneis pulchra excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

Quod Anneus Cornutus uersus Vergilij, quibus Veneris & Vulcani concubitũ pudicè opertéq; dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. CAP. X.

ANnianus poëta, & plerique cum eo eiusdem Musæ uiri, summis aßiduisq́; laudibus hos Vergilij uersus ferebant: quibus Vulcanum & Venerẽ iunctos, mistosq́; iure coniugij, rem lege naturæ operiendam, uerecunda quadam translatione uerborum, cum ostenderet demonstraretq́;, protexit: Sic enim scripsit: Annianus poëta.

> *–Ea uerba locutus,*
> *Optatos dedit amplexus, placitumq́; petiuit*
> *Coniugis infusus gremio per membra soporem.*

Minus autem difficile esse arbitrantur, ad istiusmodi reticenda, uerbis uti uno atque altero, breui tenuiq́; ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus dixerit:

> –παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν,
> –καὶ ἔργα φιλοτήσια

immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent, progreditur intrepidè modesteq; obuiam: & congrediuntur, & consistunt. Et conserebantur iam manus, atq; ibi uis quædam diuina fit: Coruus repentè improuisus aduolat, & super galeam Tribuni insistit, atque in aduersarij os atq; oculos pugnare incipit: insibilat, obturbat, unguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat. Atque ubi satis sæuierat, reuolabat in galeam Tribuni. Sic Tribunus spectante utroq; exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum uicit interfecitq;: atq; ob eam causam cognomen habuit Coruinus. Id factū est annis CCCC. & V. post Romam conditam. Statuam Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. In eius statuæ capite corui simulachrum est, rei, pugnæq;, quam diximus, monimentum.

De uerbis, quæ in utranq; partem significatione reciproca & aduersa dicuntur. CAP. XII.

VT *Formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur: ut Inuidiosus, & qui inuidet, & cui inuidetur: ut Suspiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est: ut Ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur: ut item Gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: ut Laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: ut pleraque alia huiuscemodi in utranque partem dicuntur: ita Infestus, ancipiti quoq; significatione est. Nam & is Infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque Infestus dicitur. Sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. Sic adeò multi loquuntur, ut Infestum dicant inimicum,* Nomina in osus. Infestus.

atque

*atque aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusq; est. Quis enim è medio facilè dixerit Infestum esse, cui alter infestus est? Sed & ueteres plerique ita dixerunt: & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco dixit, uocabulo hoc sic usus est: Dolebam, inquit, iudices, & acerbè ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset Infestior, quòd is meam salutem atque uitam sua beneuolentia, præsidio, custodiáq; texisset. Nos igitur de origine, & ratione uerbi quærebamus: atque ita in Nigidianis commentarijs inuenimus scriptum, Infestum à festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eumq; properans urget, opprimereq; eum studet, festinatq;: aut contrà de alicuius periculo & exitio festinatur: is uterque Infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiam, uel passurus est. Ne quis autem de suspicioso, quod suprà posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat: inueniet de Suspicioso apud Mar. Catonem, de re floria, ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, *& si famulosus & suspiciosus fuisset, uim in corpus liberum non æquum censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit: Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, nõ armatus hostis formidolosus. Item C. Caluus in poëmatis Laboriosus dicit, non ut uulgò dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:*

**& si aut famosus, aut suspiciosus*

Durum,

Durum, inquit, rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoq; in Sororibus:

Aecastor, inquit, multum somniculosum.

Et Cinna in poëmatis:

Somniculosam, ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoq; & Iniuria, atque alia quædam id genus, sic utroque uersum dici possunt. Nam Metus hostium rectè dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, metum Pompeij dixit, non quòd Pompeius metueret, quod est usitatius: sed quòd metueretur. Verba hæc Sallustij sunt: Id bellũ excitabat metus Pompeij uictoris, Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquàm remoto metu Punico, simultates exercere uacuum fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum à Vergilio eandem habet formam, communicatæ ultro & citro significationis: Metus. Iniuriæ.

–Et uulnere, inquit, tardus Vlyßi.

Cum diceret uulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius uocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur. Ignarus æquè utroqueuersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente: Vulnus. Nescius. Ignarus.

Quæ incolis nescius nescias peßimus. Sallustius:

More humanæ cupidinis ignara uisendi. Verg.

–Ignarum Laurens habet ora Numanta.

Verba

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit.

CAP. XIII.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius summo loco natus, apprimeq́; nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum Torquato: causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex auro induuias, quã ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quis hostis, & quod genus, & quàm formidãdæ uastitatis, & quantum insolẽs prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Qu. Claud. primo annalium purißimè atq; illustrißimè, simpliciq; & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cũ legeret, non minoribus quati afficiq; animum suũ motibus, pulsibusq́; dicebat, quàm si ipse coràm depugnantes eos spectaret. Verba Qu. Claudij, quibus pugna ista depicta est, adscripsi: Cum interim Gallus quidã nudus præter scutum, & gladios duos, torque atq; armillis decoratus processit: qui & uiribus, & magnitudine, & adolescẽtia, simulq́; uirtute cæteris antestabat, is maximè prælio commoto, atq; utrisq; summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est. Extemplò silentio facto, cum uoce maxima inclamat, siquis secũ depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atq; immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atq; linguam exertare. Id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato: tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminem prodire.

Q. Claudij uerba.

Facies in genitiuo.

Perdolitum.

Is, ut

Is,ut dico,processit, neq; passus est uirtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri,& gladio Hispanico cinctus, contra Galliũ constitit. Metu magno ea cõgressio in ipso ponte,utroque exercitu inspectante facta est. Ita ut antè dixi,constiterunt, Gallus sua disciplina, scuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis quàm arte confisus,scutum scuto percussit,atq; statũ Galli conturbauit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atq; de loco certo hominem iterum deijcit:eo pacto ei sub Gallicũ gladium successit,atq; Hispanico pectus hausit: dein continuò humerum dexterum eodem cõcussu incidit,neq; recessit usquam donec subuertit:ne Gallus impetũ icti haberet. Vbi eũ euertit,caput præcidit, torquemq; detraxit, eamq; sanguinolentẽ sibi in collũ imponit. Quo ex facto ipse,posteriq; eius Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio,cuius hãc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia, Mãliana dicta sunt: quoniã posteà bello aduersum Latinos,cũ esset COS. filium suũ securi percussit:qui speculatũ ab eo missus, ne pugnaret interdicto,hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Icti genitiuo.

Manliana imperia.

Quòd idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu probè & Latinè dixit:& quædam alia apposita de similium uocabulorum declinationibus.

CAP. XIIII.

QVod autem suprà scriptũ est in Q. Claudij uerbis, Propter magnitudinẽ atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus: atq; ita esse ut scriptum est, cõperimus. Sic enim pleraq; ætas uete

Facies facies. ueterũ declinauit hæc Facies huius facies, quod nũc propter rationẽ grammaticã Faciei dicitur. Corruptos autẽ quosdã libros reperi, in qbus Faciei scriptũ est, illo quod antè scriptũ erat obliterato. Meminimus etiã in Tyburtij bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptum utrũq;, Facies & Facij: sed Facies in ordine scriptum fuit, & contrà per ij geminum Facij. Neq; id abesse à quadam consuetudine prisca existimauimus. Nam & ab eo, quod est hic Dies, tam huius dij: & ab eo quod est hæc Fames, tam huius famij, dixerunt. Q. Ennius in XVI. annali Dies scripsit pro Diei, in hoc uersu:

Facij.

Dies dij.

Fames famij.

Dies in genitiuo.

Postremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoq; affirmat Cesellius in oratione, quã pro P. Sestio fecit, Dies scripsisse pro Diei: quod ego impensa opera, cõquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cesellius ait, scriptum inueni. Verba sunt hæc Marci Tullij: Equites uero daturos illius dies pœnas. Quocirca factum hercle est, ut facilè ijs credam, qui scripserunt idiographum librum Vergilij sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est, libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Vergilio scriptũ uidetur: ita in illo uersu nil dubium est, quin Dij scripserit pro Diei: Munera lætitiamq; dij. Quod imperitiores Dei legunt ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem Dies dij à ueteribus declinatũ est: ut Fames Famij, Pernicies Perniciij, Progenies Progenij, Luxuries Luxurij, Acies Acij. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi composuit, ita scripsit: Pueri atq; mulieres extrudebãtur famij causa.

Luci

Lucilius in XII. *Rugoſum atq; ſamij plenum. Siſenna in hiſtoriarum libro* VI. *Romanos inferendæ pernicij cauſa ueniſſe.* *Pacuuius in Paulo:*

Pater ſupreme noſtræ progenij patris.

Cn. Matius in Iliadis XXI.

Altera pars acij uitaſſet fluminis undas.

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat ſpecij ſimulachrum, in morte ſilentum.

*C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxurij cauſa aiunt inſtitui. Et ibidem infrà ita ſcriptum eſt: non * eſt ea * eſſe luxurij, quæ neceſſariò parētur uitæ cauſa. Propter quod apparet, eum ab eo quod eſt luxuries, luxurij patrio caſu dixiſſe. Marcus quoque Tullius in oratione qua Sextum Roſcium defendit, Pernicij ſcriptum reliquit. Verba hæc ſunt: Quorum nihil pernicij cauſa diuino conſilio, ſed ui ipſa & magnitudine rerum factum putamus. Aut facies ergo in caſu patrio, aut facij, Quadrigarium ſcripſiſſe exiſtimandum eſt. Faciei autem, in nullo ueteri libro ſcriptum reperi. In caſu autem dandi, qui puriſſimè locuti ſunt, non faciei, uti dicitur nunc, ſed facie dixerunt. Lucilius in ſatyris:* Pernicij. Facie in datiuo.

Et primum, inquit, facie honeſtas accedit.

Idem Lucilius in libro ſeptimo:

Qui te diligit, ætati facieq; tuæ ſe
Fautorem oſtendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autem non pauci, qui utrobique facij legant. Sed C. Cæſar in libro de analogia ſecundo huius Die, & huius Specie, dicendum putat. Ego quoq; in Iugurtha Salluſtij, ſummæ fidei, & reuerendæ uetuſtatis libro, Die, caſu pa- Die in genitiuo.

trio ſcriptũ inueni. Verba hæc ita erant: Vix decima par=te die reliqua. Non enim puto argutiolam iſtam recipien dam, ut die dictum quaſi ex die exiſtimemus.

De genere controuerſiæ, quod Græcè ἄπορος appellatur. CAP. XV.

Ant. Iulianus. *CVm Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tem=pus æſtiuarum, decedere ex urbis æſtu uolentes, Neapolim conceſſeramus. Atque ibi erat adoleſcens tunc quiſpiam ex ditioribus, cum utriuſque linguæ magiſtris meditans & exercens ad cauſas Romæ orandas eloquen=tiæ Latinæ facultatem. Atque is rogat Iulianum uti ſeſe audiat declamantem. It auditum Iulianus. Imus quoque nos cum eo ſimul. Introit adoleſcens, & præfatur arro=gantius, & elatius, quàm ætati eius decebat, ac deinde iu=bet exponi controuerſias. Aderat nobiſcum ibi Iuliani ſectator, iuuenis promptus, & proficiens: & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti ſta=re, & ſubitaria dictione periculum ſui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuerſiam parum*

Aporon. *conſiſtentem, quod genus Græci ἄπορος uocant: Latinè autem id non nimis incommodè inexplicabile dici poteſt. Ea controuerſia fuit huiuſcemodi: De reo ſeptem iudices cognoſcant: eaq; ſententia ſit rata, quam plures ex eo nu=mero dixerint. Cum ſeptem iudices cognouiſſent, duo cen ſuerunt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres re=liqui capite puniendum. Petitur ad ſupplicium ex ſenten=tia trium iudicum, & contradicit. Hac ille audita, nec con ſiderata, neq; alijs ut proponerentur, expectatis, incipit ſtatim mira celeritate, in eandem hanc controuerſiã prin=cipia*

cipia nescio quæ dicere, & inuolucra sensuum, uerborumq; uolumina, uocumq; turbas fundere: cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus: Iuliano autem malè ac miserè rubēte & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis milibus, finem aliquando fecit, egreßiq; inde sumus, amici familiaresq; eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percontati sunt. Atque ibi Iulianus festiuißime: Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controuersia disertus est. Amara irrisio.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumēti, quod ἀντίστρεφον Græci dicunt. CAP. XVI.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctißimus. Is libros reliquit, quos studiosorum inscripsit, haud mediusfidius usquequaque aspernandos. In ijs libris multa uariè ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit. Refert etiam plerasque sententias, quas in declinandis controuersijs lepidè arguteq; dictas putat: sicut hanc quoque sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cui ea uxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Eleganter, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde: si non placet, redde. Fugit autem Plinium, sententiolam istam, quam putauit esse argutißimam, uitio non carere, quod Græcè ἀντίστρεφον dicitur. Et est uitium insidiosum, Plinius Secundus.

diosum, & sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario idipsum aduersus eundem potest, atq; ita à priore illo uiro forti dici: Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER X.

Tertium'ne Consul, an Tertiò dici oporteat: & quonam modo Cn. Pompeius, cùm in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit. CAP. I.

AMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In ijs scriptum fuit, me illi iam Tertiùm scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuitq;, ut rationem dicerem, cur Tertiùm ac non Tertiò scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eadẽ quid super illo quoq; mihi uideretur, facerem se certiorem: Tertium'ne COS. & Quartùm, an Tertiò & Quartò dicẽdum esset: quoniam Romæ doctũ uirũ dicere audisset, Tertiò & Quartò COS. non Tertiùm Quartumq;: Idq; in principio libri Cælium scripsisse: & Q. Claudiũ in lib. XI. C. Mariũ creatũ Septimò COS. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba M. Varr. hominis (opinor) quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris: quibus uerbis utrũq;,

Tertiùm cõsul. Tertiò consul.

de quo ad me scripserat, decideretur. N*am & Varro satis apertè, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui.* V*erba* M. V*arronis, ex libro disciplinarum quinto hæc sunt:* Aliud *est,* Q*uartò* P*rætorem fieri, &* Q*uartùm: quòd* Q*uartò locum adsignificat, ac tres antè factos:* Q*uartùm tempus adsignificat, & ter antè factum.* I*gitur* E*nnius rectè conscripsit:* Quartò prætor. Quartū prætor.

Q*uintus pater quartùm fit* C*onsul.*

E*t* P*ompeius timidè, quod in theatro ne adscriberet* C*onsul* T*ertiùm aut* T*ertiò, extremas literas non conscripsit.* Q*uod de* P*ompeio* V*arro breuiter & subobscurè dixit:* T*yro* T*ullius* C*iceronis libertus, in epistola quadā enarratius scripsit ad hunc firme modum:* C*ùm* P*ompeius, inquit, ædem* V*ictoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uice theatri essent, nomenq; eius & honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrū* C*onsul* T*ertiò inscribendū esset, an* T*ertiùm.* E*am rem* P*ompeius exquisitissimè retulit ad doctissimos ciuitatis.* C*umq; dissentiretur, & pars* T*ertiò, alij* T*ertiùm scribendum cōtenderent: rogauit, inquit,* C*iceronem* P*ompeius, ut quod ei rectius uideretur, scribi iuberet.* T*um* C*iceronem iudicare de uiris doctis ueritum esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse.* P*ersuasit igitur* P*ompeio, ut neque* T*ertiùm neq;* T*ertiò scriberetur: sed ad secundum usq;* T, *fierēt literæ,* T*ert. ut uerbo non perscripto, res quidem demonstraretur: sed dictio tamen ambigua uerbi lateret.* I*d autē quod &* V*arro &* T*yro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum.* N*am cùm multis annis posteà*

ſcena quæ prociderat, refecta eſſet, numerus Tertij Conſulatus, nō uti initio prioribus literis Tert. ſed tribus tantum lineolis I I I. inciſis ſignificatus eſt. In M. autē Catonis quarta Origine ita perſcriptum eſt: Carthaginiēſes ſextùm de fœdere deceſſere. Id uerbum ſignificat, quinquies antè eos feciſſe contra fœdus, & tum Sextùm. Græci quoq; in ſignificandis huiuſmodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicunt, quod congruit cum eo, quod Latinè dicitur Tertiùm Quartumq;.

Quid Ariſtoteles de numero puerperij memoriæ mandauerit. CAP. II.

Partus quinq; puerorum.

ARiſtoteles philoſophus memoriæ tradidit, mulierem in Aegypto uno partu quinq; pueros enixā: eumq; eſſe finem dixit multijugæ hominum partionis, neq; plures unquam ſimul genitos compertum: hunc autē eſſe numerum ait rariſſimū. Sed & diuo Auguſto imperāte, qui temporum eius hiſtoriam ſcripſerunt, ancillā Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinq; pueros dicunt, eosq; pauculos dies uixiſſe, matrem quoq; eorū non multo pòſt, quàm peperit, mortuā: monumētumq; ei factum, iuſſu Auguſti, in uia Laurētina: inq; eo ſcriptum eſſe numerum puerperij eius, de quo diximus.

Locorum quorundam illuſtrium collatio, contentioq; facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis. CAP. III.

C. Gracchus.

FOrtis, ac uehemens orator exiſtimatur eſſe C. Gracchus, nemo id negat: ſed quòd nonnullis uidetur ſeuerior, acrior, amplíorq; eſſe M. Tullio, ferri id quî poteſt? Legebamus adeò nuper orationem Gracchi, de legi-

bus

bus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdã ex municipijs Italicis honestos uiros, uirgis per iniuriam cæsos à magistratibus Pop. Ro. quanta maximè inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: Nuper Theanum Sidicinum Consul uenit, uxorẽ dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lauabantur. Vxor renunciat uiro, parum citò sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse. Idcirco palus* destitutus est in foro: eoq; adductus suæ ciuitatis nobilißimus homo M. Marius: uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audierũt, edixerũt, ne quis in balneis lauiße uellet, cum magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam Prætor noster Quæstores arripi iußit. Alter se de muro deiecit: alter prehensus, & uirgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera, atq; mœsta iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq́; aut lachrymosè atq; miserãter, aut multa copiosáq; inuidia, grauiq; & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sanè & uenustas & munditiies orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarũ festiuitatibus solet. Itẽ Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantáq; intẽperantia sit hominum adolescentiũ, unũ exemplũ uobis ostendam: His annis paucis ex Asia missus est, qui per id tẽpus magistratũ nõ ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur: ei obuiã bubulcus de plebe Venusina aduenit: & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticã iußit deponi: stuppis, quibus lectica deligata erat, usq; adeò uerberari iußit,

*defixus

ri iußit, dum animum efflauit. Hæc quidem oratio super tam uiolento atq; crudeli facinore, nihil profectò abest à quotidianis sermonibus. At cum in simili causa apud M. Tullium ciues Ro. innocētes uiri, cōtra ius contraq; leges uirgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur: quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ, atq; acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle meum, cum illa M. Cic. lego, imago quædam, & sonus uerborum, & uocum, & eiulationū circumplectitur: uelut sunt ista, quæ de C. Verre dicit: quæ nos (ut in præsens potuimus) quantum memoria suppeditabat, adscripsimus. IPSE inflammatus scelere & furore, in forum uenit: ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat. Expectabant omnes, quò tandē progreßurus, aut quidnam acturus esset: cum repētè hominē proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc mediusfidius sola uerba, nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet, tanti metus horrorisq; sunt: ut nō narrari, quæ gesta sunt, sed rē geri prorsus uideas. Gracchus autem noster, nō querentis neq; implorantis, sed nuntiantis uice, Palus, inquit, in foro *destitutus est, uestimēta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Cic. præclarè, cum diutina repræsentatione, non Cæsus est, sed Cædebatur, inquit, uirgis in medio foro Meßanæ ciuis Ro. cū intereà nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Ro. sum. Hac commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurū, cruciatumq; à corpere deiecturum arbitrabatur. Complorationem deinde tam acerbæ rei,

M. Ciceronis uehementia.

*defixus

rei, & odiũ in Verrem,*detestationemq́; apud ciues* Ro. *incensè,atq; acriter,atq; inflammanter facit,cum hæc dixit:*O' *nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis:ò lex* Portia, *legesq́; Semproniæ:ò grauiter desiderata,& aliquando reddita plebi* Ro.T*ribunitia potestas.* Huccine *tandẽ hæc omnia reciderunt,ut ciuis* Ro.*in prouincia* Po.Ro.*in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio* Pop.Ro.*fasces ac secureis haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid,cum ignes,ardẽtesq; laminæ,cæteriq; cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat,ne ciuium quidem* Ro.*qui tum aderant,fletu,gemituq́; maximo cõmouebare?Hæc* M. T*ul.atrociter,grauiter,copiosè,apteq́; miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure, ac tam hispida, quem lux ista,& amœnitas orationis,uerborumq́; modificatio parũ delectat: amat autem priora idcirco,quòd incompta, & breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt:quodq́; in ijs umbra,& color quasi opacæ uetustatis est:si quid iudicij habet,consideret in causa pari* M.C*atonis,hominis antiquioris,orationẽ,ad cuius uim & copiam* G*racchus nec aspirauit: intelliget (opinor)* C*atonem contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod* C*icero posteà perfecit.* In *eo nanq; libro,qui de falsis pugnis inscriptus est,ita de* Q*uinto* T*hermo conquestus est:*Dixit à Decemuiris *parum sibi bene cibaria curata esse: iußit uestimẽta detrahi, atq; flagro cædi:*Decemuiros Bruciani *uerberauere:uidere multi mortales.*Q*uis hanc contumeliam, quis hoc imperiũ,quis hanc seruitutem ferre potest?* Nemo hoc Rex

Lex portia, et Semproniа

M.Catonis excellens oratio.

ausus est facere, Eáne fieri bonis bono genere natis boni consulitis? Vbi societas? ubi fides maiorum? insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores atq; carnificinas, per dedecus atq; maximam cōtumeliam (inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq́; gemitum: quid lachrymarum, quantumq́; fletuum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse, atq; habituros dum uiuent? Brutiani. *Quòd Cato dixit, Brutiani uerberauere: nequis fortaße de Brutianis requirat, id significat: Cum Annibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas Po. Rom. aduersas pugnauisset, primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem desciuerunt. Id Ro. ægrè paßi, postquàm Annibal Italia deceßit, superatiq́; Pœni sunt, Brutios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro socijs habebant: sed magistratibus in prouincias euntibus parêre, & præministrare seruorum uicem iusserūt. Itaq; ij sequebantur magistratus: tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur lorarij: & quos erant iußi, uinciebant, aut uerberabant. Quot autem ex Brutijs erant, appellati sunt Brutiani.* Lorarij.

Quòd P. Nigidius argutiſsimè docuit, nomina non positiua esse, sed naturalia. CAP. IIII.

N*Omina uerbaq́;, non positu fortuito, sed quadam ui & ratione naturæ facta esse, P. Nigidius in grammaticis commentarijs docet: rem sanè in philosophiæ dissertationibus celebrem. Quæri enim solitū apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα, ἢ θέσει. In eam rem multa argumenta dicit,*

ta dicit, cur uideri poßint uerba esse naturalia magis, q̃ arbitraria, ex quibus hoc uisum est lepidum, & festiuum: Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atq; animam porrò uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intẽdimus. At *contrà cum dicimus,* Nos, *neq; profuso intentoq; flatu uocis: neq; proiectis labijs pronunciamus: sed & spiritum & labias, quasi intra nosmetipsos coërcemus.* Hoc idem *fit & in eo, quod dicimus,* Tu, & Ego, & Tibi, & Mihi. *Nam sicuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis uel oculorum, à natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est.* Eadem *ratio est in* Græcis *quoq; uocibus, quam esse in nostris animaduertimus.* Labiæ.

Auarus, simplex ne uocabulũ sit, an cõpositum & duplex, sicut P. Nigidio uidetur. CAP. V.

A*Varus, non simplex uocabulum, sed iunctum copulatumq; esse* Nigidius *dicit in commentariorum undetricesimo:* Auarus, *inquit, appellatur, qui auidus æris est: sed in ea copula,* E, *inquit, litera detrita est.* Itẽ Locu*pletem ait dictum, ex cõpositis uocibus, qui pleraq; loca, hoc est, qui multas posseßiones tenet. Sed probabilius, id firmiusq; est, quod de* Locuplete *dicit: nam de* Auaro *ambigitur.* Cur *enim non uideri poßit ab uno solùm uerbo inclinatum, quod est* Aueo? *eademq; esse factura, qua est* Amarus? *de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.* Auarus. Locuples.

Multã dictã esse ab Aedilibus plebis Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quòd locuta esset petulãtius.

CAP.

CAP. VI.

Appij Cæci filiæ libertas punita.

Non in facta modò, sed in uoces etiam petulātiores publicè uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanque illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiens, turba undiq; confluentis fluctuantisq; populi iactata est: atq; inde egressa, cū se malè habitam diceret: Quid enim in me nūc factum esset, inquit, quantoq; arctius preßiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauium cum ingenti ciuium numero non perdidisset? certè quidē maiore nūc copia populi oppressa intercidissem. Sed utinā, inquit, reuiuiscat frater, aliamq; classem in Siciliam ducat, atq; istam multitudinem perditum eat, quæ me malè nunc miseram conuexauit. Ob hæc mulieris uerba, tam improba, ac tam inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius Aediles plebei multam dixerunt ei æris grauis x x v. milia. Id factum esse dicit Capito Atteius in commentario de iudicijs publicis, bello Punico primo: Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso Consulibus.

Fluminum quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secundum Istrum, proxima Rhodanum: sicut M. Varronem memini scribere. CAP. VII.

Omnium fluminum quæ in maria, quà imperiū Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum cōsentitur: proxima magnitudine esse Istrum, scripsit Sallustius. Varro autē cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per

Nilus. Istrus. Rhodanus.

quod uidetur, eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoque in Europa fluit.

Inter ignominias militares, quibus coërcebantur, fuisse sanguinis dimisſionem: & quænam esse uideatur causa huiuſcemodi castigationis.

CAP. VIII.

*FVit hæc quoq; antiquitus militaris animaduerſio, iubere ignominiæ cauſa, militi uenam ſolui, & ſanguinem *dimitti. Cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat, ſed opinor factum hoc primitus, in militibus ſtupentis animi, atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna, quàm medicina uideretur. Poſteà tamen ob pleraq; alia delicta, idem factitatum eſſe credo per conſuetudinem: quaſi minus ſani uiderentur, omnes qui delinquerent.* Sanguinis emisſio ignominiosa. * mitti

Quibus modis, quoq; habitu acies Ro. instrui ſolita ſit: quæq; earum instructionum ſint uocabula.

CAP. IX.

VOcabula ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies appellari ſolet: frons, ſubſidia, cuneus, orbis, globus, forfices, ſerra, alæ, turres. Hæc & quædam itẽ alia inuenire eſt in libris eorum, qui de militari diſciplina ſcripſerunt. Tralata autẽ ſunt ab ipſis rebus, quæ ita propriè nominantur: earumq; rerum in acie inſtruenda ſui cuiuſq; uocabuli imagines oſtenduntur. Vocabula militaria.

Quæ eius rei cauſa ſit, quòd & Græci ueteres, & Romani anulum in eo digito geſtauerunt, qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus.

CAP. X.

Veteres

Anuli gestatio. Macrob. lib. 7. cap. 13.

VEteres Græcos anulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoq; homines aiunt, sic plerunq; anulis usitatos. Causam esse huius rei Appion, in libris Aegyptiacis, hãc dicit: quòd insectis apertisq; humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς *appellant, repertum est, neruum quendam tenuißimum, ab eo uno digito de quo diximus, ad cor hominis pergere ac peruenire. Propterea non inscitum uisum esse, cum potißimum digitum tali honore decorandum: qui continens, & quasi con nexus esse cum principatu cordis uideretur.*

Verbum Maturè quid significet, quæq; uocis eius ratio sit: & quòd eo uerbo uulgus hominum impropriè utitur: atq; inibi, quòd Præcox declinatum, Præcocis facit, nõ Præcoquis. CAP. XI.

Maturè. Macrob. lib. 7. cap. 8.

MAturè, nunc significat properè & citò, contra ipsius uerbi sententiam. aliud enim est Maturè, quàm quod dicitur Propere. P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius: Maturè, inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius: sed medium quiddam, & temperatum est. Bene atq; propriè Nigidius: Nam & in Matura. *frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & decocta: sed tẽpore suo adulta maturataq;. Quoniam autem id, quod non segniter fiebat, maturè fieri dicebatur, progressa plurimum uerbi significatio est: & non iam quod non segnius, sed quod festinantius fit, id fieri maturè dicitur: quãdo ea quæ præter sui temporis modum properata sunt, immatura uerius dicantur. Illud uerò Nigidianum rei atq; uerbi temperamentum,*

peramentum, diuus Augustus duobus Græcis uerbis elegantißimè exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum esse aiunt, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Vergilius quoq; (si quis animum attendat) duo ista uerba Properare & Maturare, tanquam planè resonantia contraria, scitißimè separauit in hisce uersibus: Maturitas. Maturare.

Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.

Elegantißimè ista duo uerba diuisit. nanq; in properatu rei rusticæ, per tempestates pluuiasq; cum otium est, maturari potest: per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. Cùm significandum autem est coactius quid factum, & festinantius: tum rectius præmaturè factum id dicitur, quàm maturè: Sicut Afranius dixit in togata, cui titulus νόμος est: Properare.

Appetis dominatum demens præmaturè præcocem. Præmaturè.

In quo uersu animaduertendum est, quòd Præcocem inquit, non Præcoquem. Est enim casus eius rectus, non Præcoquis, sed Præcox. Præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indignißimè in Democritum philosophum cõfert: & ibidem de simulachro uolucri columbæ.

CAP. XII.

Librum esse Democriti nobilißimi philosophorum, de ui & natura Chamæleontis, eumq; se legisse Plinius Secundus

Secundus in naturalis historiæ XXVIII. *refert:multaq; uana atq; intolerãda auribus,deinde quasi à* Democrito *scripta tradit,ex quibus pauca hæc inuiti meminimus,quia pertæsum est:*Accipitrem *auem rapidißimam à* Chamæleonte *humi reptante,si eum forte superuolet,detrahi,& cadere ui quadam in terram,cæterisq; auibus laniandum sese sponte sua obijcere & dedere.*Item *aliud ultra humanam fidem:*Caput *& collum* Chamæleontis,*si uratur ligno,quod appellatur* Robur,*imbres & tonitrua derepẽtè fieri:idq; ipsum usu uenire,si iecur eiusdem animalis in summis tegulis uratur.*Item *aliud,quod hercle an ponerẽ dubitaui,ita est deridiculæ uanitatis:nisi idcirco planè posui,quòd oportuit nos dicere,quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus,qua plerunq; capiuntur,& ad perniciem elabuntur ingenia maximè solertia, eaq; potißimũ quæ discendi cupidiora sunt.*Sed *redeo ad* Plinium:*Sinistrum pedẽ,ait,*Chamæleontis,*ferro & igni calefacto torreri cum herba quæ appellatur eodẽ nomine* Chamæleon:*& utrũq; macerari unguẽto,colligiq; in modum pastilli,atq; in uas mitti ligneum: & eum qui id uas ferat,etiam si is in medio palàm uersetur, à nullo uideri posse.*His *portentis atq; præstigijs à* Plinio Secundo *scriptis,non dignum esse cognomine* Democriti *puto,uel illud,quale est quod idem* Plinius *in decimo lib.*Democritum *scripsisse assêuerat:*Aues *quasdam esse certis uocabulis,& earum auium confuso sanguine gigni serpentem: eum si quis ederit,linguas auium & colloquia interpretaturum.* Multa *autem uidentur ab hominibus male solertibus huiuscemodi commenta in* Democriti *nomen data,*

Chamæleontis natura.

Ex Plinio legẽdum uidetur, in furno igni calefacto, lib. 28. cap. 8.

nobilitatis autoritatisq; eius pfugio utētibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentū esse, atq; fecisse traditur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æquè uideri debet. Nam & pleriq; nobilium Græcorum, & Phauorinus philosophus memoriarum ueterum exequentißimus, affirmatißimè scripserunt, simulachrū columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaq; mechanica factum uolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Libet hercle super re tam abhorrenti à fide, ipsius Phauorini uerba ponere: Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις ὁπότε καθήσειεν, οὐκ ἔτι ἀνίστατο· μέχρι γὰρ τούτου.

Memoriarum. Colūbæ ligneę uolatus.

Cum partim hominum, qua ratione dixerint.

CAP. XIII.

PArtim hominum uenerunt, plerunq; dicitur: quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homines. Nam Partim hoc in loco aduerbium est, neq; in casus inclinatur: sicuti, Cum partim hominum, dici potest: id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit è conuiuio: cum partim illorum iam sæpe ad eundem modum erat. Imperitiores autem, Cum partim legūt, tanquā declinatum sit quasi uocabulum, non dictum quasi aduerbiū. Sed Q. Claudius XXI. annali insolentius paulò hac figura est ita usus: Eum enim cum partim copijs hominum adolescentiū placētem sibi. Item Q. Claudij in XXIII. annali uerba hæc sunt: Sed idcirco me fecisse, quod utrum

Partim hominum. Cū partim hominum.

negligentia partim magistratuum, an auaritia, an calamitate Pop. Rom. euenisse dicam, nescio.

Iniuria mihi factum itur, quali uerborum ordine Cato dixerit. CAP. XIIII.

Iniuria factum itur.

AVdio illi iniuriā factū iri, Audio contumeliam dictū iri, uulgo quoq; ita dici, & istam esse uerborū figuram iam in medio loquendi usu, idcirco exemplis supersedeo. Sed Cōtumelia illi, uel Iniuria factū itur, paulò est remotius. Exemplū igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Caßium: Atq; euenit ita Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per huiusce petulantiā factum itur, rei quoq; publicæ mediusfidius miserear, Quirites. Sicut autem Cōtumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita Cōtumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit.

De Flaminis Dialis, deq; Flaminicæ cerimōnijs: uerbaq; ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neque uirgines *Vestæ, neq; Diales. CAP. XV.

* Vestales

Flaminis Dialis cerimoniæ.

*CErimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris, qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc ferme sunt, quæ commeminimus: I. Equo Dialem Flaminem uehi, religio est. II. Classem procinctam extra pomœrium, id est, * exercitū armatum uidere: idcirco rarenter Flamen Dialis creatus Consul est, cum bella Consulibus mandabantur. III. Itē iurare Dialem fas nūquàm est. IIII. Item anulo uti, nisi peruio cassoq;, fas non est. V. Ignem è flaminia, id est, flaminis*

flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est. v i. *Vinctum, si ædes eius introierit, solui necessum est: & uincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in uiam demitti.* v i i. *Nodum in apice neq; in cinctu, neque in alia parte ullum habet.* v i i i. *Si quis ad uerberandũ ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est.* i x. *Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset.* x. *Capram & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neq; tangere Diali mos est, neq; nominare.* x i. *Propagines è uitibus altius prætentis non succidet.* x i i. *Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctiũ continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neq; apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet.* x i i i. *Vnguiũ Dialis, & capilli segmina, subter arborem filiquam terra operiuntor.* x i i i i. *Dialis quotidie* festatus est.* x v. *Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à Pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit & alia quædam remissa, gratiamq; aliquot cerimoniarum factã dicit.* x v i. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est.* x v i i. *Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuit: ne sub cœlo, tanquam sub oculis Iouis, nudus sit.* x v i i i. *Super Flaminẽ Dialem in conuiuio, nisi Rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit.* x i x. *Vxorem si amisit, Flaminio decedit.* x x. *Matrimonium Flaminis, nisi morte, dirimi non est ius.* x x i. *Locum, in quo bustum est, nunquàm ingreditur.* x x i i. *Mortuum nunquàm attingit: funus tamen exequi, non est religio. Eæ-*

*Puto legendũ, testatus est: id est, quocũq; die decedat testamentum condidisse uidetur. neq; mori intestatus.

Flaminicarum Dialium cerimoniae. *dem ferme cerimoniae sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare. Veluti est: I. Quod bene nato operitur. II. Et quòd uirica surculum de arbore* * *siliqua habet. III. Et quòd scalas, quae Graecè* κλίμακες *appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est. IIII. Atque etiam cùm it ad Argeos, quòd neque comit caput, neque capillum depectit. Verba Praetoris ex edicto perpetuo de Flamine Diali, & de sacerdote Vestae adscripsi: Sacerdotem Vestalem & Flaminem Dialem in omni mea iurisditione iurare non cogam. Verba M. Varronis ex secundo rerum diuinarum super Flamine Diali haec sunt: Is solus album habet galerum: uel quòd maximus est, uel quòd Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.*

*als, felici

Argeos qd sit, docet Beroald. in Anno.

Verba Varronis.

Quos errores Iul. Higinus in VI. Vergilij animaduerterit, in historia Romana erratos.

CAP. XVI.

Vergilium ab hac calũnia Põtanus in Antonio uindicat.

Reprehẽdit. Higinus Vergiliũ, correcturũq; eũ fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est: Palinurus est apud inferos, petẽs ab Aenea, ut suum corpus requirendum, & sepeliendum curet. Is haec dicit:

Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce (nanq; potes) portusq; require Velinos.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, à quo portũ, qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante Romae, post annum amplius sexcentesimum, quàm Aeneas in Italiam uenit, conditũ in agro Lucano, & eo nomine appellatum est. Nam

Velinus port'.

est. Nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Maßiliam condiderunt. Inscitißimè igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cùm id nomen eo tempore fuerit nusquam gentiũ. Neq; simile, inquit, illud uideri debet, quod est in primo carmine:

Italiam fato profugus, Lauinia uenit
Littora.

Aut quod æquè est in sexto libro:

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse posteà scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de colonia Chalcidiensi. Sed Palinurus quî potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias, quanquàm nõ ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum? cui nomen tunc (sicuti diximus) nullum usquam fuit. Item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cùm Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent, dixissetq;:

–Quid Thesea? magnum
Quid memorẽ Alcidẽ? et mi genus ab Ioue summo est.

Postea tamen infert:

–Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus.–

Quî autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat, quem suprà cum ijs nominat, qui descẽderint illuc, atq; inde rursum euaserint, præsertim cum ita sit fabula de Theseo, atq; sic Hercules cum euellerit è petra, & in lucem ad superos eduxerit? Item in his uersibus errasse Vergilium dicit:

Eruet ille Argos, Agamemnoniasq́; Mycenas,
Ipsumq́; Aeaciden genus armipotentis Achilli,
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Confudit, inquit, & personas diuersas, & tempora. Nam neque eodem tempore, neque per eosdem homines, cum Achæis, & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus enim, quem dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cum Romanis depugnauit, aduersus Manium Curium, in eo bello ducem. Argiuum autem bellum, id est, Achaicum, multis pòst annis à L. Mummio imperatore gestum est. Potest, inquit, igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho importunè immissus est, quem Vergilius proculdubio exempturus (inquit) fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit: & supr̃ ea re uersus Laberij, purè admodum & uenustè facti. CAP. XVII.

Democriti excæcatio.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptũ est, uirum præter alios uenerandum, autoritateq; antiqua præditũ, luminibus oculorũ sua spõte se priuasse, quia existimaret cogitationes, cõmentationesq; animi sui in contemplandis naturæ rationibus uegetiores & exactiores fore, si eas uidẽdi illecebris, & oculorum

*lorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modumq; ipsum, quo cæcitatem facilè solertia subtilißima consciuit, Laberius poëta in Mimo quē inscripsit Restorē, uersibus quidē satis mundè atq; graphicè factis, descripsit: sed causam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam: uertitq; in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. Est enim persona, quæ hoc apud Laberiū dicit, diuitis auari & parci, sumptum plurimum ἀσωτίαντι, & *propinationem adolescentis filij deplorantis. Versus Laberiani hi sunt:* Laberius poëta. *popinationem

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeum
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore æreo: ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse ne uideret ciuibus: sic ego
Fulgenti splendore in pecuniam uolo
Lucificare exitium ætati meæ,
Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia: deq; eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est. CAP. XVIII.

Artemisia Mausolum uirum amasse fertur, supra omneis amorum fabulas, ultraq; affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ Præfectus, quem σατράπην Græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est: Artemisia luctu, atque desiderio mariti flagrans, ossa cineremq; eius mixta odoribus, cōtusaq; in pulueris faciem, Artemisia. Mausolus.

aquæ indidit, ebibitq́;: multaq́; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoq; est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa sepulchrum illud memoratißimũ, dignatumq́; numerari inter septẽ omniũ terrarum spectacula. Id monumentũ Artemisia cùm Dijs manibus sacris Mausoli dicaret, ἀγῶνα, id est, certamen, laudibus eius dicundis facit: ponitq́; præmia pecuniæ, aliarumq́; rerum bonarũ amplißima. Ad eas laudes decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atque lingua præstabili Theopõpus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiã, qui Isocratem ipsum cum ijs certauisse, memoriæ mãdauerint. Sed eo certamine uicisse Theopõpum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoq; Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus: in qua eum magis, quàm in prosa placuisse, Higinus in exemplis refert.

Non purgari, neq; leuari peccatum, cùm prætenditur peccatorum, quæ alij quoq; peccauerũt, similitudo: atque inibi uerba ex oratione, super ea re, Demosthenis. CAP. XIX.

*INcessebat quẽpiam Taurus philosophus seuera atq; uehementi obiurgatione adolescentẽ, à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum: quòd factum quiddã esse ab eo diceret inhonestè & improbè. At ille non ibat inficias fecisse: sed id solitum esse fieri, defendebat: turpitudinẽq; delicti, exẽplorum usu, & *consuetudinis uenia deprecabatur. Atq; ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior: Homo, inquit, stulte, & nihili, si te à malis exemplis autoritates, & rationes philosophiæ non abducunt: ne illius quidem Demosthenis ue-*

* *consuetudine, ueniam*

stri

stri sententia tibi in mentem uenit? quæ, quia lepidis & uenustis uocum modis uincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba hæc sunt Demosthenis, aduersus eum, qui (ut tu nūc facis) peccatum suum, peccatis alienis exemptum, purgatumq; ibat: σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. *Sic Taurus omnium suasionum admonitionumq; genere utens, sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæq; indolis ducebat.*

Quid sit Rogatio, quid Lex, quid Plebiscitum, quid Priuilegium, & quantum omnia ista differant. CAP. XX.

QVæri audio quid Lex sit, quid Plebiscitū, quid Rogatio, quid Priuilegiū. Atteius Capito publici priuatiq; iuris peritißimus, quid Lex esset, hisce uerbis definiuit: Lex, inquit, est generale iussum populi, aut plebis, rogante magistratu. Ea definitio, si probè facta est, neq; **Lex.** *de imperio Cn. Pompeij, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæstio, neque alia id genus populi plebis'ue iußa, leges uocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neque de uniuersis ciuibus, sed de singulis concepta. quocirca priuilegia potius uocari debent:* **Priuilegium.** *quia ueteres Priua dixerunt, quæ nos singula dicimus.* **Priua.** *quo uerbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est:*

Abdomina thynnia uenientibus priua
Dabo, cephaleamq; carnem.

Populus. Plebs. Plebiscitum. *Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à Populo diuisit: quoniā in populo oīs pars ciuitatis, omnesq; eius ordines contineantur. Plebs uerò ea dicitur, in qua gentes ciuium patritiæ non insunt. Plebiscitum igitur est (secundum eum Capitonem) lex, quam plebes, non populus accipit: sed totius huius rei iurisq;, siue cùm populus, siue cùm plebs rogatur, siue quod ad uniuersos pertinet, caput ipsum & origo, & quasi fons Rogatio est.* Rogatio. *Ista enī omnia uocabula, censentur, cōtinenturq; Rogatiōis principali genere, & nomine. Nam nisi populus aut plebs rogetur: nullum plebis, aut populi iussum fieri potest. Sed quanquàm hæc ita sunt, in ueteribus tamen scriptis non magnam uocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. Nam & Plebiscita, & Priuilegia, translato nomine, Leges appellauerunt: eademq; omnia confuso, & indistincto uocabulo, Rogatiōes dixere. Sallustius quoq; proprietatum in uerbis retinentissimus, consuetudini concessit, & priuilegium quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syllam COS. de reditu eius legem ferentem, ex composito Tribuni plebis, C. Herennius prohibuerat.*

Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis, Nouissimè & Nouissimus, uti obseruātissimè uitarit. CAP. XXII.

Nouissimus. Nouissime. *Non paucis uerbis, quorum frequens usus est nunc, & fuit, M. Ciceronē noluisse uti, manifestum est: quòd*

quòd ea non probaret. uelut est & Nouissimus, & Nouissimè. Nam cum & M. Cato, & Sallustius, & alij quoque ætatis eiusdē, uerbo isto promiscuè usitati sint, multi etiam nō indocti uiri in libris id suis scripserint: abstinuisse eo tamen, tanquam non Latino, uidetur. Quoniam qui doctissimus eorū temporū fuerat Aelius, illo ut nouo, & improbo uerbo uti uitauerat: propterea id M. quoq; Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem v. demonstrandum putaui: A quo etiam, inquit, extremum Nouissimum quoq; dici cœptum uulgo: quòd mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouum uerbum quod esset, uitabant: Cuius origo, ut à uetere uetustius, ac ueterrimum, sic à nouo declinatum nouius, & nouissimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temere incessuit, qui emolumēta ueræ philosophiæ ignorant. CAP. XXII.

Plato ueritatis homo amicissimus, eiusq; oībus exhibendæ promptissimus, quæ oīno dici possint in desides istos ignauosq;, qui obtentu philosophiæ noīs, inutile otiū, & linguæ uitæq; tenebras sequūtur: ex persona quidem nō graui, neq; idonea, uerè tamē, ingenueq; dixit. Nā etsi Callicles, quē dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert, perinde tamē accipienda sunt, quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur: ne'ue inerti, inaniq; desidia cultū, & studiū philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi: quoniam uertere ea con

ea consilium non fuit: cum ad proprietates eorum nequaquam poßit Latina *oratio aspirare, ac multo minus etiam mea*: φιλοσοφία γάρ τι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χαρίεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ πορρωτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστίν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοί, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει βέλτιστος ὤν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ

Platonis uerba.

ἐλευθέριον

ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς
διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα
εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι.
ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ,
καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν ἄξιον. ταυ-
τὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. παρὰ
νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν
μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον,
τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώ-
σοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος, ὅταν δὲ
δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον,
πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν
δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ,
ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως. καὶ τὰς ἀγοράς, ἐν
αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι
δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ
τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέπο-
τε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλι-
κῶς κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα
εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἀπέρχεται πρὸς
σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώ-
κρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μει-
ρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ' ἂν δίκης βου-
λαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λά-
βοις. οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο, καίτοι ὦ φίλε
σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ
αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ
τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ
εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, εἰς τὸ δεσμωτή-
ριον

ειον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ. ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτο σοι θανάτου τιμᾶσθαι, καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν ὦ σώκρατες, ἥτις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν. μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν. ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν δὲ τοιοῦτον. εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων, πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφείς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις. ζηλῶν, οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Philosophia duplex.

Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, nõ proba, sed cum sensu tamen, intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indißimulabili ueritate disseruit: non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omnium disciplina est: quæq; in publicis simul & priuatis officijs excellit: ciuitatesq; & Rempublicam, si nihil prohibeat, constanter, & fortiter, & peritè administrat: sed de ista futili, atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neq; tuendam, neque ordinandam promouente: qua id genus homines consenescunt malè feriati, quos philosophos esse & uulgus putat: & is putabat, ex cuius persona hæc dicta sunt.

Verba

Verba ex oratione M. Catonis, de mulierum ueterum uictu, & moribus, atque inibi quòd fuerit ius marito, in adulterio uxorem deprehensam necare.

CAP. XXIII.

Qui de uictu, atque cultu po. Ro. scripserũt, mulieres Romæ, atque in Latio ætatẽ abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetũ prisca lingua appellabatur, abstinuisse, dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrẽt, reprehendẽdi causa: ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passum, murinam, & quæ id genus epotant, potu dulcia. Atque hæc quidẽ in iis, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato nõ solum existimatas, sed multatas quoque à iudice mulieres refert: non minus si uinum bibissent, quàm si probrum, & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi, ex oratione, quæ inscribitur, De dote: in qua id quoque inscriptũ est, in adulterio uxores deprehẽsas, ius fuisse maritis necare: Vir, inquit, cum diuortium fecit, mulieri iudex pro Cẽsore est. Imperiũ, quod uidetur, habet. Si quid peruerse tetreque factum est à muliere, multatur: si uinum bibit, si cum alieno uiro probri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidẽdi ita scriptum est: In adulterio uxorẽ tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te (si adulterares) digito nõ auderet contingere: neque ius est.

Abstemiæ mulieres. Romæ. Temetum.

Adulterij lex iniqua.

Diepristini, & Diecrastini, & Diequarti, & Diequinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse: non ut ea uulgo dicuntur nunc. CAP. XXIIII.

Diequarto, & Diequinto, quod Græci εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην dicũt, ab eruditis nũc quoque dici audio: & qui

Diequarto. Diequinto.

& qui aliter dicit, pro rudi atq; indocto despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt. Diequinte enim, & Diequinti pro aduerbio copulatè dictum est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarũ ueterum exequẽtissimus, linguæ Latinæ nõ nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariã significatione ista dierum nõ aliter usus est. Id autẽ erit perpetuæ ueterum cõsuetudinis demõstrandæ gratia, uerba solẽnia Prætoris ponere, quibus more maiorũ ferias cõcipere solet, quæ appellãtur Cõpitalia. Ea uerba hæc sunt: Dienoni populo Ro. Quiritibus cõpitalia erũt, quãdo cõcepta fuerint, nefas. Dienoni Prætor dicit, nõ Die nono: neq; Prætor solum, sed pleraq; omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Põponiani in mẽtẽ, q est ex Attellana, quæ Metui adscribitur:

Diequinte. Diequinti. Diuus Augustus. Dienoni.

Dies hic sextus, cum nihil egi, die
Quarte moriar fame.

Suppetit etiã Cælianũ illud ex libro historiarũ secũdo: Si uis mihi equitatũ dare, & ipse cũ cætero exercitu me sequi, diequinti Romæ in Capitoliũ curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem, & uerbũ hoc sumpsit Cælius ex Origine M. Catonis, in quo ita scriptũ est: Igitur Dictatorem Carthaginiensiũ Magister equitũ monuit: Mitte mecum Romã equitatũ, diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Extremã istius uocis syllabã, tum per e, tum per i, scriptam legi. Nam sanè quàm consuetũ ueteribus fuerat, literis ijs plerunq; uti indifferenter: sicuti Pristini & Pristinè, Procliui & Procliuè, atq; alia itẽ multa hoc genus uariè dixerunt. Diepristini quoq; eodem modo dicebatur,

Diepristini.

quod

quod significabat die pristino, id est priore: quod uulgò Pridie dicitur, cōuerso cōpositionis ordine, quasi pristino die. Atque item simili figura Diecrastini dicebatur, id est, crastino die. Sacerdotes quoq; populi Romani tunc cum dicunt In diem tertium, Dieperendini dicunt. Sed ut pleriq; Diepristini, ita Marcus Cato in oratione contra Furium, Dieproximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impensè doctus, in Mimiambis pro eo dixit, quod Nudiusquartus nos dicimus, in his uersibus: Diecrastini. Dieperendini. Dieproximi.

Nuper diequarto ut recordor, & certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut Diequarto quidem de præterito dicamus, Diequarti aut quarte de futuro.

Telorum & iaculorum gladiorumq; uocabula: atq; inibi nauium quoq; genera, quæ scripta in ueterū libris reperiuntur. CAP. XXV.

Telorum, iaculorum, gladiorumq; uocabula, quæ in historijs ueteribus scripta sunt: item nauigiorum quoq; genera & nomina, libitum fortè nobis est sedentibus in rheda cōquirere: neq; itidem aliarum ineptiarum uacantem stupentemq; animum occupare. Quæ tum igitur suppetierāt, hæc sunt: Hasta, pilū, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, catciæ, rhompheæ, scorpius, scibones, sicilices, ueruta, enses, sicæ, machæræ, spatæ, lingulæ, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniā est minus frequens, admonendū existimo, lingulam ueteres dixisse gladiolū oblongum, in speciem linguæ factū, cuius meminit Næuius, in tragœdia Hesiona. Versum Næuij apposui: Telorum nomina.

Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerum lingula.

Rhomphea. *Item rhomphea genus teli est Thracæ nationis: positūq; hoc uocabulum in Q. Ennij annalium* XIIII. *Nauiū* Nauium nomina. *aūt quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Græci dicunt,* κέλητες, *lembus, oxiæ, remunculi,* *uel, ἐπακτρικέλητες βαρῖς. *actuariæ quas Græci* ἱστόπους *uocant, uel** ἐπακτρίδας, *prosumiæ, uel gesoretæ, uel orioles, cattæ, scaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaseli, parones, myoparones, lyntres, capulicæ, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.*

Inscitè ab Asinuio Pollione reprehensum Sallustium, quòd Transfretationem Transgressum dixerit, & Transgressos qui Transfretassent.

CAP. XXVI.

Asinio Pollioni in quadā epistola, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam alijs C. Sallustius iniquè dignus nota uisus est, quòd in primo historiarum maris trā Transgressus. *situm transmissumq; nauibus factum, Trāsgressum appellauit, eosq; qui fretum transmiserant, quos transfretasse dici solitum est, Trāsgressos dixit. Verba ipsa Sallustij posui: Itaq; Sertorius, leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctem, æstu secundo furtim, aut celeritate uitare prælium in trāsgressu conatus est. Ac deinde infrà ita scripsit: Transgressos omnis recipit mons receptus à Lusitanis. Hoc igitur & minus propriè & à nullo graui* Transgredi. *autore dictū aiunt. Nam Transgressus, inquit, & Ingressus, à transgrediendo dicuntur, idq; ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Iccirco uerbū Transgredi, conuenire non putauit, neq; uolantibus, neq; serpentibus,*

bus, neq; nauigantibus: sed ijs solis qui gradiũtur, & pedibus iter emetiũtur. Propterea negant apud scriptorem idoneum, aut nauiũ Transgressum reperiri posse, aut pro trãsfretatione Trãsgressum. Sed quæro ego, cur nõ sicuti cursus nauium rectè dici solent, ita Trãsgressus etiã nauibus factus dici poßit: præsertim cum breuitas tam angusti freti, quod terram Africam Hispaniamq; interfluit, elegantißimæ transgreßionis uocabulo, quasi paucorũ graduum spatium definita sit. Qui autoritatem autem requirunt, & negant dictum Ingredi Trãsgredi'ue in nauigãtibus: uolo uti respondeant, quãtum existiment interesse, Ingredi atq; Ambulare. Atqui M. Cato in lib. de re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habẽdus est, ut & oppidum propè amplum sit, & mare: aut amnis, qua naues ambulant. Appetitas porrò huiuscemodi translationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque testimonium in hac eadem uoce dicit. In quarto enim libro, clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit: quod est nimio confidentius, quàm illud de nauibus Sallustianum, Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam poßint impellere sensus.
Præterradit enim uos fauces sæpe, facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Præterea Sallustius in eodẽ libro, non eos solum, qui nauibus ueherentur, sed & scaphas quoq; nantes, progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliæ paululum progressæ nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Historia de populo Romano, deq; po. Punico, quòd pari propemodum uigore fuerint æmuli.

CAP. XXVII.

Po. Ro. & Pœni paritas.

IN libris ueteribus memoria extat, quòd par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoq; Populi Romani, atq; Pœni: neq; immeritò existimatum. Nam cũ alijs quidem populis de uniuscuiusq; repub. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusque populi uerbo factum, cùm Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginiẽses epistolam, ibi scriptum fuit, Po. Rom. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo belli, aut pacis: exq; ijs utrũ uellent, eligerent; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt, neutrum sese eligere, sed posse quæ attulissent, utrum mallẽt relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. Marcus Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas, in quarum altera caduceũ, in altera simulachra hastæ fuerunt incisa.

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex Tuberonis historia sumptum.

CAP. XXVIII.

Pueri. Iuniores. Seniores.

TVbero in historiarum primo scripsit Seruiũ Tullium regem Po. Romani, cum illas quinq; classes iuniorum census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atq; inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eosq; ad annum quadragesimumsextum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse. Eam rẽ pro

propterea notaui, ut discrimina, quae fuerunt indicio moribusq; maiorum pueritiae, iuuentae, senectae, ex ista cẽsione Seruij Tullij, prudentißimi regis, noscerentur.

Quòd particula Atque, non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam uariamq;.

CAP. XXIX.

Atque particula à grãmaticis quidem cõiunctio esse dicitur cõnexiua: & plerũq; sanè coniungit uerba, & cõnectit. Sed interdũ alias quasdã potestates habet, nõ satis notas, nisi in ueterum literarũ tractatione, atq; cura exercitis. Nã & pro aduerbio ualet, cùm dicimus, Aliter ego feci, atq; tu: significat enim aliter, quàm tu. Et gemina si fiat, auget intẽditq; rẽ de qua agitur: ut animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor: Atque.

Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus.

*Cui significationi cõtrarium est, quod itidem à ueteribus dictum est, Deq;. Et praeterea pro alio quoq; aduerbio dicitur, id est Statim. Quod in his Verg. uersibus existimatur obscurè, & *insequenter particula ista posita esse:* *infrequẽter

–Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter quàm qui aduerso uix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia fortè remisit,
Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIB. XI.

De origine uocabuli terræ Italiæ: deq; ea multa, quæ suprema appellatur: deq; eius nominis ratione, ac lege Aterina: & quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit. CAP. I.

IMAEVS *in historijs, quas oratione Græca de rebus Po.Ro.cõposuit, & M.Var.in antiquitatibus rerum humanarum, terrã Italiã de Græco uocabulo appellatã scripserunt: quoniã boues Græca ueteri lingua ἰταλοὶ uocitati sunt, quorũ in Italia magna copia fuerit: * buceraq; in ea terra gigni pasciq; solita sint cõpluria. Cõiectare autẽ ob eandẽ causam possumus, quòd Italia tũc esset armentosißima, multam, quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies, duarũ ouium, triginta boum: pro copia scilicet boum, proq; ouium penuria. Sed cum eiusmodi multa pecoris armentiq; à magistratibus dicta erat, *adigebãtur boues ouesq;, aliâs pretij parui, aliâs maioris: easq; res faciebat inæqualẽ multæ punitionem. Idcirco posteà lege Aterina cõstituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centum. Minima autem multa est ouis unius. Suprema multa est eius numeri cuius diximus: ultra quem multam dicere in dies singulos, ius non est: & propterea suprema appellatur, id est, summa*

Italia. *bucetaq;. *addicebantur. Lex Aterina.

ma & maxima. Quando igitur nunc quoq; à magistratibus po. Ro. more maiorũ multa dicitur uel minima uel suprema, obseruari solet, ut oues genere uirili appellẽtur. Atque ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terẽtio, quãdo citatus neque respondit, neq; excusatus est, ego ei unum ouem mul- Ouis unus. *tam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Vocabulum autem ipsum multæ, idem M. Varro in undeuicesimo rerum humanarum non Latinũ, sed Sabinum esse dicit: idq; ad suam memoriã mãsisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba grammaticorum nouitia, eam κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt. Cum autẽ usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur ut pleriq; ueterum locuti sunt, multam dixit, et multa dicta est: non esse ab re putaui notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hæc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei multam facit. Potest autem uidere consulta elegantia uitasse uerbum, cum in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.*

Quòd elegantia apud antiquiores, nõ de amœniore ingeniò, sed de nitidiore cultu atque uictu dicebatur, eaq; in uitio ponebatur. CAP. II.

*E*LEGANS *homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatem M. Catonis, uitij, non laudis fuit. Est nanq; hoc animaduertere, cũ in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, carmẽ de moribus. Ex quo libro uerba hæc sunt: Auaritiam omnia uitia habere*

*putabant: sumptuosus, cupidus, elegās, uitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus non ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnoq; cultu, uictuq; esset. Posteà elegās reprehendi quidem desijt: sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatißima. Sic M. Tullius L. Crasso & Q. Scæuolæ nō meram elegantiam, sed multam parsimoniā mistam laudi dedit. Crassus (inquit) erat parcißimus elegantium: Scæuola parcorum elegantißimus. Prætereà ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim, & intercise cōmeminimus: Vestiri (inquit) in foro honestè mos erat, domi quod satis erat: equos carius quàm coquos emebant. Poëticæ arti honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat: graßator uocabatur. Illa quoq; ex eodem libro præclaræ ueritatis sententia est: Nam uita (inquit) humana propè uti ferrū est. ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, *tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri: si nihil exerceas, inertia atq; torpedo plus detrimenti facit, quàm exercitatio.*

M. Cato. de uita humana simili ferro.

*tandem rubigo inficit.

Qualis quantaq; sit Pro particulæ uarietas: deq; exempls eius uarietatis. CAP. III.

*arbitris

*Quando ab *arbitrijs, negotijsq; otiū est, & motandi corporis gratia aut spatiamur, aut uectamur, quærere nōnunquàm apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem minutasq;, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterū scripta penitus noscēda, & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias. uelut est, quod fortè nuper in Prænestino recessu uespertina*

tina ambulatione solus ambulans considerabam: qualis quantaq; esset particularum quarundam in oratione La*tina uarietas. quod genus est præpositio,* Pro. *Aliter enim dici uidebam, pontifices pro collegio decreuisse: aliter, quempiam testem introductum pro testimonio dixisse: aliter* M. Catonem *in* Originum IIII. *prælium factum, depugnatumq; pro castris, scripsisse: & itē in* V. Vrbes, *insulasq; omneis pro agro* Illyrico *esse. Aliter etiam dici, pro æde* Castoris: *aliter, pro rostris: aliter, pro tribunali: aliter, pro concione: atq; aliter,* Tribunum Plebis *pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaq; diuersas existimaret, errare arbitrabar.* Nam *uarietatē istam eiusdem quidem fontis, & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam.* Quod *profectò facilè intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem: & habeat ueteris orationis usum, atq; notitiam celebriorem.*

Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis æmulatus sit. CAP. IIII.

E*Vripidis uersus sunt in* Hecuba, *uerbis, sniā, breuitate insignes, illustresq;.* Hecuba *est ad* Vlyssem *dicēs:*

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos *uersus* Q. Ennius, *cū eā tragœdiā uerteret, nō sanè incōmodè æmulatus est.* Versus *totidem* Enniani *hi sunt:*

Hæc tu, & si peruerse dices, facilè Achiuos flexeris.
Nam cū opulenti loquuntur pariter, atq; ignobiles:
Eadem dicta, eademq; oratio æqua, non æquè ualet.

Bene(ſicut dixi) Ennius: ſed tamen ignobiles, ἀντὶ ἀδοξούντων: & opulenti, ἀντὶ δοκούντων ſatisfacere ſententiæ non uidentur. Nam neque omnes ignobiles, ἀδοξοῦσι: neque omnes opulenti, ἐνδοξοῦσι.

De Pyrrhonibus philoſophis quædã, deq́ꝫ Academicis ſtrictim notata, deq́ꝫ inter eos differentia.

CAP. V.

Pyrrhonij philoſophi.

QVos Pyrrhonios philoſophos uocamus, ij Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. Id ferme ſignificat quaſi quæſitores, & conſideratores. Nihil enim decernunt, nihil conſtituũt: ſed in quærendo ſemper conſiderãdoq́; ſunt, quidnam ſit omniũ rerum de quo decerni conſtituiq́; poßit. Ac ne uidere quoque plane quicquam, neq; audire ſeſe putãt: ſed ita pati afficiq́;, quaſi uideant uel audiãt. eaq́; ipſa quæ affectiones iſtas in ſeſe efficiãt, qualia & cuiuſmodi ſint, cõtantur atq; inſiſtũt. Omniũq́; rerũ fidẽ ueritatẽq́;, miſtis cõfuſiſq́; ſignis ueri atq; falſi, ita incõprehẽſibilẽ uideri aiũt: ut qſq; homo eſt nõ præceps, neq; iudicij ſui prodigus, his uti uerbis debeat, qbus autorẽ philoſophiæ iſtius Pyrrhonem uſum eſſe tradunt, οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. Indicia enim rei cuiuſq;, & ſynceras proprietates negant poſſe noſci & percipi: idq́; ipſum docere, atq; oſtẽdere multis modis conãtur. Super qua re Phauorinus quoq; ſubtiliſſimè argutiſſimeq́; decem libros cõpoſuit, quos πυῤῥωνίων τρόπων inſcribit. Vetus autem quæſtio, & à multis ſcriptoribus Græcis tractata, an quid & quantum inter Pyrrhonios et Academicos philoſophos interſit. Vtriq; enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur: quoniam utrique

nihil affirmant, nihilq; comprehēdi putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant: non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporis'ue est eorum, ad quos ea uisa perueniunt. Itaque omnes omnino res, quæ sensus hominū mouēt, τῶν πρός τι esse dicunt. Id uerbum significat, nihil esse quicquā quod ex sese constet, nec quod habeat uim propriam & naturam: sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliáq; uideri esse, qualis sit eorum species dum uidētur: qualiáq; apud sensus nostros quò peruenerūt, creantur: non apud sese, unde profecta sunt. Cum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonij dicāt quàm Academici: differre tamē inter sese & propter alia quædam, & uel maxime propterea existimati sunt: quòd Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernūt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt, quod nihil esse uerum uidetur. Academici.

Quòd mulieres Romæ per Herculem nō iurauerint: neq; uiri per Castorem. CAP. VI.

IN ueteribus scriptis neq; mulieres Romanæ per Herculem deierant: neq; uiri per Castorē. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est: nam Herculano sacrificio abstinēt. Cur autē uiri Castorē iurantes nō appellarunt, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est, apud idoneos quidē scriptores, aut mehercule fœminā dicere: aut mecastor uirū. Aedepol autē, quod iusiurandum per Pollucē est, & uiro & fœminæ cōmune est. Sed M. Varro aßeuerat antiquißimos uiros neq; per Castorem, neq; per Pollucem deierare solitos: sed id iusiur

Hercules. Castor. Aedepol. Pollux.

iusiurandum fuisse tantũ fœminarum, ex initijs Eleusinis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, uiros dicere ædepol cœpisse, factumq́; esse ita dicendi morem: sed mecastor à uiro dici, in nullo uetere scripto inueniri.

Verbis antiquissimis, relictisq́;, & desitis minimè utendum. CAP. VII.

Verba noua fugienda.

VErbis uti aut nimis obsoletis exculcatisq́;, aut insolentibus, nouitatisq́; duræ & illepidæ: par esse delictum uidetur. Sed molestius equidem culpatiusq́; esse arbitror, uerba noua, incognita, inaudita dicere: quàm inuulgata & sordentia. Noua autem uideri dico etiam ea, quæ sunt inusitata & desita: tametsi sint uetusta. Est adeò id uitium plerunq; seræ eruditionis, quàm Græci ὀψιμαθίαν appellant: ut quod nunquàm didiceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquando cœperis, magnificiás, quo in loco cunque & quacunq; in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, uetus celebratusq́; homo in causis, sed repétina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cũ apud præfectũ urbis uerba faceret, & dicere uellet inopi quendam miseroq́; uictu uiuere, & furfureum panem esitare, uinumq́; eructum & fœtidum potare: Hic, inquit, eques Romanus apludam edit, & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnam illud utriusq; uerbi foret: pòst deinde, quasi nescio qd Thuscé aut Gallicè dixisset, uniuersi riserũt. Legerat autem ille, Apludam ueteres rusticos frumenti furfurem dixisse. Idq́; à Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est positum esse. Itẽ floces audierat prisca uoce significare uini fæcem è ui-

Apluda.

Astraba.

Floces uini.

naceis

naceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Idq́; apud Cæcilium ἐν πωλουμένοις *legerat, eaq́; sibi duo uerba ad orationum ornamenta seruauerat. Alter quoq; à lectionibus id genus paucis* ἀπειρόκαλος, *cum aduersarius causam differri postularet*: Rogo *prætor, inquit, subueni, succurre: quonam usq; nos bouinator hic demoratur? atq; id uoce magna ter quater'ue inclamauit, bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est à plerisq; qui aderant: quasi monstrum uerbi admirãtibus. At ille iactans & gestiens*: Non *enim Lucilium, inquit legistis, qui tergiuersatorem bouinatorẽ dicit. Est autẽ in Lucilij undecimo uersus hic:* Fraces olei. Bouinator. Bouinator.

Hic strigosus, bouinatorq́; ore improbus duro.

Quid senserit dixeritq́ M. Cato de Albino, qui homo Romanus, Græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ imperitiæ petita, composuit. CAP. VIII.

IVstè *uenusteq́; admodum reprehendisse dicitur* A. Al*binum* M. Cato. Albinus, *qui cum* L. Lucullo *consul fuit, res* Romanas *oratione Græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptũ est ad hanc sententiam*: Nemi*nem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum compositè aut minus eleganter scriptum foret.* Nam *sum (inquit) homo* Romanus, *natus in* Latio: *Græca oratio à nobis alienissima est.* Ideoq́; *ueniam gratiamq́; malæ existimationis, si quid esset erratum, postulauit.* Eam *cum legisset.* M. Cato: Næ *tu, inquit, Aule, nimiũ nugator es: cum maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare.* Nam *petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus.* *Te, *inquit, oro te, quis perpulit* A. Albinus. M. Cato. Macrob. in fine procœmij Saturnaliorum. 1. Deprecari. *Tibi

perpulit ut id committeres: quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris.

Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore, in libris Critolai reperta. CAP. IX.

In antiquo libro nō sunt hæc tria uerba: fortasse an dixerit.

CRitolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa uenisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia: tum qui pro sese uerba facerēt, quos uisum erat aduocasse: aduocatos (uti erat mandatum) uerba pro Milesijs ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respōdisse, neq; Milesios auxilio dignos, neq; ex republica id esse cōtendisse. Rem in posterū diem prolatam: legatos ad Demosthenē uenisse, magnoq; opere orasse, uti contrà ne diceret: eum pecuniam petiuisse, & quantam petiuerat abstulisse: postridie cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum ceruicesq; circumuolutū ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην *pati, eò contra Milesios loqui non quire: tum è populo unum exclamasse, Non* συνάγχην *quod Demosthenes pateretur, sed* ἀργυράγχην *esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id posteà concelauit: quin gloriæ quoq; hoc sibi aßignauit. Nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantū mercedis, uti ageret, accepisset: & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi, ut tacerem.*

Demosthen.

Aristodemus.

Quòd C. Gracchus in oratione sua historiam suprà scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbaq; ipsius C. Gracchi relata.

CAP. X.

Quod

*Qvod in capite superiore à Critolao scriptũ esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem cõtulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atque uirtute uti: & si quæritis, nemĩnẽ nostrum inuenietis sine pretio huc prodire. omnes nos, qui uerba facimus, aliquid petimus: neq; ullius rei causa quisquam ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis, quo facilius uestra cõmoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo. Verum peto à uobis, non pecuniam, sed bonam existimationem atq; honorem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniam. Qui suadent ut accipiatis, ij quoq; petunt non à uobis bonã existimationẽ: uerũ à Mithridate *familiaritatis suæ pretiũ & præmiũ. Qui autẽ ex eodem loco atq; ordine tacent, ij uel acerrimi sunt. Nam ab omnibus pretiũ accipiũt, & omnes fallũt. Vos cum putatis eos ab his rebus remotos esse impertitis bonam existimationẽ. Legationes autem à regibus, cũ putant eos sua causa reticere, sumptus atq; pecunias maximas præbent: uti in terra Græcia. Quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talentũ magnũ ob unã fabulam datũ esse, homo eloquentissimus ciuitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirũ tibi uidetur, si tu loquẽdo talentum quæsisti? Ego, ut tacerem, decem talenta à rege accepi. Itidem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.*

*rei familiaris suæ

Demades.

Verba P. Nigidij, quibus differre dicit Mentiri, & Mendacium dicere. CAP. XI.

Verba

Mentiri.
Mendacium dicere.

Verba sunt hæc ipsa P. Nigidij, hominis in studijs bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenij doctrinarumq; nomine, summè reueritus est: Inter mendacium dicere, & mentiri, distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item hoc quoq; super eadem re dicit: Vir bonus, inquit, præstare debet ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non. Variè mehercle, & lepidè Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atq; aliud diceret, disparauit.

Quòd Chrysippus philosophus omne uerbũ ambiguum dubiumq; esse dicit: Diodorus contra, nullum uerbum ambiguum esse putat.

CAP. XII.

Chrysippus.
Diodorus Cronus.

Chrysippus ait, omne uerbũ ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, Nullum, inquit, uerbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit: nec aliud dici uideri debet, quàm quod se dicere sentit is qui dicit. At cum ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti: obscurè magis dictum, quàm ambiguè uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret: nemo autem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Quid T. Castritius de uerbis, deq; sententia quadã C. Gracchi existimauerit: quodq; esse eam

sine

ſine ullo ſenſus emolumento docuerit.

CAP. XIII.

Apud T. Caſtritium, diſciplinæ rhetoricæ doctorem, graui atque firmo iudicio uirum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in eius orationis principio, collocata uerba ſunt accuratius modulatiusq́;, quàm ueterum oratorum conſuetudo fert. ea uerba, ſicuti dixi, compoſita ſunt hæc: Quæ uos cupidè per hoſce annos appetiſtis atq; uoluiſtis: ea ſi temere repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Curſus igitur hic, & ſonus rotundæ uolubilisq́; ſententiæ, eximiè nos, & unicè delectabat; tanto id magis, quòd iam tunc C. Graccho uiro illuſtri & ſeuero, eiuſmodi compoſitionẽ fuiſſe cordi uidebamus. Sed enim cùm eadem ipſa uerba ſæpius petentibus nobis lectitarentur; admoniti à Caſtritio ſumus, ut conſideraremus, quæ uis, quod'ue emolumentum eius ſententiæ foret: neque pateremur, ut aures noſtræ cadentis aptè orationis modis eblanditæ, animum quoq; nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq́; nos admonitione iſta attentiores feciſſet: Inſpicite, inquit, penitus, quid efficiant uerba hæc: dicatq́; mihi quæſo aliquis ueſtrum, an ſit ulla huiuſce ſententiæ aut grauitas, aut gratia. Quæ uos cupidè per hoſce annos appetiſtis atque uoluiſtis: ea temere ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupidè appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini. Cui enim omnium hominum in mentẽ non uenit, id profectò uſu uenire, ut quod cupidè appetieris, cupidè appetiſſe: & quod temere repudiaueris, temere repudiaſſe

T. Caſtritius.

Gracchi uerba.

dicaris? At si opinor, inquit, ita scriptum esset: quæ uos per hosce annos appetistis, atq; uoluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini: Si, inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia: & acciperet aliquid iustæ in audiendo expectationis. Nunc *autem uerba hæc,* Cupidè *&* Temere, *in quibus uerbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur: sed suprà quoque nondum desiderata ponuntur: & quæ nasci oririq; ex ipsa rei conceptione debebant, antè omnino, quàm res postulat, dicũtur.* Nam *qui ita dicit,* Si hoc feceris, cupidè fecisse diceris: *rem dicit sensus alicuius ratione collectam, & confectam. qui uerò ita dicit,* Si cupidè feceris, cupidè fecisse diceris: *non longè secus dicit, atque si diceret,* Si cupidè feceris, cupidè feceris. Hæc *ego, inquit, admonui, non, ut* C. Graccho *uitio darem (dij enim mẽtem meliorem mihi: nam si quicquam in tam fortis facundiæ uiro, uitij uel erroris esse dici potest, id omne & autoritas eius exhausit, & uetustas consumpsit) sed uti caueretis, ne uos facilè præstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atque ut uim ipsam rerum, uirtutemq; uerborum prius pensitaretis: & si quidem grauis, atque integra, & syncera sententia diceretur, tum si ita uideretur, greßibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis: si uerò frigidi & leues, & futiles sensus, in uerba aptè numerosèq; posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate, ad faciẽda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.*

Sobria

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio, circa uini usum. CAP. XIIII.

Simplicissima suauitate & rei, & orationis L. Piso Frugi usus est, in primo annali: cum de Romuli regis uita atq; uictu scriberet. Ea uerba, quae scripsit, haec sunt. Eundem Romulum dicunt ad coenam uocatum, ibi nõ multũ bibisse: quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondit, Imò uero carum, si quantum quisq; uolet, bibat. nam ego bibi quantum uolui. Romuli sobrietas & lepidum responsum.

De ludibundo & errabundo, atque id genus uerborum productionibus: & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda: atque inibi quòd Sisenna per huiuscemodi uerbum noua figura usus est.

CAP. XV.

*Laberius in lacu Auerno mulierẽ amantem uerbo inusitatius ficto, Amorabundã dixit. Id uerbum Cesellius Vindex in cõmentario lectionũ antiquarum*ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grammaticus uel nobilissimus, inter alia, quae de Cesellij erroribus composuit, in hoc quoque uerbo errasse eum scripsit: quòd idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens & ridibunda. Nam ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quae ludentem, uel ridentem, uel errantẽ agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cesellium in eo reprehenderet: non hercle*

Amorabũdus. Bundus finita. *ea

Terentius Scaurus.

reperiebamus. Non est enim dubiũ, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent: quòd ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentẽ agere, uel imitari, nõ intelligere uideri maluimus, quàm insimulare eum, tanquam ipsum minus intelligẽtem. Quin magis Scaurum oportuit cõmentaria Cesellij criminantẽ, hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit: an quid, & quantulũ differret à ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, cæteraq; horum similia: an à principalibus uerbis paululũ aliquid distarent, & quã omnino uim haberet particula hæc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendũ in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in uinolẽto, & lutulento, & turbulento, uacua'ne & inanis sit isthæc productio: cuiusmodi sunt, quæ παραγωγὰς Græci dicunt: an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cũ reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis redijt, quòd Sisenna in quarto historiarũ, eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidũ peruenit. Quod scilicet significat, cum agros popularetur: non (ut Scaurus in consimilibus uerbis ait) cum populantem ageret, uel cum imitaretur. Sed inquirẽtibus nobis quænam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ, populabundus & errabundus, & lætabundus, & ludibundus, multorumq; aliorum id genus uerborum: ἐπιβόλως hercle Apollinaris noster sibi uideri ait, particulã istam postremã, in quam uerba talia exeunt, uim & copiam quasi abundantiam rei, cuius id uerbum esset, demonstrare: ut lætabundus is dicatur, qui abunde lætus

Lætabundus.

lætus sit: & errabūdus, qui longo, atq; abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici ostendit: ut productio hæc & extremitas, largam & fluentem uim, & copiam declaret. Errabundus.

Quòd Græcorum quorundam uerborum difficilima est in linguam Latinam mutatio: uelut quod Græce dicitur, πολυπραγμοσύνη.

CAP. XVI.

ADiecimus sæpe animum ad uocabula rerū non paucißima, quæ neq; singulis uerbis, ut à Græcis: neque si maxime pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucidè, tamq; aptè demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt prius uocibus. Nuper etiā cū allatus esset ad nos Plutarchi liber, & eius libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui & literarum & uocum Græcarum expers fuit, cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus, rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. Ac tum quidem primò, quia non satis commodè opinabar interpretaturū esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere: quod, ut dicitur, uerbum de uerbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut si etiam uellem fingere, quod non insigniter asperum, absurdum, durumq; esset, si ex multitudine & negotio uerbum unum compingerem: sicuti multiiuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed nō minus illepidè ita diceretur: quàm si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cum diutulè tacitus in co- Græca quædā uerti uix posse.

gitando fuissem:respondi tandem,non uideri mihi significari eã rem posse uno nomine. Et idcirco iũcta oratione, quid uellet Græcum id uerbum,pararam dicere. Ad multas igitur res aggreßio , earumq; omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη,inquam,Græcè dicitur:de qua hunc librũ compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis & inconditis adductus, uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην: Hortatur,inquit,nos profectò nescio quis hic Plutarchus ad negotia capeßẽda,& ad res obeundas plurimas cũ industria & celeritate:nomenq; ipsius uirtutis,de qua locuturus esset,libro ipsi,sicuti dicis,non incommodè præscripsit. Minimè,inquam, uerò. Neq; enim ista omnino uirtus est,cuius Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur:neq; id quod tu opinare,aut ego me dicere sentio,aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro,quàm potest maximè,a uaria promiscuaq;,& non necessaria rerum eiusmodi plurimarũ & cogitatione,& petitione. Sed huius, inquam,tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet facundia:qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurißimè dicere,quod à Græcis perfectißimè uno uerbo, & planißimè dicitur.

Quid significat in ueteribus Prætorum edictis, quòd flumina retanda publicè redempta habent.

CAP. XVII.

EDicta ueterum Prætorum , sedentibus fortè nobis in bibliotheca templi Traiani,& aliud quid requirẽtibus,cum in manus incidissent,legere atque cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum

*ptum inuenimus: Qui flumina retanda publicè redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens, amicus meus, in libro se Caij de origine uocabulorum septimo legisse, retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum * emunerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasq; esse à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, & quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse: id est, purganda: ne quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.* Retare. Retæ. * aliâs, corruerent Retanda flumina.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit: & qua posteà Solon: & qua item decemuiri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum, quod apud Aegyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autẽ cum studio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. CAP. XVIII.

DRaco Atheniensis uir bonus, multaq; esse prudẽtia existimatus est: iurisq; diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cuiuscunq; modi furti, supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraque, nimis seuerè censuit sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendiò acerbiores, non decreto iussoq;, sed tacito illiteratoq; Atheniensium cõsensu obliteratæ sunt. Draco legislator. Furum punitio.

Posteà legibus alijs mitioribus à Solone compositis, usi sunt. Is Solon ex septem illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non (ut Draco antea) mortis, sed dupli pœna uindicãdum existimauit. Decemuiri autem nostri, qui post reges exactos, leges quibus Po. Ro. uteretur, in xij. tab. scripserunt, neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neq; remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto prehẽsus esset, tum demum occidi permiserũt: si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet. Ex cæteris autẽ manifestis furibus liberos uerberari, addiciq; iußerunt ei, cui factum furtum esset: si modò id luci fecissent, neq; se telo defendissent. seruos item furti manifesti prehẽsos, uerberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes prætoris arbitratu uerberari uoluerũt, noxamq́; ab his factã sarciri. Ea quoq; furta, quæ per lancẽ liciumq́; cõcepta eßẽt, perinde ac si manifesta forẽt, uindicauerũt. Sed nunc à lege illa decemuirali discesßum est. Nam si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri uelit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dũ fit: faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptũ, & pleraq; alia ad eam rem, ex egregijs ueterum moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neq; iniucunda, qui legere uolet, inueniet Sabini librum, cui titulus est, de furtis. In quo id quoq; scriptũ est, quod uulgò inopinatum: nõ hominum tantum, neq; rerum mouẽtium, quæ auferri occultè & surripi possunt, sed fundi

Solon.

Per lancem liciumq́.

quoq;

quoq; & ædium fieri furtũ:condẽnatũ quoq; furti colonum, qui fundo, quẽ conduxerat, uendito, possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiã (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: furem esse hominis iudicatũ, qui cum fugitiuus præter oculos domini fortè iret, obtentu togæ tanquam se amiciẽs, ne uideretur à domino, obstitisset. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerũt dupli. Id etiam memini legere me in lib. Aristonis iureconsulti, haudquaquam indocti uiri: apud ueteres Aegyptios (quod genus hominũ cõstat et in artibus reperiendis solertes extitisse, & in cognitione rerũ indagãda sagaces) furto omnia fuisse licita, & impunita. Apud Lacedæmonios quoq;, sobrios illos & acres uiros, cuius rei nõ adeò ut Aegyptijs fides lõginqua est, non pauci neq; ignobiles scriptores, qui de moribus legibusq; eorum memorias condiderunt, ius atq; usum fuisse furandi dicunt: idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neq; ad sumptum libidini præbendum, comparandum'ue opulẽtiam, sed pro exercitio disciplinaq; rei bellicæ factitatum. quod & furandi solertia & assuetudo, acueret, obfirmaretq; animos adolescentium, & ad insidiarum astus, & ad uigilandi tolerantiã, & obrepẽdi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus diuidunda scripsit, uehementibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq; licentia conqueritur. Ea uerba, quoniam nobis impense placuerunt, adscripsimus: Fures, inquit, priuatorum furtorum, in neruo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. Quàm castè autẽ, & quàm religiosè à pru-

Ariston iureconsultus.

Aegyptijs furtũ licitũ, Lacedæmonijs laudatum.

Pulchra sententia M. Catonis.

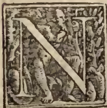
dentißimis uiris quid esset furtũ definitum sit, prætereundum non puto: ne quis eum solum esse furem putet, qui occultè tollit, aut clàm surripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secundo: Qui alienã rem attrectauit, cum id se inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur. Item alio capite: Qui alienum tacens lucri faciũdi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo quo nunc dixi lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea quæ suprà scripsi, furtum sine ulla quoq; attrectatione fieri posse: sola mente atq; animo, ut furtum fiat, annitente. Quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

Furti qui teneantur, Sabino autore.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XII.

Dissertatio Phauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

CAP. I.

NVNTIATVM *quondam est Phauorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris sectatorisq; sui paulum antè enixam, auctumq; eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperã uisum, & patri gratulatum. Is enim erat loci senatorij, ex familia*

familia nobiliori. Imus unà, et qui tum aderamus, prosecutiq; eum sumus ad domũ quò pergebat, & cũ eo simul introgreßi sumus. Tũ in primis ædibus cõplexus hominẽ, cõgratulatusq́; assedit: atq; ibi percõtatus est, quàm diutinũ puerperiũ, & quàm laboriosi nixus fuissent: puellãq; defeßã labore ac uigilia, somnũ capere cognouit. Fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filiũ lacte sua nutritura sit. Sed cũ mater puellæ, parcendũ esse ei diceret, adhibẽdasq́; puero nutrices: ne ad dolores, quos in enitẽdo tulisset, munus quoq; nutricationis graue ac difficile accederet: Oro te, inquit mulier, sine eã totã integrã esse matrẽ filij sui. Quod est enim hoc contra naturã imperfectũ atq; dimidiatũ matris genus, peperisse, ac statim ab sese abiecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod nõ uideret: nõ alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuentẽ, iam hominẽ, iam matris officia implorãtẽ? An tu quoq;, inquit, putas naturã fœminis mãmarũ ubera quasi quosdam næuulos uenustiores, nõ liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim quod à uobis scilicet abest, pleræq; istæ prodigiosæ mulieres fontẽ illũ sanctißimum corporis generis humani educatorem arefacere, & extinguere, cum periculo quoq; auersi, corruptiq; lactis laborãt: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadẽ uecordia, qua quibusdam commentitijs fraudibus nituntur, ut fœtus quoq; ipsi in corpore suo cõcepti aboriãtur: ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris, & labore partus fatiscat. Quod cũ sit publica detestatione cõmuniq; odio dignum, in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum

animatur

animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri: quantulũ hinc abest, iam perfectũ, iam genitũ, iam filium proprij atq; cõsueti atq; cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur & uiuat, cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capeßẽdis naturæ sensibus tã obsurduit: nõ id quoq; nihil interesse putat, cuius in corpore, cuiusq́; ex sanguine cõcretus homo & coalitus sit? An qui à spiritu multo & colore exalbuit, nõ idem sanguis est nũc in uberibus, qui in utero fuit? Non'ne hac quoq; in re solertia naturæ euidẽs est, quòd pòsteaquã sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, aduẽtante iã partus tempore, in supernas se parteis profert, & ad fouenda uitæ atq; lucis rudimẽta præstò est, & recens natis notum & familiarem uictũ offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti ualeat, ad fingẽdas animi atq; corporis similitudines, uis & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur: cõstat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus maior plerunq; uis & potestas est, ad earum indolem uel detrectandam, uel augendam, aquarum atq; terrarum quæ alunt, quàm ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas, arborem lætam & nitentem, in locum alium transpositam, deterioris terræ succo deperisse. Quæ (malùm) igitur ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusq́; & animũ benignè ingenitis primordijs inchoatum

Lactis uirtus & efficacia.

chodatum, insitiuo degeneriq; alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lac tunc adhibebitis, aut serua, aut seruilis: & ut plerunq; solet, externæ atq; barbaræ nationis: si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerunq; sine discrimine, quæcunque id temporis lactans est, adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici: & spiritum ducere in animum atque in corpus suũ ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur, quosdam pudicarum mulierum liberos, parentum suorum neque corporibus, neque animis similes existere. Scitè igitur & peritè noster Maro, quod cum uersus illos Homeri consectaretur: Macrob. lib. 5. cap. 11.

Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεύς,

Οὐ δὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,

Πέτραι τ' ἠλίβατοι. ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής: *non partionem solam, tanquàm illam quàm ille sequebatur, sed alituram quoq; ferã & sæuam criminatus est. Addidit enim hoc de suo:*

–Hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

Quoniam uidelicet in moribus inolescendis, magnam ferè partem ingenium altricis, & natura lactis tenet, quæ iam à principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat. Et præter hæc autẽ quis illud etiã negligere aspernariq; poßit, quòd quæ partus suos deserũt ablegãtq; à sese, & alijs nutriẽdos dedunt: uinculum illud, coagulumq; animi atq; amoris, quo parentes cũ filijs natura cõsociat, interscindunt, aut certè quidẽ diluunt deteruntq;. Nam ubi in-

fantis

fantis aliorsum dati, facta ex oculis amolitio est: uigor ille maternæ flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur, omnisq; impatiẽtißimæ solicitudinis strepitus consilescit: Neq; multo minor amãdati ad nutricem aliam filij, quàm morte amißi obliuio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur: & proinde (ut in expositis usu uenit) matris quæ genuit, neque sensum ullum, neque desiderium capit. Ac propterea obliteratis, & abolitis natiuæ pietatis elementis: quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem uidentur, magnam ferè partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis. Hæc Phauorinum dicentem audiui Græca oratione: cuius sententias communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. Amœnitates uerò, & copias, ubertatesq; uerborum, Latina omnis facundia uix quidem indipisci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca iudicans, de Q. Ennio, deq; M. Tullio, leui futiliq; iudicio fuit. CAP. II.

Seneca taxatur.

DE Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili: cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit, quòd oratio eius uulgaris uideatur, & protrita: res atque sententiæ aut inepto inaniq; impetu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autẽ uernacula & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens neq; gratiæ neq; dignitatis. Alij uero elegantiæ quidem in uerbis parum esse nõ inficias eunt: sed & rerũ, quas dicat, scientiam doctrinamq; ei non deesse dicunt: & in uitijs morum obiurgandis, seueritatem grauitatemq; non inuenustam

stam. Mihi de omni eius ingenio deq; omni scripto, iudicium censuramq; facere non necessum est: sed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit, ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus. In libro enim XXII. epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit:

-Dictus olli popularibus olim
Qui cum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,
Flos delibutus populis, & suada medulla.

Ac deinde scribit de ijsdem uersibus uerba hæc: Admiror eloquentißimos uiros, & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse. Cicero certè inter bonos eius uersus & hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit: Non miror, inquit, fuisse qui hos uersus scriberet, cũ fuerit qui laudaret: nisi fortè Cicero summus orator agebat causam suã, & uolebat hos uersus uideri bonos. Posteà hoc etiã addidit insulsißimè: Apud ipsum quoq;, inquit, Ciceronem inuenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas, illum nõ perdidisse operam, quòd Ennium legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronẽ reprehendit quasi Enniana, quòd ita scripserit in libris de republica, quòd Menelao Laconi quædã fuit suauiloquẽs iucũditas: &, quòd alio in loco dixerit, breuiloquentiã in dicẽdo colat. Atq; ibi nugator homo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Ciceronis hoc uitiũ, sed tẽporis. Necesse erat hæc dici, cũ illa legerẽtur. Deinde adscribit, Ciceronẽ hæc ipsa interposuisse, ad effugiẽdã infamiã nimis lasciuæ orationis, & nitidæ. De Vergilio quoq; eodẽ in loco uer-
ba

ba hæc ponit: Vergilius quoq; noster nõ ex alia causa duros quosdã uersus, & enormes, & aliquid supra mẽsurã trahentes interposuit, quàm ut Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborũ Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & insipidi, & insulsi hominis iocosa non præteribo. Quidã sunt, inqt, tam magni sensus Q. Ennij: ut licet scripti sint inter hircosos, possunt tamen inter unguẽtatos placere. Et cũ reprehendisset uersus, quos suprà de Cethego posuimus: Qui huiusmodi, inquit, uersus amãt, liceat sibi & eosdẽ admirari & Soterichi lectos. Dignus sanè Seneca uideatur lectione, ac studio adolescentium: qui honorem, coloremq; ueteris orationis Soterichi lectis cõpararit: quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis iam contemptisq;. Audias autẽ commemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit: quale est illud, quod in hominẽ auarum & auidum, & pecuniæ sitientem dixit. Quid enim refert quãtũ habeas? multo illud plus est, quod nõ habes. Bene hoc sanè, bene. Sed adolescentium indolem non tam iuuant, quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt, quæ pessimè: multoq; magis si & plura sint, quæ deteriora sunt. Et quædam in his non pro ἐνθυμήματι aliquo rei paruæ ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumq; sit: & super eo diuersæ sententiæ Valgij Rufi, & Tullij Ciceronis liberti acceptæ.

CAP. III.

Valgius Rufus. Lictor.

Valgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à ligando

gando appellatum esse: quòd cũ magistratus populi Ro*mani uirgis quempiam uerberari iußissent, crura eius & manus ligari uincirió; à uiatore solita sint: isq; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturq; ad eam rem testimonio* M. Tul*lij: uerbaq; eius refert ex oratione, quæ dicta est pro* C. Rabirio: *Lictor (inquit) colliga manus. Hæc ita* Valgius, *& nos sanè cum illo sentimus. Sed* Tyro Tullius, M. Cicero*nis libertus, lictorem uel à lino, uel à licio dictum scripsit: Licio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratibus (inquit) præministrabant, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse, quod dixit* Tyro, *quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rem istam pertinet. Nam sic à ligando lictor, ut à legendo lector, & à uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis, quæ corripiebantur, uocalibus dicta sunt.*

Ex Q. Ennij septimo annalium uersus, quibus depingitur, finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem.

CAP. IIII.

D*Escriptum definitumq; est à* Q. Ennio *in annali* VII. *graphicè admodũ sciteq; sub historia* Gemini Seruilij, *uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquẽdi opportunitate, quanta rerũ antiquarũ morumq; ueterum, ac nouorũ scientia, quãtaq; seruãdi tuendiq; secreti religione, qualibus deniq; ad minuendas uitæ molestias fomẽtis,*

leuamentis,solatijs amicum esse conueniat hominis gene re & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus fre= quenti,aßiduoq; memoratu dignos puto,quàm philoso= phorum de officijs decreta. Ad hæc odor quidam uetusta= tis in his uersibus tam reuerendus est,suauitas tam impro= miscua,tamq; ab omni fuco remota est:ut,mea quidē sen= tentia,pro antiquis,sacratisq; amicitiæ legibus obseruan di,tenendi,colendiq; sint. Quapropter adscribendos eos existimaui,si quis iam statim desideraret;

Hocce locutus,uocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam,sermonesq; suos,rerumq; suarum
Comiter impertit,magna cum lapsa * diei
*Parte fuisset,de paruis,summisq; gerendis
Consilio,induforo,lato,sanctoq; senatu:
Cui res audacter magnas,paruasq;, iocumq;
Eloqueret,quæ tincta malis,& quæ bona dictu
Euomeret,si quid uellet,tutoq; locaret:
Quo cum multa uolupe,ac gaudia,clamq; palamq;:
Ingenium cui nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus, * leuis,haud malus,idem
Doctus,fidelis,suauis homo,facundus,suoq;
Contentus,scitusq; beatus secunda loquens in
Tempore,commodus,& uerborum uir paucorum,
Multa tenens antiqua,sepulta,& sæpe uetustas
Quæ facit,& mores ueteresq;,nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges,diuûmq;,hominumq;
Prudentem,qui multa loqui'ue, tacere'ue poßit,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

*dies iam *als sic,Pars fo ret è summis re bus paruisq; regundis.

* lenis tamen

T. Aelium Scillonem dicere solitum ferunt,Q. Ennium de

de semetipso hæc scripsisse: picturamq́; istam morum, & ingenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Sermo Tauri philosophi de modo atq; ratione tolerandi doloris, secundum Stoicorum decreta.

CAP. V.

CVm Delphos ad Pythia, conuentumq́; totius firmè Græciæ uisendũ philosophus Taurus iret: nosq́; ei comites essemus: inq́; eo itinere Lebadiã uenissemus, quod est oppidũ antiquũ in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicũ eius quempiã nobilẽ in Stoica disciplina philosophum, ægra ualetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quo aliò maturandũ erat, & relictis uehiculis, pergit eum properè uidere: nosq́; de more, quẽ in locum cunq; iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus, uidemus hominẽ doloribus cruciatibusq́; allabi, quod Græci κωλὸν *dicũt, & febri simul ad rapida afflictari, gemitusq́; ex eo cõpressos erumpere, spiritusq́; & anhelitus è pectore eius euadere, nõ dolorẽ magis indicãtes, q̃ pugnã aduersus dolorẽ. Pòst deinde cũ Taurus & medicos accersisset, collocutusq́; de faciẽda medela esset, & eum ipsum ad retinẽdã patientiã testimonio tolerantiæ, quam uidebat perhibito stabilisset, egreßiq́; deinde ad uehicula, & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, nõ sanè iucundũ spectaculũ, sed cognitu tamen utile, congredientes cõpugnantesq́; philosophum & dolorẽ. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumq́; membrorum: faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè suum, perpetiebatur & cohibebat coërcebatq́; intra sese uiolẽ*

Lebadia.

Patientiæ exemplum.

tias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat: signa tamen quædam (sicut uidistis) existebant uirtutis & corporis, de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ nō ignarus, Si tanta, inquit doloris acerbitas est, ut cōtra uoluntatem, contraq; iudicium animi nitatur, inuitumq; hominē cogat ad gemendum, confitendumq; de malo morbi sæuientis: cur dolor apud Stoicos indifferēs esse dicitur, non malū? Cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere; cum & dolorē Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicāt? Ad ea Taurus, uultu iam propemodū lætiore (delectatus enim iam uidebatur illecebra quæstionis) Si iam amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios à calumnia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionē dissoluisset. Me autē scis cū Stoicis non bene cōuenire, uel Stoica potius disciplina. Est enim pleraq; & sibi et nobis incōgruens, sicut in lib. quē super ea re cōposuimus, declaratur. Sed ut tibi à me mos geratur, dicā ego indoctius (ut aiūt) & apertius; quæ fuisse dicturum puto sinuosius atq; solertius, si quis nunc adesset Stoicorum. Nosti enim credo uerbum illud uetus, & peruulgatum: ἀμαθέστερον πῶς εἶπε, καὶ σαφέστερον λέγε. Atq; hinc exorsus de dolore atq; gemitu Stoici ægrotantis, ita disseruit: Natura, inquit, omniū rerum, quæ nos genuit, induit nobis* inoleuitq; in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatē ita prorsus, ut nihil quicquam esset charius pēsiusq; nobis, quàm nosmetipsi. Atq; hoc esse fundamentū rata est cōseruandæ hominum

Dolor cur à Stoicis dicitur indifferēs, & nō esse malum.

* illinitq;

hominum perpetuitatis, si unusquisq; nostrum, simulatq; editus in lucē foret, harū prius rerū sensum affectionemq; caperet, quæ à ueteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incōmodis omnibus abhorreret. Postea per incremēta ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utendi consilij reputatio, & honestatis utilitatisq; ueræ cōtemplatio, subtiliorq; & exploratior commodorum delectus: atq; ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas: ac si ei retinendæ obtinendæ'ue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, cōtemptum est. Neq; aliud esse uerè & simpliciter bonū, nisi honestum: aliud quicquā malū, nisi quod turpe esset, existimatū est. Reliqua omnia, quæ in medio forēt, ac neq; honesta essēt neq; turpia, neq; bona esse, neq; mala decretū est. Productiones tamen & relationes, suis quæque momētis distinctæ diuisæq; sunt: que προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi uocāt. Propterea uoluptas quoq; & dolor, quod ad finē ipsum bene beateq; uiuendi pertinet, & in medijs relicta, & neque in bonis neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniā his primis sensibus doloris uoluptatisq;, ante consilij et rationis exortum, recēns natus homo imbutus est, & uoluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodā inimico abiūctus alienatusq; est: iccirco affectiones istas primitus penitusq; inditas, ratio pòst addita, conuellere, obstirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autē cum ijs semper, & exultanteis eas opprimit obteritq;, & parēre sibi, atque obedire cogit. Itaq; uidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cū petulantia

morbi dolorisq; exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque (ut pleriq; dolentes solent) eiulantem, atq; lamentantem, ac miserum sese & infelicē appellantē: sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus edentē, signa atq; indicia nō uicti, neq; oppressi à dolore, sed uincere eū atq; opprimere enitētis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia quæ non sunt mala, molestia quoq; omni nō carēt: sed sunt pleraq; noxa quidē magna & pernicie priuata, quia nō sunt turpia: cōtra naturæ tamen mansuetudinē lenitatēq; opposita sunt & infesta, per obscuram quandam & necessariā ipsius naturæ cōsequentiam. Hæc ergo uir sapiens tolerare, & cunctari potest: non omnino sensum sui amittere potest. Ἀναλγησία enim atq; ἀπάθεια, non meo tantū, inquit, sed quorundam etiam ex eadē porticu prudentiorū hominum, sicuti iudicio Panætij grauis atq; docti uiri, improbata abiectaq; est. Sed cur contra uoluntatē suā gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quē nihil cogi posse dicunt? Nihil sanè potest cogi uir sapiēs, cū est rationis obtinēdæ locus. Cū uerò natura cogit, ratio quoq; à natura data cogitur. Quære etiā, si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus connieueat? cur fulgente cœlo à luminis iactu, nō sua spōte & caput & oculos declinet? cur tonitru uehementius facto, sensim pauescat? cur sternutamentis quatiatur? cur aut in ardoribus solis æstuet? aut cur in pruinis immanibus obrigescat? Hæc enim, et pleraq; alia, nō uoluntas, nec consilium, nec ratio moderatur: sed na-

turæ

turæ necessitatisq; decreta sunt. Fortitudo aūt non ea est, Fortitudo.
quæ cōtra naturam monstri uice nititur, ultraq; modum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuisse accepimus ferum quēdam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cū uulnera eius à medicis execabantur, ridere solitus fuit. Sed ea uera & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerūt rerum tolerandarum, & non tolerandarum. Per quod apparet esse quædā intolerabilia, quibus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cùm hæc Taurus dixisset, uidereturq; in eandem rem plura etiam dicturus, peruentum est ad uehicula, & conscendimus.

Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui scrupos appellauerunt. CAP. VI.

QVæ Græci dicūt ænigmata, hoc genus qdā ex nostris ueteribus* scirpos appellauerūt: quale est qd' nuper inuenimus, perhercle antiquū, perq; lepidū, tribus uersibus senarijs cōpositū ænigma: qd' reliquimus inenarratum, ut legentiū coniecturas in requirēdo acueremus. Aenigma. *Scrupos legēdū esse Cælius lect. anti. li. 12. cap. 43. contendit.

Versus tres hi sunt:

Semel, minus'ne, an bis minus sit, non sat scio,
An utrunq; horum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inueniet qd sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellū secūdo li.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem ueneficij, confitentemq; ad Areopagitas reiecerit. CAP. VII.

A D Cn. Dolabellam, proconsulari imperio prouiciã Asiam obtinentẽ, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier uirum & filiũ, eodem tempore, uenenis clàm datis, uita interfecerat, atq; id fecisse se confitebatur: dicebatq; habuisse se faciendi causam, quoniã ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimũ & innocentißimũ, exceptũ insidijs occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat: quòd & confessum ueneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur: & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatũ fuisset. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq;, reiecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutum mulieris ueneficium est, quod per leges non licuit: neq; nocens dãnata punitaq;, quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij Maximi, factorũ & dictorum memorabilium octauo.

Areopagitarũ iudicium.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. CAP. VIII.

P Vblius Africanus superior, & Ty. Gracchus, Tyb. et C. Gracchorũ pater, rerũ gestarũ magnitudine, et honorũ atq; uitæ dignitate illustres uiri, dissenserũt sæpenumero de republica: & ea, siue qua alia re nõ amici fuerunt. Ea simultas cũ diu mansisset, & solẽni die Ioui epulum libaretur, atq; ob id sacrificium senatus in Capitolio

epula

epularetur: fors fuit, ut apud eandē mēsam duo illi iūctim locarentur. Tum quasi dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorū conducētibus, repētè amicißimi facti, neq; solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habēs iam uiro maturam, ibi tūc eodem in loco desp̄odit eam Tyberio Graccho, quē probauerat elegeratq;, exploratißimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoq; Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplißimisq; honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina cōflictati sunt. Posteà populus eos simul CENSS. *facit. Atq; illi, ubi uoce præconis renūtiati sunt, ibidē in campo statim nōdum dimissa concione, ultro uterq; & pari uoluntate coniuncti cōplexiq; sunt. Exq; eo die, & in ipsa censura, & posteà, iugi concordia fidißimè amicißimeq; uixerunt.*

Quæ dicantur uocabula ancipitia: & quòd honoris quoq; uocabulum ancipiti sententia fuerit.

CAP. IX.

Est plurifariam uidere, atq; animaduertere in ueteribus scriptis, pleraq; uocabula, quæ nunc in sermonibus uulgi unam, certamq; rem demonstrent, ita fuisse media & communia, ut significare & capere possent duas inter sese res cōtrarias. Ex quibus quædā satis nota sunt: ut tempestas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hæc enim ferè iam uulgatum est ancipitia esse, & utroq; uersus dici posse. Periculum etiam, & uenenum, & cōtagium, nō uti nunc dicūtur, pro malis tantū dicta eßse multum exēplorū eiusmodi reperias. Sed Honorē quoq; me- Vocabula ancipitia. Periculum. Venenum. Contagium.

u 5 diam

Honos malus. diam uocē fuisse, & ita appellatū, ut etiā malus honos diceretur, & significaret iniuriam, id profectò rarissimum est. Quintus autē Metellus Numidicus in oratiōe, quam de triūpho suo dixit, his uerbis usus est. Qua in re quāto uniuersi me unū antestatis, tāto uobis, quàm mihi, maiorē iniuriā atq; cōtumeliam facit Quirites: & quanti probi iniuriam facilius accipiūt, quàm alteri tradunt, tanto ille uobis, quàm gratiā mihi, peiorem honorē habuit. Nā me iniuriā ferre, uos facere uult Quirites: ut hic conquestio, istic uituperatio relinquatur. Honorē, inquit, peiorē uobis habuit, quàm gratiam mihi: cuius uerbi sententia est, quam ipse quoq; suprà dicit, maiore uos affecit iniuria et contumelia, quàm me. Præter huius autē uerbi notionem, adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimaui, ut definiremus Socratis esse decretum:

Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Quòd æditimus uerbū Latinum sit. CAP. X.

Aeditimus. AEditimus uerbū Latinū est, et uetus: ea forma dictū, qua Finitimus & Legitimus. Sed pro eo à plerisq; Aedituus. nūc æditus dicitur, noua & cōmētitia usurpatiōe, quasi à tuēdis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonēdi gratia dixisse, propter agrestes quosdā & indomitos certatores: qui nisi autoritatibus adhibitis, nō cōprimuntur. Marcus Varro in libro secūdo ad Marcellum de Latino sermone, æditimum dici oportere cēset magis quàm æditum: quòd alterum sit recenti nouitate fictum, alterū antiqua origine incorruptum. Liuius quoq; (ut opinor) Liuium Andronicum poëtam intellige. in Protesilaodamia, Claustritimum dixit, qui claustris ianuæ præesset: eadē scilicet figura, qua æditimum dici uidebat,

debat, qui ædibus præest. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fidelißimis, ita inueni scriptum: Aeditimi, custodesq́; maturè sentiunt. In libris autẽ uulgarijs æditui scriptum est. Pomponij fabula Attellana est, quæ ita inscripta est, Aeditimus: in qua hic uersus est:

Qui postq̃ tibi appareo, atq; æditimor in tẽplo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine suo, pro æditnis, æditentes appellat: —Oneratáq; paßim

Cuncta cadaueribus cœlestùm templa manebant,

Hospitibus loca quæ complerant æditentes.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo, ex Sophoclis poëtæ sententia. CAP. XI.

PHilosophum nomine Peregrinum, cui posteà cognomentum Proteus factum est, uirũ grauem atque constantem uidimus, cum Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumq́; ad eum frequenter uentitaremus, multa hercle dicere eũ utiliter, & honestè audiuimus. in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus: Virum quidem sapientem non peccaturũ esse dicebat, etiamsi peccasse eum dij atque homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu, nõ esse peccãdum censebat: sed iusti, honestiq́; studio, & officio. Si qui tamẽ nõ essent tali uel ingenio, uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facilè à peccãdo tenerent: eos omneis tunc peccare procliuius existimabat, cùm latere posse id peccatum putarent, impunitatemq́; ex ea latebra sperarent. At si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum

Peregrinus philosophus. Proteus.

rum diutius posse celerari, suppreßius prudentiusq; pecca bitur. Propterea uersus istos Sophoclis prudētißimi poētarum in ore esse habendos dicebat:

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ἅπανθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Veritas temporis filia.

Alius quidem ueterum poëtarum, cuius nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

Faceta responsio M. Ciceronis, amolientis à se crimen manifesti mendacij. CAP. XII.

Rhetoricū præceptum.

HAec quoq; disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas, citra periculum, confiteri: ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam, quàm crimine, sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cùm id, quod inficiari non poterat, urbano facetoq; dicto diluit. Nam cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, qui tum reus erat, mutuo H S. uicies tacitè accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in uulgus exiuit: obiectumq; ei est, quòd pecuniam domus emendæ causa, à reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit: ac domum quoq; se empturum negauit. Atq; adeò, inquit, uerum sit, accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cùm posteà emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obijceretur, risit satis: atq; inter ridendum, ἀκοινώνητοι, inquit, homines estis, cū ignoratis prudentis, & cauti patrisfamiliâs esse, quod emere uelit, empturum sese negare, propter competitores emptionis.

Intra

Intra calendas cum dicitur, quid significet, utrũ ante calendas, an calendis, an utrunque. Atq; inibi quid sit in oratione Marci Tullij, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola intra modum. CAP. XIII.

CVm Romæ à COSS. *iudex extra ordinem datus, pronuntiare intra calendas iussus essem, Apollinarem Sulpitium doctum hominem percontatus sum, an his uerbis Intra calendas, ipsæ quoq; calendæ tenerētur; Dixiq; ei, me uidelicet datum iudicem, calẽdasq; mihi productas, ut intra eum diem pronuntiarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisq; uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi: Si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discẽdum esset, issem planè sciscitatum ad istos, quos dicis: sed cum uerborum Latinorum sentẽtia, usus, ratio exploranda sit, læuus profectò & cæcus animi forem, si cùm haberem tui copiam, issem magis ad alium, quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimem: sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumúe consensu obseruari cognoueris. Non enim uerborum tantum communium ueræ atq; propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoq; ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisq; alijs audientibus, in hunc ferme modũ: Cum dies, inquit, ita præfinita est, ut iudex in calend. pronuntiet, occupauit iam hæc omnes opinio, nõ esse dubium, quin ante* Intra Calẽdas.

calen

Calendas iure pronuntietur. Et id tantum ambigi uideo, quod tu quæris, an Calend. quoque iure pronuntietur. Ipsum autem uerbum sic proculdubio natum est, atq; ita sese habet, ut cùm dicitur, Intra cal. non alius accipi dies debeat, quàm solæ calendæ. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi locorum fines demonstrantur, sin=
In, Cis, Vls. gularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uls. Hæ deinde particulæ, quoniã paruo exiguoq; sonitu obscurius promebantur, addita est tribus omnibus eadẽ syllaba: & quod dicebatur, cis Tyberim, & uls Tyberim, dici cœptũ est citra Tyberĩ, et ultra Tyberim. Itẽ quod erat, in, accedente eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohærentia, intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidũ: ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit, intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias: non dicit aliud, quàm in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra cal. igitur nõ ante calen. est, sed in calẽdis: id est, eoipso die, quo cal. sunt. Itaq; secundum uerbi ipsius rationem, qui iussus est intra calend. pronuntiare: nisi cal. pronuntiet, contra usum uocis facit. Nam si ante id fiat, nõ intra id pronunciat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgò interpretatio est absurdißima, ut intra cal. significare uideatur, etiam citra cal. & uel ante cal. Nihil enim fermè interest. Atq; insuper dubitatur, an calendis quoq; pronuntiari poßit, quãdo neque ultra, neq; citra, sed quod inter
Consuetudo. hæc medium est, intra calen. id est calendis pronuntiandũ sit. Sed nimirum consuetudo uicit, quæ cum omnium domina rerum, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum

Apol

Apollinaris scitè perquàm, atq; enucleatè disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquã, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareq;, quonã modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint: atq; ita inuenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse: Est autẽ modo locus intra Oceanũ iam nullus, neq; tam lõginquus, neq; tã recõditus, quo non per hæc tẽpora nostrorum hominum libido iniquitasq́; peruaserit. Intra Oceanum dicit contra rationẽ tuam. Non enim uult (opinor) dicere in Oceano. Terras enim demonstrat omneis, quæ Oceano ambiũtur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra Oceanum, non in Oceano. Neq; enim uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa Oceani dicũtur. Tũc Sulpitius Apollinaris renidẽs, Non mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra Oceanum, nõ (ut tu interpretare) citra Oceanum dixit. Quid enim potest dici citra Oceanum esse, cum undiq; Oceanus circunscribat omneis terras, & ambiat? Nam citra quod est, id extra est. Quî autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tãtum parte orbis Oceanus foret, citra Oceanũ esse dici potest, uel ante Oceanum. Cum uero omnes terras omnifariam & undique uersum circunfluat, nihil citra eum est: sed undarum illius ambitu terris omnibus cõuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol non citra cœlum uertitur, sed in cœlo, & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scitè acuteq; dicere uisus est. Sed posteà in libro M. Tullij epistolarum ad Ser. Sulpitiũ, sic dictum esse inuenimus: intra

modum,

modum,ut intra Calendas dicunt,qui dicere citra Calendas uolunt. Verba hæc Ciceronis sunt,quæ apposui: Sed tamen quoniam effugi eius occasionem,qui fortasse arbitraretur me hanc rem imperitè non putare, si perpetuò tacerem,modicè hoc faciam,aut etiam intra modum,ut et illius uoluntati,& meis studijs seruiam. Modicè dixerat hoc faciam:id est,cum modo æquo,& pari. Deinde quasi hoc displiceret,& corrigere id uellet,addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse,quàm quod fieri modicè uideretur:id est nō ad ipsum modum,sed retro paululum,& citra modum. In oratione etiam,quam pro P. Sestio scripsit,Intra mōtem Taurum sic dicit,ut non significet in monte Tauro,sed usq; ad montē Taurum cū ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnū illū maiores nostri magna belli contentione,terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam,qua illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra montē,inquit,Taurum regnare iusserunt:quod non perinde est,ut Intra cubiculum dicimus: nisi uideri potest,id esse Intra mōtem,quod est Intra regiones,quæ Tauri montis obiectu separātur. Nam sicut qui intra cubiculum est,is non in cubiculi parietibus,sed intra parietes est,quibus cubiculum includitur,qui tamē ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt;ita qui regnat intra montem Taurum,nō solum in monte Tauro regnat,sed in ijs etiā regionibus,quæ Tauro mōte claudūtur. Num igitur secundū istā uerborū M. Tullij similitudinē,qui iubetur,Intra Calendas pronuntiare:is & ante Calendas, & ipsis

Intra modum. Modice.

& ipsis calendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam inscitæ consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: cùm omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calendas esse rectè dicitur.

Saltem particula, quam uim habeat, & quam originem. CAP. XIIII.

Saltem particula, quam haberet principalem significationem, quæq; uocis istius origo esset, quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quæ uideatur sicuti quædam supplementa orationis temere & incõditè assumpta. Atq; erat qui diceret legiße se in grammaticis cõmentarijs P. Nigidij, Saltem ex eo dictum, quod eßet, si aliter. Idq; ipsum dici solitũ per defectionẽ. Nam plenam esse sententiã, si aliter non potest. Sed id nos in ijsdẽ cõmentarijs Nigidij, cum eos nõ (opinor) incuriosè legißemus, nusquam inuenimus. Vidẽtur aũt uerba ista, si aliter non potest, à significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus, nõ abhorrere: sed tot uerba tamen in paucißimas literas cludere, improbæ cuiusdã subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret, homo in libris atq; literis aßiduus, saltem sibi dictum uideri, u, media litera extrita. Salutẽ enim antè dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cum alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere: tanquam salutem postremò petentes, quam & impetrari certè, & obtineri, sit æquißimum. Sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse uidetur commentitium. Censuimus igitur amplius quærendum.

x Quòd

ridiſſet (multa autem impendere uidentur, præter natu= ram etiam, præterq; fatum) huius diei uocem teſtem rei= publicæ relinquerem meæ perpetuæ erga ſe uoluntatis. Præter naturã *Præter naturam, inquit, præterq; fatum. An utrunque idem ualere uoluerit, fatum atque naturam, & duas res* Præter fatum. ἀνθ᾽ ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν *:an uero diuiſe= rit ſeparaṙitq;, ut alios caſus natura ferre uideatur, alios fatum, conſiderandum equidem puto. Atque id maxi= me requirendum, qua ratione dixerit accidere multa hu= manitus poſſe, præter fatum: quando ſic ratio & ordo, & inſuperabilis quædam neceſſitas fati conſtituitur, ut omnia intra fatum claudenda ſint: niſi illud ſanè* Home= *ri ſecutus eſt:*

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium eſt, quin uiolentam & inopinatam mortem ſignificauerit: quæ quidem poteſt rectè uideri ac cidere præter naturam. Sed cur id quoque genus mortis extra fatum poſuerit, neque operis huius eſt explorare, neque temporis. Illud tamen non prætermittendum eſt, quòd Vergilius *quoq; idipſum quod* Cicero *de fato opi= natus eſt: cũ hoc in quarto libro dixit de* Eliſa, *quæ mor= tem per uim potita eſt:*

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat:

tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta ſunt, nõ ui= deantur è fato uenire. Demoſthenis *autem, uiri prudentia* Demoſthenes. *pari atq; facundia præditi, uerba idẽ ferè ſignificantia de natura atq; fato* M. Cicero *ſecutus uidetur. Ita enim ſcri ptũ eſt in oratione illa egregia, cui titulus eſt* περὶ στεφάνου: ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης

καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. *Quod Cicero fatum, atq; naturam uidetur dixisse: id multo antè* Demosthenes τῶν πεπρωμένων, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον *appellauit.* Αὐτόματος *enim* θάνατος, *quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.*

Super poëtarum Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino.

CAP. II.

M. Pacuuius. L. Accius.

Qvibus otium & studium fuit, uitas atq; ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poëtis, historiam scripserunt huiuscemodi. Cum Pacuuius, inquiũt, grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuiũ: comiterq; inuitatus, plusculis ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsißet, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis; neq; id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidẽ, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura, & acerba nascũtur, pòst fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atq; in principio sunt uiuida: non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur uisum est in ingenio, quod dies atq; ætas mitificet.

An uoc

An uocabula hæc, necessitudo & necessitas, differenti significatione sint. CAP. III.

Risu prorsus atq; ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseuerant, necessitudinem & necessitatem mutare longè differreq; : ideo quòd necessitas sit uis quæpiam premens & cogens : necessitudo autem dicatur ius quoddã & uinculũ religiosæ coniunctionis: idq; unũ solitariũ significet. Sicut autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in Neoptolemo scripsit) acritas: ita nihil ratiõis dici potest, quî necessitudo & necessitas separentur. Itaq; in libris ueterum uulgò reperias necessitudinem dici, pro eo quod necessum est: sed necessitas sanè pro iure officioq; obseruantiæ affinitatis'ue infrequens est: quanquàm qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis'ue cõiuncti sunt, necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris, quâ Plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est iure affinitatis. Verba hæc sunt: Equidẽ mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, nõ opera, non industria defuisse. Hoc ego scripsi de utriusq; uocabuli indifferẽtia, admonitus fortè uerbi istius, cũ legerem Sempronij Asellionis ueteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum, minus bonum imperatorem signis collatis decertare: nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Acerbitas. Acerbitudo. Acritas. Acritudo. Necessitudo. Necessitas.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescripto. CAP. IIII.

IN plerisq; monumentis rerum ab Alexandro gestarum,& paulò antè in libro M. Varronis,qui inscriptus est Orestes, uel de insania, Olympiadem Philippi uxorem festiuißimè rescripsisse legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iouis Ammonis filius Olympiadi matri salutem dicit. Olympias ei rescripsit ad hanc sentētiam:Amâbo,inquit, mi fili quiescas,neq; deferas me,neq; criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit,cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scitæ atq; prudentis erga ferocem filium comitas, sensim & comiter admonuisse eum uisa est:deponendam esse opinionem uanam,quam ille ingentibus uictorijs,& adulantium blandimētis,& rebus supra fidē prosperis imbiberat,genitum esse sese de Ioue.

Olympiadis prudens rescriptum.

De Aristotele,Theophrasto,& Menedemo philosophis: deq; eleganti uerecundia Aristotelis,successorem diatribæ suæ eligentis.

CAP. V.

ARristoteles philosophus,annos iam ferè natus duo & sexaginta,corpore ægro affectoq;, ac spe uitaq; tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit,orantes obsecrantesq;,ut ipse deligeret loci sui & magisterij successorem:quo post summum eius diem,perinde ut ipso,uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaq;,quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi:sed præcipui duo,Theophrastus & Menedemus.ingenio ij atq; doctrinis cæteros præstabāt. alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo.

Theophrastus. Menedemus.

Arist

Aristoteles respondit, facturum esse quod uellent, cum id sibi foret tempestiuum. Posteà breui tempore cum ijdem illi, qui de magistro destinãdo petierant, præsentes essẽt, uinũ ait, quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse atq; asperum: ac propterea quæri debere exoticum, uel Rhodium aliquod, uel Lesbium. Id sibi Vinũ Rhodiũ. *utrunq; ut curarent, petiuit: usurumq; eo dixit, quod sese* Vinũ Lesbiũ. *magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferũt. Tum Aristoteles Rhodium petit, degustat: Firmum, inquit, hercle uinum, & iucundũ. Petit mox Lesbium, quo item degustato: Vtrũq;, inquit, oppido bonum: sed ἡδίων ὁ λέσβιος.* Aristotelis uerecũdia in successore eligendo. *Id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepidè simul & uerecundè, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguæ pariter atq; uitæ. Itaq; nõ diu pòst Aristotele uita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.*

Quid ueteres Latini dixerunt, quas Græci προσῳδίας appellant: & item quòd uocabulum barbarismi non usurpauerint neq; Romani antiquiores, neq; Attici. CAP. VI.

QVas Græci προσῳδίας dicunt, eas ueteres docti, tum Accẽtus quorũdam nominũ. *notas uocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uoculationes appellabant. Quod nunc autẽ barbarè quem loqui dicimus, id uitium sermonis, non barbarum esse, sed rusticum: & cum eo uitio loquentes, rusticè loqui dictitabant. Publius Nigidius in cõmentarijs grammaticis: Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam.* Rustice loqui. *Itaq; id uocabulum quod dicitur uulgò barbarismus, qui* Barbarismus.

ante diui Augusti ætatem purè atq; integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem iuueni.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs.

CAP. VII.

Leænæ partus. Herodotus.

LEænas inter omnem uitam semel párere, eoq; uno partu nunquàm edere plures quàm unũ, Herodotus in tertia historia scriptũ reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αἴτιον τούτου τοῦτ' ἐστίν, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινούμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας, αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐπικνέεται καταγράφων. πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστί, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. *Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque uirili genere appellat) quod grammatici* ἐπίκοινον *uocant, plures gignere atq; educare catulos dicit. Versus quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:*

ἑστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσιν
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ᾧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσεν ἀνὴρ
ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθών
πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπήλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
εἴ ποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio atq; diuersitas cum agitaret, inclytißimi poët

poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissimè composuit: in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cum ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristotelis hæc sunt ex lib. de histor. animalium VI.

Λέων δὲ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέν τοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος, τίκτει δὲ ὡς ἐπιτοπολὺ δύο. τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δὲ ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτουσαν, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελῴου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ, τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην ὁ λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν, βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poëta prudenter, & lepidè, Sapientiam filiam esse usus & memoriæ dixit.

CAP. VIII.

Maximè hoc atq; uerissimè Afranius poëta de gignenda comparandaq; Sapientia opinatus est: quòd eã filiã esse usus & memoriæ dixit. Eo nãq; argumento demonstrat, qui sapiens esse rerũ humanarũ uelit, Sapientiæ parentes.

nō libris solis,neq; disciplinis rhetoricis dialecticisq; opus esse:sed oportere eum uersari quoq; , exerceriq; in rebus cominus noscendis periclitandisq; , eaq; omnia acta & euenta firmiter meminisse:& perinde sapere ac consulere ex ijs,quæ pericula ipsa rerum docuerunt, non quæ libri tantum aut magistri,per quasdam inanitates uerborum & imaginū,tanquam mimo aut insomnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata,cui Sellæ nomen est:

Vsus me genuit,mater peperit Memoria.

Σοφίαν uocant me Graij,uos Sapientiam.

Item uersus est in eandem fermè sentētiam Pacuuij:quem Macedo philosophus. *Macedo philosophus uir bonus,familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:*

Ego odi homines ignaua opera,& philosopha sn̄ia.

Ignaui philosophi. *Nihil enim fieri posse indignius,neq; intolerantius dicebat,quàm quòd homines ignaui ac desides, operti barba & pallio,mores & emolumenta philosophiæ in linguæ, uerborumq; artes conuerterent:& uitia facundißimè accusarent,intercutibus ipsi uitijs madentes.*

Quid Tullius Tyro in commentarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula. CAP. IX.

Tyro. *TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros cōplures de usu atq; ratione linguæ Latinæ, item de uarijs atq; promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præ-* Pandectæ. *cipui uidentur,quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit:tanquam omne rerum atque doctrinarum genus contin*

contineteis. Ibi de ijs stellis, quæ appellantur Suculæ, hoc scriptū est: Adeò, inquit, ueteres Ro. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas ὑάδας Græci uocant: tanquàm id uerbum Latinum Græci uerbi interpretamentum sit: quia Græce ὗες, sues Latinè dicantur. Sed ὑάδας, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici putauerunt, sed ab eo quod est, ὕειν, appellantur. Nam & cum oriuntur, & cum occidunt, tempestates, pluuias, largosq; imbres cient: Pluere autem Græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, non usque eò opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent: quod ὗες Latinè sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos primo sypnus, deinde p y Græcæ, Latinæq; o literas cognationē, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autē istæ nō in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit: nullū enim uidetur præter eas stellas Tauri caput: sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulachrū esse uideatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos uergilias uocamus. Suculæ. Hyades. Opici. Somnus

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quid fratris Nigidius.

CAP. X.

Labeo

Labeo Antistius.

*Labeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarum quoq; bonarum artium nõ expers fuit: & in grammaticam sese, atq; dialecticam literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat: Latinarumq; uocum origines rationesq; pecalluerat: eaq; præcipuè scientia ad enodandos plerosq; iuris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortẽ eius editi, qui posteriores inscribuntur. quorum librorũ tres continui tricesimusoctauus, tricemusnonus, & quadragesimus, pleni sunt *id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam liuguam Latinam conducentium. Prætereà in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit, partim lepidè atq; argutè reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus Soror, inquit appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, seperaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum P. Nigidius homo impense doctus, non minus arguto subtiliq; ἐτύμῳ interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.*

*omne genus

Frater.

Quem M. Varro iustum aptumq́ue esse numerum conuiuarum existimarit: ac de mensis secundis, & de bellarijs. CAP. XI.

Idem Macrob. libr. 1. cap. 7.

Conuiuarum numerus.

Lepidißimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur: Nescis quid uesper serus uehat: in quo disserit de apto conuiuarum numero, deq; ipsius conuiuij habitu cultuq;. Dicit autem cõuiuarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in

re in

re in nouem.ut cum paucißimi cõuiuæ ſunt,non paucio=res ſint quàm tres:cum plurimi,nõ plures quàm nouem. N*am multos,inquit,eſſe non conuenit : quòd turba ple=runq; eſt turbulenta:*ɛ* Romæ quidẽ cõſtat,ſed ɛ Athe=nis.* N*uſquam autem plures cubabant.* I*pſum deinde cõui=uium cõſtat,inquit,ex rebus quatuor,ɛ tũ deniq; omni=bus ſuis numeris abſolutum eſt:ſi belli homunculi collecti ſunt:ſi lectus locus,ſi tempus lectum:ſi apparatus nõ ne=glectus.* N*ec loquaces autem,inquit,conuiuas,nec mutos legere oportet:quia eloquẽtia in foro ɛ apud ſubſellia, ſilentium uero non in conuiuiò,ſed in cùbiculo eſſe debet.* S*ermones igitur id temporis habendos cenſet,non ſuper rebus anxijs,aut tortuoſis : ſed iucundos atq; inuitabiles, ɛ cum quadam illecebra,ɛ uoluptate utiles : ex quibus ingeniũ noſtrum uenuſtius fiat ɛ amœnius.* Q*uòd pro=fectò,inquit,eueniet,ſi de id genus rebus ad cõmunem ui tæ uſum pertinentibus confabulemur , de quibus in foro, atq; in negotijs agendis loqui nõ eſt otiũ.* D*ominũ autẽ, inquit,cõuiuij eſſe oportet non tam lautum,q̃ ſine ſordi=bus:ɛ in cõuiuio legi nõ omnia debent,ſed ea potißimũ, quæ ſimul ſint* βιωφελῆ*,ɛ delectent.* N*eq; nõ de ſecũdis quoq; menſis,cuiuſmodi eſſe eas oporteat , præcipit.* H*is enim uerbis utitur:* B*ellaria,inq̃t,ea maxime ſunt mellita, quæ mellita non ſunt:*πέμμασι *enim cũ* πέψει*, ſocietas in=fida.* Q*uod* V*arro in hoc libro dixit bellaria,ne q̃s fortè in iſta uoce hæreat:ſignificat id uocabulum omne menſæ ſecundæ genus. nam quæ* τραγήματα G*ræci,aut* πέμματα *dixèrunt : ea ueteres noſtri bellaria appellauerunt.* V*ina quoq; dulciora eſt inuenire in comœdijs antiquioribus*

hoc

*ut
Conuiuium ex quatuor cõſtat.
Sermones conuiuales.
Bellaria.
Tragemata.

quos uocant, siue acciri iusserunt, Trib. Pleb. uocationem habent nullam. Neq; minus multi imperiti, perinde atq; haberent, ea sunt usi. Nam quidam nō modò priuatū, sed etiam COS. in rostra uocari iusserūt. Ego Triumuir uocatus à Portio Trib. Pleb. nō iui, autoribus principibus: & uetus ius tenui. Item Tribunus cū essem, uocari neminem iußi, neq; uocatum à collega parēre inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonē arbitror, uana tunc fiducia, cum priuatus esset, uocatum à Trib. nō ißе. Quæ (malûm) aut ratio fuit, uocātibus nolle obseq, quos cōfiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi, is etiam in uincula duci potest. Sed quærentibus nobis, quam ob causam Tribuni, qui haberent summā coërcēdi potestatē, ius uocandi non habuerint, illud occurrit: quòd Trib. Pleb. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo, nec causis querelisq; de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent, ut iniuria, quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aßiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat.

Quòd in libris humanarum M. Varronis scriptum est, Aediles & Quæstores Pop Ro. in ius à priuato ad Prætorem uocari posse.

CAP. XIII.

Cum ex angulis secretisq; librorum ac magistrorum in medium iam hominum & in lucem fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisq; Romæ stationibus ius publicè docentium aut respondentium, an Quæstor Pop. Ro. ad Præto. in ius uocari posset. Id autem non ex

otiosa

otiosa quæstione agitabatur: sed usus fortè natæ rei ita erat, ut uocandus esset in ius Quæstor. Non pauci igitur existimabant, ius uocationis in eum Prætori nõ esse: quoniam magistratus Pop. Ro. *proculdubio esset: & neq; uocari, neq;, si uenire nollet, capi atq; prehẽdi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum aßiduus in libris* M. Varronis *fui, cũ hoc quæri dubitariq́; animaduertißem, protuli unum & uicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptum fuit: Qui potestatem neq; uocationis populi uiritim habent, neq; prehensionis, eos magistratus à priuato in ius quoque uocari est potestas.* M. Leuinius Aedilis *curulis à priuato ad* Pratorẽ *in ius est*

*deductus *eductus: nunc stipati seruis publicis non modò prehendi non possunt, sed etiam ultro summouent populum.* Hoc Varro *in ea libri parte de* Aedilibus. *Suprà autem in eodem libro, Quæst. neq; uocationem habere, neq; prehensionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata, in* Varronis *omnes sententiam concesserunt: Quæstorq́; in ius ad prætorem uocatus est.*

Verba ex libro Messalæ Auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætoremq́; collegas esse: & quædam alia de auspicijs.

CAP. XIIII.

Pomœrium.

P*omœrium quid esset, Augures* Po. Rom. *qui libros de auspicijs scripserunt istiusmodi sententia definierunt:* Pomœriũ *est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finẽ urbani auspicij.* Antiquißimum autẽ *pomœrium quod à* Romulo *institutum est,* Palatini mon

tis

tis radicibus terminabatur. Sed id pomœriũ pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatũ est, & multos editosq; colles circũplexum est. Habebat autẽ ius proferẽdi pomœrij, qui Pop. Rom. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitũ est, ac nũc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cũ cæteri sex intra pomœrium sint, Auẽtinus solus, quæ pars nõ longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferendi pomœrij titulum quæsiuit, neq; posteà D. Iulius, cum pomœriũ proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unã probat, quòd in eo monte Remus urbis condẽdæ gratia auspicauerit, auesq; irritas habuerit, superatusq; in auspicio à Romulo sit. Idcirco, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt: quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendũ non putaui, quod nõ pridem ego in Elidis grammatici ueteris cõmentario offendi: in quo scriptũ erat, Auẽtinum antea, sicuti diximus, extra pomœriũ exclusum: pòst autore D. Claudio receptum, & intra pomœrij fines obseruatum. In edicto COSS. quo edicunt, quis dies comitijs centuriatis futurus sit, scribitur: Ex uetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniã liber Marci Messalæ Auguris de auspicijs primus, cùm hæc scriberemus, fortè adfuit: propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa.

Auentinus mons.

Magistratus maiores.

Maxima sunt Cõsulum, Prætorũ, Censorum. Neq; tamen eorum omniũ inter se eadem, aut eiusdem potestatis: ideo quòd collegæ nõ sunt Cẽsores Consulũ, aut Prætorũ: Prætores Consulũ sunt. Ideo neq; Cõsules aut Prætores Censoribus, neq; Censores Cõsulibus aut Prætoribus turbant, aut retinẽt auspicia. At Cẽsores inter se, rursus Prætores Consulesq; inter se & uitiant & obtinẽt. Prætor etsi collega Consulis est, neq; Prætorem neq; Consulẽ iure rogare potest: ut quidẽ nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatũ est. Et ut in cõmentario XIII. *C. Tuditani patet, quia imperiũ minus Prætor, maius habet Consul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure nõ potest. Nos his tẽporibus Prætores Prætore creante ueterum autoritatẽ sumus secuti: neq; his comitijs in auspicio fuimus. Censores æquè non eodẽ rogantur auspicio atq; Consules & Prætores. Reliquorũ magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege. Maiores centuriatis comitijs fiũt. Ex his omnibus uerbis Messalæ manifestum fit, & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegã esse* PRAET. COS. *docet: quòd eodẽ auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum.*

Item uerba eiusdem Messalæ differentis, aliud esse Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magistratus à quibus auocent comitiatũ. Eiusdem capitis XIIII. portio.

IDem Messala in eodē libro de minoribus magistratibus ita scribit: COS. *ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest. Prætor & comitiatum & concionem usquequaque auocare potest, nisi à* COS. *Minores magistratus nusquam, nec comitiatū nec concionem auocare poßunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatū, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alij posset, si concionē habere uolunt, uti ne cum populo agant: quamuis multi magistratus simul concionem habere poßunt.* Ex his uerbis *Messalæ manifestum est, aliud esse, Cū populo agere, aliud, Concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum, quod suffragijs suis aut iubeat, aut uetet: concionem autem habere, est uerba facere ad populum, sine ulla rogatione.* Agere cum populo. Concionem habere.

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat: sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. CAP. XV.

QVi *uerba Latina fecerunt, quiq; ijs probè usi sunt, humanitatem non id esse uoluerunt, quod uulgus existimat, quodq; à Græcis* φιλανθρωπία *dicitur, & significat dexteritatem quandam beneuolentiamq; erga omneis homines promiscuam: sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci* παιδείαν *uocant, nos eruditionem institutionemq; in bonas arteis dicimus: quas qui synceriter cupiunt, appetuntq;, ij sunt uel maximè humanißimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est: idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbo ueteres* Humanitas.

esse usos,& cum primis M. Varronem, Marcumq́; Tullium, omnes firme libri declarāt. Quamobrē satis habui, int erim exemplum proponere. Itaq; uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo: cuius principiū hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini Humanior. *est paulùm modò humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita ut uulgò dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametsi rudis literarū sit (hoc enim cum sententia nequaquam cōuenit) sed eruditiori doctioriq́;, qui Praxitelem,* *quis **quid fuerit,& ex libris,& ex historia cognouerit.*

Quid apud Marcum Catonem significent uerba hæc, Inter os atque offam.

CAP. XVI.

ORatio est M. Catonis Censorij de Aedil. uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nunc ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumēta esse: nolite ibi nimiam spem habere. Sæpe audiui, inter os atq; offam multa interuenire posse. Verum inter offam atq; herbam, ibi uerò longum interuallum est. Eurutius Clarus, qui Præfectus urbi,& bis Consul fuit, uir morum literarumq́; ueterum studiosissimus, ad Sulpitium Apollinarem scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimum: quærere sese,& petere, ut sibi rescriberet, quænam esset eorum uerborū sententia. Tum Apollinaris nobis præsentibus (nam id temporis ego adolescēs Romæ sectabar eum, discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissimè: Vetus esse prouerbium, inter os & offam: idem significans, quod Græcus ille παροιμιώδης uersus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Plato

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum: & inueniri uersus uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poëtas temporibus uariis natos. CAP. XVII.

VErsus est notæ uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eũ uersum Plato in Theætheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodũ miramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inscripta est, αἴας ὁ λόκρος. *Prior autem natus fuit Sophocles, quàm Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus:*

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptus est, cui titulus est, φιλοκτήτης, *& in Bacchis Euripidis: id quoq; animaduertimus apud Aeschylum,* ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. *Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est* ἰνὼ, *eundem esse uersum absq; paucis syllabis.*

Aeschylus sic:

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides ita:

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλῆς.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atque nominibus familiæ Portiæ. CAP. XVIII.

CVm in domus Tyberianæ bibliotheca sederemus, ego & Apollinaris Sulpitius, & quidam alij mihi aut illi familiares: prolatus fortè liber est, ita inscriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset Mar. Cato Nepos. Atque ibi adolescens quispiam M. Cato Nepos.

(quod ex eius sermonibus conie&tare potui) non abhorrens à literis: Hic,inquit, est M. Cato,non cognomento Nepos,sed M.Catonis Censorij ex filio nepos:qui pater fuit M.Catonis Prætorij uiri,qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est M. Ciceronis,qui inscribitur laus M..Catonis, quem in eodē libro idem Cicero pronepotē fuisse dicit M. Catonis Censorij.Eius igitur,quem Cicero laudauit,pater hic fuit M. Cato:cuius orationes feruntur inscriptæ M.Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placidè admodū leniterq́;: Laudo,inquit,te mi fili, quòd in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur,quis fuerit ignoras,auditiūcula tamē quædam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem,sed complures M. illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator & Cēsor fuit,filios habuit: & matribus diuersos, & ætatibus longè dispares. Nam iam adolescente altero, matre eius amissa,ipse quoque iam multum senex,Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimoniū.Ex qua natus est ei M.Cato Salonianus:hoc enim illi cognomentum fuit,à Salonio patre matris datum.Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre uiuo mortuus est,& egregios de iuris disciplina libros reliquit:nascitur hic,de quo quæritur,M.Cato, M.filius,M.nepos. Is satis uehemens orator fuit, multasq́; orationes ad exemplū aui scriptas reliquit,& Cōsul cum Q.Martio Rege fuit: inq́; eo consulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita ut dixisti, M. Catonis Prætorij

Portia seu Catonum familia.

Cato Salonianus.

torij uiri, qui se Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hūc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modò prolata oratio est, filium quidem maiorē Catonem habuit: sed non eum, qui Vticæ perijt: sed qui cū Aedilis curulis & Prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorij filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato Tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: exq; eo natus est M. Cato Prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusq; cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorij dixit fuisse. Videtis igitur hāc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit: prognati quoq; ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoque temporum differentiam facilè animaduertetis ex hac ipsa oratione, cum eam legetis. Hæc Sulpitius Apollinaris nobis audientibus dixit: quæ posteà ita esse, uti dixerat, cognouimus: cum & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia Portia legeremus.

Quòd à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atque uerborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quàm regulæ disciplina, quæ à grammati-

cis reperta est. CAP. XIX.

Accusatiuorum tertiæ inflexionis uarij fines.

*INterrogatus est Probus Valerius, quod ex familiari eius quōdam comperi, Has'ne urbis, an Has urbes: & Hanc turrem, an Hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum, inquit, pangis, aut orationem solutam struis, atq; ea uerba dicenda sunt: non finitiones illas prærancidas, neq; fecutinas grammaticas spectaueris: sed aurem tuam interroga, quo quid loco conueniat dicere: quod illa suaserit, id profectò erit rectißimum. Tum is qui quæsierat, quonam modo, inquit, uis aurem meam interrogem? Et Probum ait respondisse, quo suam Vergilius percontatus est, qui diuersis in locis, urbes & urbis dixit: arbitrio consilióq; usus auris. Nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit, librum manu ipsius *collectum legi, urbis per i, literam scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt:*

* correctum

Vrbis.

–Vrbis'ne inuisere Cæsar,
Terrarumq; uelis curam.

Vrbes.

Verte enim, & muta, ut Vrbes dicas: insipidius nescio quid facies & pinguius. Contrà, in tertio Aeneidos, urbes per e, literam dixit:

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut Vrbis dicas: nimis exilis uox erit, & exanguis. Tanta quippe iuncturæ differentia est, in consonantia uocum proximarū. Prætereà idem Vergilius Turrim dixit non Turrem, & Securim non Securem:

Turrim. Securim.

Turrim in præcipiti stantem. Et,
Incertam excußit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo utrunq; loco per e, literā dicas. At ille qui interrogauerat

rudis

rudis profectò, & aure agresti homo: Cur, inquit, aliud alio in loco doctius rectiusq; esse dicas, non sanè intelligo. Tum probus iam commotior: *Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, Vrbis, an Vrbes: Nam cũ id genus sis, quod uideo, ut sine iactura tui pecces: nihil perdes, utrum dixeris.* His tum uerbis Probus & hac fini hominẽ dimisit, ut mos eius fuit erga indociles, propè inclemẽter. Nos autẽ aliud quoq; posteà cõsimiliter à Vergilio duplici modo scriptũ iuuenimus. Nam Tres & Tris posuit eodẽ in loco: ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris mutaueris q;, & aliquid tamẽ auris habeas, sentias suauitatem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoq; Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Tres hic, Tris illic, utrunq; pensiculatè modulateq; reperies suo quidq; in loco sonare aptißimè. Sed in illo quoq; itidem Vergilij uersu: Tris.

Hæc finis Priami fatorum. Hæc finis.

Simul ut & hic finis dicas, durum atq; absonum erit, respuentq; aures quod mutaueris: sicut illud contrà eiusdem Vergilij insuauius facias, si mutes:

–Quem das finem rex magne laborum? Quem finem.

Nam si ita dicas, Quã das finem, iniucundum, nescio quo pacto, & laxiorẽ uocis sonũ feceris. Ennius item rectos cupressos dixit, contra receptum uocabuli genus hoc uersu:

Capitibus *nutantes pinos, rectosq; cupressos. *al's nutantibus

Firmior ei, credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contrà uero idem Ennius in annali XVIII. aëre fulua dicit, non fuluo: non Aëre fulua.

Sacerdotes quoq; fœminas M. Cicero Antistitas dicit, nõ secundum grammaticã legem Antistites. Nam cũ insolentias uerborũ à ueteribus dictorum plerũq; respueret: huius tamen uerbi in ea parte sonitu delectatus; Sacerdotes, inquit, Cereris atq; illius fani Antistitæ. Vsqueadeo in quibusdam neq; rationẽ uerbi, neq; consuetudinẽ, sed solam aurem secuti sunt, suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt (inquit idem ipse M. Cicero, cũ de numerosa & apta oratione dissereret) quas aureis habeant, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio. Illud uerò cũ primis apud Homerum ueteres grammatici annotauerunt, quòd cum dixisset quodam in loco κολοιούς τε ψῆράς τε, *alio in loco non* ψηρῶν, *sed* ψαρῶν *dixit,* Antistitæ

Τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.

Secutus non communem, sed propriam in quocũq; uocis situ iucunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas, utrunq; feceris sonitu insuaue.

Verba Titi Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes, de uestitu, atque calceatu non decoro.

CAP. XX.

Titus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principẽ declamandi, & docẽdi, summa uir autoritate grauitateq́;, & à diuo Adriano ob mores atq; literas spectatus: cùm me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset, de feriato tunicis, & lacernis indutos, & gallicis calceatos: Equidẽ, inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitum est cinctos saltem esse, & penulatos. Sed si hoc uester huiuscemodi uestitus die multo iam usu ignoscibilis est, Castritius. Pigitum est.

est: soleatos tamen uos Po. Rom. senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est: non hercle uobis minus, quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiente, Castritius & quædã alia, ad eam rẽ cõducentia Romanè & seuerè dixit. Pleriq; autẽ ex ijs, qui audierant, requirebãt, cur soleatos dixisset: qui gallicas, nõ soleas haberent. Sed Castritius profectò scitè atq; incorruptè locutus est. Omnia enim ferme id genus, quibus plantarũ calces tantũ infimè tegũtur, cætera pro-
*uincta pè nuda, & teretibus habenis *iuncta sunt, soleas dixerũt:
Soleæ quid. Gallicæ. nonnunquã uoce Græca crepidulas. Gallicas autem uerbũ esse opinor nouũ, nõ diu ante ætatẽ M. Cic. usurpari cœptũ. Itaq; ab eo ipso positũ est in secunda Antonianarũ: Cum gallicis, inquit, & lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenquã aliũ scriptũ lego, grauioris dũtaxat autoritatis scriptorẽ: sed (ut dixi) crepidas &
Crepidulæ. crepidulas prima syllaba correpta, id genus calceamẽtum appellauerũt, quod Græci κρηπῖδας uocant: eiusq; calcea-
Crepidarij. menti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium, inquit, cultellum rogàuit à crepidario sutore.

Comprecationes quæ ritu Romano fiunt dijs, expositæ in libris sacerdotũ, inter quas Marti Nerienem tribuunt: & quid Neriene, seu Nerio nomen importet. CAP. XXI.

Comprecationes Deorum. COmprecationes Deorum immortalium, quæ ritu Romano dijs fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Pop. Rom. & in plerisq; antiquis orationibus. In ijs scriptum est, Laciam Saturni, Salaciã Neptuni, Horã Quirini

rini,*Iurites Quiritij,Maiam Volcani,Nerien Iunonis, *Iuriten
Molas Martis,Nerienē quoq; Martis.Ex quibus id quod postremum posui,sic plerosq; dicere audio:ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probè locuti sunt,primam correptam dixerunt,tertiam produxerunt.Est enim rectus casus uocabuli,sicut in libris ueterum scriptum est,Nerio: quanquàm M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία uel χριομαχία,non Nerio,sed Nerienes uocatiuè dicit in his uersibus:

Theanna,& Peranna,Pranda,Celato,Pales,
Nerienes,Minerua,Fortuna,ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio à ueteribus sic declinatur, quasi Anio: Nā Nerio.
perinde ut Anienem,sic Nerienem dixerunt:tertia sylla-
ba producta.Id autē,siue Nerio,siue Nerienes est, Sabi- Nerienes.
num uerbū est:eoq; significatur uirtus,& fortitudo.Itaq;
ex Claudijs,quos à Sabinis oriundos accepimus,qui erat Claudij.
egregia atque præstanti fortitudine,Nero appellatus est. Nero.
Sed id Sabini à Græcis accepisse uidentur:qui uincula & firmamenta membrorū νεῦρα dicunt: unde nos quoq; Latinè neruos appellamus. Nerio igitur Martis uis & potentia,& maiestas quædā esse Martis demonstratur.Plautus autem in Truculento, coniugem esse Nerienem Martis dicit,atq; id sub persona militis in hoc uersu:

Mars peregre aduenies salutat Nerienem uxorē suam.

Super ea re audiui nō incelebrē hominē dicere, nimis comicè Plautū imperito & incōdito militi falsam nouamq; opinionem tribuisse; ut Nerienem cōiugē esse Martis pu

taret

taret. Sed id peritè magis quàm comicè dictũ intelliget, q leget Cn. Gellij *annalem tertiũ:in quo scriptũ est,*Hersiliam,*cũ apud* T. Tatium *uerba faceret, pacemq; oraret, ita precatã esse:*Neria Martis,*te obsecro pacẽ dare,ut liceat nuptijs proprijs & prosperis uti:quod de tui coniugis cõsilio cõtigit,uti nos itidẽ integras raperent,unde liberos sibi & suis posteris patriæ pararẽt.*De tui *(inquit) coniugis cõsilio,*Martẽ *scilicet significans. per quod aparet,nõ esse id poëticè à* Plauto *dictũ:sed eam quoq; traditionẽ fuisse,ut* Nerio *à quibusdã uxor esse* Martis *diceretur.*Inibi *aũt animaduertendũ est, quòd* Gellius Neria *dicit per a,literã,nõ* Nerio,*neq;* Nerienes.*Præter* Plautũ *etiã,præterq;* Gelliũ,Licinius Imbrex *uetus comœdiarum scriptor in fabula,quæ* Neæra *inscripta est,ita scripsit:*

Cn. Gellius scriptor. Hersiliæ precatio.

Nerio Martis uxor.

Licinius Imbrex.

Nolo ego Neæran te uocent,sed Nerienem,
Cum quidem Marti es in connubium data.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm suprà dictum est,corripienda sit.Cuius sonitus quanta apud ueteres indifferentia sit,notius est, quàm ut plura in id uerba sumẽda sint. Ennius *autem in* I.*annali,in hoc uersu:*

Nerienem Mauortis.

Et hercle,nisi quod minime solet,numerũ seruauit, primã syllabã intẽdit,tertiã corripuit.Ac ne id quidẽ prætermittendũ puto,cuiusmodi est quod in cõmẽtario quodã Seruij Claudij *scriptũ inueni,* Nerio *dictũ,quasi netrio:hoc est,sine ira,et cũ placiditate:ut eo nomine mitẽ trãquillũq; fieri* Martẽ *precemur.* Ne *enim particula,ut apud Græcos,ita plerunq; in* Latina *quoq; lingua,priuatiua est.*

Ne.

M.Ca

M. Catonis Cõsularis & Censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re. CAP. XXII.

Marcus Cato Cõsularis, & Censorius, publicis iam priuatisq; opulentus rebus, uillas suas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usque ætatis suæ LXX. *atque ibi posteà his uerbis utitur:* Neque *mihi (inquit) ædificatio, neq; uasum, neq; uestimentum ullum est in manu pretiosum: neque pretiosus seruus, neque ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, utor: si non est, ego sum, *cuiq; per me uti, atq; frui licet.* Tum *deinde addit,* Vitio *uertũt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere.* Hæc *mera ueritas* Tusculani *hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamq; inopiam, quàm Græcæ istorum præstigiæ, philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium: qui se nihil habere, & nihil tamẽ egere, ac nihil cupere dicunt: cum & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.* Vasum. *cui per Egeo multa.

Quæsitum tractatumq;, quid sint manubiæ: atq; inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus.

CAP. XXIII.

In fastigijs fori Traiani *simulachra sunt sita circũ undiq; inaurata, equorum atq; signorum militarium: subscriptumq; est,* Ex *manubijs.* Q*uærebat* Phauorinus, *cum in area fori ambularet, & amicum suum* COS. *operiretur, causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc eum*

sectaremur: Quærebat, inquã, quid nobis uideretur significare propriè, manubiarum illa inscriptio. Tum quispiã, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque celebrati nominis: Ex manubijs, inquit, significat, ex præda.
Manubiæ. *Manubiæ enim dicũtur præda, quæ manu capta est. Etiãsi (inquit Phauorinus) opera mihi princeps, & propè omnis in literis disciplinisq́; Græcis sumpta est: nõ usq; eo*
Subcisiuum studium. *tamen infrequens sum uocum Latinarum, quas subcisiuo, atq; tumultuario studio colo, ut hãc ignorem interpretationem uulgariã, quòd esse dicãtur Manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius, uerborum homo diligentißimus, in oratione quam dixit de lege agraria, Calendis Ianuarij contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit Manubias & Prædam, si duo hæc uerba idem significãt, neq; ulla re aliqua dißidẽt. Atq; (ut erat Phauorinus egregia quadam, uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos adscribimus hic: Prædam, manubias, sectionem, castra deniq; Cn. Pompeij, sedente imperatore, decemuiri uendẽt. Et infrà itidem duo hæc simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum cõuertit, qui manubias esse prædam dixerat: Et uidetur'ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus, ineptè & frigidè esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanẽ facetißimum comicorũ Euripides Aeschylum insectatus est? cum ait:*

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ ἐς γῆν φησί, καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.

Νὴ τὸν δί' ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρηστὸν σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquam uerò, inquit ille, talia uidẽtur, quale est μάκτρα καὶ κάρδοπος, quæ à poëtis uel oratoribus Græcis, nostrisq; celebrandæ & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribus'ue nominibus frequẽtantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, instauratioq; eiusdẽ rei, sub alio nomine, in manubijs & in præda? Nũ ornat, ut alioqui solet, orationem? num eã modulatiorẽ aptiorẽq; reddit? num onerandi uel exprobrãdi criminis causa, exaggerationem aliquã speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullij, qui de cõstituendo accusatore est, una eadẽq; res pluribus uerbis uehemẽter, atq; atrociter dicitur: Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nam cum urbes totas semel dixisset, sedes, delubraq; addidit, quæ sunt ipsa quoq; in urbibus. Item in eodem libro simili modo: Siciliam, inquit, prouinciam C. Verres, per trienniũ depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Ecquid uidetur, cũ Siciliam prouinciã dixerit, atq; etiam insuper ciuitates addiderit: domos etiã & fana, quæ infrà posuit, cõprehendisset, uerba hæc item multa atque uaria: depopulatus esse, uastasse, exinanisse, spoliasse, nõ'ne unã & eandem uim in se habẽt? Sanè: sed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborum copia dicuntur, quanquàm eadẽ ferè sint, & ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur: quoniã & aures & animum sæpius feriũt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus

multis, atq; sæuis extruendo, ille iam tunc M. Cato *anti-quißimus in orationibus suis celebrauit: sicuti in illa, quæ inscripta est,* De decem hominibus, *cum* Thermum *accusauit, quòd decem liberos homines eodem tẽpore interfecisset: hisce uerbis eandẽ rem omnibus significantibus, usus est. quæ quoniã sunt eloquentiæ* Latinæ *tunc primũ exorientis lumina, uerba quidem sublustria, libitum est ea mihi* ἀπομνημονεῦσαι: T*uum nefarium facinus peiore facinore operire postulas, succidias humanas facis, decẽ funera facis, decẽ capita libera interficis, decẽ hominibus uitam eripis, indicta causa, iniudicatis, indẽnatis.* Item M. Cato *in orationis principio, quã dixit in* Senatu *pro* Rhodiensibus, *cum uellet res nimis prosperas dicere, tribus uocabulis idem sentientibus dixit.* V*erba eius hæc sunt:* Scio *solere plerisq; hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis animum excellere, atque superbiam, atq; ferocitatem augescere.* Itidem Cato *ex* Originum *septimo, in oratione quã contra* Seruium Galbam *dixit, com pluribus uocabulis super eadem re usus est:* Multa *me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, uox, uires, senectus: uerum enimuero, cum tantam rempublicam agier arbitrarer.* Sed *ante omneis apud* Homerum, *eiusdem rei atq; sententiæ luculenta exaggeratio est:*

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἐκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.

Item *alio in uersu:*

Ἱσμιναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

Nam *cum omnia ista utrobiq; multa, & continua nomina, nihil plus demõstrent, quàm prælium: huius tamen rei*

uaria

uaria facies, delectabiliter ac decorè multis uarijsq́; uerbis dicta est. Neq; nõ illa quoq; apud eũdem poëtã una in duobus uerbis sentẽtia, cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, cum inter Aiacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos uerbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu nõ oportet alterum uideri uerbũ, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additũ & cõsarcinatum. Est enim hoc inane admodũ, & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicaciam ferociamq́; & cupidinẽ pugnæ, leniter tamẽ ac placidè obiurgaret: atrocitatẽ rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio uerbo auxit, inculcauitq́;: duplexq́; eadem compellatio admonitionẽ facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
Ἤρτυον. quòd bis idem dixerit, θάνατον καὶ μόρον.

Indignitas enim moliẽdæ tam acerbæ tamq́; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est: qui non intelligat, πολεμίζετε καὶ μάχεσθον uerba, idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoq;:

Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.

Neque ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre iussæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonẽ trigemina, etiam si duræ auris hominibus nõ placent, nõ uenustatẽ modò numeris quæsiuere: sed figurã, simulationẽq́; oris pluribus simul uoci-

bus uerberauerunt: Vultus deniq; ,inquit,totus,qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudē homines impulit: hic eos,quibus erat ignotus,decepit,fefellit,induxit. Quid igitur simile est,inquit,apud eūdem in præda & manubijs? Nihil profectò istiusmodi. Nam neq; ornatius fit,additis Manubijs:neque exaggeratius, modulatius'ue: sed aliud omnino Præda est,ut in libris rerū uerborumq; ueterum scriptum est,aliud Manubiæ. Nam Præda dicitur corpora ipsa rerū, quæ capta sunt: Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à Quæst. ex uēditione prædæ redacta. Vtrunq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Decemuiros ablaturos, persecuturosq; prædam, quæ nondum esset uenundata,& pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis, ex Manubijs,non res corporaq; ipsa prædemonstrat:nihil enim captum est horum à Traiano ex hostibus: sed facta esse hæc,comparataq; ex manubijs,id est,ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt,sicuti iam dixi, nō præda,sed pecunia per Quæst. Po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod Per Quæst. autē dixi,intelligi nunc oportet Præfectum ærario significari. Nam cura ærarij à Quæst. ad Præfectum translata est. Est tamē non nusquam inuenire,ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere,aut curiose prædā pro manubijs,& manubias pro præda posuerint:& tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint. quod facere concessum est,scitè id periteq; faciētibus. Sed enim qui propriè atq; signatè locuti sunt,sicuti hoc in loco Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Præda. Manubiæ.

Verba

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocandi, primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis, ad rectam scripturam pertinentia. CAP. XXIIII.

Publij Nigidij uerba sunt, ex commentariorum grammaticorũ XXIIII. *hominis in disciplinis doctrinarũ omniũ præcellentis:* Deinde, inquit, *uoculatio qui poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quàm prima, deinde nouißima deijcitur. At in casu uocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valerium appellans, in casu uocandi, secũdum id præceptum Nigidij, acuerit primã: non aberit, quin rideatur. Summum autem tonum* προσῳδίαν *acutam dicit: & quem accentum nos dicimus, uoculationem appellat: & casum interrogãdi eum dicit, quem nũc nos genitiuum dicimus.* Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus: *Si huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unum i, facito extremam: Sin uero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i, scribendum erit e: atq; idipsum facies in similibus.* Itẽ *si huius terrei, scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per e, scribendũ est.* Item *mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per i, unum scribat, non per e: at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est.* Hæc nos autoritate doctißimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt, nõ prætermittenda existimauimus.

Valeri. Voculatio. Casus interrogandi. Mi & mei.

De uersibus, quos Vergilius sectatus uidetur, ac Homeri Parthenij. CAP. XXV.

Parthenij poëtæ uersus est:

Γλαύκῳ, καὶ Νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis uenustè immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neque similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior, & syncerior: Vergilij autem νεωτερικώτερος*: &, quodam quasi ferrumine immisso, fucatior:*

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias, in omni loco intenti paratiq; sint. CAP. XXVI.

Panætius. *Legebatur Panætij philosophi liber de officijs secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cũ studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tũ multa alia ad bonã frugem ducentia, tum uel maximè quod esse hærereq; in animo debet. Id autem est ad hanc ferme sententiã: Vita, inquit, hominum, qui ætatẽ in medio rerum agũt, ac sibi suisq; esse usui uolunt: negotia periculaq; ex improuiso aßidua & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atque declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atq; intẽto, ut sunt athletarũ,*

Pancratiastæ. *qui pancratiastæ uocantur. Nã sicuti illi ad certandũ uocati, proiectis altè brachijs cõsistunt, caputq; & os suum*

mani

manibus oppositis,quasi uallo,præmuniūt:membraq́; eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt,aut ad faciendos parata:ita animus atque mens uiri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum,omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta,ardua,septa,solida,expedita, nunquàm conniuens,nusquam aciem suam flectens: consilia cogitationesq́; contra fortunæ uerbera, contraq́; insidias iniquorum,quasi brachia, & manus prætendens:ne qua in re aduersa & repentina incursio, imparatis improtectisq́; nobis oboriatur.

Quòd Quadrigarius, cū multis mortalibus dixit:an quid,& quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus. CAP. XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarij ex annalium eius XIII.*Cōcione dimissa,Metellus in Capitoliū uenit, cum multis mortalibus.Inde cū domum proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit.Cū is liber,eaq́; uerba* M.Frontoni,*nobis ei ac plerisq; alijs aßidentibus legerentur: & cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hominibus multis,ineptè frigideq́; in historia, nimisq́; id poëticè dixisse:tum* Fronto *illi,cui hoc uidebatur:*An *tu,inquit,aliarum homo rerum iudicij elegantißimi,mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis?*Nil *autē arbitrare causæ fuisse, quod uir modestus, & puri atq; propè quotidiani sermonis,mortalibus maluit,quàm hominibus dicere?eandemq́; credis futurā fuisse multitudinis demonstrationem, si Cum multis hominibus, ac non Cum multis mortalibus diceret?* Ego *quidem,* M.Fronto.

dem, inquit, sic existimo (nisi me scriptoris istius, omnisq; antiquæ orationis amor atque ueneratio, cæco esse iudicio facit) longè lateq; esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quàm homines dixisse. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest: Multi autem mortales, nescio quo pacto, & quonam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum, & ætatum, & sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius (ita ut res erat) ingentem atq; promiscuam multitudinē uolens ostendere, Mortaleis. *Cū multis mortalibus Metellū in Capitoliū uenisse dixit* ἐμφατικώτερον, *quàm si Cum multis hominibus dixisset. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, cum ita, ut par erat, non approbantes tantū, sed admirantes quoq; audiremus: Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atq; in omni loco mortales multos, pro multis hominibus esse dicendum: ne planè fiat Græcū illud de Var. satyra prouerbium,* τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. *Hoc iudiciū Frontonis etiā in paruis minutisq; uocabulis, nō prætermittēdū putaui, ne nos fortè fugeret lateretq; subtilior huiuscemodi uerborū consideratio.*

Non hactenus esse faciem, quæ uulgò dicitur.

CAP. XXVIII.

ANimaduertere est, pleraq; uerborū Latinorū ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse uel in aliā longè, uel in proximā: eamq; decessionē factam esse cōsuetudine, et inscitia temere dicentiū, quæ cuiusmodi sint, nō didicerint: Sicuti quidā faciē esse hominis putant os tantū, & oculos, & genas, quod Græci πρόσωπον *dicunt: quando fa*

do facies sit forma omnis & modus, & factura quædam corporis totius: à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingẽdo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra *inscribitur, faciẽ dixit hominis, pro corporis longitudine:* Species ab aspectu. Figura à fingendo.

Aetate, inqt, integra, feroci ingenio, facie procera uirũ. Non *solum autẽ in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur:* Nam *montis, & cœli, & maris facies, si tempestiuè dicatur, probè dicitur.* Sallustij *uerba sunt ex hist. secunda:* Sardinia *in Africo mari, facie uestigij humani in orientem, quàm in occidentem latior prominet.* Ecce *autẽ id quoq; in mentẽ uenit, quòd etiam* Plautus *in* Penulo, *faciem pro totius corporis colorisq; habitu dixit.*

Verba Plauti *hæc sunt:*

POE. *Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.*
MIL. *Statura non magna, corpore aquilo'st.*
POE. *Ipsa'st* MI. *specie uenusta, ore atq; oculis pernigris.*
POE. *Formam quidem hercle uerbis depinxit probè.*

Præterea memini Quadrigarium *in undeuicesimo faciem pro statura, totiusq; corporis figura dixisse.*

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium. CAP. XXIX.

L*Audabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedẽs, homo ineptè gloriosus: tanquam unus esset sub omni cœlo satyrarum* M. Varronis *enarrator, quas partim* Cynicas, *alij* Menippæas *appellant.* Et *iaciebat inde quædã non admodũ difficilia, ad quæ conijciẽda aspirare posse neminẽ dicebat.* Tum *fortè eum ego librũ ex iisdem satyris ferebam, qui* ὕδωρ χρύσον *inscriptus est.* Propius

igitur acceßi,& Noſti,inquam,magiſter uerbũ illud ſci-licet uetus,Egregiam Muſicam,quæ ſit abſcõdita,eã eſſe nulli rei:Oro ergo te,legas hos uerſus pauculos:& prouerbij iſtius,quod in his uerſibus eſt,ſententiã dicas mihi. Lege,inquit,tu mihi potius,quæ non intelligis:ut ea tibi ego enarrem. Quonam,inquã,pacto legere ego poſſum, quæ non aſſequor? Indiſtincta nanq; fient,& cõfuſa,quæ legero,& tuã quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiam qui ibi aderant,cõpluribus idẽ cõprobantibus, deſiderantibusq; accipit à me librum ueterẽ,fidei ſpectatæ, luculentè ſcriptum. Accipit autem incõſtantißimo uultu & mœſtißimo. Sed quid deinde dicã? Non audeo hercle poſtulare,ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes,ſi eum librum accepiſſent,non ij magis in legendo deridiculi fuiſſent. Ita & ſententias intercidebat, & uerba corruptè pronuntiabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridentibus:Et uides,inquit,oculos meos ægros, aßiduiſq; lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipſos literarũ apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, reuiſe ad me,& librum iſtum tibi totum legam. Rectè, inquam,ſit oculis magiſter tuis. Sed in quo illis nihil opus eſt,id rogo te,dicas mihi:Caninum prandium in hoc loco,quem legiſti,quid ſignificat? At ille egregius nebulo, quaſi difficili quæſtione perterritus, exurgit ſtatim: Et abiens,Non,inquit,paruam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci,in quo id prouerbium eſt, uerba hæc ſunt: Non uides apud Mneſtheum ſcribi, tria genera eſſe uini,nigrum, album,medium, quod uocant κιῤῥὸν, id eſt,giluum:nouum,uetus,medium: & efficere

Vini genera.

nigrum

*nigrum*uires, album urinam, medium* πί-ψιν: *nouum re=frigerare, uetus calefacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxiè quæsiuimus. Prandium autem abstemiũ, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur: quoniã canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum esset, neq; uetus: & plerũq; homines ita lo=quantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicãt, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq; noui, neque ueteris, quod medium esset: iccirco pro uino non habendum: quia neque refrigeraret, neq; calefaceret. Refrigerare id dicit quod Græcè dicitur* ἀναψύξαι.

*als, uirus

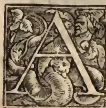
Prandium caninum.

Abstemium.

Refrigerare.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER XIIII.

Disertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum & stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur. CAP. I.

ADVERSVM *istos, qui sese Chaldæos, seu Genethliacos appellant, ac de motu deq; positu stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondã Phauorinũ philosophũ, Romæ Græcè disserentem, egregia atque illustri oratione: exer=cendi'ne aut ostentandi gratia ingenij, an quò dita seriò iudica*

iudicatoq́; existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq́;, quibus usus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotaui: eaq́; fuerunt ad hanc ferme sententiam: disciplinam istam Chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt: neque eos principes eius autoresq́; esse, quos ipsi ferant, sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumq́; ex mendacijs captantes: atque eos, quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq́;, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquam stellis atque sideribus euincta duci & regi. Esse autē nimis quàm ineptum absurdumq́;, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei fortè de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est: ut existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tam breui exiguoq́; uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse et percipi. Sed coniectari pauca quædam, ut uerbo ipsius utar, παχυμερέστερον, nullo scie̅tiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter deos atq; homines differt, si homines quoque res omneis pòst

Offuciæ. Aeruscatores.

*futuras prænoscerent. Ipsam deinde siderum stellarumq; obseruationem, quam esse originem sciẽtiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabit liquidè consistere. Nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebãt stellarum motus, & uias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerũt: procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modò inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt. Non enim potest (inquit) ratio Chaldæorum obseruationis manere, si quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partiũ circulorũq; cœli, ex deuergentia & conuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eædẽ igitur stellæ, per quas omnia diuina humanáq; *fieri cõtendunt: sicuti ne usquequaq; pruinas aut calores cient, sed mutãt & uariãt, tempestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolẽtas mouent, cur non euenta quoq; rerũ, ac negotiorum, alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubiũ, alia apud Nilũ? Per autẽ, inquit, inconsequẽs, ipsum quidem corpus, & habitum tam profundi aëris sub alio, atq; alio cœli curuamine non eundẽ manere: in hominũ autem negotijs stellas istas opinari idẽ semper ostendere, si eas ex quacũq; terra cõspexeris. Præterea mirabatur, id cuiq; pro præcepto liquere, stellas istas, quas à Chaldæis & Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non esse plures quàm uulgò dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alij quidam planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici non quiret: neq; eos tamen cernere homines possent, propter exuperantiam uel*

*ferri. agi

Stellæ erraticæ. Errones.

splendoris

sectaremur: Quærebat, inquã, quid nobis uideretur signi-ficare propriè, manubiarum illa inscriptio. Tum quispiã, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque ce-lebrati nominis: Ex manubijs, inquit, significat, ex præda. Manubiæ enim dicũtur præda, quæ manu capta est. Etiãsi (inquit Phauorinus) opera mihi princeps, & propè o-mnis in literis disciplinisq; Græcis sumpta est: nõ usq; eo tamen infrequens sum uocum Latinarum, quas subcisiuo, atq; tumultuario studio colo, ut hãc ignorem interpreta-tionem uulgariã, quòd esse dicãtur Manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius, uerborum homo diligentißimus, in oratione quam dixit de lege agraria, Calendis Ianuarij contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit Manubias & Prædam, si duo hæc uerba idem significãt, neq; ulla re aliqua dißidẽt. Atq; (ut erat Phauorinus egre gia quadam, uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos adscribimus hic: Prædam, manubias, sectionem, castra deniq; Cn. Pompeij, sedente imperatore, decemuiri uendẽt. Et infrà itidem duo hæc simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum cõuertit, qui manubias esse prædam di xerat: Et uidetur'ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cice-ro duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus, ineptè & frigidè esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanẽ facetißimum comicorũ Euripides Aeschy-lum insectatus est? cum ait:

Manubiæ.

Subcisiuum stu dium.

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ ἐς γῆν φησί, καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.

Nõ

Νὴ τὸν Δί᾽ ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,

Χρηστὸν σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquam uerò, inquit ille, talia uidẽtur, quale est μάκτρα καὶ κάρδοπος, quæ à poëtis uel oratoribus Græcis, nostrisq́; celebrandæ & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribus'ue nominibus frequẽtantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, instauratioq́; eiusdẽ rei, sub alio nomine, in manubijs & in præda? Nũ ornat, ut alioqui solet, orationem? num eã modulatiorẽ aptioreḿq; reddit? num onerandi uel exprobrãdi criminis causa, exaggerationem aliquã speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullij, qui de cõstituendo accusatore est, una eadẽq́; res pluribus uerbis uehemẽter, atq; atrociter dicitur: Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nam cum urbes totas semel dixisset, sedes, delubraq́; addidit, quæ sunt ipsa quoq; in urbibus. Item in eodem libro simili modo: Siciliam, inquit, prouinciam C. Verres, per trienniũ depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Ecquid uidetur, cũ Siciliam prouinciã dixerit, atq; etiam insuper ciuitates addiderit: domos etiã & fana, quæ infrà posuit, cõprehendisset, uerba hæc item multa atque uaria: depopulatus esse, uastasse, exinanisse, spoliasse, nõ'ne unã & eandem uim in se habẽt? Sanè: sed quia cum dignitate orationis, & cum graui uerborum copia dicuntur, quanquàm eadẽ ferè sint, & ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur: quoniã & aures & animum sæpius feriũt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus

multis,atq; sæuis extruendo,ille iam tunc M.Cato *anti-quißimus in orationibus suis celebrauit: sicuti in illa,quæ inscripta est,* De decem hominibus,*cum* Thermum *accusa uit,quód decem liberos homines eodem tẽpore interfecisset:hisce uerbis eandẽ rem omnibus significantibus, usus est.quæ quoniã sunt eloquentiæ* Latinæ *tunc primũ exorientis lumina, uerba quidem sublustria, libitum est ea mihi* ἀπομνημονεῦσαι:T*uum nefarium facinus peiore facinore operire postulas,succidias humanas facis,decẽ funera facis,decẽ capita libera interficis,decẽ hominibus uitam cripis,indicta causa,iniudicatis,indẽnatis.* Item M. Cato *in orationis principio,quã dixit in* Senatu *pro* Rhodien*sibus,cum uellet res nimis prosperas dicere, tribus uocabulis idem sentientibus dixit.*V*erba eius hæc sunt: Scio solere plerisq; hominibus in rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis animum excellere,atque superbiam, atq; ferocitatem augescere.* Itidem Cato *ex* Originum *septimo,in oratione quã contra* Seruium Galbam *dixit, com pluribus uocabulis super eadem re usus est:* Multa *me dehortata sunt huc prodire,anni,ætas, uox,uires, senectus: uerum enimuero,cum tantam rempublicam agier arbitra rer.Sed ante omneis apud* Homerum,*eiusdem rei atq; sen tentiæ luculenta exaggeratio est:*

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἐκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.

I*tem alio in uersu:*

Ὑσμιναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

N*am cum omnia ista utrobiq; multa,& continua nomina,nihil plus demõstrent,quàm prælium:huius tamen rei*

uaria

uaria facies, delectabiliter ac decorè multis uarijsq; uerbis dicta est. Neq; nõ illa quoq; apud eũdem poëtã una in duobus uerbis sentẽtia, cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, cum inter Aiacem & Hectorem decertantes armis intercederet, bis ad eos uerbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu nõ oportet alterum uideri uerbũ, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additũ & cõsarcinatum. Est enim hoc inane admodũ, & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicaciam ferociamq; & cupidinẽ pugnæ, leniter tamẽ ac placidè obiurgaret: atrocitatẽ rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio uerbo auxit, inculcauitq;: duplexq; eadem compellatio admonitionẽ facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
Ἤρτυον. quòd bis idem dixerit, θάνατον καὶ μόρον.

Indignitas enim moliẽdæ tam acerbæ tamq; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est: qui non intelligat, πολεμίζετε καὶ μάχεσθον uerba, idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoq;:

Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθ' ἴει ταχέα.

Neque ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre iussæ, imperatæq; celeritatis. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonẽ trigemina, etiam si duræ auris hominibus nõ placent, nõ uenustatẽ modò numeris quæsiuere: sed figurã, simulationẽq; oris pluribus simul uoci-

bus uerberauerunt: Vultus deniq;, inquit, totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudē homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eūdem in præda & manubijs? Nihil profectò istiusmodi. Nam neq; ornatius fit, additis Manubijs: neque exaggeratius, modulatius'ue: sed aliud omnino Præda est, ut in libris rerū uerborumq; ueterum scriptum est, aliud Manubiæ. Nam Præda dicitur corpora ipsa rerū, quæ capta sunt: Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à Quæst. ex uēditione prædæ redacta. Vtrunq; ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Decemuiros ablaturos, persecuturosq́; prædam, quæ nondum esset uenundata, & pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis, ex Manubijs, non res corporaq; ipsa prædemonstrat: nihil enim captum est horum à Traiano ex hostibus: sed facta esse hæc, comparataq́; ex manubijs, id est, ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, nō præda, sed pecunia per Quæst. Po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod Per Quæst. autē dixi, intelligi nunc oportet Præfectum ærario significari. Nam cura ærarij à Quæst. ad Præfectum translata est. Est tamē non nusquam inuenire, ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere, aut curiose prædā pro manubijs, & manubias pro præda posuerint: & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint. quod facere concessum est, scitè id periteq; faciētibus. Sed enim qui propriè atq; signatè locuti sunt, sicuti hoc in loco Marcus Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Præda. Manubiæ.

Verba

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocandi, primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis, ad rectam scripturam pertinentia. CAP. XXIIII.

Publij Nigidij uerba sunt, ex commentariorum grammaticorū XXIIII. hominis in disciplinis doctrinarū omniū præcellentis: Deinde, inquit, uoculatio quî poterit seruari, si non scimus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quàm prima, deinde nouißima deijcitur. At in casu uocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valerium appellans, in casu uocandi, secūdum id præceptum Nigidij, acuerit primā: non aberit, quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν *acutam dicit: & quem accentum nos dicimus, uoculationem appellat: & casum interrogādi eum dicit, quem nūc nos genitiuum dicimus. Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus: Si huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unum i, facito extremam: Sin uero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i, scribendum erit e: atq; idipsum facies in similibus. Itē si huius terrei, scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per e, scribendū est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per i, unum scribat, non per e: at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos autoritate doctißimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt, nō prætermittenda existimauimus.*

Valeri. Voculatio. Casus interrogandi. Mi & mei.

manibus oppositis, quasi uallo, præmuniũt: membraq́; eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens uiri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum, omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquàm conniuens, nusquam aciem suam flectens: consilia cogitationesq́; contra fortunæ uerbera, contraq́; insidias iniquorum, quasi brachia, & manus prætendens: ne qua in re aduersa & repentina incursio, imparatis improtectisq́; nobis oboriatur.

Quòd Quadrigarius, cũ multis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus. CAP. XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarij ex annalium eius XIII. *Cõcione dimissa, Metellus in Capitoliũ uenit, cum multis mortalibus. Inde cũ domum proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit. Cũ is liber, eaq́; uerba M. Frontoni, nobis ei ac plerisq; alijs aßidentibus legerentur: & cuidam haud sanè uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hominibus multis, ineptè frigideq́; in historia, nimisq́; id poëticè dixisse: tum Fronto illi, cui hoc uidebatur: An tu, inquit, aliarum homo rerum iudicij elegantissimi, mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis? Nil autẽ arbitrare causæ fuisse, quod uir modestus, & puri atq; propè quotidiani sermonis, mortalibus maluit, quàm hominibus dicere? eandemq́; credis futurã fuisse multitudinis demonstrationem, si Cum multis hominibus, ac non Cum multis mortalibus diceret? Ego quidem,* M. Fronto.

dem,inquit,ſic exiſtimo (niſi me ſcriptoris iſtius,omniſq́; antiquæ orationis amor atque ueneratio,cæco eſſe iudicio facit) longè lateq́; eſſe amplius,prolixius,fuſius in ſignificanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quàm homines dixiſſe. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi poteſt: Multi autem mortales, neſcio quo pacto, & quonam ſenſu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate eſt,& ordinum,& ætatum, & ſexus comprehendunt. Quod ſcilicet Quadrigarius (ita ut res erat) ingentem atq; promiſcuam multitudinē uolens oſtendere, Mortaleis. *Cū multis mortalibus Metellū in Capitoliū ueniſſe dixit* ἐμφατικώτερον *,quàm ſi Cum multis hominibus dixiſſet. Ea nos omnia,quæ Fronto dixit,cum ita,ut par erat,non approbantes tantū,ſed admirantes quoq; audiremus: Videte tamen,inquit,ne exiſtimetis ſemper atq; in omni loco mortales multos,pro multis hominibus eſſe dicendum: ne planè fiat Græcū illud de Var.ſatyra prouerbium,* τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. *Hoc iudiciū Frontonis etiā in paruis minutisq; uocabulis,nō prætermittēdū putaui,ne nos fortè fugeret lateretq́; ſubtilior huiuſcemodi uerborū conſideratio.*

Non hactenus eſſe faciem, quæ uulgò dicitur.

CAP. XXVIII.

ANimaduertere eſt,pleraq; uerborū Latinorū ex ea ſignificatione,in qua nata ſunt,deceſſiſſe uel in aliā longè,uel in proximā:eamq́; deceſſionē factam eſſe cōſuetudine,et inſcitia temere dicentiū,quæ cuiuſmodi ſint,nō didicerint: Sicuti quidā faciē eſſe hominis putant os tantū, & oculos,& genas,quod Græci πρόσωπον *dicunt: quando fa*

do facies sit forma omnis & modus, & factura quædam corporis totius: à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingẽdo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, faciẽ dixit hominis, pro corporis longitudine: Species ab aspectu. Figura à fingendo.

Aetate, inqt, integra, feroci ingenio, facie procera uirũ.

Non solum autẽ in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur: Nam montis, & cœli, & maris facies, si tempestiuè dicatur, probè dicitur. Sallustij uerba sunt ex hist. secunda: Sardinia in Africo mari, facie uestigij humani in orientem, quàm in occidentem latior prominet. Ecce autẽ id quoq; in mentẽ uenit, quòd etiam Plautus in Penulo, faciem pro totius corporis colorisq; habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

POE. *Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.*
MIL. *Statura non magna, corpore aquilo'st.*
POE. *Ipsa'st* MI. *specie uenusta, ore atq; oculis pernigris.*
POE. *Formam quidem hercle uerbis depinxit probè.*

Præterea memini Quadrigarium in undeuicesimo faciem pro statura, totiusq; corporis figura dixisse.

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium. CAP. XXIX.

Laudabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedẽs, homo ineptè gloriosus: tanquam unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alij Menippæas appellant. Et iaciebat inde quædã non admodũ difficilia, ad quæ conijciẽda aspirare posse neminẽ dicebat. Tum fortè eum ego librũ ex ijsdem satyris ferebam, qui ὕδωρ χρυσόν inscriptus est. Propius

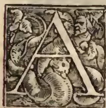
igitur acceßi, & Nosti, inquam, magister uerbũ illud scilicet uetus, Egregiam Musicam, quæ sit abscõdita, eã esse nulli rei: Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: & prouerbij istius, quod in his uersibus est, sententiã dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis: ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquã, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta nanq; fient, & cõfusa, quæ legero, & tuã quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiam qui ibi aderant, cõpluribus idẽ cõprobantibus, desiderantibusq; accipit à me librum ueterẽ, fidei spectatæ, luculentè scriptum. Accipit autem incõstantißimo uultu & mœstißimo. Sed quid deinde dicã? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ij magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat, & uerba corruptè pronuntiabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridentibus: Et uides, inquit, oculos meos ægros, aßiduisq; lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipsos literarũ apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninum prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat? At ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim: Et abiens, Non, inquit, paruam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, Vini genera. *uerba hæc sunt: Non uides apud Mnestheum scribi, tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant* κιῤῥὸν, *id est, giluum: nouum, uetus, medium: & efficere*

nigrum

*nigrum*uires, album urinam, medium πνεῦμα: nouum re=frigerare, uetus calefacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxiè quæsiuimus. Prandium autem abstemiũ, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur: quoniã canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum esset, neq; uetus: & plerũq; homines ita lo=quantur, ut omne uinum, aut nouum esse dicãt, aut uetus: nullam uim habere significauit, neq; noui, neque ueteris, quod medium esset: iccirco pro uino non habendum: quia neque refrigeraret, neq; calefaceret. Refrigerare id dicit quod Græcè dicitur ἀναψύξαι.* *als, uirus Prandium caninum. Abstemium. Refrigerare.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMEN=TARII LIBER XIIII.

Disertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusq; siderum & stellarum, fata se hominum dicturos pollicentur, CAP. I.

ADVERSVM istos, qui sese Chaldæos, seu Genethliacos appellant, ac de motu deq; positu stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondã Phauorinũ philosophũ, Romæ Græcè disserentem, egregia atque illustri oratione: exer=cendi'ne aut ostentandi gratia ingenij, an quò dita seriò iudica

iudicatoq; existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq;, quibus usus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotaui: eaq; fuerunt ad hanc ferme sententiam: disciplinam istam Chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt: neque eos principes eius autoresq; esse, quos ipsi ferant, sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum quæstumq; ex mendacijs captantes: atque eos, quoniam uiderent terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq;, hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquam stellis atque sideribus euincta duci & regi. Esse autē nimis quàm ineptum absurdumq;, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei fortè de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est: ut existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tam breui exiguoq; uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse et percipi. Sed coniectari pauca quædam, ut uerbo ipsius utar, παχυμερέστερον, nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter deos atq; homines differt, si homines quoque res omneis pòst

Offuciæ. Aeruscatores.

*futuras prænoſcerent. Ipſam deinde ſiderum ſtellarumq; obſeruationem, quam eſſe originem ſciētiæ ſuæ prædicarent, haudquaquam putabit liquidè conſiſtere. Nam ſi principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebãt ſtellarum motus, & uias, & diſceßiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obſeruauerũt: procedat, inquit, hæc ſanè diſciplina, ſed ſub ea modò inclinatione cœli, ſub qua tunc Chaldæi fuerunt. Non enim poteſt (inquit) ratio Chaldæorum obſeruationis manere, ſi quis ea uti uelit ſub diuerſis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partiũ circulorũq; cœli, ex deuergentia & conuexionibus mundi uarietas ſit, quis non uidet? Eædē igitur ſtellæ, per quas omnia diuina humanaq; *fieri cōtendunt: ſicuti ne uſquequaq; pruinas aut calores cient, ſed mutãt & uariãt, tempeſtatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolētas mouent, cur non euenta quoq; rerũ, ac negotiorum, alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubiũ, alia apud Nilũ? Per autē, inquit, inconſequēs, ipſum quidem corpus, & habitum tam profundi aëris ſub alio, atq; alio cœli curuamine non eundē manere: in hominũ autem negotijs ſtellas iſtas opinari idē ſemper oſtendere, ſi eas ex quacũq; terra cōſpexeris. Præterea mirabatur, id cuiq; pro præcepto liquere, ſtellas iſtas, quas à Chaldæis & Babylonijs ſiue Aegyptijs obſeruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non eſſe plures quàm uulgò dicerentur. Poſſe enim fieri exiſtimabat, ut & alij quidam planetæ pari poteſtate eſſent, ſine quibus recta atq; perpetua obſeruatio perfici non quiret: neq; eos tamen cernere homines poſſent, propter exuperantiam uel*

**ferri. agi*

Stellæ erraticę. Errones.

ſplendoris

splendoris uel altitudinis. Nam & *quædam,inquit, sidera è quibusdam terris conspiciuntur, earumq; terrarum hominibus nota sunt: sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, & sunt alijs omnino ignotissima.* Atque ut *uidemus,inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse: quæ tandem finis obseruationis istius fuit, & quæ tẽpora satis esse uisa sunt ad percipiendũ, quid præmõstraret, aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus?* Nam *si isto modo cœpta fieri obseruatio est, ut animaduerteretur quo habitu, qua forma, quáq; positura stellarũ aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte uita, fortuna eius & mores, & ingenium, & circũstantia rerum negotiorumq;, & ad postremum finis etiam uitæ spectaretur: eaq; omnia, ut usu uenerant, literis mandarentur: ac posteà longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemq; habitu forent, eadem cæteris quoq; euentura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent.* Si *isto,inquit, modo obseruari cœptum est, exq; ea obseruatione cõposita quædã disciplina est, nullo id pacto potest procedere.* Dicãt *enim quot tandẽ annis, uel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit.* Constare *quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerent, quæ esse omnium rerum fatales dicerentur, infinito propè & innumerabili numero annorum ad eundem locum, cùm eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi: ut neq; ullus obseruationis tenor, neq; memoriæ ulla effigies literarũ tanto æuo po-*

Edurare. *tuerint edurare.* Atq; *illud etiam cuiusmodi esset, considerãdum putabat, quòd aliud stellarũ agmen foret, quo primum*

mum tempore conciperetur homo in utero matris:aliud posteà,cum in decẽ mensibus proximis in lucẽ ederetur. Quærebatq; qui cõueniret,diuersam super eodẽ fieri demonstrationẽ:si,ut ipsi putarent,alius atq; alius earundẽ stellarum situs atq; ductus,alias atq; alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore,ex quibus liberi quærerẽtur, atque ipso etiã illo maris atque fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat,certo quodam & necessario stellarũ ordine,quales qualiq; fortuna homines gignerentur: ac multò etiã antè,quàm pater ipse,atq; mater nascerentur,ex eorũ genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent,quos ij creaturi forent,& suprà longè atq; lõgè per infinitũ:ut si disciplina ista fundamẽto aliquo ueritatis nixa est,cẽtesimo usq; ab hinc seculo,uel magis primo cœli atq; mundi exordio,atq; inde iã deinceps cõtinua significatione,quoties generis autores eiusdẽ homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis,qualiq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autẽ,inquit,pacto credi potest, uniuscuiusq; stellarum formæ & positionis sortẽ atq; fortunã, uni omnino homini certam destinatamq; esse?eamq; formam post longißima seculorum spatia restitui, si uitæ fortunarumq; eiusdẽ hominis indicia,in tam breuibus interuallis per singulos maiorũ eius gradus,perq; infinitũ succeßionũ ordinẽ,tam sæpe ac tam multipliciter,eadẽ ipsa nõ eadem stellarum facie denotantur? Quòd si id fieri potest,eaq; diuersitas atq; uarietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus,ad significanda eorũ hominũ,qui pòst nascentur, exordia:imparilitas hæc turbat obseruationem: omnisq;

ratio

ratio disciplinæ cõfunditur. Iam uero id minime ferendũ esse censebat, quòd nõ modo casus & euẽta, quæ euenirẽt

Arbitrij libertatem defendit.

extrinsecus, sed cõsilia quoq; hominum ipsa, & arbitria, & uarias uolũtates appetitionesq́;, & declinationes, & fortuitos, repentinosq; in leuißimis rebus animorum impetus recesßusq;, moueri agitariq; desuper è cœlo putarent: tanquã si fortè ire in balneas uolueris, ac deinde nolueris, atq; id rursum uolueris, non ex aliqua dispari uariaq́; animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderũ reciprocatione contigerit: ut planè homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, sed ludicra & ridenda quædam * νεβρόβατα esse uideantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis & aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus'ne rex, an Manius Curius prælio uicturus esset: cur tandem non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeant dicere, quisnam ibi ludentium uincat? An uidelicet magna sciũt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerũ sibi uindicant, magisq́; esse perspicuas, & facilius cõprehendi poße dicũt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mũdi cõtemplatione præstantis naturæ operibus, in tam paruis atq; breuibus negotijs fortunisq; hominũ, magnũ putẽt? Atq; id uelim etiã, inquit, ut respondeant, si tam paruũ, atq; rapidum est momentũ tẽporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodẽ illo puncto sub eodẽ circulo cœli, plures simul ad eandẽ cõpetentiã nasci non queant: & si idcirco gemini quoq; nõ eadẽ uitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis pũcto editi sunt: peto, inquit, respõdeant,

* Cælius neurospasta legit lib. 4. cap. 6.

cursum

*cursum illum temporis transuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendi potest, quonā pacto aut cōsulto aßequi queant, aut ipsi perspicere & deprehēdere: cū in tam præcipiti dierū noctiumq; uertigine, minima momēta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremū autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici poßet, reqrebat: quòd homines utriusq; sexus, omniū ætatum diuersis stellarum motibus in uitam editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamē isti, aut hiātibus terris, aut labētibus tectis, aut oppidorū expugnationibus, aut eadē in naui fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemq; ictu tēporis interirēt? Quòd scilicet, inquit, nūquàm eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodq; leges haberēt. Quòd si quædam, inquit, in hominū morte atq; uita, etiam diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam posteà cōuentus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere: cur non aliquando poßint omnia quoq; paria usu uenire, ut existant per huiuscemodi stellarū cōcursiones & similitudines Socrates simul & *Antisthenes, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, uita omni, & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probè uti queunt aduersum hominū impares ortus, interitus pares. Illud autem cōdonare se ijs dicebat, quòd nō id quoq; requirerēt, si uitæ, mortisq; hominum, rerumq; humanarū omnium tēpus & ratio, & causa in cœlo, & apud stellas foret: quid de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisq; alijs minutißimis, terra mariq; animantibus dicerent? An ista quoq; ijsdem, quibus homines, legibus*

*Aristones

A nascer

nascerentur, iisdemq; itidem extinguerētur: ut aut ranūculis quoq;, & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa: aut si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ea siderum uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus. At Phauorinus (ut hominis ingeniū fuit, utq; Græcæ facūdiæ copia simul & uenustas) latius ea, & amœnius, & splendidius, & profluentius exequebatur. Atq; identidem cōmonebat, ut caueremus, ne quà nobis isti sycophātæ, ad faciendā fidem, irreperent, quòd uiderētur quædam interdum uera effutire aut spargere. Non enim comprehensa, inquit, neque definita, neq; percepta dicunt: sed lubrica atq; ambagiosa coniectatione nitentes, inter falsa atq; uera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tētando incidunt repētè imprudentes in ueritatem, aut ipsorū qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perueniunt callidè ad ea, quæ uera sunt, & idcirco uidentur in præteritis rebus, quàm futuris, ueritatē facilius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere aut astutè uera dicunt, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea nō fit* millesima. Hæc autem, quæ dicentem Phauorinum audiuimus, multa etiam memini poëtarum ueterum testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciosæ confutantur: ex quibus est Pacuuianum illud:

Profluentius.

*Sunt q legant multesima: referentes ad quæ, eam dictionē, πολλοστημόριον.

Nam siqui quæ euentura sunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. Item Accianum illud:
Nihil, inquit, credo auguribus, q aures uerbis diuitant
Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Item

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, & quibusdam alijs id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos se pollicẽtur: nullo pacto adeundos esse, consulendosq́; huiuscemodi argumentis concludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt: miser fies, frustra expectando. si aduersa dicũt, & mentiuntur: miser fies, frustra timendo. Si uera respondent, eaq́; sunt non prospera: iaminde ex animo miser fies, antequàm è fato fias. si felicia promittunt, eaq́; euentura sunt: tum planè duo erunt incõmoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurũ gaudij fructum spes tibi iam defloruerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Prognostici nõ sunt cõsulendi.

Quemadmodum disseruit Phauorinus, consultus à me, super officio iudicis. CAP. II.

QVo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellãtur priuata susciperem: libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens, à poëtarum fabulis, & à rhetorũ epilogis ad iudicãdas lites uocatus, rem iudiciariã, quoniã uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. Atq; in rerũ quidem diffusionibus, cõperẽdinationibus, & alijs quibusdã legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum iurisperitorum commentarijs cõmoniti & adminiculati sumus: in ijs autẽ, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circũstantia, nihil quicquam nos huiusce

Muti magistri libri.

modi libri iuuerunt. Nam etsi cõsilia iudicibus ex præsen tium causarum statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus antè causam præmuniri iudex prepararíq; ad incertos casus futurarum difficultatum debeat; sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numeratáq;: sed qui petebat, neq; tabulis, neq; testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirũ esse ferme bonũ, notæq; & expertæ fidei, & uitæ inculpatissimæ: multaq;, & illustria exẽpla probitatis, synceritatisq; eius expromebantur. Illum autẽ, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, uitáq; turpi & sordida, conuictumq; uulgo in mendacijs, plenumq; esse perfidiarum & fraudũ ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniã datam consuetis modis: expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur: dimitti* iam sanè oportere, & aduersarium de calumnia damnari. Quod de utriusq; autem uita atq; factis diceretur, frustra id fieri atq; dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicẽ priuatum agi: non apud CENS. de moribus. Tũc ibi amici mei, quos rogaueram in consiliũ, uiri exercitati, atq; in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperq; se circũundiq; distrahentibus causis festinantes, non sedendũ diutius, ac nihil esse dubium dicebãt, quin absoluẽdus foret, quem accepisse pecuniã illam nulla probatione solenni docebatur. Sed enim ego homines cũ consid

* iã se oportere

consíderabam, alterum fidei, alterum probri plenũ, ſpurciſsimæq; uitæ ac defamatiſsimæ: nequaquã adduci potui ad abſoluendum. Iuſsi igitur diem * diffundi, atque inde à ſubſellijs pergo ire ad Phauorinum philoſophum, quem meo tempore Romæ plurimum ſectabar: ac de hominibus, quæ apud me dicta fuerant, uti res erat, narro omnia: ac peto, ut & ipſum illud, in quo hærebam, & cætera etiã, quæ obſeruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum eſſem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cunctationis, & ſolicitudinis noſtræ comprobata: Id quidem, inquit, ſuper quo nunc deliberas, uideri poteſt ſpecie tenui paruaq; eſſe: ſed ſi de omni quoq; officio iudicis præire tibi me uis, nequaquam eſt uel loci huius, uel tẽporis. Eſt enim diſceptatio iſta multijugæ, & ſinuoſæ quæſtionis: multaq;, & anxia cura, & circũſpicientia indigens. Nanq; (ut pauca tibi nunc quæſtionũ capita attingam) iam omnium primũ hoc de iudicis officio quæritur. Si iudex fortè id ſciat, ſuper quà re apud eum litigatur: eaq; res uni ei, prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta ſit, ex alio quodã negotio, caſuq; aliquo cògnita liquidò, & comperta ſit, neque id tamen in agenda cauſa probatur: oporteat'ne eum ſecũdum ea, quæ ſciens uenit iudicare, an ſecundum ea quæ aguntur. Id etiam, inquit, quæri ſolet, an deceat atq; conueniat, iudicij cauſa iam cognita, ſi facultas eſſe uideatur componendi negotij, officio pauliſper iudicis dilato, cõmunis amicitiæ & quaſi pacificatoris partes recipere. Atque illud amplius ambigi, ac dubitari ſcio, debeat'ne iudex inter cognoſcendum ea, quæ dicto quæſitoq; opus eſt, dicere & quærere: etiamſi

*Ang. Polit. diffindi legit

Officia iudicis dubia.

cuius ea dici quæriq́; intereſt,neq; dicat, neq; poſtulet. Patrocinari enim prorſus hoc eſſe aiũt,non iudicare. Præter hæc ſuper ea quoq; re diſſentitur,an ex uſu exq́; officio ſit iudicis,rem cauſamq́;,de qua cognoſcit,interlocutionibus ſuis ita exprimere conſignareq́;,ut ante ſententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in præſens confuſè uarieq́; dicuntur,perinde ut quoq; in loco,ac tempore mouetur,ſigna & indicia faciat motus,atq; ſenſus ſui. Nam qui iudices,inquit,acres,atq; celebres uidentur,non aliter exiſtimant rem,qua de agitur,indagari comprehendiq́; poſſe: niſi is,qui iudicat,crebris interrogationibus neceſſarijsq́; interlocutionibus & ſuos ſenſus aperiat,& litigantium deprehẽdat. Contrà autem,qui ſedatiores & grauiores putantur,negant iudicẽ debere ante ſententiã, dum cauſa utrinque agitatur,quoties aliqua re propoſita motus eſt,toties ſignificare quid ſentiat. Euenturũ enim aiunt,ut quia pro uarietate propoſitionum argumentorumq́; alius,atque alius motus animi patiendus eſt,aliter atq; aliter eadem cauſa,eodemq́; in tempore ſentire, & interloqui uideatur. Sed de his,inquit,et cæteris huiuſcemodi iudicialis officij tractatibus, & nos poſthac,cũ erit otiũ,dicere quid ſentiamus,conabimur:& præcepta Aelij Tuberonis ſuper officio iudicis,quæ nuperrime legi, recẽſebimus. Quod autem ad pecuniã pertinet,quam apud iudicem peti dixiſti:ſuadeo hercle tibi,utare M.Catonis, prudentiſsimi uiri,conſilio:qui in oratione quam pro L. Turio,contra Cn.Gellium,dixit,ita eſſe moribus maiorũ traditum obſeruatumq́; ait: ut ſi quid inter duos actum eſt,neq; tabulis,neq; teſtibus planũ fieri poſsit,tum apud

iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex ijs uir melior esset, quæreretur: & si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi unde petitur, crederetur: ac secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit: unde petitur, deterrimus: & res est inter duos acta, sine testibus. Eas igitur, & credas ei, qui petit: condemnesq; eum, de quo petitur. quoniã, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit, melior est. Hoc quidem mihi tum Phauorinus, ut uirum philosophũ decuit, suasit. Sed maius ego, altiusq; id esse existimaui, quàm quod meæ ætati, & mediocritati conueniret: ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ uiderer: ut absoluerem tamen inducere in animũ non quiui, et propterea iuraui, mihi nõ liquere, atq; ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius cõmeminit Phauorinus, hæc sunt: Atque ego à maioribus memoria sic accepi, si quis quid alter ab altero peteret: si ambo pares essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gesissent uti testes non interessent: illi unde petitur, ei potius credendum esse. Nunc si sponsionẽ fecißet Gellius cum Turio, ni uir melior esset Gellius, quàm Turius: nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quàm Turium. Si non melior est Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur.

An æmuli infensiq; inter sese fuerint Xenophon & Plato. CAP. III.

Qui de Xenophõtis Platonisq; uita & moribus plerasque omnia exquisitißimè scripsere: non abfuisse ab eis motus quosdã tacitos, & occultos simultatis, æmulatio Platonis & Xenophõtis æmulatio.

lationisq; mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædã cõiectatoriè, ex eorũ scriptis protulerũt. Ea sunt profectò huiuscemodi, quòd neque à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis: neque item contrà ab eo Platonis, in suis libris: quãquàm uterq;, ac maximè Plato compluriũ Socratis sectatorũ in sermonibus, quos scripsit, cõmeminerit. Id etiam esse non syncerę neq; amicæ uoluntatis indicium crediderunt, quod Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ, ciuitatisq; administrandæ scriptũ est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierant, opposuit cõtrà, cõscripsitq; diuersum regiæ administrationis genus, quod παιδείας κύρου inscriptũ est. Eo facto scriptoq; eius, usq; adeò permotũ esse Platonem ferũt, ut quodã in libro mentione Cyri regis habita, retractandi leuandiq; eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuũ fuisse dixerit, παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Prætereà putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere, quòd Xenophon in libris, quos dictorũ atq; factorũ Socratis cõmentarios composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis rationibusq; unquam disputauisse: ac ne disciplinas quidẽ cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateq; uiuendum non pertinerẽt, aut attigisse aut comprobasse. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquiũt, Xenophon cum scripsit, Platonem uidelicet notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis & grauißimis, si credẽ

dum

dum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror nō obtrectatiōis, neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profectò est, æquiparatio ipsa plerūq; & parilitas uirtutum inter se cōsimiliū, etiam si cōtentionis studiū & uolūtas abest, speciem tamen æmulationis creat. Nam cū ingenia quædam magna duorum pluriumúe in eiusdē rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima: oritur apud diuersos fautores eorum industriæ, laudisq; æstimandæ contentio. Tum posteà, ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat: cursusq; eorum ad *eandem uirtutis calcem pergētium, quando est compar uel ambiguus, in æmulandi suspitiones non suo, sed fauentium studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmulariq; inter sese existimati sunt: quia de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur: & quia duæ eminentiæ cū simul iunctæ in arduum nitūtur, simulachrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Parilitas ingeniorum æmula tionem parit.

*eundē uirtutis callem

Quòd aptè Chrysippus & graphicè imaginem Iustitiæ modulis, coloribusq; uerborum depinxit.

CAP. IIII.

Chrysippus.

Condignè mehercle & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλȣ̃ καὶ ἡδονῆς primo, os & oculos Iustitiæ, uultumq; eius seueris atq; uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus rhetori

Iustitiæ imago.

toribusq́; antiquioribus, ad hũc ferme modũ: Forma atq; filo uirginali: aſpectu uehemẽti, & formidabili: luminibus oculorum acribus: neq; humilis, neq; atrocis, ſed reuerendæ cuiuſdam triſtitiæ dignitate. Ex imaginis autem iſtius ſignificatione intelligi uoluit, iudicem, qui iuſtitiæ antiſtes eſt, oportere eſſe grauem, ſanctum, ſeuerum incorruptum, inadulabilem: contraq́; improbos, nocenteſq́; immi ſericordem, atq; inexorabilem, erectumq́; & arduum, ac potentem, ui & maieſtate æquitatis, ueritatisq́; terrificũ. Verba ipſa Chryſippi de iuſtitia ſcripta hæc ſunt:

Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μὴ δὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα ὥς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους. *Hæc uerba Chryſippi eò etiam magis ponenda exiſtimaui: ut prompta atq; expoſita ad conſiderandum, iudicandumq́; ſint. Quoniam legentibus nobis ea, delicatiores quidã diſciplinarũ philoſophi, Sæuitiæ imaginẽ iſtam eſſe, non Iuſtitiæ dixerũt.*

Lis atq; cõtentio grammaticorum Romæ illuſtrium, enarrata, ſuper caſu uocatiuo uocabuli, quod eſt egregius. CAP. V.

DEfeſſus ego quondam ex diutina cõmentatione, laxandi, leuandiq́; animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos fortè grammaticos conſpicatus, non parui in urbe Roma nominis, certationi eorum

rum acerrimæ adfui:cũ alter in casu uocatiuo, Vir egregi dicendum cõtenderet, alter, Vir egregie. Ratio autem eius, qui egregi oportere dici censebat, huiuscemodi fuit: Quæcunq;, inquit, nomina, seu uocabula, recto casu, numero singulari, us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est, i, litera: ea omnia casu uocatiuo, i, litera terminantur: ut Cælius Cæli, modius modi, tertius terti, Accius acci, Titius titi, & similia omnia. Sic igitur Egregius, quoniã us, syllaba, in casu nominãdi finitur, eamq́; syllabam præcedit, i, litera: habere debebit in casu uocandi, i, literam extremam: & idcirco Egregi, non Egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us, syllaba terminãtur, sed ea quæ per duo u, scribenda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi alter audiuit, O inquit egregie grammatice, uel si id mauis, egregijssime: dic oro te, Inscius, & Impius, &, Sobrius, & Ebrius, & Proprius, & Propitius, & Anxius, & Contrarius, quæ us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam, i, litera est: quem casum uocãdi habent? me enim pudor, & uerecundia tenet, pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum uocabulorum commotus reticuisset: & mox tamen se collegisset, eandemq́; illã quam definierat regulam retineret & propugnaret: diceretq́; & Proprium, & Propitium, & Anxium, & Contrarium, itidem in casu uocatiuo dicendũ: quia & aduersarius & Extrarius ita diceretur, Insciũ quoq; & Impiũ, & Ebriũ, & Sobrium, insolentius quidem paulò, sed rectius per, i, literam

Egregius

Digamma

literam non per e, in casu eodem pronuntiãdum: eaq; inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes compugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant, sed neq; delectent, neq; utilia sint: atq; inibi de uocabulis singularum urbium, regionumq; immutatis. CAP. VI.

HOmo nobis familiaris, in literarũ cultu non ignobilis, magnamq; ætatis partẽ in libris uersatus: Adiutum, inquit, ornatũq; uolo ire Noctes tuas: & simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatentem: quem elaboratum sibi esse ait ex multis, & uarijs, & remotis lectiõibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio cupidus, & libẽs: tanquã si copiæ cornu nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prò Iupiter, mera miracula: quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est: & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates: & cuiusmodi Homerus dicat, in Vlyßis domo σειρῆνες*: quam ob causam Telemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisistratum, non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit:* εὐρύκλεια *Telemachũ quo genere claustri incluserit: & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit. Atq; illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Vlyßis, qui à Scylla rapti laceratiq; sunt, utrum* ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ *Vlysses errauerit* κατὰ ἀρίσταρχον*, an* ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα*. Id etiam istic scriptũ fuit, qui*

sint

ſint apud Homerum *uerſus,* ἰσόψηφοι:*& quorũ ibi nominum reperiatur* παρασιχίς*: & quis adeò uerſus ſit, qui per ſingula uocabula ſingulis ſyllabis increſcat:ac deinde qua ratione dicit ſingulas pecudes,in ſingulos annos terna parere:& ex quinq; operimentis,quibus Achillis clypeus munitus eſt,quod factum ex auro eſt,ſummum ſit an medium:& præterea quibus urbibus regionibusq; uocabula iam mutata ſint:quòd* Bœotia *ante appellata fuerit* Aonia,*quòd* Aegyptus Aëria *dicta eſt, quod* Creta *eodem quoq; nomine* Aëria *dicta eſt,quòd* Attica ἀκτὴ, *&* Acta *apud poëtam,quòd* Corinthus Ephyre,*quod* Macedonis *ora* ἠμαθία, *quòd* Theſſalia αἱμονία, *quòd* Tyrus Sarra,*quòd* Thracia *antè* Sithon *dicta ſit, quòd* Seſton ποσειδώνειον. *Hæc atque item alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerant. Quem cum ſtatim properans redderem,* ὄναιό σου,*inquam, doctiſsime uirorum,* ταύτης τῆς πολυμαθίας*: & librum hunc opulentiſsimum recipe, nil prorſus ad noſtras paupertinas literas congruentem. Nam meæ noctes,quas inſtructum ornatumq; iſti,de uno maxime illo uerſu* Homeri *quærunt,quem* Socrates *præ omnibus ſemper rebus ſibi eſſe cordi dicebat:*

Aonia. Aëria. Ephyre. Emathia. Hæmonia. Sarra. Sithon. Paupertinus.

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quòd M. Varro Cn. Pompeio conſuli primũ deſignato commentarium dedit, quem appellauit ipſe Iſagogicum de officio ſenatus habendi.

CAP. VII.

CN. Pompeio**conſulatus primus cum* Marco Craſſo *deſignatus eſt. Eum magiſtratum* Pompeius *cum initurus foret,quoniam per militiæ tempora,ſenatus habendi*

*primum cõſul

bendi consulendiq; rerum etiam expers humanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogauit, uti commentariũ faceret εἰσαγωγικὸν: sic enim Varro ipse appellabat: ex quo disceret, quid facere dicereq; deberet, cum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis, quas ad Oppianum dedit, quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum iiij. In quibus literis, quoniam quæ antè scripserat, non comparebant. docet rursum multa ad eam

* cõducẽtia. rem*ducentia. Primùm ibi ponit, qui fuerint, per quos more maiorum senatus haberi soleret, eosq; nominat, Dictatores, Consules, Prætor. Trib. Pleb. Interregem, Præfect. urbis: neque alij, præter hos, ius fuisse dixit facere senatusconsultum: quotiesq́; usu uenisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potißimum senatusconsulendi ius fuisse. Addit deinde extra ordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent: item Decemuiros, quibus imperium consulare tum esset: item Triumuiros reipub. constituendæ causa creatos, ius consulendi senatum habuisse. Postea scribit de intercesßionibus: dicitq; intercedendi, ne senatusconsul. fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua ij, qui senatusconsul. facere uellent, maioresue essent. Tum adscripsit de locis in quibus senatusconsultum fieri iure posset, docuit confirmauitq; nisi in loco

Aug. id est, augures. per Aug. constituto, quod templum appellaretur, senatusconsul. factum esset, iustum id non fuisse: propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & pòst in Iulia

cum

cum profana ea loca fuissent, templa esse per Augu. constituta: ut in ijs Senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptum reliquit, nõ omneis ædes sacra templa esse: ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit Senatusconsul. ante exortum, aut post occasum solem factum, ratũ non fuisse: opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore Senatusconsul. factum esset. Docet deinde inibi multa: quibus diebus haberi senatum ius non sit: immolareq; hostiam prius, auspicariq; debere, qui Senatum habiturus esset: de rebus quoque diuinis prius, quàm humanis ad Senatum referendum esse: tum porrò referri oportere, aut infinitè de repub. aut de singulis rebus finitè: Senatusq; cons. fieri duobus modis, aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim. Incipitq; à consulari gradu, ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitũ, qui princeps in Senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouũ morem institutum refert, per ambitionem, gratiamq;: ut is primus rogaretur, quem rogare uellet, qui haberet Senatum: dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoque capiendo disserit: deq; multa dicenda Senatori, qui cum in Senatum uenire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supradixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quòd ait Senatusconsultum duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententijs, aut per discessionem: parum conuenire uidetur cum eo, quod Atteius Capito in

Templum.

Opus cẽsoriũ, pro re animaduersiõe digna.

in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimo quinquagesimonono, Tuberonem dicere ait nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatuscõsultis, etiam in ijs, quæ per relationem fierẽt, discessio esset necessaria. idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius, accuratiusq; nos memini scribere.

Quæsitum esse, dissensumq; an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus couuocandi consulendiq; habeat. CAP. VIII.

PRæfectum urbi Latinarum causa relictum, senatum habere posse Mutius negat: quoniam ne Senator quidem sit: neq; ius habeat, sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus autẽ Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in Coniectaneorum ducentesimo quinquagesimonono ius esse præfecti, Senatus habendi, dicunt: deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutij, refert. Nanq; & Tribunis (inquit) plebis Senatus habendi ius erat: quanquàm Senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XV.

Quòd in Q. Claudij annalibus scriptum est lignum alumine illitum non ardere. CAP. I.

ECLAMAVERAT *Antonius Iulianus rhetor, præterquàm semper aliàs, tum uerò nimium quàm delectabiliter, & feliciter. Sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes, eiusdē hominis, eiusdemq; facundiæ: nō eiusdē tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circūfusi undiq;, eum prosequebamur domum: cū deinde subeuntes montē Cispium, cōspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisq; tabulatis editā: & propinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt longè maxima. Si quid autem posset remedij fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent: uenum hercle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus, læta (ut mos eius fuit) inter fabulandum uenustate: Si annalem, inquit, undeuigesimum Q. Claudij legisses, optimi & syncerissimi scriptoris: docuisset te profectò Archelaus, regis Mithridatis præfectus, qua medela, quaq; solertia ignem defenderes: ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta atq; insinuata flammis, arderet. Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarij. Re-*

Ant. Iulianus.

Cispius mons.

petit: In eo igitur libro scriptum inueni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & contrà Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiisse: quòd ab Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt: Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interposuit, ligneam incéderet. Venit, accessit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit. satis sunt diu conati, nunquam quiuerunt incédere, ita Archelaus omnem materiam obliuerat alumine: quod Sylla atq; milites mirabantur. Et postquàm non succendit, reduxit copias.

Aluminis uis ignem depellit.

Quòd Plato in libris quos de legibus composuit, largiores lætioresq; in conuiuijs inuitatiunculas uini non inutiles esse existimauerit.

CAP. II.

Ebriosus philosophaster.

Ex insula Creta quispiam ætatem Athenis agens, Platonicum esse se philosophũ dicebat: & uiderier gestiebat. Erat autẽ nihili homo, & nugator, atq; in Græcæ facundiæ gloria iactabundus, prætereà uini libidine adusq; ludibria ebriosus. Is in conuiuijs iuuenũ, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solenne nobis fuit, simulatq; modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones cœperãt, tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat. Atq; id genus uili & incondita uerborũ caterua, hortabatur omnes ad bibendum: Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat: tanquam Plato in libris quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissimè scri-

psisset

psisset, utilemq; eam esse bonis ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationē, crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat: fomitem esse quendam dicens, & incitabulum ingenij uirtutisq;, si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in 1. & in 11. de legibus, non (ut ille nebulo opinabatur) ebrietatem istam turpißimam, quæ labefacere & minuere hominum mētes solet, laudauit: sed hāc largiorē paulò, iucundioremq; uini inuitationē, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris cōuiuiorum sobrijs, non improbauit. Nam & modicis honestisq; inter bibendum remißionibus, refici integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit: reddiq; eos sensim lætiores, atq; ad intensiones rursus capiendas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionum cupiditatumq; errores inessent, quos aliquis pudor reuerens cōcelaret: ea omnia sine graui periculo, libertate per uinū data detegi, & ad corrigēdum medendumq; fieri opportuniora. Atq; etiam hoc Plato ibidem dicit, nō defugiendas esse, neq; respuendas huiuscemodi exhortationes, aduersum populsandam uini uiolentiam: neq; ullum unquam cōtinentem prorsus ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita uictusq; non inter ipsa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cui Libentiæ Gratiæq; omnes conuiuiorum incognitæ sint, quiq; illarum omnino expers sit, si eum fortè ad participandas eiusmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut casus induxerit, aut neceßitas compulerit, deliniri plerunq; & capi, neq; mentē animumq; eius cōsistere, sed ui quadā noua ictum labascere,

Ebrietas qualis à Platone laudetur.

Libentiæ.

labascere. Congrediendum igitur censuit, & tanquam in acie quadam cũ uoluptarijs rebus, cumq; ista uini licentia cõminus decernendum: ut aduersum eas non fuga simus tuti, nec abstinentia, sed uigore animi & cõstanti præsentia, moderatoq; usu temperantiã cõtinentiamq; tueamur: & calefacto simul, refotoq; animo, si quid in eo uel frigidæ tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

Quid M. Cicero de particula ista, au, senserit scripseritq; quæ proposita est uerbis aufugio & aufero: & an in uerbo autumo eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat. CAP. III.

LEgimus librũ Ciceronis, qui inscriptus est, Orator. In eo libro Cicero cum dixisset uerba hæc, aufugio & aufero, composita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio & fero, sed eam præpositionem, quò fieret uox pronuntiatu audituq; lenior, uersam mutatamq; esse in au, syllabam, cœptumq; esse dici aufugio & aufero, pro abfugio & abfero: Cũ hæc, inquã, ita dixisset, tum posteà ibidem super eadem particula ita scripsit: Hæc, inquit, præpositio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperietur. Inuenimus autẽ in cõmentario Nigidiano, uerbum autumo compositũ ex ab, præpositione, & uerbo æstumo: dictumq; intercise autumo, quasi abæstumo, qđ significaret totum æstumo, tanq̃ abnumero. Sed (quod sit cũ honore multo dictum P. Nigidij hominis eruditissimi) audacius hoc argutiusq; esse uidetur q̃ uerius. Autumo enim non id solum significat, sed & dico, & opinor, & censeo: cum quibus uerbis præpositio ista neq; cohærẽtia uocis, neq; significatione sententiæ cõuenit. Præterea uir acerrimæ

Aufugio. Aufero. Autumo.

acerrimæ in studio literarum licētiæ M. Tullius *non sola esse hæc duo uerba dixisset: si reperiri posset ullū tertiū. Sed illud magis quæri, inspiciq; dignū est, uersa'ne sit & mutata ab, præpositio in, au, syllabam, propter lenitatem uocis, an potius, au, particula sua sit propria origine: & *proinde ut pleræq; aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoq; inde accepta sit: sicuti est in illo uersu* Homeri: Au particula. *pirinde

αὐέλυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,
καὶ ἄβρομοι ἀνίαχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est. CAP. IIII.

IN *sermonibus nuper fuit seniorum homunum & eruditorum, multos in uetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse, ignobilissimos prius homines, & despicatissimos. Nihil adeò tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de* Ventidio Basso *scripta sunt. Eum Picentem fuisse genere, & loco humili: & matrem eius à* Pompeio Strabone, Pompeij Magni *patre, bello sociali, quo* Asculanos *subegit, captā cum ipso esse: mox triumphante* Pompeio Strabone, *eum quoq; puerum inter cæteros ante currum Imperatoris sinu matris uectum esse: pòst cum adoleuisset, uiβum sibi ægrè quæsisse, eumq; sordidè inuenisse, comparandis mulis & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publicè conduxisse: in isto quæstu notum esse cœpisse* C. Cæsari, *& cum eo profeβum esse in* Gallias. *Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi* Ventidius Bassus.

 pleraq;

pla, et alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaq; sunt, in profligato esse dici, ipsaq; esse iam profligata. Quapropter urbanissimè respondisse Prætorem nõ indoctum uirum barbatulo cuidam ex aduocatorũ turba, Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nam cum ille, inquit, tabula audaculus ita postulasset, uerbaq; ita fecisset. Omnia uir clarissimè negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & uelocitate tua profligata sunt: unum id solum relictum est, de quo rogo audias. Tũ Prætor satis ridiculè: An illa negotia: de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc autẽ negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue non audiam, profligatum est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ij qui Latinè locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt: sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de prouincijs consularibus. Eius uerba hæc sunt: Bellum affectũ uidemus, & uerè ut dicam, penè confectum. Item infrà: Nã ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia cõmorari uelit: nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipub. tradat? Idem Cicero in œconomico: Cum uerò affecta iam propè æstate, uuas à sole mitescere tempus est. Affectum.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestè esse erratum in ea parte, in qua scriptũ est, super Hectore & Aiace. CAP. VI.

IN lib. M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. quem errorẽ esse posit cognoscere non aliquis eruditorũ, sed qui tantum legerit Ὁμήρου τὸ η. *Quamobrem nõ tam id mirabamur errasse in* Ciceronis error.

eam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc posteà, correctúq́;, uel ab ipso, uel à Tyrone liberto eius, diligētißimo homine, et librorū patroni sui studiosißimo. Ita enim scriptū in eo libro est: Apud eundē poëtam Aiax cū Hectore cōgrediens, depugnādi causa agit, ut sepeliatur, si sit fortè uictus: declaratq́; se uelle, ut suum tumulum multis etiā pòst seculis prætereuntes sic loquantur:

Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam Latinam uertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum epistolæ diui Augusti, ad Caium nepotē.

CAP. VII.

Annus lxiij. climactericus, id est, scalarius.

Obseruatum in multa hominū memoria, expertumq́; est in senioribus plerisq́; omnibus, sexagesimūtertium uitæ annum cū periculo & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq́; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum uerborumq́; istiusmodi

studio tenētur, eum ætatis annum appellāt κλιμακτηρικόν. *Nocte quoq; ista proxima superiore, cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium nepotē suum scripsit, legeremus: duceremurq; elegantia orationis, neq; morosa, neque anxia, sed facili hercle, & simplici: idipsum in quadam epistola super eodē anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolæ exemplum hoc est: IX. cal. Octobres: Aue mi Cai, meus ocellus iucūdißimus, quem semper mediusfidius desidero, cum à me abes: sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirūt meū Caium, quem (ubicunq; hoc die fuisti) spero lætum & beneuolētem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. Nam, ut uides,* κλιμακτῆρα *communem seniorum omniū tertium & sexagesimum annum euasimus. Deos autem oro, ut mihi quantumcunq; superest temporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu reip. felicißimo* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit. CAP. VIII.

Cum legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiserti uiri: quam orationē totā, ut meminiße possemus: odio esse hercle istiusmodi sumptus, atque uictus perdidicimus. Verba quæ apposuimus Phauorini, hæc sunt: Præfecti popinæ, atq; luxuriæ negāt cœnam lautam esse, nisi cum libentißimè edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos, quibus sumptus & fastidium pro fa- (Phauorinus in luxū epularū.)

cetijs procedit: qui negant ullam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere: cæterarum auium atq; altilium, nisi tãtum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, cõuiuium putant inopia sordere: superiorem partem auium atq; altilium qui edunt, eos palatum non habere: si proportione crescit luxuria, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm Dijs immortalibus adornatur.

Cluniculi.

Quòd Cæcilius poëta frontẽ genere uirili, non poëtice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. CAP. IX.

VErè ac disertè Cæcilius hoc in subdititio scripsit: Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro. Corde tristi: quos neq; ut apprehendas, neque ut mittas, scias. Hos ego uersus, cũ de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorũ dixi. Tum de grammaticorum uulgò quispiam nobiscum ibi assistens, non sanè ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciaq; Cæcilius hic fuit: cum fronte hilaro, nõ fronte hilara dixit, et tam immanem solœcismum nihil ueritus est. Imò, inquam, potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus: qui frontẽ improbè indocteq; non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum autoritas, non hanc, sed hũc frontem debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinta originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atq; alijs, cũ hostium legionibus pugnauit.

gnauit. Recto quoq; fronte idem Cato, eodẽ in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus: Missas, inquit, autoritates facias, quas quidẽ ut habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atq; ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam, mi magister rationem, falsam quidẽ, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur, generis màsculini sunt, si in genitiuo quoq; casu eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille contrà renitens: Audi, inquit, discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, ut uel unum statim diceret. Sed cum homo uultum intorqueret, & non hisceret, coloresq́; mutaret, tum ego intercessi: & Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirẽdum xxx. dies. Postquàm inueneris, repetes nos. Atq; ita hominẽ nulli rei, ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

De uoluntario & admirãdo interitu uirginum Milesiarum. CAP. X.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominũ incidentibus, uirgines dixit Milesij nominis, fermè quot tum in ea ciuitate erant, repentè sine ulla euidenti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. Id cũ accideret in dies crebrius, neq; animus earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret, decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id Milesiæ uirgines.

decre

decretum, uirgines uoluntariam mortem non petiße: pudore solo deterritas, tam inhonnesti funeris.

Verba senatusconsulti, de exigēdis urbe Romā philosophis: item uerba edicti Cens. quo improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant. CAP. XI.

CAio Fannio Strabone, M. Valerio Messala COSS. *senatuscōsultum de philosophis & rhetoribus Latinis factum est. M. Pōponius Præt. senat. consuluit, quòd uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus: de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius Prætor animaduerteret, curaretq; (uti ei è rep. fideq; sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senatusconsultū, Cn. Domitius Aenorbarbus, & L. Licinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt:* Renūtiatum est nobis eße homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomē imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adulescentulos dies totos desidere. Maiores nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neque recta uidentur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habent, & ijs, qui eò uenire cōsueuerunt, uisum est faciundum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. *Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiam Domitiano imperante, senatusc. eiecti, atq; urbe & Italia interdicti*

Philosophi rhetoresq; urbe eiecti.

dicti

dicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum, Roma decesśit. Epictetus philosophus.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratiśsimus. CAP. XII.

CAius Gracchus, cum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit. ea uerba sunt hæc: *Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant; sed in conuiuio liberi uestri modestius erant, quàm apud principem. Pòst deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uerè dicere, assem, aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. Si ulla meretrix domum meam introiuit, aut cuiusquàm seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremiśsimum nequiśsimumq; existimato. Cum à seruis eorum tam castè me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cũ liberis uestris uixisse. atq; ibi ex interuallo: Itaq;, inquit, Quirites, cũ Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportauerunt.* Gracchi parsimonia.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, & à grammaticis communia uocantur.

CAP. XIII.

VTor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersum possunt, uereor te, & uereor abs te: id est, tu me uereris; utor te, & Communia uerba multa.

utor abs te, id est, tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: consolor te, & consolor abs te, id est, tu me consolaris. Testor quoque & interpretor, significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sint in eam quoque partem, quæri solet. Afranius in Consobrinis:

**als, hisco*

Hem*iste parentum est uitabilis liberis:
Vbi malunt metui quàm uereri se à suis.

Hic Vereri ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Nouius in Ligararia Licinaria, uerbũ, quod est Vtitur, ex contraria parte dicit: Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen: id est quæ usui non est. M. Cato in quinta origine: Exercitum, inquit, suũ pransum, paratũ, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, præterquàm dici solitum est, in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: Ac cum animũ, inquit, uestrum erga me uideo, uehementer consolor: & fides, uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & Interpretata, eadẽ ratione dixit M. Tullius, in primo libro de diuinatione: ut Testor: interpretorq; uerba cõmunia uideri debeant. Sallustius quoq; eodẽ modo, Dilargitis proscriptorum bonis, dicit: tanquam uerbũ Largior sit ex uerbis cõmunibus. Veritũ autem, sicut Puditũ, & Pigitum, non personaliter pro infinitum modũ dictum esse, non à uetustioribus tantum uidemus, sed à M. quoq; Tullio in secũdo de finibus. Primum, inquit, Aristippi Cyrenaicorumq; omnium, quos nõ est ueritũ, in ea uoluptate, quæ maxima

Veritũ impersonaliter.

dulce

dulcedine sensum moueret, summū bonū ponere. Dignor *quoq;, & Veneror, & Confiteor, & Testor, habita sunt in uerbis communibus, sicut illa in Vergilio dicta sunt:*

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo. Et:

- Cursusq; dabit uenerata sacerdos.

Confeßi autem æris, de quo facta confeßio est, in XII. tabulis scriptum est his uerbis: Aeris confeßi, rebusq; iudicatis XXX. dies iusti sunt. Item ex ijsdē tabulis id quoq; est: Quæ si erit testatior, libripens'ue fuerit, in testimoniū feriatur, improbus intestabilisq; esto.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus Græcis mutuatus est.

CAP. XIIII.

Apud Q. Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val. Messalam tertio, nouè dictum esse annotauimus. Verba ex oratione eius hæc sunt: Cum sese sciret in tantum crimen uenisse, atq; socios ad senatū questum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos, id nobis uidebatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Id significat, exegit me pecuniā. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam, dici potest. Cæcilius quoque eadem figura in Hypobolimeo Aeschino usus uidetur.

Ego illud minus nihilo exigor portorium.

Id est nihilo minus exigitur de me portorium. Exigor portorium.

Paßis uelis, & Paßis manibus dixisse ueteres: non à uerbo suo, quod est Patior, sed ab alieno, quod est Pando. CAP. XV.

Passum à pando. AB eo quod est Pando, Passum ueteres dixerunt, non Pansum, & cum præpositione Expassum, non Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Expassum. Heri uero prospexiße eum se ex tegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et Paßis manibus & uelis paßis dicimus; quod significat diductis atq; distẽtis. Itaq; Plautus in Milite glorioso, a, litera in e, mutata, per cõpositi uocabuli morem, Dispeßis dicit, pro eo quod est dispaßis: Dispessis.

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum extra
Portam, dispeßis manibus, patibulum cum habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. CAP. XVI.

Milonis interitus. MIlo Crotoniensis, athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse, exitum habuit uitæ miserãdum, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam desißet, iterq; faceret forte solus in locis Italiæ syluestribus, quercũ uidit proximè uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent: immißis in cauernas arboris digitis, diducere, & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit, diuellitq;. Quercus autem in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat cõnixus, manus laxasset, cessante ui, rediit in naturam: manibusq; eius retentis, inclusisq;, stricta denuo, & cohæsa, dilacerandum hominem feris præbuit. Cohæsa.

Quam

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. CAP. XVII.

Alcibiades Atheniensis, cũ apud auunculũ Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, & arcessi Pericles Antigenidam tibicinẽ iussisset: ut eum canere tibijs (quod honestissimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cũ ad os adhibuisset, inflassetq; : pudefactus oris deformitate, abiecit infregitq;. Ea res cũ percrebuisset, omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo. Alcibiades. Pamphila.

Quòd pugna belli ciuilis, uictoriaq; C. Cæsaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nũtiata prædictaq; est per cuiusdam Cornelij sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauij.

CAP. XVIII.

Quo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia conflixerũt, res accidit Patauij, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repentè mota mẽte, cõspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: ac deinde alios cedere, alios urgere: cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impressionẽ, gemitus, uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coràm uidere sese uociferatus est: ac posteà subitò exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admi-* * confecerũt Cornelius sacerdos.

rationi fuit: quòd non modo pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prælij exitus qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoq; pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercituum duorum conflictatio, uaticinantis motu atq; uerbis repræsentata est.

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων.

CAP. XIX.

N*On paucißimi sunt, in quos potest conuenire id, quod M. Varro dicit, in satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Verba hæc sunt: Si quantum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum facere panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridē esses factus. Nunc illum qui norunt, uolunt emere milibus centum: te qui nouit, nemo centußis.*

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, uita, moribus, deq; eiusdem fine uitæ.

CAP. XX.

Euripidis genus.

E*Vripidis poëtæ matrem, Theopompus agrestia holera uendentem uictum quæsisse dicit. Patri autem eius, nato illo, responsum est à Chaldæis: eum puerum cum adoleuisset, uictorē in certaminibus fore. Id ei puero fatum esse pater interpretatus, athletam debere esse, roborato exercitatoq; filij sui corpore, Olympiam certaturū eum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamine, per ambiguam ætatem, receptus non est: pòst Eleusinio, & Theseo certamine pugnauit, & coronatus est. Mox à corporis cura, ad excolendi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, & rhetoris*

ris Prodici:in morali autem philosophia, Socratis. Tragœdiam *scribere, natus annos duodeuiginti, adortus est.* Philochorus *refert, in insula Salamine speluncam esse, tetram & horridam, quam nos uidimus, in qua* Euripides *tragœdias scriptitarit.* Mulieres *ferè omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur: siue quòd natura abhorruit à mulierum cœtu: siue quòd simul duas uxores habuerat: cum id, decreto ab* Athenienſibus *facto, ius esset, quarum matrimonij pertædebat.* Eius *odij in mulieres* Aristophanes *quoq; meminit* ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, *in his uersibus:*

Prodicus rhetor.

Thesmophoria festa Cereris.

Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς ὦ γυναῖκες δρᾷ τε, ἐν ἀγρίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐτὸς *τραφείς.

*τρεφείς

Alexãder autẽ Aetolus *hos de* Euripide *uersus cõposuit:*

Alexander Aetolus.

Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου,
Στριφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν, οὐδ' εἰ* πάροινον
Μεμαθηκώς, *ἄλλου γράψαι τοῦτ' ἂν,
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

*Fortasse παρ' οἶνον
*Fortasse ἀλλ' ὅ,τι

Is, cum in Macedonia *apud* Archelaum *regem esset, utereturq; eo rex familiariter: rediens nocte ab eius cœna, canibus à quodam æmulo immißis dilaceratus est, & ex his uulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius, & memoriam* Macedones *eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent:* οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὄλοιτό που: *quòd egregius poëta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrem cum legati ad eos, ab Athe-*

 nienſibus

niensibus nüßi, petißent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri: maximo consensu Macedones in ea re deneganda persliterunt.

Quòd à poëtis, Iouis filij, prudentißimi, humanißimiq́ꝫ: Neptuni autem, inhumanißimi, & ferocißimi traduntur. CAP. XXI

Iouis filij. *PRæstantißimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios, poëtæ appellauerũt: ut Aeacum, & Minoa, & Sarpedona: ferocißimos, & immanes, et alienos ab omni* Neptuni filij. *humanitate, tanquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.*

Historia de Sertorio duce, deq́ꝫ astu eius, commentitijsq́ꝫ simulamentis: quibus, ad Barbaros milites continendos, conciliandosq́ꝫ sibi, utebatur.

CAP. XXII.

Astutia Sertorij. *SErtorius, uir acer, egregiusq́; dux, & utendi, regendiq́; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficilimis mentiebatur ad milites, si mendacium prodeßet: & literas compositas, pro ueris legebat: & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat: si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeò Sertorij nobile est: Cerua alba, eximiæ pulchritudinis, & uiuacißimæ celeritatis, à Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, monereq́; & docere quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret: à cerua sese monitum tum prædicabat. Id cum dixerat, uniuersi, tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die, cũ incursio esset hostium*

*hostium nuntiata, festinatione ac tumultu consternata, in fugam sese *prorupit, atq; in palude proxima delituit: & posteà requisita, perisse credita est: neque multis diebus pòst, inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nuntiauerat, iussit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepitq; ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admissis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait, in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: &, ut prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significāte, cerua emissa, in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaq; hominum Barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem unquam ab eo disciuisse: quāquàm id genus hominum esset mobilissimum.* *proripuit

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. CAP. XXIII.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, *historiæ scriptores, in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus.* Nam Hellanicus, *in initio belli* Peloponnesiaci, *fuisse quinque & sexaginta annos natus uidetur:* Herodotus *tres & quinquaginta:* Thucydides, *quadraginta.* Scriptū *hoc in lib.* XI. Pamphilæ. Hellanicus. Herodotus. Thucydides.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis iudicarit.

CAP. XXIIII.

Sedigitus.

SEdigitus in libro quē scripsit de poëtis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quenque in loco, & honore ponat: his uersibus suis demonstrat:

Comici Latini.

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant,
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contrà si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo *de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein' Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

*dandam comico

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matij Mimiambis offenderamus. CAP. XXV.

Recentatur, id est, denuo nascitur.

CNeus Matius, uir eruditißimus, in Mimiambis suis non absurdè, neq; absonè finxit, Recentatur: pro eo quod Græci dicunt, ἀνανεῦται. Versus in quibus hoc uerbum est, hi sunt:

Iamiam albicaßit Phœbus, & recentatur,
Commune lumen hominibus, & uoluptas.

Edulcare.

Idem Matius in hisdem Mimiambis, Edulcare dicit, quod est dulcius reddere, in his uersibus:

Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis Latinis factum. CAP. XXVI.

Aristoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. *Eius definitionis non uidebatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam, & concessis, aliud quid, quàm quæ cõcessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessariò conficitur.* Syllogismus.

Quid sint comitia Calata, quid Curiata, quid Centuriata, quid Tributa, quid Consilium: atque inibi quædam eiusmodi. CAP. XXVII.

*In libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo, scriptũ est: Labeonẽ scribere Calata comitia esse, quæ pro collegio Pontificum habentur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum inaugurandorũ causa: eorum aũt alia esse Curiata, alia Centuriata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id est, cõuocari: Centuriata per cornicinẽ. Hisdẽ comitijs, quæ Calata appellari diximus, & sacrorũ detestatio, & testamẽta fieri solebant. Tria enim genera testamentorũ fuisse accepimus: Vnũ, quod Calatis comitijs in concione populi fieret: alterum in procinctu, cum uiri ad prælium faciendũ in aciem uocabantur: tertium per familiæ emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur. In eodem Lælij Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui nõ uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed *consilium edicere debet: Tribuni autem, neq; aduocant patritios, neq; ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne le-*

Comitia calata.

Curiata.

Centuriata.

Testamẽtorum tria genera.

*concilium

Plebiscita. ges quidem propriè, sed plebiscita appellãtur, quæ Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antè patritij non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eã legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est: Cùm ex generibus omnium suffragiũ feratur, Curiata comitia esse: cùm ex censu & ætate Centuriata: cùm ex regionibus & locis, Tributa: Centuriata autẽ comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius nõ sit: proptereà Centuriata in campo Martio haberi, exercitumq́; imperari præsidij causa solitum: quoniã populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Quòd errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum, causam pro Sexto Roscio dixisse. CAP. XXVIII.

Cornelij Nepotis erratum. Cornelius Nepos, & rerũ memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè amicus, familiarisq́; fuit. Atq; is tamen in primo librorum, quos de uita illius composuit, errasse uidetur: cũ eum scripsit tres & uiginti annos natum, primã causam iudicij publici egisse, Sextumq́; Rosciúm parricidij reũ defendisse. Dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus, ante diem III. nonas Ianuarij M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolabellam, quibus COSS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. Neq; dubium est, quin post annum quàm pro Quintio dixerat, Sextum Roscium reum parricidij defenderit, annos iam

ſeptem & uiginti natus, L. Sylla Felice, & Q. Metello Pio conſulibus. In qua re etiam Feneſtellam erraſſe, Pædianus Aſconius animaduertit: quòd eum ſcripſerit, ſexto & uigeſimo ætatis anno pro Sexto Roſcio dixiſſe. Longior autem Nepotis, quam Feneſtellæ, error eſt: niſi quis uult in animum inducere, ſtudio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem ſuppreßiſſe: ut M. Cicero orationem florentem dixiſſe pro Roſcio, admodum adoleſcens, uideretur. Illud adeò ab utriuſq; oratoris ſtudioſis animaduerſum, & ſcriptum eſt, quòd Demoſthenes & Cicero pari ætate illuſtrißimas orationes in cauſis dixerint: Alter κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους*, ſeptem & uiginti annos natus: alter anno minor, pro P. Quintio: ſeptimo & uigeſimo, pro Sexto Roſcio. Vixerunt quoq; non nimis numerum annorũ diuerſum: alter treis & ſexaginta annos, Demoſthenes ſexaginta.*

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piſo, annalium ſcriptor, uſus ſit. CAP. XXIX.

DVæ iſtæ in loquendo figuræ, notæ ſatis, uſitatæq; ſunt: Mihi nomen eſt Iulio, & mihi nomẽ eſt Iulij. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Piſonem, in ſecundo annalium. Verba Piſonis hæc ſunt: L. Tarquinium collegam ſuum, quia Tarquinium nomen eſſet, metuere. Eumq; orat, uti ſua uoluntate Romam contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen eſſet: Hoc perinde eſt, tanquam ſi ego dicam, mihi nomen eſt Iulium. Mihi nomen eſt Iulium.

Vehiculum, quod petoritũ appellatur, cuiatis linguæ uocabulum ſit, Græcæ an Gallicæ.

CAP. XXX.

Qui ab alio genere uitæ detriti iam,& retorridi,ad literarumq́ disciplinas serius adeunt: si fortè ijdem garruli natura,& subargutuli sunt,oppidò quàm fiũt in literarũ ostentatione inepti & friuoli. Quod *genus pro-*
Petoritum. *fectò ille homo est, qui de* Petoritis *nuper argutißimas nugas dixit.* Nam *cum quæreretur,*Petoritum *quali forma uehiculum,cuiatisq́; linguæ uocabulum esset:& faciẽ uehiculi ementitus est,longè alienam falsamq́;,& uocabulum* Græcum *esse dixit:atq; id significare uolucres rotas interpretatus est:*Commutataq́; *una litera,petoritum esse dictum uolebat,quasi petorotum.* Scriptum *etiã hoc esse à* Valerio Probo *contendit.* Ego,*cum* Probi *multos admodum commentationum libros inquisierim:neq; scriptum in his inueni,nec usquam alioquin* Probum *scripsisse credo.* Petoritum *enim est non ex* Græca *dimidiatum: sed totum transalpibus factum:nam est uox* Gallica. Id *scriptum est in libro* M.Varronis *decimoquarto,rerum diuinarum.* Quo *in loco* Varro, *cũ de petorito dixißet,*
Lancea. *esse id uerbum* Gallicum*:lanceam quoq; dixit non* Latinum,*sed* Hispanicum *uerbum esse.*

Quæ uerba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur,super illa inclyta Ialysi imagine. CAP. XXXI.

Rhodum insulam celebritatis antiquißimæ, oppidumq́; in ea pulcherrimum ornatißimumq́; obside-
Demetrius dux. *bat,oppugnabatq́;* Demetrius, *dux ætatis suæ inclytus: cui à peritia,disciplinaq́; faciendi obsidij,machinarumq́; solertia,ad capienda oppida repertarum, cognomentum*

πολιος

πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, aedes quasdam publicè factas, quae extra urbis muros cum paruo praesidio erant, aggredi & uastare, atque absumere igni parabat. In his aedibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem praestantiamq́;, ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium, cum his uerbis: Quae malùm (inquiunt) ratio est, ut tu imaginẽ istam uelis, incẽdio aedium facto, disperdere? Nam si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totũ ceperis: imagine quoque illa integra, & incolumi, per uictoriam, pòtieris. sin uerò nos uincere, obsidendo, nequiueris: petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios uincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit.

Ialysus.
Protogenes.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVI.

Verba Musonij philosophi Græcè, digna atque utilia audiri obseruariq;. Eiusdem utilitatis sententia à M. Catone multis antè annis Numantiæ ad equites dicta. CAP. I.

ADOLESCENTVLI *cum etiã tum in scholis essemus,* ἐνθυμημάτιον *hoc Græcũ, quod apposui, dictũ esse à Musonio philosopho audiebamus: & quoniam uerè atq; luculentè dictũ, uerbisq; est breuibus & rotundis uinctum, perquàm libenter memineramus:* ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Posteà istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ, apud equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus paulò longioribusq; uerbis comprehensa est, præquàm illud Græcum quod diximus: quoniam tamen prior tempore, antiquiorq; est, uenerabilior uideri debet. Verba ex oratione hæc sunt. Cogitate cum animis uestris, si quid uos per laborem rectè feceritis: labor ille à uobis cito recedet: bene factum à uobis, dum uiuetis, nõ abscedet. Sed si qua, per uoluptatem, nequiter feceritis: uoluptas cito abibit, nequiter factum illud apud uos semper manebit.*

Cuiusmodi

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendiq́: & quæ sit eius legis reprehensio.

CAP. II.

LEgem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur, disputeturq́; atq; ibi quod rogere, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solū, quod es rogatus: aut aias, aut neges. eamq́; legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respōdeāt: existimantur rudes indoctiq́; esse, disputandiq́; morē atq; rationem nō tenere. Hoc quidem, *quod dicunt, in plerisq; disputationibus proculdubio fieri oportet.* Indefinitus *nanq; inexplicabilisq́; sermo fiet, nisi interrogationibus respōsionibusq́; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidētur, in quibus si breuiter, & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare.* Nam *si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas:* Desieris'ne *facere adulterium an non? utcunq; dialectica lege responderis, siue aias, siue neges: hærebis in captione, tam si te dicas adulterum, quàm si neges.* Sed *quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere aliquid non desinit, non id necessariò etiam fecit.* Falsa *igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludiq́; posit, eum facere adulteriū, qui se negauerit facere desisse.* Quid *autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nibil amplius quàm quod interrogati erunt, responderint?* Nam *si ita ego istorum aliquem rogem:* Quicquid *non perdidisti, habeas'ne, an non habeas? postulo aut aias, aut neges.* Vtcūq; *breuiter responderit,*

Dialecticæ captiones.

derit capietur. Nam si nõ habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum nõ habere, quos nõ perdidit. Sin uerò habere se dixerit, colligetur eum habere cornua quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusq; ita respondebitur: Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio nõ fit ea lege, quam diximus. Plus enim, quàm quod rogatus est, respõdet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames: uerbaq; ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CAP. III.

CVm Phauorino Romæ dies plerunq; totos eramus: tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcissimus: atq; eum quoquò iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus usq; quaq; amœnissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cum isset uisere, nosq; cum eo unà introissemus, multaq; ad medicos, qui tum fortè istic erant ualetudinis eius gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirũ uideri debet, quod cũ antehac semper edundi fuerit appetens, nũc post imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio pristina elãguerit. Nam quod Erasistratus scriptũ reliquit, Esuritio. *inquit, propemodum uerum est: Esuritionẽ faciunt inanes patentesq; intestinorum fibræ, & caua intus uentris, & stomachi uacua biantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut*

inanitate

inanitate diutina contrahuntur, & coniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, uel stipato uel adducto, uoluntas capiendi eius desiderandiq; restinguitur. Scythas quoq; ait eundem Erasistratum dicere, cum sit usus, ut famem longius tolerent, fascijs uentrem strictißime circumligare. Ea uentris compreßione esuritionem posse depelli creditum est. Hæc tum Phauorinus, multaq; istiusmodi alia affabilißimè dicebat. Nos autẽ posteà, cum librũ fortè Erasistrati legeremus διαιρέσεων *primum idipsum in eo libro, quod Phauorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinẽtia, hæc sunt:* Scytharum mos.

Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δὲ οὐκέτι. *Deinde paulùm infrà:* εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν: ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodem libro Erasistratus uim quãdam famis nõ tolerabilem, quam Græci βούλιμον καὶ βούπειναν *appellant, in diebus frigidißimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidum est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunq; tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt:* ἄπορον δὲ καὶ διὰ τί ὁ βούλιμος ἐπισκέψεως, καὶ τοῦ τούτου, καὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibusq́ uerbis Fecialis Po. Ro. bellum indicere solitus sit ijs, quibus Po. Rom. bellum fieri iusserat: & item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdā exceptis, propter quas id iusiurandum remitti æquum esset.

CAP. IIII.

Cincius in libro III. *de re militari, Fecialem Populi Romani bellū indicentē hostibus, telumq́; in agrum eorum iacientem, hisce uerbis uti scripsit: Quòd populus*

Hermundulus. *Hermundulus, hominesq́; populi Hermunduli, aduersus populum Romanum bellum fecere, deliquereq́; : quodq́; populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibusq́; Hermundulis bellum iußit: ob eam rem ego populusq́; Romanus populo Hermundulo, hominibusq́; Hermundulis bellum indico, facioq́;.* Item in libro eiusdem *Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum dele-*

Iurisiurandi militaris formula. *ctus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandū eos Tribunus militaris adigebat, in uerba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij* COS. *L. Cornelij P. filij* COS. *in exercitu decemq́; milia paßuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hostile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. filiū* COS. *L.'ue Cornelium P. filium* COS. *siue ad quē eorum* iussit erit*, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris*

**ius erit*

neris sustuleris'ue dolo malo: aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod rectè factum esse noles. Militibus autem *scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati* COS. *responderent.* Deinde *ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harũce aliqua causa erit:* Funus *familiare:* Feriæ *uindemiales:* Calendæq;, *quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset:* Morbus *sonticus:* Auspicium'ue, *quod sine piaculo præterire nõ liceat: sacrificium'ue anniuersarium, quòd rectè fieri nõ posset, nisi ipsus eo die ibi sit, ius, hostis'ue status, condictus'ue dies cum hoste: si cui eorum harunce quæ causa erit, eum se postridie quàm per eas causas licebit, eò die uenturum adituramq; eum, qui eum pagum, uicum, oppidum'ue delegerit.* Item *in eodem libro uerba hæc sunt:* Miles *cum die, qui prædictus est, aberat, neq; excusatus erat, infrequens dabatur.* Item *in libro sexto hoc scriptum est:* Alæ *dictæ exercitus equitum ordines, quod circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur.* In *legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

Morbus sonticus.

Alæ militares.

Legio.

Vestibulum quid significet, deq; eius uocabuli rationibus. CAP. V.

P*Leraq; uocabula, quibus uulgò utimur, neq; tamen liquidò scimus, quid ea propriè atq; uerè significẽt: sed incompertam & uulgariam traditionẽ rei nõ exploratæ secuti, uidemur magis dicere, quod uolumus, quàm dicimus. Sicuti est uestibulũ, uerbũ in sermonibus celebre atq; obuium: non omnibus tamen qui illo facilè utuntur,*

Macrob. lib. 6. cap. 8.

Vestibulum. Atrium. *Aquilius Gallus

satis spectatum. Animaduerti enim quosdā, haudquaquā indoctos uiros opinari, Vestibulum esse partē domus priorem, quam uulgus atrium uocat.* Cæcilius Gallus in lib. de significatione uerborū, quæ ad ius ciuile pertinēt, secūdo: Vestibulū esse dicit, non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem à uia aditus accessusq; ad ædeis est: cum dextra sinistraq; inter ianuam tectaq;, quæ sunt uiæ iuncta, spatiū relinquitur: atq; ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea ferme omnia incōcinna atq; absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autē Apollinarem memini dicere, uirum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est:

Ve particula. Vetus. Vehemens. *elicitumq; Vescum.

Ve particula, sicuti quædam alia, tum intēsionem significat, tum minutionē. Nam Vetus, & Vehemens, alterum ab ætatis magnitudine cōpositū* elisumq; est: alterum à mentis ui atq; impetu dicitur. Vescum aūt, quod ex Ve particula, & Esca copulatum est, utriusque diuersæ significationis uim capit. Aliter enim Lucretius Vescū salē dicit, ex edēdi intētione: aliter Lucilius Vescū appellat, cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebāt, qui inter fores domus, & uiam, medius esset. In eo loco qui dominū eius domū salutatū uenerāt, priusquam admitterentur, consistebāt: & neq; in uia stabāt, neq; intra ædes erant. Ab illa ergo grādis loci cōstitione, & quasi quadam stabulatiōe, uestibula appellata sunt: spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus starēt qui uenissent, priusquàm in domū intromitterētur. Me-

meminisse

minisse autem debebimus,id uocabulum non semper à ueteribus propriè,sed per quasdā tralationes esse dictū:quæ tamen ita sunt factæ,ut ab ista,de qua diximus, proprietate non longè desciuerint:sicut illud in VI. Verg.

Vestibulum ante ipsum,primisq; in faucibus Orci
Luctus,& ultrices posuere cubilia Curæ.

*Non enim Vestibulū priorem partem domus infernæ esse dicit,quod obrepere potest, * tanquam si ita dicatur:sed loca duo demōstrat extra orci fores,Vestibulum & Fauces:ex quibus & Vestibulum appellat ante ipsam domū, & ante ipsa Orci penetralia.Fauces autē uocat iter angustum,per quod ad uestibulum adiretur.* *

Hostiæ, quæ dicuntur bidentes, quid sint,& quam ob causam ita appellatæ sunt: super ea re P.Nigidij,& Iulij Higini sententiæ.

CAP. VI.

Redeuntes Græcia Brundusium nauem aduertimus. Ibi quispiam linguæ Latinæ literator,Roma à Brūdusinis accersitus,experiūdum sese uulgo dabat.Imus ad eum nos quoq; oblectamenti gratia.Erat enim fessus atq; languēs animus,de æstu maris.Legebat barbarè insciteq; Vergilij VII.in quo libro hic uersus est:

Centum lanigeras mactabat rite bidentes:

& iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus:Docés ne,inquam,nos magister,cur Bidentes dicantur?Bidentes,inquit,oues appellatæ: idcircoq; lanigeras dixit,ut oues planius demonstraret. Posthac, inquam,uidebimus,an oues solæ(ut tu ais)Bidentes dicantur:& a

Pomponius. Pomponius Atellanarum poëta, in Gallis transalpinis errauerit, cum hoc scripsit:

Mars tibi uoueo facturum,
Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego à te rogaui, ecquam scias esse huiusce uocabuli rationem. Atq; ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant. Vbi terrarũ quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ouem uidisti? Ostentum enim est, & piaculis factis procurãdum. Tum ille permotus mihi, & irritatus: Quære, inquit ea potius, quæ à Grãmatico quærenda sunt: nam de ouium dentibus opiliones percontantur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. Publius autẽ Nigidius in libro, quem de extis composuit, Bidẽtes appellari ait, nõ oues solas, sed omnes *bimas hostias: neq; tamen dixit apertius cur bidentes. Sed quod ultro existimabamus, id scriptum inuenimus in commẽtarijs quibusdam ad ius Pont. pertinẽtibus: Bidennes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam esse uocem, & ex Bidennibus Bidentes factũ: quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius Pont. non uidetur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, appellari Bidẽtes scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ætate in maiorẽ transcendisse. Hæc Higini opinio an uera sit, non argumẽtis, sed oculis iudicari poterit.

Marginal notes: Bidentes. — *Ex Macrobi. bimas bestias.

Quod

Quòd Laberius uerba pleraq; licentius petulantiusq; finxit: & quòd multis item uerbis utitur, de quibus an sint Latina, quæri solet.

CAP. VII.

Laberius in Mimis quos scriptitauit, oppidò quàm uerba finxit prælicenter. Nam *& Mendicimonium dicit, & Mœchimoniũ, & Adulterionẽ, Adulteritatemq; pro Adulterio: & Depudicauit, pro Stuprauit: & Abluuiũ, pro Diluuio: & quod in Mimo ponit, quem*Cophinum inscripsit, Manuatus est, pro Furatus est.* Et *item in Fullone, Furem, Manuarium appellat:* Verba noua facta à Laberio. *al's, Theophinum

Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

Multaq; alia huiusmodi nouat, neq; non obsoleta quoq;, & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit: quale est in Staminarijs:

Tollet bona fide uos Orcus nudas in Catomium.

*Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauãdum sint data, & *Collicior, inquit in Fullonicam,* *Coltior

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Restione, Calabariunculos dicit, quos uulgus Caburriones. Item in Compitalibus, malas Malaxaui. Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille Gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

*Item in Mimo, qui inscribitur Naca, L. Cippum dicit, & Obbam, & Cameliã, & Pictatiũ, & Capitiũ: Induis, inquit, capitium tunicæ pictatiũ. Præterea in*Anna peranna, Gubernium pro Gubernatore, & Planum pro Sycophanta* * Al's Manua pro annua.

*phãta, & Nanum pro Pumilone, dicit: quanquã Planum pro sycophãta M. quoq; Cicero in oratione scriptũ reliquit, quã pro Cluentio dixit. Atq; itẽ in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, Botulũ pro Farcimine appellat, & homunẽ *Leenam pro Leui. Item in Necromantia Cocionẽ peruulgatè dicit, quem ueteres Arulatorẽ dixerũt. Verba Laberij hæc sunt: Duas uxores, hoc hercle plus negotij est, inquit Concio, sex ædiles uiderat. Sed enim in Mimo, quẽ inscripsit Alexandreã, eodem quidem modo, quo uulgus, sed probè Latineq́; usus est Græco uocabulo. Emplastrum enim dixit ἔμπλαστρον, non genere fœminino: ut isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:*

Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

*Leucunam

Emplastrũ neutri generis.

Quid significet, & quid à nostris appellatum sit ἀξίωμα, quod dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur.

CAP. VIII.

*Cvm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui uellemus, necessum fuit adire atque cognoscere quas uocant dialectici εἰσαγωγάς: tum in primo περὶ ἀξιωμάτων *discendum, quæ M. Varro aliâs profata, aliâs proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit studiosè quæsiuimus: eumq́; in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est. Fecisseq́; uidetur eum librum Lælius, sui magis admonendi, quàm aliorum docẽdi gratia. Rediuimus igitur uecessariò ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis: τυχὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντόν*

*Quidam non habent.

τὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Hoc ego ſuperſedi uertere, quia nouis & inconditis uocibus utendum ſit: quas pati aures, per inſolētiam, uix poſſent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem III. & XX. expeditiſſimè ita finit: Proloquium eſt ſententia, in qua nihil deſideratur. Proloquium. Erit autem planius, quid iſtud ſit, ſi exemplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, ſiue id proloquium dicere placet, huiuſmodi eſt: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit, Milo cædis damnatus eſt: neque bonum eſt uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut uerum, aut falſum eſſe: id à dialecticis ἀξίωμα, id eſt, oratio uerum, aut falſum plenè ſignificans, appellatum eſt: à M. Var. ſicuti dixi, Proloquium: à M. autem Cicerone, pronunciatum. quo ille tamen uocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt: Quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt. id alij noſtrorum Adiunctum, alij Connexum dixerunt. Id connexum tale eſt: ſi Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies eſt, ſol ſuper terras eſt. Itē quod illi συμπεπλεγμένον, nos uel Coniunctum, uel Copulatum dicimus, quod eſt eiuſdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mumij fuit. In omni autem cōiuncto ſi unum eſt mendacium, etiam ſi cætera uera ſunt, totum eſſe mendacium dicitur. Nam ſi ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa ſuperauit, quod eſt falſum: uniuerſa quoq; illa, quæ coniunctè dicta ſunt, propter hoc unum, quod falſum acceſſerit, quia ſimul

dicentur, uera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, *nos Disiunctum proloquiū dicimus. Id huiuscemodi est: Aut malum est uoluptas, aut bonum: aut neq; bonum neq; malum est. Omnia autem quæ disiū guntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumq́; opposita* ἀντικείμενα *Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium uerum, aut omnia pluráue quàm unum uera erunt: aut quæ disiuncta sunt, non pugnabūt: aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur* παραδιεζευγμένον: *sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt cōtraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Poßis enim simul eodemq́; tempore, neq; ambulare, neque stare, neque currere. Sed* Dialecticæ utilitas. *hoc iam breue ex dialectica libamentum dediße, nunc satis erit. Atq; id solum addendum admonēdumq́; est, quòd huius disciplinæ studium atq; cognitio in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisq́; esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum proceßeris, tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis: Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit: ne ut plerique alij, tu quoq; in illis dialecticæ gyris atq; mæandris, tanquàm apud Sirenios scopulos consenescas.*

Quid

Quid significet uerbum, in libris ueterum creberrimè positum, Susq; deq;. CAP. XI.

*Vsq; deq; fero, aut Susq; deq; habeo (his enim *omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poëmatis quoque, & in epistolis ueterum scriptum plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita pleriq; nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, Susq; deq; ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atq; interdum negligere & contẽnere: & propemodum id ualet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:*

*duobus Susq; deq; fero & habeo.

Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamiliâs tua in lecto aduerso sedet
Seruos sextantis uerbis nefarijs.

Vtitur M. Varro in Sisenna, uel de historia: Quod si nõ horum omnium similia essent principia, susq; deq; esset.

Lucilius in iij.

Verum hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; & deq; fuere, inquam, omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut setinum accessimus finem.
Ἐπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt montes Aetnæ omnes atq; asperi Athones.

Quid sint Proletarij, quid capitecensi: quid item sit in xij. tabulis Assiduus: quæ'ue eius uocabuli ratio sit. CAP. X.

O Tium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturq; in consessu forte complurium Ennij liber ex annalibus ter-

tius in eodem libro uersus hi fuere:

Proletarius publicitus scutisq́;,ferroq́;
Ornatur:ferro muros,urbemq́;,forumq́;
Excubijs curant.

Tum ibi quæri cœptum est,quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo,ius ciuile callentē, familiarem meum,rogabam,ut id uerbū nobis enarraret. Et cum ille se iuris,non rei grāmaticæ peritū esse respondisset:Eò maximè,inquam,te dicere hoc oportet,quādo, ut prædicas,es iurisperitus. Nanq; Ennius uerbū hoc ex XII.tabulis uestris accepit:in quibus si rectè cōmemini, ita scriptum est: Aßiduo,uindex aßiduus esto:Proletario ciui,quiuis uolet,uindex esto.Petimus igitur,ne annalem hunc Q. Ennij, sed XII. tabulas legi arbitrere:& quid sit in ea lege Proletarius ciuis,interpretêre.Ego uerò,inquit,dicere atq; interpretari hoc deberem, si ius Faunorum,& Aboriginum didicissem. Sed enim cū Proletarij, & Aßidui,& Sanates, & Vades,& Subuades,& Vigintiquinq; asses,& Taliones,Furtorumq́; quæstiones cū Lance & Licio euanuerint:omnisq́; illa duodecim tabularum antiquitas,nisi in legis actionibus centūuiraliū Lex Aebutia. *causarū lege Aebutia lata cōsopita sit:studiū scientiamq́; ego præstare debeo iuris,& legū, uocumq́; earum,quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum,poëtam memoriæ nostræ doctißimum,prætereuntē conspeximus. Is à nobis salutatus,rogatusq́; uti de sententia,deq́; ratione istius uocabuli nos doceret:Qui in plebe(inqt)Romana tenuißimi pauperrimiq́; erant,neq; amplius quàm* Proletarius. *mille quingentûm æris in censum deferebant: Proletarij*

appella

appellati sunt. Qui uerò nullo, aut perquàm paruo ære censebantur: Capitecensi uocabantur. Extremus *autem census Capitecensorum æris fuit* CCCLXXV. *Sed quoniam res pecuniaq; familiaris, obsidis uice, pignorisq; esse apud* Rempub.*uidebatur: amorisq; in patriam fides quædam in ea firmamentumq; erat:neq;* Proletarij,*neque* Capitecensi *milites, nisi in tumultu maximo scribebantur:quia familia his aut tenuis,aut nulla esset.*Proletario*rum tamen ordo honestior aliquanto, & re,& nomine quàm* Capitecensorũ *fuit.* Nam *& asperis* Reip.*tẽporibus,cùm iuuentutis inopia esset,in militiam tumultuariam legebantur,armaq; ijs sumptu publico præbebantur: & non capitis censione,sed prosperiore uocabulo,à munere officioq; prolis edendæ,appellati sunt:quòd cùm, re familiari parua,minus possent* Rempublicã *iuuare,sobolis tamen gignẽdæ copia ciuitatem frequentarent.*Capite*censos autem primus* C.Marius,*ut quidam ferunt, bello* Cimbrico *difficilimis* Reipublicæ *temporibus:uel potius, ut* Sallustius *ait,bello* Iugurthino, *milites scripsisse traditur:cum id factum antè in nulla memoria extaret.* Aßi*duus in* XII. *tabulis,& pro locuplete,& facile munus faciente: dictus ab aßibus, idest ære dando,cum id tempora* Reipublicæ *postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi aßiduitate.* Verba *autem* Sallustij *in historia* Iugurthina,*de* C.Mario Consule, *& de* Capi*tecensis hæc sunt:*Ipse *intereà milites scribere, non more maiorum, nec ex claßibus, sed ut libido cuiusq; erat:* Capitecensos *plerosq;.* Id *factum alij inopia bonorum, alij per ambitionem* Consulis *memorabant: quòd ab eo* genere

Capitecensi.

Asiduus ab asibus.

genere celebratusq́;,auctusq́; erat:& homini potentiam quærenti,egentißimus quisq; opportunißimus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu,qui in syrtibus Africanis colebant.

CAP. XI.

Marsi. *GEns in Italia Marsorum,orta fertur esse à Circes filio Marso:propterea Marsis hominibus, quorum dũtaxat familiæ cum externis cognationibus nondũ etiam permistæ corruptæq́; sunt,ui quadã genitali datũ:ut serpentiũ uirulẽtorũ domitores sint:& incantationibus,herbarumq́; succis faciant medelarũ miracula.Hac eadem ui præditos esse quosdã uidemus,qui Psylli uocantur:quorũ nomine super & genere,cum in ueteribus literis quæsissem,*
Psylli. *in quarto deniq; Herodoti libro,fabulã hãc de Psyllis inuenimus:Psyllos quondam fuisse in terra Africa,cõterminos Nasamonibus:Austrumq́; in finibus eorũ quodã in tempore perquàm ualidum,ac diutinum flauisse,eo flatu aquam omnẽ in locis,in quibus colebant,exaruisse. Psyllos re aquaria defectos,eam iniuriã grauiter Austro succensuisse:decretumq́; fecisse,uti armis sumptis ad Austrum,perinde quasi ad hostẽ,iure belli res repetitũ proficiscerentur.Atq; ita profectis, uentum Austrum magno*
*eosq; *spiritus agmine uenisse obuiã:*eoq; uniuersos cum omni-*
*tumulis *bus copijs,armisq́;,*cumulis,montibusq́; arenarũ superiectis operuisse : eo facto Psyllos ad unum omneis interisse: Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.*

De ijs uocabulis,quæ Cloatius Verrius aut satis commodè,aut nimis absurdè,& illepidè,ad origines linguæ Græcæ redegit. CAP. XII.

Cloatius

CLoatius Verrius in libris,quos inscripsit, Verborũ à Græcis tractorum,non pauca hercle dicit curiosè,& sagaciter conquisita:neque non tamen quædam futilia,& friuola.Errare,inquit, dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est ἔρρε κακὴ γλήνη. & illud: Errare.

Ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item Hallucinari factum scripsit ex eo,quod dicitur Græce ἀλύειν. unde Elucum quoq; esse dictum putat, a,litera in e,conuersa,tarditatem quandã animi & stuporem,qui hallucinantibus plerũq; usu uenit.Item fascinum appellat quasi βάσκανον,& Fascinare esse quasi βασκαίνειν. Commodè hæc sanè omnia,& condecenter,Sed in lib.IIII. Fœnerator,inquit,appellatus est,quasi φανερότερον, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον: quoniã id genus hominũ speciẽ ostentent humanitatis,& cõmodi esse uideãtur inopibus nũmos desiderãtibus.Idq; dixisse ait Hypsicratẽ quẽpiã grammaticum,cuius libri sanè nobiles sunt super ijs,quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autem ipse Cloatius,siue nescio qui alius nebulo effutiuit,nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut M.Varro in lib.III.de sermone Latino scripsit,à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu,& quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis,atq; increscentis:& idcirco & M.Catonẽ, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine a,litera pronuntiasse tradit:sicuti fœtus ipse,& fœcunditas appellata.

Hallucinari. Elucus. Fascinare. Fœnerator. Fœnus.

Quid sit Municipium,& quid à Colonia differat,& quid sint municipes,quæq; sit eius uocabuli ratio ac proprietas: atq; inibi quòd D. Adrianus

nus in Senatu de iure, atq; uocabulo municipum uerba fecit. CAP. XIII.

MVnicipes & municipia, uerba sunt dictu facilia & usu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed profectò aliud est, aliud dicitur. Quotus enim ferè nostrum est, qui cum ex colonia Pop. Ro. *sit, nõ & se municipem esse, & populares suos municipes eße dicat: quod est à ratione, & à ueritate longe auersum? Sic adeò & municipia quid, & quo iure sint, quãtumq; à colonia differãt, ignoramus:* Exi*stimamusq; meliore conditione esse Colonias, quàm* Municipia. *De cuius opinionis tam promistæ erroribus* D. Adrianus *in oratione, quam de* I*talicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritißimè disseruit: mirariq; se ostẽdit, quòd & ipsi* I*talicẽses, & quædã item alia municipia antiqua, in quibus* V*ticenses nominat, cum suis moribus legibusq; uti possent, in ius Coloniarum mutari gestiuerint.* Præ*nestinos antem refert maximo opere à* T*yberio imperatore petisse, orasseq;: ut ex* Colonia *in* Municipij *statum redigerẽtur:* I*dq; illis* T*yberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset.* Municipes. Mu*nicipes ergo sunt ciues* Romani *ex municipijs, suo iure & legibus suis utentes: muneris tantum cum* Pop. Rom. *honorarij participes, à quo munere capessendo, appellati uidentur: nullis alijs neceßitatibus, neq; ulla* Pop. Ro. *lege astricti: cum nunquàm populus eorum fundus factus esset.* Cerites. Primos *autem municipes, sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: concessumq; illis, ut ciuitatis* Ro*manæ*

manæ honorem quidem caperēt, sed negotijs tamen, atq; oneribus uacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellatæ uersa uice, in quas Censores referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant. Sed Coloniarū alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura institutaq; omnia Pop. Ro. non sui arbitrij habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamē & præstabilior existimatur: propter amplitudinem maiestatemq; Po. Romani, cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulachraq; esse quædam uidētur: & simul quia obscura obliterataq; sunt Municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt. Coloniæ.

Quòd M. Cato differre dixit Properare & Festinare: & quàm commodè Verrius Flaccus uerbum quod est Festinat, interpretatus est.

CAP. XIIII.

Festinare & Properare, idem significare, atque in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa uerba sunt, ipsius ex oratione, quam de suis uirtutibus habuit: Aliud est Properare, aliud Festinare. Qui unum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit neque perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere, differentiæ huius: Festinat, inquit, à Fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt, plus uerborū quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum uidetur. Neque tanti momenti esse potest prima in Propero. Festino.

utroq; uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, Festinare & Fari, eadem uideri debeant. Commodius autem propriusq; uisum est, festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit: & quid Theopompus, de leporibus. CAP. XV.

Perdices. Lepores. *THeophrastus philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere, dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora.*

Agrippas à partus ægri, & improsperi uitio appellatos: deq; ijs deabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta. CAP. XVI.

Agrippæ. *QVorum in nascendo nō caput, sed pedes primi extiterant (qui partus difficilimus ægerrimusq; habetur) Agrippæ appellati: uocabulo, ab ægritudine, & pedibus. Confixos esse autē pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes curaq;, arboris appellat ramos: caput stirpem atque caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam fortè conuersi in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri solent: ægriusq; tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum* Postuerta, Prosa. *altera Postuerta nominata est, Prosa altera: à recti peruersiq; partus & potestate, & nomine.*

Quæ ratio uocabuli sit agri Vaticani. CAP. XVII.

Et

ET agrum Vaticanū, & eiuſdem agri Deū præſidem appellatū acceperamus à uaticinijs, quæ ui atq; instinctu eius Dei in eo agro fieri ſolita eſſent. Sed præter hanc cauſam M. Var. in libris diuinarū, aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem: Nam ſicut Aius, inquit, Deus appellatus, araq; ei ſtatuta eſt, quæ eſt in infima noua uia, quòd eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus Deus nominatus, penes quem eſſent uocis humanæ initia: quoniam pueri ſimulatq; parti ſunt, eam primam uocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt. Idcirco uagire dicitur, exprimente uerbo ſonum uocis recentis. Vaticanus ager. Aius. Vagire.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur: & iterū alia, quæ μετρική: & tertia itidem, quæ dicitur κανονική.

CAP. XVIII.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad aureis, κανονικὴ uocatur: qua muſici, ut fundamēto artis ſuæ, utūtur. Vtraque harum ſpatijs & interuallis linearum, & ratione numerorum conſtat. ὀπτικὴ facit multa demiranda, id genus, ut in ſpeculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut ſpeculum in loco certo poſitum, nihil imaginet, aliorſum translatū faciat imagines. Itē ſi rectius ſpeculū ſpectes, imago fiat tua eiuſmodi, ut caput deorſum uideatur, pedes ſurſum. Reddit etiam cauſas ea diſciplina, cur iſtæ quoq; uiſiones fallant: ut quæ in aqua conſpiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis ſunt, minora. κανονικὴ autem longitudines, & altitudines uocis emetitur. Longior menſura uocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος.

Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruẽs cum principijs geometriæ, auriũ mẽsura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quàm intelligamus cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, uel utilitas talium disciplinarum in post principijs existit, cũ perfectæ absolutæq; sunt: in principijs uerò ipsis ineptæ & insuaues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. CAP. XIX.

Arionis fabula. *CEleri admodum & cohibili oratione, uocumq; filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumq; habuit, artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas, Siciliã, atq; Italiam uisere. Vbi eò uenit, auresq; omniũ mẽtesq; in utriusque terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & uoluptatibus amoribusq; hominum fuit. Is tum posteà grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresq; sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauiq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium, de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniã cæteraq; sua ut haberent, dedisse: uitam modò sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precũ eius harum commiseritum esse illátenus, ut ei necẽ afferre per uim*

uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim corã desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni uitæ perdita, id unũ posteà orauit, ut prius quàm mortẽ oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tum audiendi subit: quod orauerat, impetrat. Atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq́; in summæ puppis foro, carmen quod orthium dicitur, uoce sublatissima cantauit. Orthiũ carmẽ. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuq́; omni, sicut stabat, canebatq́;, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudquaquam dubitantes, quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum, & mirum, & pium facinus contigit: Delphinum repente inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumiq́; eum corpore & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse: tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse: talemq́; Periandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eiq́; rem, sicuti acciderat, narrauisse. Regem isthæc parum credidisse: Arionem, quasi falleret, custodiri iußisse: nauitas requisitos, ablegato Arione, dißimulanter interrogasse, ecquid audissent in ijs locis, unde uenissent, super Arione: eos dixisse, hominem cum inde irent, in terra Italia fuisse, eumq́; illic bene agitare, & studijs delectationibusq́; urbium florere, atque in gratia pecuniaq́; magna fortunatum esse. Tum inter hæc eorum uerba, Arionem cũ fidibus & indumẽtis, cũ quibus se in salum eiaculauerat, extitisse: nautas stupefactos, conuictosq́;, ire inficias

nō quisse. Eam fabulā dicere Lesbios & Corinthios: atq; esse fabulæ argumentum, quòd simulachra duo ahenea ad Tænarū uiserentur, Delphinus uehens, & homo insidēs.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVII.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quā dixit pro M. Cælio: & quid aduersus homines stolidissimos, pro eadem sententia, uerè dignéq; dici possit. CAP. I.

T quidam fuerunt monstra hominum, qui de Dijs immortalibus impias falsásq; opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi, tamq; uecordes extiterūt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiā fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronē parū integrè, atq; impropriè, atq; incōsideratè locutū. Atq; alia quidē, quæ reprehenderunt, neq; dictu neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera esse uisi sunt uerborū pēsitatores subtilissimi, cedo quale id sit cōsideremus. M. Cicero pro Marco Cælio ita scripsit: Nā qđ obiectū est de pudicitia, quodq; oīm accusatorū, nō criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratū est, id nunquā tā acerbè feret M. Cælius, ut eū pœniteat, nō deformem esse natum.

Ciceromastix.

natum. Non *existimant uerbo proprio esse usum, quòd ait,* Pœniteat: *atq; id propè ineptũ etiam esse dicunt.* Nã Pœnitere,*inquiunt,tum dicere solemus, cũ quæ ipsi feci=mus,aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere, sententiamq; in ijs nostram demutamus.* Neminem *autem rectè ita loqui, pœnitere sese,quòd natus sit,aut pœnitere,quòd mortalis sit:aut quòd ex offenso fortè, uulneratoq; corpore dolo=rem sentiat:quando istiusmodi rerum nec cõsilium sit no strum, nec arbitrium, sed ea ingratis in corporibus no=stris ui ac necessitate naturæ nobis accidant.Sicut hercle, inquiunt,non uoluntarium fuit* M.Cælio, *quali forma na sceretur.cuius eũ dixit non pœnitere,tanquam in ea cau=sa res esset,ut rationem caperet pœnitendi.* Est *hæc qui=dem,quam dicũt,uerbi huiusce sentẽtia, &* Pœnitet, *nisi in uoluntarijs rebus, non probè dicitur:tametsi antiquio=res uerbo ipso, alio quoque modo usitati sunt: &* Pœni=tet *ab eo, quod est penè, & à penuria dixerunt.* Sed *id aliorsum pertinet,atq; alio loco dicetur.*Nunc *autem sub hac eadem significatione, quæ uulgò nota est, non modò ineptũ hoc non est,quod* M. Cicero *dixit,sed festiuissimũ adeò,& facetissimum est.*Nam *cum aduersarij & obtre=ctatores* M.Cælij,*quoniam erat pulchro corpore,formam eius & faciem in suspiciones impudicitiæ accerserẽt: illu=dens* Cicero *tam absurdam criminationem,quòd formam, quam natura fecerat, uitio darẽt, eodẽ ipso errore,quem illudebat,sciens usus est,&,*Non *pœnitet,inquit,*M.Cæ=*lium non deformem esse natũ: ut uel hac ipsa re, quod ita dicebat,opprobraret aduersarijs, ac per facetias ostẽtaret*

Pœnitere.

facere eos deridiculũ, quòd perinde Cælio formã crimini darent, quasi arbitriũ eius fuisset quali forma nasceretur.

Verba quædam ex Q. Claudij annalium primo, cursim in legendo notata. CAP. II.

*CVm librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur posteà memoriæ uegetãdæ gratia indipisci animo, ac recensere, quæ in eo libro scripta essent, in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sentẽtiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, plerique abijciunt, atque *inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poëticum uisum est, sed non absurdum, neq; asperum: Ea, inquit, dum fiunt, Latini subnixo animo: quasi sublimi, & suprà nixo, uerbum penè significans & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciamq;: quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimurq;. Domus, inquit, suas quenque ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infrà rarißimum: dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modò autem Latinum, sed iucundius amœniusq; etiam uerbum fruiscor factũ est, quàm fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor factum est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui castè pureq; lingua usus Latina uidetur, in epistola quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi uerò omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neq; igni careo, & summa*

*inermes

Inlatebrant.

Fatiscor à fateor.

Fruiscor à fruor.

summa gloria fruiscor. Næuius in Attellana, quæ Partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur:

Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt.

Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, inquit, *multis armis & magno commeatu, prædaq́; ingenti copiãtur. Verbũ castrense est, nec facilè id reperias apud ciuilium causarum oratores: exq́; eadem figura est, qua lignantur, & pabulantur, & aquantur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, nõ insuaui uenustate est, si quis aurem habeat non sordidam, nec proculcatam.* In XII. *autem tabulis uerbũ hoc ita scriptum est: Ante meri diem causam conscito, cum perorant ambo præsentes: post meridiem præsenti litem addicito: si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto.* Nos, inquit, in *medium relinquemus:* Vulgus *in medio dicit.* Nam *uitiũ isthuc putant, si dicas* In *medium ponere: id quoque esse* σόλοικον *putant.* Et *tamen probabilius significantiusq́; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspiciat.* Græcè *quoque* θεῖναι εἰς μέσον *uitium id non est. Postquàm nuntiatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit.* In Gallos, *mundius subtiliusq́; est, quàm cum Gallis, aut contra Gallos.* Nam *pinguiora hæc, obsoletioraq́; sunt. Simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat, ut facilè intelligeretur magnum uiaticum:* Magnum *uiaticum, pro magna facultate, & paratu magno, nouè positum est.* Videturq́; *Græcos secutus, qui* ἐφόδιον *sumptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt; ac sæpe* ἐφόδιον *pro eo dicunt, quod est, in*

Copiari. Lignor. Pabulor. Aquor. Sole occaso. In medium relinquere. Pugnatum in Gallos. Magnum uiaticum.

est, Institue & Instrue. Nã Mar. inquit, Manlius, quẽ Capitoliũ seruasse à Gallis, suprà ostendi: cuiusq; operã cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprimè fortem atque inexuperabilem respub. sensit: is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat. Apprimè crebrius est, Cumprimè rarius: traductumq; ex eo est, quod Cum primis dicebant, pro quod est in primis. Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse. Nos Diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est: ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim isthæc oratio est, & ueteres complusculi ita dixere. Nam ratio dici potest, cur rectius sit Diuitijs opus esse, quàm Diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta, ut τεμένων ἱερὰ obseruant. Nam hæc, inquit, maximè uersatur Deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neque optimum quempiam inter nos sinunt diurnare. Insitatè dixit Diurnare, pro diu uiuere: sed ex ea figura est, qua dicimus Perennare. Cum his, inquit, consermonabatur: Sermonari rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse: Ne id quoque dixit, pro ne id quidem: infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquàm quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoq; & sanctimonia, nõ minus Latinè dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum Sanctitudo: Sicuti Marcus Cato in L. Veturiũ, Duritudinẽ, quàm Duriciẽ dicere, grauius putauit: Qui illius, inquit, impudentiã norat, & duritudinẽ. Cum tantus, inquit, arrabo penes Samnites Po. Rom. esset. Arrabonẽ

Cumprimè.

Opus sibi diuitias.

Diurnare.

Sermonari.

Ne id quoq; pro ne id quidẽ.

Sanctitudo.

Duritudo.

Arrabo.

rabonem dixit DC. *obsides, & id maluit quàm pignus dicere: quoniã uis huius uocabuli, in ea sentẽtia grauior, acriorq; est. Sed nunc Arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus, ac multo rectius uidetur Arra. Quanquàm Arrã quoq; ueteres sæpe dixerint. Et cõpluries, inquit, in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, consumptus. Elegantia utrobiq; ex multitudinis numero quæsita est. Cominius, inquit, quà ascenderat, descendit, atq; uerba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neque enim eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendentem aut descendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit, quàm si tu dicas latuit atque obrepsit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant: Arboreta ignobilius uerbum est, arbusta celebratius. Putabant, inquit, eos, qui foris atq; qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere: Commutationes, id est, collationes communicationesq; inusitatè dixit: sed non hercle inscitè, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi, notaui in sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.*

Arra. Verba dedit. Arboretum. Arbustum. Cõmutationes.

Verba M. Varronis ex libro quinto, & xx. humanarum, quibus contra opinionem uulgariã interpretatus est Homeri uersum.

CAP. III.

ADolescens quispiam nõ indoctus, sparti quoq; usum in terra Græcia diu incognitum fuisse, dixit: multisq; post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania

aduectum. Riserunt hoc ad illudendum, ex ijs, qui ibi aderant unus atq; alter, male homines literati: quod genus Græci ἀγοραίους *appellant: atq; eum qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui uersus hic fortè deesset:*

καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsus irritatus: Non, inquit, in eo libro uersus, sed uobis planè magister defuit: si creditis in eo uersu Sparta id significare, quod nos Spartum dicimus. Maiorem enimuero illi risum subijciunt: neq; id destiterūt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis uicesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptū est: Ego Sparta apud Homerum nō plus Spartum significare puto, quàm σπάρτους, *qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse, ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni: sed hi plerasque naues loris suebant, Græci magis cannabo & stuppa cæterisq; satiuis rebus, à quibus* σπάρτα *appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia uoces huiuscemodi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diuersitate accentuum separantur.*

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo sæpe indignè in certaminibus comœdiarum superatus est: & quòd sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis uictus est.

CAP. IIII.

Philemon. *MEnāder à Philemone, nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu, gratiaq;, & factio*

& factionibus sæpenumero uincebatur. eum cum fortè habuisset obuiam: Quæso, inquit, Philemon, bona uenia dic mihi, cum me uincis, non erubescis? Euripidem quoq; M. Varro ait, cum quinq; & septuaginta tragœdias scripserit, in quinque solis uicisse: cum eum uincerent aliquot poëtæ ignauißimi. Menandrum autē alij centū & octo, partim centum & nouem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratißimi, hos de Mænandro uersus legimus in libro qui Chronica inscriptus est:

κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθου πατρὸς,
πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα ἐξ-
έλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτοῖν.

Ex istis tamen centum & quinq; omnibus, solis eum octo uicisse, idem Apollodorus in eodem libro scripsit.

Nequaquam esse uerum, quòd minutis quibusdam rhetoricæ artificibus uideatur, M. Cic. in libro, quem de amicitia scripsit, uitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse: totumq; id consideratius tractatum, exploratumq;.

CAP. V.

Cicero in dialogo, cui titulus est, Lælius, uel de amicitia, docere uolens amicitiā non spe, expectationeq; utilitatis, neq; pretij, mercedisq; causa colēdam: sed quòd ipsa per sese plena uirtutis honestatisq; sit, expetendā diligendamq; esse: etiā si nihil opus, nihilq; emolumenti ex ea percipi queat: hac sententia, atq; his uerbis usus est, eaq; dicere facit C. Lælium sapientē uirū, qui P. Africani fuerat amicißimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidē illius. Sed ego admiratione quadā uirtutis eius,

eius, ille uicißim opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxit beneuolentiam conſuetudo. Sed quaquã utilitates multæ, & magnæ conſecutæ ſunt: non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberalesq́; ſumus, non ut exigamus gratiam (neq; enim beneficiũ fœneraremur, ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus) ſic amicitiã nõ ſpe mercedis adducti, ſed quòd omnis eius fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. Hoc cum legeretur in cœtu fortè hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta,

Callēs linguæ. utriuſq; linguæ callens, haud ſanè ignobilis, ex iſtis argutulis, & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellantur, atq; in diſſerendo tamen non impiger, uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium non probo, neq; ἀποδεικτικῷ: ſed eiuſdẽ quæſtionis, cuius eſſet ea ipſa res, de qua quæreretur. Verbisq́; id uitium Græcis appellabat, quod accepiſſet ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit, & liberales ſumpſit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: cum ipſum illud & ſoleat quæri & debeat, quiſquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quo'ue conſilio benignus liberalisq́; ſit: Vtrum quia mutuam gratiam ſperet, & eum, in quem benignus ſit, ad parem curam ſui prouocet, quod facere plerique omnes uidentur: An quia natura ſit beneuolus, benignitasq́; eum per ſeſe ipſa & liberalitas delectet, ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione: quod eſt omnium ferme rariſsimum. Argumenta autem cenſebat, aut probabilia eſſe debere, aut perſpicua, & minime controuerſa. Idq́; ἀπόδειξιν uocari dicebat: cum ea, quæ dubia, aut obſcura ſunt, per ea

quæ

quæ ambigua non sunt, illustrantur. Atq; *ut ostenderet beneficos liberalesq; ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentũ exemplum'ue sumi nõ oportere:* Eodẽ, *inquit, simulachro, & eadẽ rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest: si quis affirmet homines beneficos liberalesq; esse debere: non spe aliqua compendij, sed amore & studio honestatis.* Poterit enim *consimiliter ita dicere.* Nanq; *ut amicitiã nõ spe utilitatis am plectimur, sic benefici liberalesq; non gratiæ recipiendæ studio esse debemus.* Poterit *sanè, inquit, ita dicere: sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utroq; pariter quæratur.* Hæc *ille rhetoricus artifex dicere quibusdam uidebatur peritè & sciẽter: sed uidere licet eum uocabula rerũ uera ignorauisse.* Nam *beneficũ & liberalem* Cicero *appellat, ita ut philosophi appellandũ esse censent: non eum qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benignè facit, nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante.* Nõ *ergo obscuro, neq; ambiguo argumento usus est, sed certo, atque perspicuo.* Siquidem *qui uerè beneficus liberalisq; est, qua mente bene aut liberaliter faciat, nõ quæritur.* Alijs *enim longè nominibus appellandus est, si cum & talia facit, sui potius quàm alterius iuuandi causa facit.* Processisset *autem argutatori isti fortasse reprehensio, si* Cicero *ita dixisset:* Vt *enim beneficè liberaliterq; facimus, non ut exigamus gratiam: uideretur enim* Beneficè *facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circunstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam.* Sed *cum beneficos liberalesq; dixerit, neq;* Beneficus & liberalis.

aliusmodi

aliusmodi isti sunt, quàm cuius esse eos suprà diximus, illotis (quod aiunt) pedibus, & uerbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit.

CAP. VI.

MArcus Cato Voconiam legē suadens, uerbis hisce usus est: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in uiri potestate non committit: eam pecuniam uiro dat mutuam. posteà ubi irata facta est, seruum receptitium sectari, atq; flagitare uirū iubet. Quærebatur Seruus receptitius quid esset. Libri statim quæsiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentū est, Receptitium seruū dici nequam, & nulli pretij, qui cum uenum esset datus, redhibitus ob aliquod uitium receptusq; sit: Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, ut eo ipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret: quòd eum seruus nihili, petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumq; uenia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quàm Verrius scripsit: atq; id cuiuis facile intellectu est. Res enim procul dubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neq; ad uirum tramittebat: ea recipere dicebatur: Sicuti nunc quoq; in uenditionibus, quæ excipiuntur, neque ueneunt. Quo uerbo

Receptitius seruus.

uerbo Plautus quoq; in Trinumo usus est, in hoc uersu:

Posticulum hoc recepit, cum ædes uendidit:

Particulam quandã, quæ post eas ædeis erat, Non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierẽ demonstrare locupletem uolens: Mulier, inquit, & magnã dotem dat, & magnam pecuniam recipit: hoc est, & magnã dotem dat, & magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur re familiari, quã sibi dote data retinuit, pecuniã uiro mutuã dat. Eam pecuniã cum uiro forte irata repetere instituit, apponit flagitatorem seruũ receptitiũ: hoc est, propriũ seruum suum, quẽ cũ pecunia reliqua receperat, neq; dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat: sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo. Ipsa enim sunt per sese euidẽtia, & quod à Verrio dicitur, & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur. Seruus receptitius.

Verba hæc ex Atinia lege, Quod surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto, P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisse. CAP. VII.

LEgis ueteris Atiniæ uerba sunt: Quod surreptum erit, eius rei æterna autoritas esto. Quis aliud putet in hisce uerbis, quàm de tempore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum, & Manilium uiros apprimè doctos, quæsisse ait dubitasseq;, utrum'ne in post facta modò furta lex ualeret, an etiam in ante facta: quoniam quod surreptũ erit, utrunq; tempus uideretur ostendere, tam præteritum, quàm futurum. Itaq; P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctißimus, super dubitatione Atinia lex.

bitatione hac eorum scripsit in XXIIII. commentariorum grammaticorũ. Atq; ipse quoq; idem putat, incertam esse tẽporis demõstrationẽ. Sed angustè perquã & obscure disserit: ut signa rerũ ponere uideas, ad subsidium magis memoriæ suæ, quàm ad legentium disciplinã. Videbatur tamen hoc dicere: Verbũ Esse & Erit, quãdo per sese ponuntur, habent atq; retinent tempus suum: cùm uerò præterito iungũtur, uim tẽporis sui amittunt, & in præteritum cõtendunt. Cum enim dico, In campo est, In comitio est, tẽpus instans significo. Itẽ cũ dico, In campo erit, tempus futurũ demonstro. At cũ dico, Factũ est, Scriptum est, Subreptũ est, quãquã Est, uerbũ tẽporis sit præsentis, cõfunditur tamen cũ præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiã istud qđ in lege est, si diuidas separesq; duo uerba hæc, Subreptũ & Erit, ut sic audias Subreptũ, tanquã Certamen erit, aut Sacrificium erit: tum uidebitur lex in pòst futurum loqui. Si uerò copulatè permisteq; dictum intelligas, ut Subreptũ erit, non duo, sed unũ uerbũ sit: idq; unica patiendi declinatione fit: tum hoc uerbo nõ minus præteritum tempus ostenditur, quàm futurum.

Esse, & erit.

In sermonibus apud mensam Tauri Philosophi quæri agitariq; eiusmodi solita: cur oleum sæpe & facilè, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquam: & cur aquæ fluuiorum fontiumq; durentur, mare gelu non duretur. CAP. VIII.

Vesperauerat.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerunq;, ad id diei ubi iam uesperauerat: Id enim est tempus istic cœnandi frequẽs. Eius cœnæ fundus & fundamentum omne erat in olla una lentis Aegyptiæ, &

cucurbitæ

cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodã die,*ubi paratis & expectãtibus nobis allata atq; imposita mensæ est, puerum iubet* Taurus *oleum in ollam indere.*Erat *is puer genere* Atticus,*ad annos maximè natus octo , festiuissimus, ætatis & gentis argutijs scatẽs.Guttum Samiũ ore tenus* Guttum.
*imprudens inanẽ,tanquã si inesset oleum,affert, conuertitq; eum:& (ut solitum est) circũegit per omnẽ partem ollæ manũ,nullum inde ibat oleũ.Aspicit puer guttũ atrocibus oculis stomachabundus,& concussum uehementius iterũ in ollam uertit.*Idq; *cum omnes sensim atq; summissim rideremus,tũ puer* Græcè,*& id quidẽ perquã* Atticè, μὴ γελᾶτε,inquit, ἔνι τ' οὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τ. ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται). Verbero,inquit,ridens Taurus,*non'ne is curriculo,atq; oleũ petis?Sed cum puer foras emptum isset,nihil ipse ista mora offensior:Olla, inquit,oleo indiget,& (ut uideo) intolerãdum feruit: cohibeamus manus,atq; intereà(quoniã puer nunc admonuit solere oleũ congelascere) cõsideremus quidem,cur oleum sæpe & facilè stet,uina rarenter congelascãt.*Atq; *aspicit me,& iubet quid sentiã dicere.*Tum *ego respõdi, coniectare me uinũ idcirco minus citò coalescere,quòd semina quædam caloris in sese haberet,essetq; natura ignitius,ob eamq; rẽ dictum esse ab* Homero αἴθοπα οἶνον,*non (ut alij putarent) propter colorem.* Est *quidem(inquit* Taurus*) ita ut dicis:nam ferme conuenit,uinum ubi potum est, calefacere corpora. Sed non secus oleum quoq; calorificum est,neq; minorem uim in corporibus calefaciendis habet.* Ad *hoc,si isthæc quæ calidiora sunt,difficilius gelu coguntur,congruens est,ut quæ frigidiora sunt,facilè cogãtur.* Macrobi' lib. 7.cap.12.

Acetum autem omnium maximè frigorificum est, atq; id nunquàm tamen cócrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est: faciliora enim ad coëundum ideo uidētur, quæ leuatiora leuioráq; sunt. Prætereà id quoq; ait quæri dignum, cur fluuiorū & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omniū ferme, qui hæc quæsiuerunt, opinionem, scribit: mare Bosphoricum, quod Cimmeriū appellatur, earumq; partiū mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & consistere. Dum hæc Taurus, intereà puer uenerat, & olla deferbuerat: tēpusq; esse cœperat edendi, & tacendi.

De notis literarum quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deq; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica.

CAP. IX

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Corneliū, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite: Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem conuentū inter eos clādestinū, de cōmutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia aliæ locū & nomen teneret: sed in legēdo locus cuique suus & potestas restitueretur. Quænam uerò litera, pro qua subderetur, antè ijs (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribēdi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta literarum significatione, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem

Laconicæ epistolæ.

tem ueteres, cum dißimulare & occultare literas publicè ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis, derasi, atque *ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellũ proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum iure, atque cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebãt. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, imperatori commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membráq; earum & apices in parteis diuersißimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quẽ erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat; atq; ita literæ per ambitum eundem surculi coalescẽtes, rursum coibant, integramq; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in uetere historia rerum Punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis,

*tornati

F 2 hoc

Roma ueniſſemus,memini ſuper Pindaro poëta,& Vergilio,in hunc ferè modũ diſſerere:Amici(inquit)familiaresq; P.Vergilij,in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderũt,dicere eum ſolitũ ferũt,parere ſe uerſus more atq; ritu urſino.Nanq; ut illa beſtia fœtum ederet ineffigiatum informemq;,lambendoq; id poſteà quod ita edidiſſet,conformaret & fingeret:proinde ingenij quoq; ſui partus recẽtes rudi eſſe facie & imperfecta, ſed deinceps tractando colendoq; reddere ijs ſe oris & uultus liniamẽta.Hoc uirum iudicij ſubtiliſsimi ingenuè atq; uerè dixiſſe,res (inquit) ipſa uerum indicium facit.Nam quæ reliquit perfecta expolitaq;,quibusq; impoſuit ſenſus atque delectus ſui ſupremã manũ,omni poëticæ uenuſtatis laude florẽt.Sed quæ procraſtinata ſunt ab eo,ut pòſt recenſerẽtur,& abſolui(quoniã mors præuerterat)nequiuerunt:nequaquã poëtarum elegantiſsimi nomine,atq; iudicio digna ſunt. Itaque cùm morbo oppreſſus,aduentare mortem uideret,petiuit orauitq; à ſuis amiciſsimis impenſè,ut Aeneida,quam nondũ ſatis elimauiſſet, abolerẽt:In ijs autẽ (inquit) quæ uidentur retractari,& corrigi debuiſſe,is maximè locus eſt, qui de monte Aetna factus eſt. Nam cum Pindari ueteris poëtæ carmẽ,quod de natura, atq; flagrantia montis eius cõpoſitum eſt, æmulari uelet,eiuſmodi ſententias, & uerba molitus eſt:ut Pindaro quoq; ipſo,qui nimis opima pinguiq; eſſe facundia exiſtimatus eſt,inſolentior hoc quidem in loco tumidiorq; ſit. Atq; uti uoſmetipſos,inquit,eius quod dico, arbitros faciam,carmen Pindari,quod eſt ſuper monte Aetna, quantulum mihi memoriæ eſt,dicam.

Pindarus in Pythijs Epodo. 1. Specie prima.

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
Του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων'. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
Αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
Πει, τέρας μὲν θαυμάσιον τε ἰδέ-
Σαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
Των ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse cũ uerius dixerim, quàm fecisse:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

Iam principio (inqt) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, quodq; istic usu ueniebat, quodq; oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autẽ, dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat, utrunq; tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes fumi, & flammarũ fulua & tor

& tortuosa uolumina in plagas maris ferre: quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit. At hic noster, atram nubẽ turbine piceo & fauilla fumãtem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens, crassè & immodicè congessit, Globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. Item quòd ait, sidera lambit, uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neq; nõ id quoq; inenarrabile esse ait, & propẽmodũ insensibile, quòd Nubem atrã fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neq; atra esse quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgatè & impropriè, pro feruenti fauilla, non pro ignea & relucenti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere, atque glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, & omnium, quæ monstra dicuntur, monstrosissimum esse. Candens.

Quòd Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu, atque natura stomachi, fistulæq; eius, quæ φάρυγξ dicitur, aduersum Erasistratum medicum tutatus est: autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

CAP. XI.

Et Plutarchus, & alij quidã docti uiri, reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: quòd potum dixit defluere ad pulmonẽ: eoq; satis humectato, dimanare per eũ, quia sit rimosior, & confluere inde in uesicã: erroris q; istius fuisse Alcæum ducem, qui in

poëmatis suis scriberet, πόν τε πνεύμονα οἶνος, ἐ γὰρ ἄστρον περιτέλλε). Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam uel fistulas: easq; ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumq; alterã deduci delabiq; in stomachum esculenta omnia & poculenta: ex eoq; ferri in uentriculum, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία: atq; ibi subigi, digeriq;: ac deinde aridiora ex ijs recremẽta in aluũ cõuenire, quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora peruehens in uesicã. Per alterã autem fistulam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritũ à summo ore in pulmonem, atque inde rursum in os & in nareis commeare: perq; eandẽ uiam uocis quoq; fieri meatũ. Ac ne potus ci busq; aridior, quẽ oporteret in stomachũ ire, procideret ex ore, labereturq; in eandẽ fistulã, per quã spiritus reciprocatur, eaq; offensione intercluderetur animæ uia: impositã esse arte quadã & ope naturæ, inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττίς, quasi claustra quædam mobilia, conniuentia uicißim & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendũ bibendũq; operire, atq; protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ cõmunito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, autorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse, idemq; esse opinatos & Philistiona Locrũ, & Dioxippũ Hippocraticũ, ueteres medicos & nobiles. Atq; illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriã (nam pulmoni quoq; fouendo rig

do rigandoq; necessarios humores uideri) sed appositam quasi moderatricem quandam, arbitramq; prohibēdi admiscendi'ue quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachum: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonē. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimq; transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

De materijs infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercendi gratia disputatis.

CAP. XII.

INfames materias, siue quis maoult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀπόρους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti sunt: non sophistæ solum, sed philosophi quoq;: & noster Phauorinus oppidò quàm libēs in eas materias dicebat: uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis usu difficultatibus: sicuti cum Thersitæ laudes quæsiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & nō facilia inuentu in utranq; causam dixit: eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiā Platonem produxit, quē scripsisse ait: qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius constantiusq; posteà ualiturum. Atq; inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenustè lusit: Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus:

Febris encomion.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior in qua est μία μητρυιὰ, δύο μητέρες.

Quin particula quot, qualesq́ue uarietates significationis habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. CAP. XIII.

Quin particula.

QVin particula, quam grammatici coniunctionē appellant, uarijs modis sententijsq́ue connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: Quin uenis? quin legis? quin fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus: aliter autē cum sic componimus, quod quasi priori uidetur cōtrarium: Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremū scribo, quin populi, & boni, & strenui sint. In secunda quoq; Origine M. Cato nō longè secius hac particula usus est. Neq; satis (inquit) habuit, quòd eū in occulto uitiauerat: quin eius famā prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in octauo annalium particula ista usum esse obscurißimè. Ipsius uerba posuimus: Romam uenit: uix superat, quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eisdem uerba hæc sunt: Penè factum est, quin castra relinquerent, atq; cederent hosti. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his

uerbis negotij. Nam quin utrobiq; positum pro ut, planißimumq; esse, si ita dicas: Romam uenit: uix superat, ut triumphus decernatur. Item alio in loco: Penè factum est, ut castra relinquerent, atque cederent hosti. Sed utantur sanè, qui tam expediti sunt, perfugijs commutationum in uerbis, quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt, uerecundius. Hanc uerò particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatamq; esse: neq; uim tantum cõiungẽdi habere, sed certa quadã significatione factam: nũquàm profectò rationes ac uarietates istius comprehẽsurus est. Quod quia longioris disertationis est: poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidij cõmentarijs, quos Grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publij Mimis selectæ lepidiores.

CAP. XXIIII.

Publius Mimos scriptitauit: dignusq; habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberij maledicentia, & arrogantia offendebat: ut acceptiores, et probatiores sibi esse Publij, quàm Laberij Mimos predicaret. Huius Publij sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad communem sermonum usum cõmodatißimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere:

Macrobi' lib. 1. cap. 7.

Laberij arrogãtia.

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accipit, qui digno dedit.
*Feras, non culpes, quod*uitari non potest.* *mutari
Cui plus licet quàm par est, plus uult, quàm licet.
Comes facundus in uia, pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis

Hæredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit læsa, sæpius patientia.
Improbè Neptunũ accusat, qui iterũ naufragiũ facit.
Ita amicum habeas, posse fieri inimicum ut putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquàm periculum sine periculo uincitur.
Nimium altercando ueritas amittitur.
*cito *Pars beneficij est, quod petitur si * bellè neges.*

Quòd Carneades Academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta: deq; natura medelaq; hellebori candidi, & nigri. CAP. XV.

Carneades. *CArneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro candido purgauit: ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & constantiam uigoremq; mentis labefaceret: tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cum in historia Græca legissem, quod helleboro candido scriptum erat, quid esset,* Hellebori uis. *quæsiui. Tum cõperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neque in uirgultis, sed in radice dignosci. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari: nigro aluum, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusque esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa uiuendi est*

di est, exinaniantur: amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutißimè in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui Tribunus plebis fuit, cum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyrã nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas; quòd ijs ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Anates Ponticas uim habere uenenis digerendis potentem: atque ibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia. CAP. XVI.

*ANates Ponticas dicitur edulis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Lenco Cn. Pompeij liberto, Mithridatẽ illum Ponti regẽ, *medicinæ rei & remediorum id genus solertem fuisse: solitumq; earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent, eumq; sanguinem uel potẽtißimum esse in ea cõfectione: ipsum autem regẽ aßiduo talium medelarum usu à clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & sciẽtem quoq; ultro, & ostentandi gratia uenenum rapidum & uelox sæpenumero hausisse: atq; id tamẽ sine noxa fuisse. Quãobrẽ posteà cùm prælio populi Romani uictus, in ultima regni refugisset, & mori decreuisset, & uenena uiolentißima festinandæ necis gratia frustra expertus esset, suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus celebratißima est, quæ Mithridatios uocatur.*

Anates Ponticæ ueneno uictitant.

*medicæ rei

Antidotus Mithridatios.

Mithri

Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gentium linguis locutum: Quintumq; Ennium tria corda habere sese dixisse, quòd treis linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

CAP. XVII

Ennius tricor. Soli. uide capite 5.

QVintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Oscè, & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclytus, qui à Cneo Pompeio bello superatus est, duarum & uiginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumq; omnium gẽtium uiris, haud unquam per interpretem, locutus est: sed ut quenque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius, non minus scitè, quàm si gentilis eius esset, locutus est.

Quòd M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaq; data dimissum.

CAP. XVIII.

Sallustius loris cæsus.

MArcus Varro in literis atq; uita fide homo multa, et grauis, in libro quẽ inscripsit Pius, aut de pace, Caium Sallustium scriptorem seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atq; exerceri uidemus, in adulterio deprehẽsum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit: & cũ dedisset pecuniã, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris, disciplinas philosophiæ studiose tractantibus: & quæ duo uerba obseruanda præceperit, omnium rerum longè salubria.

CAP. XIX.

Phauo

PHauorinum ego audiui dicere Epictetum philosophum dixisse: Plerosq; istos qui philosophari uidentur, philosophos esse huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis tenus.. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris quos de disertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cum (inquit) animaduerterat hominem pudore amisso, importuna industria corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia præterquàm animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominẽ cum uiderat, studia quoq; & disciplinas philosophiæ contrectare, & physica audire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata suspicari sciscitariq;: inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerunq; inter clamandum his eum uerbis increpabat: ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κάθαρτη τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο· ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν. ἤ τι τούτων χεῖρον. Nil profectò ijs uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philosophorũ literas atq; doctrinas philosophiæ, cum in hominẽ falsum atq; degenerem, tanquam in uas spurcũ atq; pollutũ influxissent, uerti, mutari, corrũpi: & quod ipse κυνικώτερον dixit, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idẽ ille Epictetus, quod ex eodẽ Phauorino audiuimus, solitus dicere est: duo esse uitia multo omniũ grauissima ac teterrima, Intolerãtiam & Incõtinentiã, cum aut iniurias, quæ sunt ferẽdæ, nõ toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, nõ tenemus. Itaq;, inquit, si qs hæc duo uerba cordi habeat: eáq;, sibi imperãdo, atq; obseruando

Epictetus.

Intolerantiæ et incontinentiæ mala.

Verba semper in ore habẽda.

seruando

seruando curet, is erit pleraq; impeccabilis, uitamq; uiuet tranquillißimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Ex Sympoſio Platonis ſumpta uerba, numeris coagmentisq́ uerborum ſcitè modulateq́ & aptè, exercendi gratia, in Latinam orationem uerſa.

CAP. XX.

Sympoſium Platonis.

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. Verba illa Pauſaniæ, inter conuiuas amorem uice ſua laudãtis. Ea uerba ita prorſum amauimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. Sunt adeò, quæ meminimus, uerba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδ' ἔχει αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμᾶς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Rhetoriſta.

Diatriba.

Hæc uerba ubi lecta ſunt, at ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu ῥητορίσκε *(ſic enim me in principio, recens in diatribã acceptum, appellitabat: exiſtimans eloquentiæ unius exercendæ gratia Athenas ueniſſe) Vides'ne, inquit,* ἐνθύμημα *crebrum, & coruſcum, & connexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione, deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rhetorum ueſtrorum tam aptè, tamq; modulatè compoſitam orationem? Sed hos, inquit, tamen numeros cenſeo uideas,* ὁδοῦ πάρεργον. *Ad ipſa enim Platonis penetralia, ipſarumq; rerum pondera & dignitates pergendum eſt, non ad uocularum eius amenitatem, nec ad uerborum*

borum uenustates diuersitandum. Hæc admonitio Tauri de orationis Platonicæ modulis, non modò non repreßit, sed instruxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis uerbis Latinis affectandam. Atq; uti quædam animalium parua & uilia, ad imitandum sunt, quas res cunque audierint uiderint'ue petulantia, proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demirabamur, non æmulari quidem, sed lineas umbrasq; facere ausi fuimus: uelut ipsum hoc est, quod ex illis iisdem uerbis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factum sic sese habet, neq; turpe est quantum in eo est, neque honestum: uelut quas nunc facimus ipsi res, bibere, cantare, dißerere. Nihil nanque horum ipsum ex sese honestum est: quale cum fieret modò factũ est, tale extitit. Si rectè, honesteq; factum est, tum honestũ fit: sin parum rectè, turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus omnis, neq; omnis laude dignus, sed qui facit, nos ut honestè amemus. Factum omne neq; turpe neque honestum.

Quibus temporibus post Romam conditam, Græci Romaniq; illustres uiri floruerũt, ante secundum bellum Carthaginiensium. CAP. XXI.

VT *conspectum quendam ætatum antiquißimarum, item uirorũ illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus: ne in sermonibus fortè in cõspectum aliquid super ætate atq; uita clarorum hominum temere diceremus: sicuti sophista ille* ἀπαίδευτος *qui publicè nuper differens, Carneadem philosophũ à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cum superiore Africano uixisse dixit: Vt ab istiusmodi inquã temporum ætatumq; erroribus caueremus, excerpebamus*

Chronici libri. mus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani uiri, qui uel ingenio uel imperio nobiles insignesq; post conditam Romam fuissent, ante secundum bellum Carthaginiensium: easq; nunc excerptiones nostras uarijs, diuersisq; in locis factas, cursim digeßimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadantenus, his quoque historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, uel ijsdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante Romam conditam uixiße: Syluijs Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Caßius in primo annalium de Homero, atque Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atq; X L. ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & L X. Solonem ergo accepimus, unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni eius X X X I I I. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis Tyrannus fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum est. Posteà Pythagoras Samius in Italiam uenit, Tarqui

Solonis tempora.

Hesiodus.

Homerus.

Pisistratus.

Pythagoras.

Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomẽtum Superbus fuit. Iisdemq; temporibus occisus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, iam tunc fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est: pugna illa inclyta Marathonia, Miltiade duce, qui post eam uictoriam damnatus à populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem fermè istis tẽporibus Tribunos, & Aediles, tũ primũ per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu pòst Cn. Martius Coriolanus exagitatus, uexatusq; à Trib. ple. ad Volscos, qui tum hostes erant, à rep. discivit: bellumq; Pop. Rom. fecit. Pòst deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraq; Græcia, Themistocle duce, nauali prælio, quod ad Salamina factũ est, uictus fugatusq; est. Atq; inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patritij Fabij, cum familijs suis, uniuersi ab hostibus circumuenti, perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophia naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulasq; ab ijs primo decẽ conscriptas: mox alias duas additas. Bellũ deinde in terra Græcia maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mãdauit, cœptũ est:

Archilochũ Cicero in primo Tuscu. Romulo regnante claruisse dicit.

Aeschilus.

Aediles.

Themistocles.

Fabij.

Empedocles.

Decemuiri.

Acetum autem omnium maximè frigorificum est, atq; id nunquàm tamen cōcrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est: faciliora enim ad coeūndum ideo uidētur, quæ leuatiora leuioraq; sunt. Præterea id quoq; ait quæri dignum, cur fluuiorū & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omniū ferme, qui hæc quæsiuerunt, opinionem, scribit: mare Bosphoricum, quod Cimmeriū appellatur, earumq; partiū mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & consistere. Dum hæc Taurus, intereà puer uenerat, & olla deferbuerat: tēpusq; esse cœperat edendi, & tacendi.

De notis literarum quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deq; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica.

CAP. IX

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Corneliū, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite: Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem conuentū inter eos clādestinū, de cōmutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia aliæ locū & nomen teneret: sed in legēdo locus cuique suus & potestas restitueretur. Quænam uerò litera, pro qua subderetur, antè ijs (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribēdi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta literarum significatione, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem

Laconicæ epistolæ.

tem ueteres, cum dißimulare & occultare literas publicè ad imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq́; longitudinis, derasi, atque *ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellũ proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum iure, atque cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebãt. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, imperatori commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membraq́; earum & apices in parteis diuersißimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quẽ erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat; atq; ita literæ per ambitum eundem surculi coalescẽtes, rursum coibant, integramq́; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in uetere historia rerum Punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis,

*tornati

Roma uenissemus,memini super Pindaro poëta,& Vergilio,in hunc ferè modũ disserere:Amici(inquit)familiaresq; P.Vergilij,in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderũt,dicere eum solitũ ferũt,parere se uersus more atq; ritu ursino.Nanq; ut illa bestia fœtum ederet ineffigiatum informemq;,lambendoq; id posteà quod ita edidisset,conformaret & fingeret:proinde ingenij quoq; sui partus recẽtes rudi esse facie & imperfecta,sed deinceps tractando colendoq; reddere ijs se oris & uultus liniamẽta.Hoc uirum iudicij subtilissimi ingenuè atq; uerè dixisse,res (inquit) ipsa uerum indicium facit.Nam quæ reliquit perfecta expolitaq;,quibusq; imposuit sensus atque delectus sui supremã manũ,omni poëticæ uenustatis laude florẽt.Sed quæ procrastinata sunt ab eo,ut pòst recenserẽtur,& absolui(quoniã mors præuerterat)nequiuerunt:nequaquã poëtarum elegantissimi nominè,atq; iudicio digna sunt. Itaque cùm morbo oppressus,aduentare mortem uideret,petiuit orauitq; à suis amicissimis impensè,ut Aeneida,quàm nondũ satis elimauisset, abolerẽt:In ijs autẽ (inquit) quæ uidentur retractari,& corrigi debuisse,is maximè locus est, qui de monte Aetna factus est. Nam cum Pindari ueteris poëtæ carmẽ,quod de natura, atq; flagrantia montis eius cõpositum est, æmulari uellet,eiusmodi sententias, & uerba molitus est:ut Pindaro quoq; ipso,qui nimis opima pinguiq; esse facundia existimatus est,insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos,inquit,eius quod dico, arbitros faciam,carmen Pindari,quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriæ est,dicam.

Pindarus in Pythijs Epodo. 1. Specie prima.

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ᾽ ἁμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων᾽. ἀλλ᾽ ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
Αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ᾽ ἀφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
Πει, τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
Σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
Των ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse eũ uerius dixerim, quàm fecisse:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

Iam principio (inqt) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit quod res erat, quodq; istic usu ueniebat, quodq; oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Vergilius autẽ, dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat, utrunq; tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes fumi, & flammarũ fulua & tor

& tortuosa uolumina in plagas maris ferre: quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit. At hic noster, atram nubē turbine piceo & fauilla fumātem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens, craßè & immodicè congeßit, Globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. Item quòd ait, sidera lambit, uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neq; nō id quoq; inenarrabile esse ait, & propèmodū insensibile, quòd Nubem atrā fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neq; atra esse quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgatè & impropriè, pro feruenti fauilla, non pro ignea & relucenti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Candens. *Quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere, atque glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, & omnium, quæ monstra dicuntur, monstrosißimum esse.*

Quòd Plutarchus in libris Sympoſiacis opinionem Platonis de habitu, atque natura ſtomachi, fiſtulæq; eius, quæ φάρυγξ dicitur, aduerſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt: autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

CAP. XI.

ET Plutarchus, & alij quidā docti uiri, reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: quòd potum dixit defluere ad pulmonē: eoq; satis humectato, dimanare per eū, quia sit rimosior, & confluere inde in uesicā; erroriscq; istius fuisse Alcæum ducem, qui in

poëmatis suis scriberet, τόν τε πνεύμονα οἴνῳ, ὃ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται). *Ipsum autem* Erasistratum *dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam uel fistulas: easq́; ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumq́; alterã deduci delabiq́; in stomachum esculenta omnia & poculenta: ex eoq́; ferri in uentriculum, qui* Græcè *appellatur* ἡ κάτω κοιλία: *atq; ibi subigi, digeriq́: ac deinde aridiora ex ijs recremẽta in aluũ cõuenire, quod* Græcè κῶλον *dicitur, humidiora peruehens in uesicã.* Per *alterã autem fistulam, quæ* Græcè *nominatur* τραχεῖα ἀρτηρία, *spiritũ à summo ore in pulmonem, atque inde rursum in os & in nareis commeare: perq́; eandẽ uiam uocis quoq; fieri meatũ. Ac ne potus cibusq; aridior, quẽ oporteret in stomachũ ire, procideret ex ore, laberetur q́; in eandẽ fistulã, per quã spiritus reciprocatur, eaq́; offensione intercluderetur animæ uia: impositã esse arte quadã & ope naturæ, inde apud duo ista foramina, quæ dicitur* ἐπιγλωττὶς, *quasi claustra quædam mobilia, conniuentia uicißim & resurgentia.* Eamq́; ἐπιγλωττίδα *inter edendũ bibendũq́; operire, atq; protegere* τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, *ne quid ex esca potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac proptereà nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ cõmunito.* Hæc Erasistratus *medicus aduersum* Platonem. Sed Plutarchus *in libro* Symposiacorum, *autorem* Platonis *sententiæ* Hippocratem *dicit fuisse, idemq́; esse opinatos &* Philistiona Locrũ, & Dioxippũ Hippocraticũ, *ueteres medicos & nobiles. Atq; illam, de qua* Erasistratus *dixerit,* ἐπιγλωττίδα *non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriã (nam pulmoni quoq; fouen-*

do rig

do rigandoq; necessarios humores uideri) sed appositam quasi moderatricem quandam, arbitramq; prohibēdi admiscendi'ue quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachum: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonē. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimq; transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

De materijs infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercendi gratia disputatis.

CAP. XII.

INfames materias, siue quis mauult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti sunt: non sophistæ solum, sed philosophi quoq;: & noster Phauorinus oppidò quàm libēs in eas materias dicebat: uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis usu difficultatibus: sicuti cum Thersitæ laudes quæsiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & nō facilia inuentu in utranq; causam dixit: eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiā Platonem produxit, quē scripsisse ait: qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit, fidelius constantiusq; posteà ualiturum. Atq; inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenustè lusit: Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus: Febris encomion.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior in qua est μία μητρυιά, δύο μητέρες.

Quin particula quot, qualesq́ue uarietates significationis habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. CAP. XIII.

Quin particula.

QVin particula, quam grammatici coniunctionẽ appellant, uarijs modis sententijsq́; connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus: Quin uenis? quin legis? quin fugis? aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus: aliter autẽ cum sic componimus, quod quasi priori uidetur cõtrarium: Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremũ scribo, quin populi, & boni, & strenui sint. In secunda quoq; Origine M. Cato nõ longè secius hac particula usus est. Neq; satis (inquit) habuit, quòd eũ in occulto uitiauerat: quin eius famã prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in octauo annalium particula ista usum esse obscurißimè. Ipsius uerba posuimus: Romam uenit: uix superat, quin triumphus decernatur. Item in sexto annali eisdem uerba hæc sunt: Penè factum est, quin castra relinquerent, atq; cederent hosti. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his

uerbis

uerbis negotij. Nam quin utrobiq; positum pro ut, planißimumq; esse, si ita dicas: Romam uenit: uix superat, ut triumphus decernatur. Item alio in loco: Penè factum est, ut castra relinquerent, atque cederent hosti. Sed utantur sanè, qui tam expediti sunt, perfugijs commutationum in uerbis, quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt, uerecundius. Hanc uerò particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatamq; esse: neq; uim tantum cōiungēdi habere, sed certa quadā significatione factam: nūquàm profectò rationes ac uarietates istius comprehēsurus est. Quod quia longioris disertationis est: poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidij cōmentarijs, quos Grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publij Mimis selectæ lepidiores.

CAP. XXIIII.

Publius Mimos scriptitauit: dignusq; habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberij maledicentia, & arrogantia offendebat: ut acceptiores, et probatiores sibi esse Publij, quàm Laberij Mimos predicaret. Huius Publij sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad communem sermonum usum cōmodatißimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere: Macrobi' lib. 1. cap. 7. Laberij arrogātia.

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accipit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod *uitari non potest. *mutari
Cui plus licet quàm par est, plus uult, quàm licet.
Comes facundus in uia, pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis

di est, exinaniantur: amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutissimè in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui Tribunus plebis fuit, cum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyrā nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas; quòd ijs ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Anates Ponticas uim habere uenenis digerendis potentem: atque inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia. CAP. XVI.

*ANates Ponticas dicitur edūdis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Lenco Cn. Pompeij liberto, Mithridatē illum Ponti regē, *medicinæ rei & remediorum id genus solertem fuisse: solitumq; earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent, eumq; sanguinem uel potētissimum esse in ea cōfectione: ipsum autem regē assiduo talium medelarum usu à clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & sciētem quoq; ultro, & ostentandi gratia uenenum rapidum & uelox sæpenumero hausisse: atq; id tamē sine noxa fuisse. Quāobrē postea cùm prælio populi Romani uictus, in ultima regni refugisset, & mori decreuisset, & uenena uiolentissima festinandæ necis gratia frustra expertus esset, suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios uocatur.*

Anates Ponticæ ueneno uictitant.

*medicæ rei

Antidotus Mithridatios.

Mithri

PHauorinum ego audiui dicere Epictetum philosophum dixisse: Plerosq; istos qui philosophari uidentur, philosophos esse huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis tenus.. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris quos de disertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cum (inquit) animaduerterat hominem pudore amisso, importuna industria corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia præterquàm animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominẽ cum uiderat, studia quoq; & disciplinas philosophiæ contrectare, & physica audire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata suspicari sciscitariq;: inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerunq; inter clamandum his eum uerbis increpabat: ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν. ἢ τι τούτων χεῖρον. Nil profectò ijs uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philosophorũ literas atq; doctrinas philosophiæ, cum in hominẽ falsum atq; degenerem, tanquam in uas spurcũ atq; pollutũ influxissent, uerti, mutari, corrũpi: & quod ipse κυνικώτερον dixit, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idẽ ille Epictetus, quod ex eodẽ Phauorino audiuimus, solitus dicere est: duo esse uitia multo omniũ grauissima ac teterrima, Intolerãtiam & Incõtinentiã, cum aut iniurias, quæ sunt ferẽdæ, nõ toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, nõ tenemus. Itaq;, inquit, si qs hæc duo uerba cordi habeat: eáq;, sibi imperãdo, atq; obseruando

Epictetus.

Intolerantiæ et incontinentiæ mala.

Verba semper in ore habẽda.

seruando curet, is erit pleraq; impeccabilis, uitamq; uiuet tranquillißimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Ex Sympoſio Platonis ſumpta uerba, numeris coagmentisq; uerborum ſcitè modulateq; & aptè, exercendi gratia, in Latinam orationem uerſa.

CAP. XX.

Sympoſium Platonis.

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. Verba illa Pauſaniæ, inter conuiuas amorem uice ſua laudātis. Ea uerba ita prorſum amauimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. Sunt adeò, quæ meminimus, uerba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει· αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Rhetoriſca.

Diatriba.

Hæc uerba ubi lecta ſunt, at ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu ῥητορίσκε (ſic enim me in principio, recens in diatribā acceptum, appellitabat: exiſtimans eloquentiæ unius exercendæ gratia Athenas ueniſſe) Vides'ne, inquit, ἐνθύμημα crebrum, & coruſcum, & connexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione, deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rhetorum ueſtrorum tam aptè, tamq; modulatè compoſitam orationem? Sed hos, inquit, tamen numeros cenſeo uideas, ὁδοῦ πάρεργον. Ad ipſa enim Platonis penetralia, ipſarumq; rerum pondera & dignitates pergendum eſt, non ad uocularum eius amenitatem, nec ad uerborum

borum uenustates diuersitandum. Hæc admonitio Tauri de orationis Platonicæ modulis, non modò non repreßit, sed instruxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis uerbis Latinis affectandam. Atq; uti quædam animalium parua & uilia, ad imitandum sunt, quas res cunque audierint uiderint'ue petulantia, proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demirabamur, non æmulari quidem, sed lineas umbrasq; facere ausi fuimus: uelut ipsum hoc est, quod ex illis ijsdem uerbis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factum sic sese habet, neq; turpe est quantum in eo est, neque honestum: uelut quas nunc facimus ipsi res, bibere, cantare, dißerere. Nihil nanque horum ipsum ex sese honestum est: quale cum fieret modò factũ est, tale extitit. Si rectè, honesteq; factum est, tum honestũ fit: sin parum rectè, turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus omnis, neq; omnis laude dignus, sed qui facit, nos ut honestè amemus.

Factum omne neq; turpe neque honestum.

Quibus temporibus post Romam conditam, Græci Romaniq; illustres uiri floruerũt, ante secũdum bellum Carthaginiensium. CAP. XXI.

VT conspectum quendam ætatum antiquißimarum, item uirorũ illustrium, qui in his ætatibus nati fuißent, haberemus: ne in sermonibus fortè in cõspectum aliquid super ætate atq; uita clarorum hominum temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος qui publicè nuper differens, Carneadem philosophũ à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cum superiore Africano uixiße dixit: Vt ab istiusmodi inquã temporum ætatumq; erroribus caueremus, excerpebamus

Chronici libri. mus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani uiri, qui uel ingenio uel imperio nobiles insignesq; post conditam Romam fuissent, ante secundum bellum Carthaginiensium: easq; nunc excerptiones nostras uarijs, diuersisq; in locis factas, cursim digeßimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadantenus, his quoque historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, uel iisdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante Romam conditam uixiße: Syluijs Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Caßius in primo annalium de Homero, atque Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atq; X L. ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & L X. Solonem ergo accepimus, unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni eius X X X I I I. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis Tyrannus fuit, Solone antè in exilium uoluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum est. Posteà Pythagoras Samius in Italiam uenit, Tarqui

Solonis tempora.
Hesiodus.
Homerus.
Pisistratus.
Pythagoras.

Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomētum Superbus fuit. Iisdemq; temporibus occisus est Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, iam tunc fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est: pugna illa inclyta Marathonia, Miltiade duce, qui post eam uictoriam damnatus à populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem fermè istis tēporibus Tribunos, & Aediles, tū primū per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu pòst Cn. Martius Coriolanus exagitatus, uexatusq; à Trib. ple. ad Volscos, qui tum hostes erant, à rep. discissit: bellumq; Pop. Rom. fecit. Pòst deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraq; Græcia, Themistocle duce, naualí prælio, quod ad Salamina factū est, uictus fugatusq; est. Atq; inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patritij Fabij, cum familijs suis, uniuersi ab hostibus circumuenti, perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulasq; ab ijs primo decē conscriptas: mox alias duas additas. Bellū deinde in terra Græcia maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mādauit, cœptū est:

Archilochū Cicero in primo Tuscu. Romulo regnante clar uisse dicit.

Aeschilus.

Aediles.

Themistocles.

Fabij.

Empedocles.

Decemuiri.

circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum uicesimumnonũ: qua tempestate A. Posthumius Torquatus dictator Romæ fuit: qui filium suũ, quòd contra suum dictum, in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum Po. Ro. fuerant Fidenates. Itaq; q inter hæc tẽpora nobiles celebresq; erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidẽ posterior fuit, sed quibusdã temporibus ijsdẽ uixerũt. Iã deinde Tribunis militaribus Consulari imperio rẽp. Romæ regentibus ad annũ ferè cõditæ urbis CCCXLVII. triginta illi Tyranni præpositi sunt à Lacedæmonijs Atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: paucisq; annis pòst Socrates Athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus Dictator fuit, & Veios cepit. Ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. Tum Galli Romam, præter Capitolium, ceperunt. Neq; multo posteà Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmonij ab Atheniensibus apud Corinthum superati, duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolij obrepentes per ardua depulerat, cõuictus est, consiliũ de regno occupando inisse: damnatusq; capitis, è saxo Tarpeio (ut M. Varro ait) præceps datus est: ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. Eoq; ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellũ Senonicum, Thebani Lacedæmonios, duce

Sophocles. Euripides. Hippocrates. Democritus. Socrates. Eudoxus. Aristoteles.

duce Epaminunda, apud Leuctra superauerunt. Ac breui pòst tēpore, in urbe Roma lege Licinij Stolonis COSS. creari etiam ex plebe cœpti: cùm antea ius non esset, nisi ex patritijs gentibus fieri COS. Circa annū deinde urbis conditæ quadringentesimū, Philippus Amyntæ filius, Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est: inq; eo tēpore Alexander natus est. Paucisq; inde annis pòst, Plato philosophus ad Dionysium, Siciliæ tyrannum posteriorem, profectus est. Pòst deinde aliquanto tempore, Philippus apud Cheroneam prælio magno Athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsiuit. Cumq; id ei, quòd fugerat probrose obijceretur, uersu illo notißimo illusit, Consules. Plato. Demosthenes.

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Posteà Philippus ex insidijs occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigēdos Persas in Asiā atq; in Orientem transgressus est. Alter autem Alexander, cui cognomentum Moloßo fuit, in Italiam uenit, bellum Po. Ro. facturus. Iam enim fama uirtusq; felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere inceptabat. Sed prius, quàm bellum faceret, uita decesßit. Eum Moloßum cum in Italiam transiret, dixiße accepimus: se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν: Macedonem iße ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν. Posteà Macedo Alexāder pleraq; parte oriētali subacta, cum annos regnauisset undecim, obijt mortis diem. Neq; ita longè pòst Aristoteles philosophus, & pòst aliquanto Demosthenes, uita functi sunt: ijsdemq; fermè tempestatibus Po. Ro. graui, ac diutino Samnitum bello cōflictatus est: Consulesq; T. Veturius, & Sp. Posthumius,

humius, in locis iniquis, apud Caudium à Samnitibus circumuallati ac sub iugum missi, turpi fœdere facto discesserunt: ob eamq́; causam populi iussu Samnitibus per feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ C C C C. *ferè* & L X X. *bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Citiensis philosophi celebres erant. Eodemq́; tempore C. Fabritius Lucinus, & Q. Aemilius Papus censores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum qui* I I. *Consul & Dictator fuerat, Senatu mouerunt: causamq́; isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo habere. Anno deinde post Romam conditam* C C C C. *fermè* & X C. *Consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellum aduersum Pœnos primum cœptum est. Neq; diu pòst Callimachus poëta Cyrenensis, Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. Annis deinde posteà paulò pluribus, quàm uiginti, cum Pœnis pace facta,* C O S S. *Cl. Centone Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit: post Sophoclis & Euripidis mortē, annis plus ferè centum & sexaginta: post Mænandri, annis circiter quinquagintaduobus. Claudium & Tuditanū Consules sequuntur Q. Valerius & C. Manilius: quibus natum esse Q. Enniū poëtam, M. Varro in primo de poëtis libro scripsit: eumq́;, cum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse: idq́; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo*

Epicurus. Zeno. Callimachus. L. Liuius. Ennius.

tesimo undeuicesimo, Sp. Carbilius Ruga, primus Romæ de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecit, quòd sterilis esset: iurassetq; apud Censores, uxorem se liberorum quærendorũ causa * habere. Eodemq; anno C. Næuius poëta fabulas apud populum dedit: quem M. Varro in libro de poëtis primo stipendia fecisse ait bello Punico primo: idq; ipsum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Portium autem Licinium Seruius poëticam Romæ cœpisse dicit in hisce uersibus:

Diuortium primum.

*auere

Næuius.

Portius Licinius.

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè pòst quindecim, bellum aduersum Pœnos sumptum est. Atq; non nimium longè M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poëta in scena floruerunt. Iisdemq; temporibus Diogenes Stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus ad senatum Populi Romani negotij publici gratia legati sunt. Neq; magno interuallo posteà Q. Ennius, & iuxtà Cæcilius, & Terẽtius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuio iam sene Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Sed progressi longius sumus: cum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

M. Cato.
Plautus.

Diogenes.
Carneades.
Critolaus.

Cæcilius.
Terentius.
Pacuuius.
Accius.
Lucilius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XVIII.

Disputationes à philosopho Stoico, & contrà à Peripatetico arbitro Phauorino factæ: quæsitumq; inter eos, quantum in perficienda uita beata, uirtus ualeret: quantumq; esset in ijs, quæ dicuntur extranea. CAP. I.

AMILIARES Phauorini duo erant quidem nõ incelebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondam ego acriter atq; contentè pro suis utrinq; decretis propugnantibus, cum essemus unà Hostiæ omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus autem in littore, cum iam aduesperasceret, æstate anni noui. Atq; ibi Stoicus censebat, & uitam beatam, hominum uirtute animi sola: & miseriam summam, malitia sola posse effici: etiamsi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, uirtuti deessent malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidẽ uitam uitijs animi, & malitia sola fieri concedebat: sed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem solam nequaquam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitasq;, & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteraq; omnia corporis & fortunæ bona necessaria uiderentur, perficiendæ beatæ

Vita beata, an in sola uirtute.

tæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & tanquàm ille duas res diuersas poneret, mirabatur: quòd cum essent malitia & uirtus duo contraria, uita misera & beata quoque æquè contraria, non seruaret in utriusq; uim & naturam contrarij: & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiam solam putaret: ad præstandam uerò uitam beatam, non satis solam esse uirtutem diceret. Atque id maximè dißidere, neq; conuenire dicebat, quòd qui profiteretur, uitam nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset: idem contrà negaret beatam fieri uitam, cum sola uirtus adesset: & quē daret, haberetq; absenti uirtuti honorem, eundem patenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquàm hercle festiuè, Rogo te, inquit, cum bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphoram cum abest ab ea unus congius? Hæc ubi accepit Stoicus, Minimè, inquit, uini amphora dici potest, ex qua abest congius. Hoc ubi accepit Peripateticus, unus igitur congius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cū accesit, fit amphora. Quòd si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cum uirtus abest, beata esse uita nunquàm potest. Tum Phauorinus respiciens Peripateticum: Est quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio uini usus es, exposita in libris: sed (ut scis) captio magis lepida, quàm probum aut simile argumentum uideri debet. Congius enim cum deest, efficit quidem ne sit iustæ mensuræ amphora: sed cum accedit & additur, non ille unus facit amphoram, sed sup-

plet. Virtus autem (ut isti dicunt) non accessio, neq; supplementũ, sed sola ipsa uitæ beatæ instar est: & propterea uitam beatam ipsa sola una cũ adest facit. Hæc atq; alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquam apud arbitrũ Phauorinum, in suam uterq; sententiam conferebant. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent: prosecuti Phauorinum in domum, in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quæstionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti fuimus: atq; inibi insperſa quædam sophismata & ægnimata oblectatoria. CAP. II.

Macrob. lib. 1. cap. 5. Saturnalia. Remittere animum.

SAturnalia Athenis agitabamus hilarè prorsum ac modestè: nõ (ut dicitur) remittẽtes animum. Nam remittere (inquit Musonius) animũ, quasi amittere est: sed demulcentes eũ paulùm, atq; laxãtes iucundis honestisq; sermonum illectationibus. Conueniebamus autẽ ad eandẽ cœnam cõplusculi, qui Romani in Græciam ueneramus: quiq; easdem auditiones, eosdemq; doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel Græcum uel Latinum, & coronam è lauro plexam: totidemq; res quærebat, quot homines istic eramus. Cumq; eas omneis exposuerat, rem locumq; dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur: non soluta autem transmittebatur ad eum, qui sortitò successerat: Idq; in orbem uice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quæstionis eius nodum, præmium ipsum & corona Deo, cuius id festum erat, dicabatur. Quærebantur

bantur autem res huiuſcemodi: aut ſententia poëtæ ueteris lepidè obſcura, non anxiè: aut hiſtoriæ antiquioris requiſitio: aut decreti cuiuſpiam ex philoſophia perperã inuulgati purgatio: aut captionis ſophiſticæ ſolutio: aut inopinati, rarioriſq; uerbi indagatio: aut tempus item in uerbo perſpicuo obſcuriſsimum. Itaque nuper quæſita eſſe memini numero ſeptẽ. Quorũ prima fuit enarratio horũ uerſuum, qui ſunt in ſatyris Q. Ennij, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc eſt:

Nam qui lepidè poſtulat alterum fruſtrari, — Fruſtrari.
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari, quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt: ſi non, ille eſt fruſtra.

Secunda quæſtio fuit, quonã modo audiri, atq; accipi deberet, quòd Plato in ciuitate, quam in libris ſuis condidit, τῆς πολιτείας fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας eſſe cenſuit: & præmia uiris fortibus ſummiſq; bellatoribus poſuit, ſuauiationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæſitum eſt: in quibus uerbis captionum iſtarum fraus eſſet, & quo pacto diſtingui reſoluiq; poſſent: Quod nõ perdidiſti habes, cornua nõ perdidiſti, habes igitur cornua. Item altera captio: Quod ego ſum, id tu non es: homo ego ſum: homo igitur tu non es. Quæſitum id quoq; ibi eſt, quæ eſſet huius quoq; ſophiſmatis reſolutio: Cum mentior, & mentiri me dico, mentior an uerum dico? Poſteà quæſtio iſta hæc fuit: Quam ob cauſam patritij Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebs Cerealibus? Secundum ea, quæſitum hoc eſt: Verbum Verant, quod ſignificat uera dicunt, quiſnam ueterum poëtarum dixerit?

Vxores cões.

Explicat Beroaldus in Annotat.

Vero uerbum.

Asphodelum. rit? Sexta quæstio fuit, asphodelum cuiusmodi uerbū sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Dimidiū plus toto. Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cùm dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionū omniū hæc fuit: Scripserim, Venerim, Legerim, cuius tēporis uerba sint, præteriti, an futuri, an utriusq;. Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atq; singulis sorte ductis disputata explanataq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus: nisi ob unam quæstionē, quæ fuit de uerbo, Verant. Nemo enim tum commeminerat, dictum esse à Q. Ennio id uerbum, in decimotertio annalium in isto uersu,

Satin uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis Deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratione, qua Timarchū de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit, super sententia probatissima, quā improbatissimus homo dixisset.

CAP. III.

AEschines uel acerrimus, prudentißimusq; oratorū, qui apud conciones Atheniensium floruerunt, in oratione illa sæua, criminosaq;, & uirulenta, qua Timarchum de impudicitia grauiter, insigniterq; accusauit, nobile & illustre cōsilium Lacedæmonijs dedisse dicit uirum indidem ciuitatis eiusdē principē, uirtute atq; ætate magna præditū. Populis, inquit, Lacedæmonius, de summa rep. sua quidnam esset utile & honestum deliberabat:

tum

tum exurgit sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ uitæ defamatissimus: sed lingua tunc atq; facūdia nimium quanto præstabilis. Consilium quod * nimisquam
dabat, quodq́; oportere fieri suadebat, acceptum ab uniuersis, & cōplacitū est: futurumq́; erat ex eius sententia populi decretum. Ibi unus ex illo principiū ordine, quos Lacedæmonij ætatis, dignitatisq; maiestate, tanquam arbitros, & magistros disciplinæ publicæ uerebātur, cōmoto iratoq; animo exilit: &, Quænā, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem spes erit, urbē hanc & hanc remp. saluam, inexpugnabilēq; esse diutius posse: si huiuscemodi anteactæ uitæ hominibus consiliarijs utemur? Quòd si Consiliarij mali reijciendi.
proba isthæc, & honesta sentētia est: quæso uos, non sinamus eandē dehonestari turpissimi autoris cōtagione. Atq; ubi hoc dixit, elegit uirum fortitudine atq; iustitia præter alios præstantē, sed inopi lingua & infacundū: iussitq; eum consensu petituq; omnium, eandem illam sententiam diserti uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atq; decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atq; ita, ut suaserat prudentissimus senex, factū est. Sic bona sententia mansit, turpis autor mutatus est.

Quòd Sulpitius Apollinaris prædicantē quendam, à sese uno Sallustij historias intelligi, illusit: quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent, Perincertum stolidior, an uanior. CAP. IIII.

CVm iam adolescētuli Romæ prætextam, & puerilē togam mutassemus: magistrosq; tunc nobismetipsis explo

exploratiores quæreremus:in Sandalario fortè apud libra rios fuimus:cũ ibi in multorũ hominum cœtu Apollinaris Sulpitius,uir in memoria nostra præter alios doctus,ia= ctatorẽ quẽpiã,& uẽditatorẽ Sallustianæ lectionis irrisit: illusitq; genere illo facetißimæ dißimulationis,qua Socra tes ad Sophistas utebatur. Nã cũ ille se unũ,& unicum le ctorem esse,enarratoremq; Sallustij diceret:neq; primam tantũ cutem ac sententiarũ speciem,sed sanguinem quoq; ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque intro= spicere penitus prædicaret:tum Apollinaris amplecti ue= nerariq; se doctrinas illius dicẽs:Per,inquit,magister opti me,exoptatus mihi nunc uenis,cum sanguine & medulla, Sallustij uerborum.Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto historiarum libro, de Cn.Lentulo scripta,significent:de quo perincertum fuis= se ait,stolidior'ne esset,an uanior.Eaq; ipsa uerba uti sunt à Sallustio scripta,dixit:At Cn.Lentulus patritiæ gentis, collega eius cui cognomentum Clodiano fuit,perincer= tum stolidior an uanior,legem de pecunia,quã Sylla em= ptoribus bonorum remiserat, exigenda, promulgauit. Quæsitum ergo ex se Apollinaris,neque id se dissoluere potuisse aßeuerabat,quid esset Vanior, quid Stolidior: quoniã Sallustius sic ea separasse,atque opposuisse inter se uideretur:tanquam diuersa ac dißimilia,nec eiusdẽ utra que uitij forent. Ac propterea petebat, uti se doceret si= gnificationes utriusque uocis,& origines. Tum ille,rictu oris,labiorumq; ductu,contemni à se ostendẽs,& rem de qua quæreretur,& hominem ipsum, qui quæreret: Pri= scorum, inquit, & remotorum ego uerborum medullas

& san

& sanguinem (sicuti dixi) perspicere, & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata uulgò, & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lētulo stolidior est, & uanior: qui ignorat, eiusdem stultitiæ esse uanitatem, & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus, urgebamusq;, & cum primis Apollinaris: ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius apertiusq; dissereret: & ut ne sibi inuideret discere uolenti orabat. Atq; ille se iam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. Nos autem posteà ex Apollinari didicimus, Vanos propriè dici, non (ut uulgus diceret) desipientes aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterū doctissimi dixissent, mēdaces, et infidos, & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutissimè componentes. Stolidos autem uocari non tam stultos, & excordes, quàm tetros, & molestos, & illepidos, quos Græci μοχθηροὺς, καὶ φορτικοὺς dicerent. Et unamquanq; harū uocū origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos ego requisitos & repertos cum primarum significationum exemplis, ut commētarijs harum noctium insererē, notaui: & intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo. Vani. Stolidi.

Quòd Quintus Ennius in septimo annali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. CAP. V.

CVm Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares eius, Puteolis æstiuarum ludum & iocum, in literis amœnioribus, & in uoluptatibus pudicis, honestisq; agita

agitabamus. Atq; ibi tunc Iuliano nuntiatur, ἀναγνώστην quendam non indoctũ hominem, uoce admodum scita & canora, Ennij annales legere ad populũ in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quem istũ Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari uolebat. Quem cum iam inter ingẽtes clamores legentem inueni ßemus (legebat autem librum ex annalibus Ennij septimum) hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiuimus:

Ennianista.

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Neq; posteà multis uersibus additis, celebrantibus eum laudantibusq; omnibus, discesßit. Tum Iulianus egrediẽs è theatro, Quid uobis, inqt, de hoc ἀναγνώστῃ, & de Quadrupede equo uidetur? Sic enim profectò legit:

Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Ecquid putatis, si magistrum prælectoremq; habuisset alicuius æris, Quadrupes equus dicturum fuisse: ac non Quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptũ relictumq; esse, nemo unus literarũ ueterũ diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorum, qui aderant, Quadrupes equus apud suũ quisq; grammaticũ legisse se dicerẽt: & mirarẽtur quidnam esset Quadrupes eques: Vellem uos, inquit, optimi iuuenes tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus:

Macrob. lib. 6. cap. ult.

Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere,
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

In

In quo loco equitem, si quis modò non inscitè ineptéq; Eques pro equo.
argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi equum. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominem equo insidentem, & equum qui insideretur, equitē dixerunt. Propterea equitare etiam, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeò uir adprimè linguæ Latinæ sciens, equum equitare dicit his uersibus: Equitare.

Queis hinc currere equum nos atq; equitare uidemus:
His equitat, curritq; oculis equitare uidemus. Et illud:
Ergo *oculis equitat.*

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui. Et ut nō turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut purè liquentiusq; esset, equus'ne, an eques Ennius *scriptum reliquisset: librum summæ, atque reuerendæ uetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioq; multo unius uersus inspiciendi gratia conduxi: &* Eques *non* Equus *scriptum, in eo uersu inueni. Hæc tum nobis* Iulianus, *& multa alia eruditè simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa pòst etiam in peruulgatis commentarijs scripta offendimus.*

Quòd Helius Melissus in libro, cui titulum fecit, de loquēdi proprietate, quem cum ederet, Cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit, neq; dictu, neq; auditu dignam: cum differre Matronam & Matresfamilias existimauit, differētia longè uanissima.

CAP. VI.

HElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ, summi quidem loci inter grammaticos, & temporis,* Helius Melissus. *eius

sed maiore in literis erat iactantia, & σοφισεία, quàm opera. Is præter alia, quæ scripsit, compluria, librum composuit, ut tum uidebatur, cùm est editus, doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus est, ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est, de loquendi proprietate. Quis adeò existimet loqui se rectè atque propriè posse, nisi illas Melißi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc uerba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, Materfamiliâs: sicuti Sus, quæ semel peperit, Porcetra: quæ sæpius, Scropha. Vtrum autem hoc de matrona ac de matrefamiliâs Melissus excogitauerit ipse, & coniectauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolus profectò est opus. Nam de porcetra habet sanè autorē Pomponium in Attellana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed Matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit: neq; Matremfamiliâs nisi quæ sæpius: nullius ueterum scriptorum autoritatibus cōfirmare potest. Enimuerò illud compendio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt: Matronam dictam esse propriè, quæ in matrimonium cum uiro conuenißet, quoad in eo matrimonio maneret: etiamsi sibi liberi nōdum nati forent: dictamq; esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscēdo: unde ipsum quoq; matrimonium dicitur. Matrem autem familiâs appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioq;, aut in eius, in cuius maritus manu mancipioq; esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoq; mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Porcetra.
Scropha.
Matrona.
Materfamilias.

Quem

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam, de uerborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat Concio. CAP. VII.

Domitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grãmatico, cui cognomentum Insano factum est: quoniam erat natura intractabilior & morosior: ei Domitio Phauorinus noster, cùm fortè apud fanum Carmentis obuiam uenisset, atq; ego cum Phauorino essem: Quæso, inquit, te magister dicas mihi, num erraui, quòd cum uellem Δημηγορίας *Latinè dicere, Cõciones dixi? dubito quippe & requiro, an ueterum eorũ, qui electius locuti sunt, pro uerbis & oratione, dixerit quis Concionem. Tum Domitius uoce atq; uultu atrociore: Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est: cùm uos quoq; philosophorum illustrißimi, nihil iam aliud, quàm uerba, autoritatesq́; uerborum cordi habeatis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim grammaticus uitæ iam, atq; morum disciplinas quæro: uos philosophi mera estis (ut M. Cato ait) mortuaria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum uoces præficarum. Atque utinam, inquit: muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti haberet. Cumq́; digreßi essemus, Non tempestiuè, inquit Phauorinus, hunc hominem acceßimus. Videtur enim mihi* ἐπιμαίνεσθαι. *Scitote, inquit, tamen intemperiẽ istam, quæ* μελαγχολία *dicitur, non paruis, nec abiectis ingenijs accidere:* ἀλλὰ εἶναι σχεδὸν ἢ τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν*: & ueritates plerunque fortiter dicere: sed*

Domitius Insanus.

Mortuaria glossaria.

respectum non habere μήτε καιρὸν, μήτε μέτρον. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? Non'ne & si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignũ memoria uisum esset? Misit autem paulò pòst Phauorino librũ, quem promiserat. Verri (opinor) Flacci erat, in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerũt:

Senatus. Ciuitas. *Senatum dici, & pro loco, & pro hominibus: Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoq; omnium,*

Tribus. *& pro hominum multitudine: Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus:*

Concio. *Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierẽt: Item significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut Mar. Tullius in oratione, quæ inscripta est cõtra concionem Q. Metelli: Ascendi, inquit, in concionem, concursus est populi factus. Sicut idẽ M. Tullius in Oratore ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cum aptè uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligetur sententia. Exempla in eo libro scripta nõ erant: sed nos posteà Phauorino desideranti harum omnium significationũ monumenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud elegantissimos ueterum reperta exhibuimus. Id autem, quod potissimum expetebat, Concionem esse dictam pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui à Marco Cicerone inscriptus est: Cõtra concionẽ Q. Metelli: quo nihil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.*

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse

& puerilia,

& puerilia, Lucilij quoq; uersibus declarari.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρόκαλοι, qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodicè faciunt, & rancidè: quàm sint insipida, & inertia, & puerilia facetißimè hercle significat in quinto satyrarum Lucilius. Nam ubi est cum amico conquestus, quòd ad se ægrotum non uiseret, hæc ibidem addit festiuiter:

Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo.
Quando in eo numero mansi, quo in maxima non est
Pars hominum, ut perijsse uelis, quem nolueris, cum
Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te
Si minus delectat, quod ἄτεχνον Isocratium hoc est.
Ληρῶδες q; simul totum καὶ σὺ μειρακιώδης.
Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum, Insecenda: quodq; Insecenda potius legendum sit, quàm quod plerię; existimãt, Insequẽdo.

CAP. IX.

Et Sequor, & item Secta, & Secutio, consuetudine eloquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum Græcarum, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictum putant, quod Latinè Insequi dicitur. Namq; in altero, n, geminum, in altero scilicet esse translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm Secta. Insecenda.

ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι. καὶ εἰπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri

Insectiones. *narrationes, sermonesq́; insectiones appellitauerunt.*

Errare istos qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum.

CAP. X.

IN *Herodis clarißimi uiri uillam, quæ in agro est* Attico, *loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram.* Ibi *aluo mihi cita, & accedente febri rapida decubueram.* Eò *Caluisius* Taurus *philosophus, & alij quidam sectatores eius, cum* Athenis *uisendi mei gratia uenissent: medicus, qui tum in his locis repertus aßidebat mihi, narrare* Tauro *cœperat, quid incõmodi paterer: & quibus modulis, quibusq́; interuallis accederet febris, decederetq́;.* Tum in *eo sermone cùm iam me synceriore corpusculo factum diceret:* Potes, *inquit,* T*aure tu quoq; idipsum comprehendere,* ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός: Q*uod nostris uerbis profectò ita dicitur: Si attigeris uenam illius.* Hanc loquẽdi im*peritiam, quòd uenam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum* Tauro *erant, tanquam minimè utili in medico offendissent, atq; id murmure, & uultu ostenderẽt: tum ibi* Taurus *(ut mos eius fuit) satis leniter: Certi, inquit, sumus uir bone, non ignorare te, quid uena appelletur, & quid arteria: quod uenæ quidẽ suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorẽtur: arteriæ autem motu, atq; pulsu suo habitum, & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgatè magis quàm inscitè locutus es.* Nõ *enim te solũ, sed alios*

Vena. Arteria.

quoq;

quoq; itidem errantes audiui Venam, pro Arteria dice-
re. Fac igitur, ut experiamur elegantiorem esse te in me-
dendo, quàm in dicendo: &, cum Dijs beneuolentibus,
opera tua sistas hunc nobis sanum, atque ualidum quàm
citißimè. Hoc ego posteà cū in medico reprehensum esse
meminissem, existimaui nō medico soli, sed omnibus quo-
que hominibus liberis, liberaliterq; institutis turpe esse,
ne ea quidem cognouisse ad notitiā corporis nostri per-
tinentia, quæ non altius occultiusq; remota sunt: & quæ
natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu
esse, & in propatulo uoluerit. ac propterea quantum ha-
bui temporis subcisiui, medicinæ quoq; disciplinæ libros
attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex
his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena,
tum de uenis quoq; & arterijs didicisse uideor, ad hunc
fermè modum: Vena est conceptaculum sanguinis, quod Vena.
ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu natu- Arteria.
rali: in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est
conceptaculum spiritus naturalis misti confusiq; cum san-
guine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. σφυγμὸς Σφυγμός.
autem est intensio motus, & remißio in corde, & in ar-
teria naturalis, non arbitrarij. À medicis autem ueteribus
oratione Græca ita definitus est: σφυγμὸς ἐστὶ διαστολὴ, καὶ
συστολὴ ἀδιάιρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. *Vel:* σφυγμὸς ἐστὶ
παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscitè à Cesellio Vindice reprehensa: uersusq; ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti.

CAP. XI.

Furius poëta.

NOn hercle idem sentio, cũ Cesellio Vindice, grammatico (ut mea opinio est) haudquaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteq;, quòd Furium ueterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit: huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poëtica facultate uisæ sunt, neq; dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cesellius, Furiana hæc sunt: quòd terram in lutum uersam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare uires, uirescere: & quod uentus mare cæruleum, crispicans nitescere facit, purpurat dixerit: & opulẽtum fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi:

Lutescere. Noctescere. Virescere. Purpurare. Opulescere.

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, uirescet uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis, uolitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs poßint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse, uerba patiendi mutare, ac uertere in agendi modum.

CAP. XII.

Actiua pro paßiuis.

ID quoq; habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro uerbis absentibus patiendi figuram, agẽtia ponerent: ac deinde hac uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia:

Pallium, inquit, face ut splendeat.

Non'ne

Non'ne hoc impediò uenustius,gratiusq; est:quàm si diceret,Ne maculetur?Plautus etiam non dißimiliter:

Quid est hoc? rugat pallium.
Amuctus non sum commodè.

Itidem Plautus Pulueret dicit,nõ quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit: Pulueret.

Exi tu Daue,age,
Sparge,mundum esse hocce uestibulum uolo.
Venus uentura est nostra:nolo hoc pulueret.

In Asinaria quoq; contemples dicit,pro contempleris: Contemples.

Meum caput contemples,si quidẽ è re cõsultas tua.

Cn.Velleius in annalibus:Postq̃ tẽpestas sedauit,Atherbal taurũ immolauit. M.Cato in Originibus:Eodẽ nomine complures ex agro acceßitauere, eo res eorũ Anxit. Varro in libris quos ad Marcellũ de lingua Latina fecit: In priore uerbo graues prosodiæ,quæ fuerunt manent, reliquæ Mutant,inquit,elegãtißime pro mutãtur.Potest etiã id quoq; ab eodẽ Var.in VII.diuinarũ similiter dictũ uideri:Inter duas filias regũ qd Mutet inter Antigonã,& Tulliã est enim aduertere.Verba aũt patiẽdi prò agẽtibus in omnibus ferme ueterũ scriptis reperiuntur:ex qbus sunt pauca ista,quæ nunc meminimus:Muneror te, pro munero:& Significor, pro significo:& Sacrificor, pro sacrifico:& Assentior,pro assentio:& Fœneror pro fœnero:et Pigneror,pro pignero:& alia istiusmodi pleraq;,proinde ut in legendo fuerint obuia,notabuntur. Paßiua pro actiuis. Muneror te Significor. Sacrificor. Assentior. Fœneror. Pigneror.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit, pertentatus à dialectico quodam, sophismatico impudenti. CAP. XIII.

Saturnalibus Athenis alea quadam festiua, et honesta lusitabamus huiuscemodi. Vbi cōueneramus cōpluscu li eiusdem studij homines, ad leuãdum tempus, captiones quæ sophismata appellãtur, mēte agitabamus: easq́; quasi talos aut tesserulas in medium uice sua quisq; iaciebamus. Captionis solutæ, aut parū intellectæ, præmium pœna'ue erat, nummus unus H S. *Hoc ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur omnibus, qui cū lusum luseramus. Erãt autem captiones ad hoc ferè exemplū, tametsi Latina oratione nō satis scitè ac penè etiã illepidè exponuntur: Quod nix est, hoc grando nō est: nix autem alba est, grando igitur alba nō est. Item aliud nō dissimile: Quod homo est, hoc non est equus: homo autē animal est, equus igitur animal nō est. Dicere ergo debebat qui ad sophisma diluendū, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quoq́; in uerbo captio foret: quid dari, con cediq́; nō oporteret, nisi dixerat, nummo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autē dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu nō es, & Diogenes annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: cum id quoq; assensus esset, & cōtrà dialecticus ita conclusisset, Homo igitur tu non es: hoc quidē, inquit Diogenes, falsum est: & si uerum id fieri uis, à me incipe.*

Diogenis responsio.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos: & quòd uocabula ista non facilè nostri ausi sunt uertere in linguam Latinam. CAP. XIIII.

Figuræ

Figuræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, uocabula in lingua Latina non habent. Sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurdè futurum erat) noluerunt. Quale enim fieri nomen posset Hemiolio numero, aut Epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius: ut tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: ut quatuor, ad tres: duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta. Hæc autem notare atq; meminisse non ab re uisum est: quoniam uocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ, in libris philosophorum scriptæ, percipi non queunt.

Hemiolios.

Epitritos.

Quòd M. Varro in herois uersibus obseruauerit, rem nimis anxiæ & curiosæ obseruationis.

CAP. XV.

IN longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs, animaduerterũt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud unquam posse: sed cõstare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atque confusis. Marcus autẽ Varro in libris disciplinarũ scripsit, obseruasse se in uersu hexametro, quòd omni modo quantus semipes uerbum finiret: & quòd priores quinq; semipedes æquè magnam uim haberẽt in efficiendo uersum, atq; alij posteriores septem. Idq; ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.

Metrorum nimis curiosa obseruatio.

Auli

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIB. XIX.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.

CAP. I.

*AVIGABAMVS à Caßiopeia ad Brundunsium mare Ioniũ, uiolentũ, & uastum, & iactabundum. Nox deinde, quæ diem primum secuta est, in ea ferè tota uentus à latere sæuiens, nauem undis compleuerat. Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atq; in sentina *satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atque sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere, imminereq;, ac depreßuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram, non parua uirum autoritate, satisq; attentè discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inq; illo tumultu cœli marisq; requirebam oculis: scire cupiens, quonam statu animi, & an intrepidus, interritusq; esset. Atq; ibi hominẽ conspicimus impauidum, & extrilidum ploratus quidẽ nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem: sed coloris, & uultus turbatione non multum à cæteris differẽtem. At ubi cœlũ enituit, & deferbuit*

*se angentibus

Typhones.

Extrilidus.

*deferbuit mare,& ardor ille periculi deflagrauit:accedit ad Stoicum Græcus quispiam diues ex Asia,magno (ut uidebamus) cultu paratuq; rerum & familiæ: atque ipse erat multis corporis animiq; delitijs diffluens. Is quasi illudens: Quid hoc est,inquit ò philosophe, quòd cum in periculis essemus,timuisti tu & palluisti? ego neq; timui, nec pallui. Et philosophus aliquantulum cunctatus,an respondere ei cōueniret: Si quid ego,inquit,in tanta uiolentia tempestatum uideor paulùm pauefactus,non tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille pro me responderit: *qui cū in simili tempore à simi- limo tui homine interrogatus: Quare philosophus timeret,cum ille contrà nihil metueret: non eādem esse causam sibi,atq; illi respondit: quoniā is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequißimi nebulonis: ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitem illum Asiaticum à sese amolitus est. Sed posteà cū Brundusium aduentaremus, mollitiq; essent uenti maris, percontatus eum sum: quænam illa ratio esse pauoris sui, quam dicere ei supersedisset,à quo fuerat non satis dignè compellatus. Atq; ille mihi placidè & comiter, Quoniā, inquit,audiēdi cupidus es,audi quid super isto breui quidem, sed necessario,& naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint: uel potius, inquit,lege. Nam & facilius credideris,si legas:& memineris magis. Atq; ibi coràm ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων, quas ab Ariano digestas congruere scriptis Ζήνωνος & Chrysippi non dubium est. In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad* *qui in

hanc

hanc ſententiam legimus: Viſiones animi, quas φαντασίας philoſophi appellant, quibus mens hominis prima ſtatim ſpecie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis ſunt, neque arbitrij: ſed ui quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. Noſcitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις uocant, quibus eadem uiſa noſcuntur, ac dijudicantur, uoluntariæ ſunt, fiuntq; hominum arbitratu. Propterea cum ſonus aliquis formidabilis, aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus *neſcius periculi nuntius, uel quid aliud eiuſmodi factum eſt: ſapientis quoq; animum pauliſper moueri, & contrahi, & palleſcere, neceſſum eſt: non opinione alicuius mali præcepta, ſed quibuſdam motibus rapidis & inconſultis, officium mentis atque rationis præuertentibus. Mox tamen ille ſapiens ibidem: τὰς τοιαύτας φαντασίας uiſa iſthæc animi ſui terrifica nõ approbat: hoc eſt, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: ſed abijcit, reſpuitq;: nec ei metuendum eſſe in his quicquam uidetur. Atq; hoc inter inſipientis, ſapientisq; animum differre dicunt: quòd inſipiẽs qualia ſibi eſſe primo animi ſui pulſu uiſa ſunt, ſæua, & aſpera, talia uerè eſſe putat: & eadẽ incepta, tanquam ſi iure metuenda ſint, ſua quoq; aſſentione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει: hoc enim uerbo Stoici, cùm ſuper iſta re diſſerunt, utuntur. Sapiens autem cum breuiter, & ſtrictim colore, atq; uultu motus eſt: οὐ συγκατατίθεται: ſed ſtatum, uigoremq; ſentẽtiæ ſuæ retinet, quam de huiuſcemodi uiſis ſemper habuit: ut de minime metuẽdis, ſed fronte falſa, & formidine inani territantibus. Hæc Epictetũ Philoſophum ex decretis Stoicorum ſenſiſſe, atque dixiſſe in eo quo dixi libro legimus: annotandaq; eſſe idcirco exiſtimauimus,

*neſcio cuius

mauimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quòd esse ea, qualia uisa sunt, censeamus.

Ex quinque corporis sensibus, duos esse cum belluis maximè communes.

CAP. II.

Quinq; sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant: per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur, Gustus, Tactus, Odoratus, Visus, Auditus. Ex his omnibus quæ immodicè uoluptas capitur: ea turpis, atq; improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est: ea uoluptas (sicuti sapiētes uiri censuerūt) omnium rerū fœdißima est. Eosq; maximè, qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderunt grauißimi uitij uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, uel ἀκρατεῖς. Nos eos uel Incontinētes dicimus, uel Intemperantes. Ἀκολάστους enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbū insolens erit. Istæ autē uoluptates duæ, Gustus atq; Tactus: id est, libidines in cibos, atque in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs. & idcirco in pecudum, ferorumq; animaliū numero habetur, quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: ut uel autoritas clari atque inclyti uiri tam infamibus nos uoluptatibus deterreret: Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται.

Gustus. Tactus. Macrob. lib. 2. cap. ulti.

γονται. ὅ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου φάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταταί εἰσι, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὥς τε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρᾷ μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, οὐ δὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀδμὴ ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα, ὁ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt homini cum ſue, atq; aſino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat, multos homines propterea uelle uiuere, ut ederent, & biberent: ſeſe bibere, atque eſſe, ut uiueret.* Hippocrates *autem, diuina uir ſcientia, de coitu* Venereo *ita exiſtimabat: partem eſſe quādam morbi teterrimi, quem noſtri comitialem dixere.* Nanq; *ipſius uerba hæc traduntur:*

Coitus Venereus.

τὴν συνουσίαν, εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quòd turpius eſt frigidè laudari, quàm acerbius uituperari. CAP. III.

T*Vrpius eſſe dicebat* Phauorinus *philoſophus exiguè atq; frigidè laudari: quàm inſectanter, & grauiter*

uiter uituperari. Quoniã, inquit, qui maledicit & uituperat: quãto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerunque propterea fidem non capit. Sed qui infœcundè atq; ieiunè laudat, destitui à causa uidetur: & amicus quidem creditur eius, quẽ laudare uult, sed nihil posse reperiri, quod iure laudet.

Quamobrem uenter repentino timore effluat: quare etiã ignis urinam lacessat. CAP. IIII.

A*Ristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidißimi, & elegantiarũ omne genus referti. In his quærit, quam ob causam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magnæ timor, plerũq; aluo statim cita fiant. Item quærit cur accidat, ut eum qui propter ignẽ diutius stetit, libido urinæ lacesçat. Ac de aluo quidem inter timendum prona atq; præcipiti causam esse dicit: quòd timor omnibus sit algificus, quem ille appellat* ψυχροποιητικὸν: *quæ uis frigoris sanguinem, caldoremq; omnẽ de summa corporis cute cogat penitus & depellat: faciatq; simul uti qui timent, sanguine ex ore decedente, pallescant. Is autem, inquit, sanguis, & caldor in ultima coactus, mouet plerunq; aluum, & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba hæc posuit:* τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χίονα. Caldor.

Ex Aristotelis libris sumptum, quòd niuis aqua potui pessima sit: & quòd ex niue crystallus concreatur. CAP. V.

I*N Tyburte rus concesseramus hominis amici diuitis, æstate anni flagrantißima, ego & quidam alij æquales & familiares mei, eloquentiæ & philosophiæ secta*

tores. Erat nobiscum uir bonus, ex Peripatetica disciplina, bene doctus, & Aristotelis unicè studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coërcebat, seueriusq́; increpabat. Adhibebat nobis autoritates nobilium medicorum, & cum primis Aristotelis, philosophi rei omnis humanæ peritissimi: qui aquam niualem frugibus sanè, & arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse: tabemq́; & morbos sensim, atq; in diem longam uisceribus inseminare. Hæc quidem ille ad nos prudenter & beneuolè, & aßiduè dictitabat. Sed cũ bibẽdæ niuis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca Tyburti, quæ tũc in Herculis templo satis cõmodè instructa libris erat, Aristotelis librum, eumq́; ad nos adfert. Et huius saltem, inquit, uiri sapientißimi uerbis credite, ac desinite ualetudinẽ uestrã profligare. In eo libro scriptũ fuit, deterrimã esse potui aquam è niue. Namq; solidius latiusq́; concretam esse eam, quam κρύσταλλον Græci appellant. Causaq́; ibi adscripta est huiuscemodi, quoniã cũ aqua frigore aëris duratur, & coit, necessum est fieri uaporationem, & quandam quasi auram tenuißimã exprimi ex ea, & emanare. Id autem, inquit, in ea leuißimum est, quod euaporatur: manet autẽ quod est grauius & sordidius, & insalubrius: atque id pulsu aëris uerberatum, in modum coloremq́; spumæ candidæ oritur. Sed aliquãtum quod est salubrius, difflari atq; euaporari ex niue, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm concresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi, & adscripsi: Διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυ-

Aqua niualis homini nociua.

μένειν τὸ λεπτότατον διατμίζεται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζεται. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. *Hoc ubi legimus, placuit honorem doctißimo uiro habere Aristoteli. Atque ita posteà ego bellum & odium niui indixi: alij inducias cum ea uariè factitabant.*

Quòd pudor ſanguinem ad extra diffundit, timor uero contrahit. CAP. VI.

IN *problematis Ariſtotelis philoſophi, ita ſcriptum eſt.:* Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν: τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστε ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. *Hoc ego Athenis cum Tauro noſtro legiſſem, percontatusq; eſſem, quid de ratione iſta reddita ſentiret, Dixit quidem, inquit, probè & uerè quid accideret, diffuſo ſanguine, aut contracto: ſed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quæri poteſt, quam ob cauſam pudor ſanguinē diffundat, timor cōtrahat: cum ſit pudor ſpecies timoris, atque ita definiatur: Pudor eſt timor iuſtæ reprehenſionis. Ita enim philoſophi definiunt,* αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Macrob.lib.7. cap.11.

Pudor.

Quid ſit Obeſum, nonnullaq; alia priſca uocabula. CAP. VII.

IN *agro Vaticano Iulius Paulus poëta uir bonus, & rerum literarumq; ueterum impenſè doctus, prædiolum tenue poßidebat. Eò ſæpe nos ad ſeſe uocabat, &*

Iulius Paulus.

olusculis,pomisq; satis comiter copioseq; inuitabat. Atq; ita molli quodam tempestatis autumnæ die,ego & Iulius Celsinus,cum ad eum cœnassemus,& apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin,rediremusq; in urbẽ,sole

*at iam ferè occiduo,figuras habitusq; uerborũ noue*aut insigniter dictorũ in Næuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæq; uox indidem animaduerti digna subuenerat, qua nos quoq; possemus uti,memoriæ mãdabamus.Erant autem uerba,quæ tunc suppetebant,huiuscemodi:

Corpore,inquit,pectoreq; undiq; obeso,
Ac mente exsensa,tardigemulo senio oppressum.

Obesus. Obesum hic notauimus,ꝓpriè magis, quàm usitatè dictũ pro exili,atq; gracilento, ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν,obesum pro pingui atque uberi dicit. Item notauimus,quòd

Obliterus. Obliteram gẽtem pro obliterata dixit.Item quòd hostes,

Fœdifragus. qui fœdera frangerent,Fœdifragos,nõ Fœderifragos di-

Pudoricolor cit.Item quòd rubentem auroram,Pudoricolorem appel-

Nocticolor. lauit,& Memnonem Nocticolorem.Item quòd forte du-

Silenta. bitanter,& ab eo quod est Sileo,Silẽta loca dixit,ut Pul-

Pestilenta. Carendũ tui. uerulenta, & Pestilenta : & Carendum tui est,pro te:

Impete. quodq; magno Impete pro Impetu:Item quòd Fortescere

Fortescere. Dolentia. posuit pro fortem fieri:quodq; dolentiam pro dolore,&

Auens. Auens pro libens.Item curis Intolerantibus pro intolerã

Manciolæ. dis:quodq; Manciolis,inquit,tene illis,pro manibus : &

Fiere. quiescam Siliceo.Item fiere,inquit,impendio infit,id est, impẽse fieri incipit:quodq; Accipitret posuit pro iaceret.

Accipitret. His nos inter uiam uerborum Næuianorum adnotatiunculis oblectabamus.Cætera enim,quæ uidebantur nimium poëtica, explosæ orationis usu alieniora prætermisimus,

ueluti

ueluti fuit, quod de Nestore ait, Trisceclisenex, & Dulcioriloquus. Item quòd tumidis magnisq; fluctibus inquit, multigrumis, & flumina gelu cõcreta, tegmine esse Onychino dixit: & quæ multiplicia ludens composuit, quale illud est, quod Vituperones suos subducti supercilij carptores appellauit. Trisceclisenex. Dulcioriloquus. Multigrumis. Vituperones.

Quæstio an arena, cœlum, triticum pluralia inueniantur: atque inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis præterea uocabulis, an singulari numero comperiantur. CAP. VIII.

ADolescentulus Romæ priusquàm Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis otium, ad Frontonẽ Cornelium uisendi gratia pergebam: sermonibusq; eius purißimis, bonarumq; doctrinarũ plenis fruebar. Nec unquam factum est, quoties eum uidimus, loquentemq; audiuimus, quin rediremus ferè cultiores doctioresq;. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, leui quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam cum quispiã familiaris eius, benè eruditus homo, & tum poëta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret, quod arenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidẽ, inquit, cares, sed uerbi uitio non cares. Caius enim Cæsar ille perpetuus Dictat. Cn. Põpeij socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castißimi, in libris quos ad Marcum Ciceronem de analogia cõscripsit, Arenas uitiosè dici existimabat, quod Arena nunquã multitudinis numero appellanda sit: sicuti neq; Cœlum, neq; Triticum. Frontonis laus. C. Cæsaris laus. Arena.

Quadrigæ. *ticum. Contrà autẽ Quadrigas, etiamsi currus unus equorum quatuor iunctorũ agmen unum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut Arma, & Mœnia, & Comitia, & Inimicitias: ni* quid contra ea dicis poëtarum pulcherrime, quo & te purges & non esse id uitium demonstres.* De Cœlo (inquit ille) & Tritico nõ inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint: neq; de Armis, & Mœnijs, & Comitijs, quin figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem pòst de Inimicitijs & Quadrigis, ac fortasse an de Quadrigis ueterum autoritati cõcessero. Inimicitiam tamen, sicut Inscitiam, & Impotentiam, & Iniuriam, quæ ratio est, quamobrẽ C. Cæsar uel dictam esse à ueteribus, uel dicendam à nobis non putat? quando Plautus linguæ Latinæ decus, Deliciam quoque ἑνικῶς dixerit, pro Delicijs?

*Vetus exẽplar habet, Nunc quid. Alia nõnulla habent, Tu quid.

Deliciæ.

Mea, inquit uoluptas, mea delicia.

Inimicitiæ.

Inimicitiam autẽ Quintus Ennius in illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, ingenio natus sum, amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Sed enim Arenas parũ Latinè dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas: ut quàm confidenter hoc dicat, æstimari à te posit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mãdaui. Nam cum suprà dixisset, neq; Cœlũ, Triticum'ue, neq; Arenã multitudinis significationẽ pati: *Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quòd unã Terram, & plures Terras, & Vrbem & Vrbes, & Imperiũ, & Imp*

& Imperia, dicamus: neque Quadrigas in unam nominis figuram redigere, neq; Arenam in multitudinis appellationē cōuertere poßimus? His deinde uerbis lectis sibi, Fronto ad illum poëtam Videtur'ne tibi, inquit, C. Cæsarem de statu uerbi contra te satis apertè, satisq; constanter pronuntiasse? Tum permotus autoritate libri poëta: Si à Cæsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nūc ab hoc Cæsaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quam eße causam uitij putes, & in Quadriga dicenda, & in Arena. Tum Fronto ita respondit: Quadrigæ semper etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamē tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, Quadrigæ quasi quadrijugæ uocātur. Neq; debet prorsus appellatio equorum pluriū includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoq; de arena rationem habendam, sed in specie dispari. Nam cum Arena singulari numero dicta multitudinem tamen & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium: indoctè & inscitè Arenæ dici uidentur: tanquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, nō ut huius sententiæ, legisq; fundus subscriptorq; fierem: sed ut ne Cæsaris, uiri docti, opinionem ἀπὸ δραμόντος destituerem. Nam cum Cœlum semper ἑνικῶς dicatur, Mare & Terra non semper, & Puluis, & Ventus, & Fumus non semper, cur Inducias, & Cerimonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerunt: Ferias, et Nūdinas, & Inferias, & Exequias nūquàm? Cur Mel et Cœlum.

uinum, atque id genus cætera, numerum multitudinis ca-
Lac. *piunt, Lac nõ capiat? Quæri, inquam, ista omnia, & enu*
cleari, & excludi ab hominibus negotiosis in ciuitate tam occupata non queunt: quin his quoque ipsis, quæ iam dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negotio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit otium, quærite an Quadrigam, & Arenas dixerit è cohorte illa dun taxat antiquiore uel oratorũ aliquis, uel poëtarum, id est,
Clasicus scriptor. *clasicus, aßiduusq; aliquis scriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iußit uocabula: non ea re (opinor) quòd scripta esse in ullis ueterũ libris existimaret, sed ut nobis studium lectitandi, in quærẽdis rarioribus uerbis, exerceret. Quod unum ergo rarißimũ uidebatur, inuenimus: Quadrigã numero singulari dictã, in libro satyrarum Marci Varronis, qui inscriptus est Exdemetricus. Arenas autem πληθυντικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem (quod equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.*

Antonij Iuliani in conuiuio ad quosdam Græcos lepidißima responsio. CAP. IX.

ADolescens è terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libẽti, cœnam dabat amicis ac magistris, in rusculo, celebrandæ lucis annuæ, quam sibi principem uitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor, ducendis publicè iuue
Antonius Iulianus. *nibus magister, Hispano ore, florentisq; homo facundiæ,*
*moxq; sermonibus *& rerum literarumq; ueterum peritus. Is, ubi edulijs finis & poculis, * mox sermonibusq; tempus fuit: deside-*

rauit

rauit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitißimos utriusque sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac posteà quàm introducti pueri puellæq; sunt, iucundum in modum ἀνακρεόντεια *pleraque, & sapphica, & poëtarum quoque recentium* ἐλεγεῖα *quædam* ἐρωτικὰ *cecinerunt. Oblectati autem sumus præter multa alia uersiculis lepidißimis Anacreontis senis, quos equidem scripsi, ut intereà labor hic uigiliarum, & inquies suauitate paulisper uocum atque modulorum acquiesceret:*

Τὸν ἀργυροῦν τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον.
Πανοπλίας μὲν οὐχὶ,
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Καὶ μὴ ποίει κατ᾽ αὐτὸ
Μή τε ἄστρα, μήτ᾽ ἁμάξας,
Τί πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ᾽ ἀστέρος Βοώτεω
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ᾽ αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῷ λυαίῳ,
Ἔρωτα καὶ Βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoq; literas haud incuriosè docti, Iulianū rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt: tanquam prorsus Barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispa=

*nia foret, clamatorq́; tantum & facundia rabida iurgiosaq́; esset, eiusq́; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq́; mulcedinem Veneris, atq; Musæ haberet. Sæpeq́; eum percontabantur, quid de Anacreonte, cæterisq́; id genus poëtis sentiret: & ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset: nisi Catullus, inquiunt, fortè pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura: ac deinceps omnes rudia fecerunt atque absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus: Cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis: & sicut in uoluptatibus cultus atque uictus, ita in catilenarum quoque multis*anteiretis. Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam profestos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratē fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoque antiquiores ante eos, quos nominastis, poëtas amasios ac uenereos fuisse. Tum resupinus capite conuelato, uoce admodum quàm suaui, uersus cecinit Valerij Aeditui ueteris poëtæ, item Portij, Licinij, & Quinti Catulli: quibus mundius, uenustius, limatius, preßius, Græcum Latinum'ue nihil quicquàm reperiri puto.*

*In antiquo libro scriptum erat, multis par. Vnde suspicor scriptum fuisse, multis parasan gis.

Valerius Aedituus. Portius Licinius. Q. Catullus.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor.

Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.

Atque item alios uersus eiusdem addidit, nõ hercle minus dulces, quàm priores:

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Portij Licinij hosce:

Custodes ouium uidere propaginis agnum,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Q. Catulli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, ne illuc fugitiuum
Mitteret ad se intrò: sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, uerum'ne ipsi teneamur
Formido. quid ago? da Venus consilium

Verba hæc, Præpterpropter, in usu uulgi prodita, etiam Ennij fuisse. CAP. X.

MEmini me quondam, & Celsinum Iulianum Numidam, ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum ire uisere: atq; ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circumundiq; sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris. Assistebant fabri ædium complures, bal- In scimpodio Græciensi.

neis

neis nouis moliendis adhibiti: ostendebantq́; depictas in membranulis uarias species balnearum. Ex quibus cũ elegisset unam formam speciéq́; *ueris, interrogauit, quãtus esset pecuniæ conspectus, ad id totum opus absoluendum. Cumq́; architectus dixisset, necessaria uideri esse H S. ferme trecenta, unus ex amicis Frontonis Et præter propter, inquit, alia quinquaginta. Tum Frõto dilatis sermonibus, quos habere de balnearũ sumptu instituerat, aspiciẽs ad eum amicum, qui dixerat, Quinquaginta esse alia præter propter: atq; ille amicus, Non meum, inquit, hoc uerbum est, sed multorũ hominum, quos loquentes id audias. Quid autẽ id uerbũ significet, non ex me, sed ex grãmatico quærendum est: ac simul digito demõstrat grãmaticum haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedẽtem. Tum grammaticus, usitati peruulgatiq; uerbi obscuritate motus: Quærimus, inquit, quod honore quæstiõis minimè dignũ est. Nam nescio quid hoc prænimis plebeiũ est, & in opificũ semonibus quàm notius. At enim Fronto, iam uoce atq; uultu intẽtiore: Ita'ne, inquit, magister dehonestum tibi, deculpatumq́; hoc uerbum uidetur: quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraq; ætas superior, ut necessario, & Latino, usi sunt? Atq; ibi Iulius Celsinus admonuit, in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum de quo quærebatur, scriptũ esse, & à grãmãticis contaminari magis solitũ, quàm enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet, In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus:

*uerbis

Præter propter.

Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
Quàm cum est negotium in negotio.

Nam

Nam cui quod agat, institutum est, nullo negotio
Id agit: studet ibi, mentem atq; animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit, quid uelit.
Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cũ illuc uentũ est, ire illinc lubet.
Incertè errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticum iam labantem: Audisti'ne, inquit, magister optime, Enniũ tuum dixisse Præter propter: & cum sentẽtia quidem tali, quali seuerissimæ philosophorum esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Enniano iam uerbo quæritur) qui sit notus huiusce uersus sensus:

Incerte errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Et Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exurgit: & abiens: Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit.

CAP. XI.

CElebrantur duo isti Græci uersiculi, multorumq; doctorum hominum memoria dignantur, quòd sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neq; adeò pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdijs quoq; eodem tempore faciendis præluderet: Macrob. lib. 2. cap. 2.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus

Amicus meus οὐκ ἄμουσος *adolescens, in plureis uersiculos licentius liberiusq; uertit: qui quoniam mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:*

Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemq; florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Orisq; rictu peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus
Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum ut intus uiuerem.

Disertatio Herodis Attici, super ui & natura doloris: suæq; opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. CAP. XII.

HErodem Atticum, consularem uirum, Athenis disserentē audiui Græca oratione: in qua ferè omneis memoriæ nostræ uniuersos grauitate atque copia, & elegantia uocum longè præstitit. Disseruit autē contra ἀπάθειαν *Stoicorū: lacessitus à quodā Stoico, tanquā minus sa-*

pienter

pienter, & parum uiriliter dolorē ferret, ex morte pueri, quē amauerat. In ea disertatione (quãtulum memini) huiuscemodi sensus est, quòd nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret, & saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis, carere & uacare totis posset, & omnino non dolere. Atq; si posset, etiam obniti, ut totis careret, nõ ex re id esse melius: quoniam langueret animus, & torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cùm immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdã mentiũ & alacritatibus. Ac propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoq; & utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scitè consideratéq; purgandos censebat: ut ea tantum, quæ aliena sunt, contraq; naturam uiderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam Thracio insipienti & rudi in agro quem emerat, procurando, uenisse usu fabula est: Homo Thracius, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine commigrasset: fundum mercatus est, olea atque uite consitum. qui, quia nihil admodũ super uite aut arbore colenda sciret, uidet fortè uicinum, rubos latè atq; altè obortos excidentem, fraxinos ad summũ propè uerticem deputantẽ, soboles uitiũ è radicibus caudicũ super terrã fusas reuellentẽ, stolones in pomis aut in oleis proceros atq; decerptos amputantẽ. Acceditq; propè, & cur

Rustici imprudentia.

tan

tantam ligni atq; frondium cædē faceret, percontatus est. Et uicinus ita respōdit: Vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor atque uitis fœcundior. Discedit ille à uicino, gratias agēs & lætus: tanquam adeptus rei rusticæ disciplinā. Tum falcē ibi ac securim capit, atq; ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnes, & oleas detrūcat: comasq; arborum lætissimas, uberrimosq; uitium palmites decidit: & fruteta atque uirgulta simul omnia, pomis frugibusq; gignēdis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, q uideri se esse trāquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent: omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ uitæ consenescunt.

Apathiæ sectatores.

Quos Pumiliones dicimus, Græcè νάνυς appellari. CAP. XIII.

STabant fortè unà in uestibulo palatij fabulantes Frōto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris Sulpitius. Atq; ego ibi assistens cum quibusdam alijs, sermones eorum quos de literarum disciplinis habebāt, curiosius captabā. Tum Fronto Apollinari: Fac me, inquit, oro magister, ut sim certus, an rectè supersederim nanos dicere, parua nimis statura homines; maluerimq; eos pumiliones appellare: quoniā hoc scriptum esse in libris ueterum memineram. Nanos autem sordidum esse uerbum, & barbarum credebam. Est quidē inquit hoc Apollinaris in cōsuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarum non

Pumiliones.

Nani.

non est: censeturq; linguæ Græcæ origine: νάνυς enim Græci uocauerũt, breui, atq; humili corpore homines, paulum suprà terram extantes. Idq; ita dixerũt, adhibita quadam ratione etymologiæ, cum sententia uocabuli competẽte. Et si memoria, inquit, mihi nõ labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est ὀλκάδες. Fuisset autẽ uerbum hoc à te ciuitate donatum, aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores. Essetq; id impẽdio probabilius, quàm quæ à Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tum Festus Posthumius grãmatico cuipiã Latino Frontonis familiari: Docuit, inqt, nos Apollinaris Nanos uerbum Græcũ esse, tu nos doce in quo de mulis aut equuleis humilioribus uulgò dicitur, an'ne Latinũ sit, & apud quem scriptum reperiatur. Atq; ille grammaticus, homo sanè perquam in noscendis ueteribus scriptis exercitus: Si piaculum, inquit, nõ cõmittitur, præsente Apollinare, quid de uoce illa Græca Latina'ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respõdere, esse hoc uerbum Latinum, scriptumq; inueniri in poëmatis Heluij Cinnæ, nõ ignobilis, neq; indocti poëtæ. Versusq; eius ipsos dixit: quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant, adscripsi:

At nunc me genij nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Cõtemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos: & quòd Nigidij commentationes propter earum obscuritatẽ, subtilitatemq́;, in uulgus non exeunt. CAP. XIIII.

AEtas M. Ciceronis, & C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumēta rerum ac disciplinarū, quæ per literas condidit, in propatulo, frequentiq; usu feruntur: Nigidianæ autem commētationes nō proinde in uulgus exeunt: & obscuritas subtilitasq; earum, tanquam parū utilis, derelicta est. Sicuti sunt quæ paulò antè legimus in commentarijs eius, quos grāmaticos inscripsit: ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exēpli gratia sumpsi. Nam cum de natura atq; ordine literarum dissereret, quas grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit: quæ reliquimus inenarrata, ad exercendam legentium intentionem: A, & O, semper principes sunt: I, & V, semper subditæ: E, & subit & præit. In Euripo, præit: subit in, Aemilio. Si quis putat præire V, in his uerbis, Valerius, Vennonias, Volusius: aut I, in his, Iampridem, Iecur, Iocum, Iucundum, errabit: quod hæ literæ cum præeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eodem libro uerba hæc sunt: Inter literam N, & G, est alia uis, ut in nomine Anguis, & Angaria, et Ancoræ, & Increpat, & Incurrit, & Ingenuus. In omnibus enim his non uerum N, sed adulterinum ponitur. Nam N, nō esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatū tangeret. Alio deinde in loco est scriptum: Græcos non tantæ inscitiæ arcesso, qui Ou ex O, & Y scripserunt, quantæ qui ei ex E, & I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

Nodi insoluti ex literis Nigidianis.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER XX.

Disceptatio Sex. Cæcilij iureconsulti, & Phauorini philosophi, de legibus duodecim tabularum.

CAP. I.

EXTVS Cæcilius in disciplina iuris, atque legibus populi Romani noscendis interpretandisq́;, scientia, usu, autoritateq́; illustri fuit. Ad eũ fortè in area Palatina, cum salutationem Cæsaris opperiremur, philosophus Phauorinus acceßit, collocutusq́; est: nobis multisq́; alijs præsentibus. In illis tunc eorũ sermonibus orta mẽtio est legum decemuiralium, quas Decemuiri eius rei gratia à populo creati composuerũt, inq́; duodecim tabulas conscripserũt. Eas leges cum Sextus Cæcilius inquisitis exploratisq́; multarum urbium legibus, eleganti atq́; absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit inquit hoc Phauorinus in pleraq́; earum legum parte, ita uti dicis. Non enim minus cupidè tabulas istas duodecim legi, quàm illos decẽ libros Platonis de legibus. Sed quædã istic animaduertuntur aut obscurißima, aut leuia: cõtrà dura nimis & remissa, aut nequaquã, ita ut scriptũ est, consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Cæcilius) non aßignemus culpæ scribentium: sed inscitiæ non assequentium. quanquàm ij quoq́; ipsi, qui quæ scripta sunt, XII. tabularũ leges.

minus percipiunt, culpa uacant. Nam longa ætas uerba atque mores ueteres obliterauit, quibus uerbis moribusq́; sententia legum comprehensa est. Trecentesimo *nanq; anno post* Romam *conditam, tabulæ cõpositæ scriptæq; sunt.* A *quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longè minus septingenti uidentur.* Durè *autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quæ iudicem arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei, cui furtũ factum est, in seruitutem tradit: nocturnum autem furem ius occidendi tribuit.* Dic *enim, quæso, dic uir sapientiæ studiosissime: an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atq; humana iusiurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni graßatoris insidiosam uiolentiam, nõ dignam esse capitis pœna existimes?* Noli *(inquit* Phauorinus*)* *ex me quærere, quid ego existimem.* Scis *enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quã colo, inquirere potius, quàm decernere.* Sed *non leuis æstimator, neque aspernabilis est* Populus Romanus*, cui delicta quidem isthæc uindicanda, pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt.* Paßus *est enim leges istas de tam immodico supplicio situ atque senio emori.* Sicut *illud quoque non humaniter scriptum improbauit, quòd si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera non* Arcera. *sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atque ex domo sua ad* Prætorem *in comitium noua funeris facie effertur.* Quam *enim ob causam morbo affectus, &*

ad re

ad respondendum pro sese non idoneus, iumento adhærens in ius aduersario deportatur? Quòd uero dixi, uideri quædam esse impendio molliora: non'ne tibi quoque uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria punienda scriptum est? Si iniuria alteri faxit, uigintiquinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda uigintiquinque asses deterreant? Itaque cum eam legem Q. quoque Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, inquit: Lucius Neratius fuit egregiè homo improbus, atque immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam aßium portitans: & quemcunque depalmauerat, numerari statim, secundum duodecim tabulas quinque & uiginti asses iubebat. Propterea, inquit, Prætores posteà hanc abolescere, & relinqui censuerunt: iniurijsq́; æstimandis recuperatores se daturos, edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si membrum rupit meum, è pacto talio esto. Præter enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit: quæro an efficere possit, rumpendi pariter membri æquilibrium. In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum, inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eius-

Neratij petulantia.

dem talionis similitudinem. Quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licētiæ ius habet, sed imprudētiæ? Sed & si prudēs ruperit, nequaquam patietur, aut altius se lædi, aut latius: quod cu iusmodi libra, atque mensura caueri poßit, non reperio. Quin etiam si quid plus erit, aliter'ue cōmißum, res fiet ridiculæ atrocitatis: ut cōtraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. Nam de immanitate illa secandi, partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniā debitam adiudicatus, addictusq́; sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius: quàm quòd mēbra, & artus inopis debitoris breuißimo laniatu distrahantur: sicut nunc bona uenum distrahuntur? Tū Sex. Cæcilius amplexus utraq; manu Phauorinū: Tu es, inquit, unus profectò in nostra memoria, non Graiæ modò, sed & Romanæ rei peritißimus. Quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè atque doctè callet, quàm leges tu nostras decemuirales percalluisti? Sed quæso te, cū tamen digrediare paulisper è curriculis istis disputationum uestrarū Academicis, omißoq́; studio quicquid lubitum est arguendi, tuendiq;, consideres grauius, cuiusmodi sint ea, quæ reprehendisti. Nec ideo contemnas legum istarum antiquitates: quòd plerisque ipsis iam Populus Romanus desiuerit. Non enim profecto ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarū generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proq; uitiorum quibus medēdū est feruoribus, mutari atq; flecti: neq; uno

statu

*statu consistere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur. Quid salubrius uisum est rogatione illa Stolonis de iugerûm numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus? Quid tam necessarium existimatum est propulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex Licinia, Fannia, aliæq; item leges sumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata, & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omnium mea quidem sententia humanissima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato? Verba sunt hæc de lege: Si in ius *uocat, si morbus, æuitas'ue uitium esset, qui in ius uocabit, iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu fortè morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida, & quercera? Iumentumq; dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, ægrotum domi suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi Phauorine nequaquam ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis: sed uitium aliquod imbecillitatis atque inualentiæ demonstratur, non periculum uitæ ostenditur. Cæteroqui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat, quod nunc dicitur: sed uectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plo-*

* uocato morbus

Aeuitas.

Morbus.

Morbus sonticus.

Iumentum. Vectabulum.

Arcera.

strum tectum undique, & munitum: quasi arca quædam magna uestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quòd in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt: neq; insterni tamen delicatè arceram iusserunt: quoniam satis esset inualido huiusmodi uectaculum. Atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem detrectantibus, iurisq; actiones declinãtibus. Sed enim ipsum uide, quod in iniurias factas quinque & uiginti aßibus sanxerunt: non omnino omnes mi Phauorine iniurias ære isto pauco diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas aßium, graue pondus æris fuit. Nam librarijs aßibus in ea tempestate populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut De osse fracto, non liberis modò, uerumetiam seruis factas impensiore damno uindicauerũt. Quibusdam autem iniurijs talionem quoq; apposuerunt. Quam quidem tu talionẽ, uir optimè, iniquius paulò insectatus es: ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia uerborum: quoniam talioni par non sit talio: neque rumpi membrum facilè poßit, ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est, mi Phauorine, talionem rarißimam fieri difficilimè. Sed Decemuiri minuere, atque extinguere uolentes huiuscemodi uiolentiam pulsandi atq; lædendi talione, eo quoq; metu coërcendos esse homines putauerunt. Neque eius, qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de talione redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt,

sunt,ut an prudens,imprudens'ue rupisset, spectandum putarent: aut talionē in eo uel ad amussim æquipararent, uel in librili perpenderent: sed potius eundem animum, eundemq; impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoq; casum exigi uoluerunt: quoniam modus uoluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quòd si ita est,ut dico, & ut ipse æquitatis habitus demonstrat,taliones illæ tuæ reciprocæ,argutiores profectò,quàm ueriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas, quæ (obsecro te) ista acerbitas est: si idem fiat in te,quod tute in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscendi,& non necesse sit pati talionem: nisi eam tu elegeris. Quod edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs,probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores,hanc quoq; ipsam talionem ad æstimationem iudicis redigi necessariò solitam. Nam si reus qui depacisci noluerat,iudici talionem imperanti non parebat: æstimata lite,iudex hominem pecuniæ damnabat: atque ita si reo & pactio grauis, & acerba talio uisa fuerat, seueritas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat,ut ei,quod de sectione partitioneq; corporis immanissimum esse tibi uisum est,respondeam: Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis colendisq;,Populus Romanus è parua origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit: sed omnium maximè atq; præcipuè fidem coluit,sanctamq; habuit tam priuatim,quàm publicè. Sic Consules clarissimos uiros hostibus,confirmandæ fidei publicæ causa,dedit: sic clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quàm propinquos, tuendumq;

Taliones reciprocæ.

dumq́; eſſe contra cognatos cenſuit : neque prius ullum *ſi quis *facinus æſtimatum eſt,quàm * ſi cui probaretur clientem deriſui habuiſſe.* Hanc autem fidem maiores noſtri non modò in officiorum uicibus, ſed in negotiorum quoque contractibus ſanxerunt:maximeq́; in pecuniæ mutuaticæ uſu,atq; commercio. Adimi enim putauerunt ſubſidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis hominum uita indiget:ſi perfidia debitorum,ſine graui pœna,eluderet. Confeßi igitur æris,ac debiti iudicatis triginta dies ſunt dati, conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſoluerent: Dies iuſti. eosq́; dies Decemuiri iuſtos appellauerunt:uelut quodam iuſtitium, id eſt,iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem : quibus diebus nihil cum his agi iure poßet.Pòſt deinde niſi diſſoluerãt,ad Prætorem uocabantur : & ab eo,quibus erant iudicati,addicebantur:neruo quoq; aut compedibus uinciebantur. Sic enim ſunt,opinor,uerba legis : *Aeris confeßi,rebusq́; iure iudicatis,triginta dies iuſti ſunto.Pòſt deinde manus iniectio eſto,in ius ducito,ni iudicatum facit,aut qui pſeudo eo in iure uim dicit, ſecum ducito, uincito aut neruo aut compedibus quindecim pondo,ne minore:aut ſi uolet,maiore uincito. Si uolet,ſuo uiuito : ni ſuo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato : ſi uolet plus,dato.* Erat autem ius intereà paciſcendi : ac niſi pacti forent, habebantur in uinculis dies ſexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæq́; pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre uenum ibant

ibant. Sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam *si plures forent, quibus reus esset iudicatus: secari si uellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt.* Et *quidem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istam fortè formidare:* Tertijs, *inquit nundinis, parteis secanto: si plus minus'ue secuerunt, sine fraude esto.* Nihil *profectò immitius, nihil immanius: nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœnæ denuntiata est, ne ad eã unquã perueniretur. Addici namq; nunc, & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt.* Dissectum *esse antiquitus neminem equidem neque legi, neq; audiui: quoniam sæuitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas* Phauorine, *si non illa etiam ex duodecim tabulis, de testimonijs falsis pœna aboleuisset: & si nũc quoq;, ut antea, qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, è saxo* Tarpeio *deijceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quàm uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscendi maleficij, bene atq; cautè uiuendi disciplina est.* Historia *de* Metio *Sufetio* Albano, *nobis quoq; non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum, atq; cõdictum cum rege* Populi Romani *perfidè ruperat, binis quadrigis uinctus in diuersa nitentibus laceratus est.* Nouum *atq; asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantißimus poëta dicat, uide:*

–At tu dictis Albane maneres.

H*æc atq; alia ubi* Sex. C*æcilius, omnibus qui aderant, ipso quoq;*

Nõ quita est cõtemni lex hominem dissecãdi.

Metij Sufetij historia.

quoq; Phauorino approbante, atque laudante, disseruit: nuntiatum est Cæsarem iam salutari, & separati sumus.

Vocabulum Siticinum in Marci Catonis oratione quid significet: & quã ob causam L. Accius poëta in pragmaticis sicinnistas nebuloso nomine esse dixerit. CAP. II.

Siticines scriptum est in oratione Marci Catonis, quæ inscribitur, Ne imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit, & liticines, & tubicines. Sed Cæsellius Vindex in commentarijs lectionum antiquarum, scire quidem se ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba, quid isthuc autem sit, quod siticines cãtant, homo ingenuæ ueritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus Siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent: hoc est uita functos, & sepultos. Eoq; habuisse proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens: quos sicinistas uulgus dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas litera n, gemina dixerunt. Sicinnium genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc uerbum Lucius Accius poëta in pragmaticis, appellariq; Sicinnistas ait, nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quòd Sicinnium cur diceretur, ei obscurum esset.

Siticines. Siti. Sicinnistæ. Sicinnium.

Artificum scenicorum studium, amoremq; inhonestum probrosumq; esse: & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. CAP. III.

Comœdos quispiã, & tragœdos, & tibicines, diues adolescens Tauri philosophi discipulus, liberos homines

mines in delicijs, atque in delectamentis habebat. Id genus autem artifices Graecè appellantur οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. *Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus conuictuq; hominum scenicorũ abducere uolens, misit ei uerba ex Aristotelis libro exscripta, qui* προβλήματα ἐγκύκλια *inscriptus est. Iussitq; ut ea quotidie lectitaret:* Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτε ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον ἐστὶν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita.

CAP. IIII.

Commentationum suarum artiumq;, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant quae nominabat ἐξωτερικά. *alia quae appellabat* ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ *dicebantur, quae ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum ciuiliumq; rerum notitiam conducebant.* Ἀκροαματικὰ *autem uocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorq; agitabatur: quaeq; ad naturae contemplationes, disceptationes'ue dialecticas pertinebant. Huic disciplinae, quam dixi* ἀκροαματικὴν, *tempus exercendae dabat in Licio matutinum. Nec ad eam quenquam temerè admittebat, nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atq; in discendo studium laboremq; explorasset. Illas uero* ἐξωτερικὰς *eodem in loco uesperi faciebat: easq; uulgò iuuenibus sine delectu* Aristotelicae artes duplices.

dabat

dabat, atq; eum δειλινὸν περίπατον *appellabat: illum alterum supra,* ἑωθινόν. *Vtroq; enim tempore ambulans disserebat. Librosq; suos earum rerum omnium commētarios seorsum diuisit, ut alij* ἐξωτερικοὶ *dicerentur, partim* ἀκροαματικοί. *Quos cum in uulgus ab eo editos rex Alexander cognouisset, atq; ea tempestate armis exercitúq; omnem propè Asiam teneret, regemq; ipsum Darium prælijs & uictorijs urgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quòd disciplinas* ἀκροαματικὰς, *quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam qua, inquit, alia re præstare cæteris poterimus: si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient comumnia? Quippe ego doctrina anteire malim, quàm copijs, atque opulentijs. Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam:* Ἀκροαματικοὺς *libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana, absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniam ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumq; literarum sumpta ex Andronici philosophi libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusq; epistola breuitatis elegantißimæ filum tenuißimum:*

Alexandri Magni epistola.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων.. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔῤῥωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Aristotelis responsio.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν

αὐτοὺς

αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego uerbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι, *quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à Marco Catone in sexto Originum: Itaq; ego, inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, Habeo curam Vestri, an Vestrum.

CAP. V.

PErcontabar Apollinarem Sulpitium, cum eum Romæ adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur, Habeo curam Vestri, aut misereor Vestri: & iste casus, Vestri, eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Isthic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quæstione. Videtur enim non Vestri oportere dici, sed Vestrum, sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν: *quo in loco* ὑμῶν *aptius uestrum dicitur, quàm uestri: & habet casum nominandi, quem tu Rectum appellasti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, Nostri atque Vestri, dictum: non Nostrum, aut Vestrum. L. Sylla rerum gestarum libro secundo: Quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri nobis in mentem ueniat, nosq; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini: quiq; pro uobis potius, quàm contra uos pugnemus: neq; nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id continget. Terentius in Phormione:* Nostri. Vestri.

Ita pleriq; ingenio sumus

Omnes,

Omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, Nostri *oblitus est,* Nostri *miseritus est, quo dicitur* Mei *pœnitet,* Mei *miseritus est,* Mei *oblitus est.* Mei *autem casus interrogandi est, quem genitiuum grãmatici uocant: & ab eo declinatur, quod est* Ego: *huius deinde pluratiuum est* Nos. Tui *æquè declinatur ad eo quod est* Tu, *huius itidem pluratiuum est* Vos. *Sic nanq; Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus:*

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam miserè macerent,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est Meus, *sed ab eo quod est* Ego. *Itaq; si dicere uelis, patrẽ* Mei *pro patrem* Meum, *quo Græci modo* τὸν πατέρα μου *dicunt, insusitatè quidem, sed rectè profectò, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori* Mei, *ꝑ labori* Meo. *Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri* Vestrum *dixit, & qua M. Cicero contẽtio* Vestrum, *& cõtentio* Nostrũ *dixit: quaq; itẽ ratione Quadrigarius in annali* XIX. *uerba hæc posuit: Cai Mari, ecquando te nostrũ, & reip. miserebitur? Cur igitur Terentius, pœnitet* Nostri, *& non* Nostrum? *& Afranius,* Nostri *miseritus est, nõ* Nostrũ? *Nihil hercle, inquit, mihi*

de ista

de ista re in mentem uenit, nisi autoritas quædam uetustatis, non nimis anxiè neq; superstitiosè loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum est, Vestrorũ pro Vestrum (ut in Plauti Mustellaria in hoc uersu:

Verum illhuc esse maxima pars uestrorum intellegit:

*cum uellet maxima pars dicere Vestrum) ita nonnunquam Vestri quoq; dictum est Vestrum. Sed proculdubio qui rectißimè loqui uolet, Vestrum potius dixerit quàm Vestri: Et idcirco importunißimè, inquit, fecerunt, qui in plerisque Sallustij exemplaribus scripturam istam syncerißimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptum esset, Sæpe maiores Vestrum miserti plebis Romanæ: Vestrum*aboleuerunt, & Vestri superscripserunt: ex quo in plureis libros mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaq; tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notaui.*

Vestrũ potius quàm uestri.

*al's, obleuerunt

Quàm diuersæ Græcorum sententiæ, super numero Niobæ filiorum. CAP. VI.

MIra et propè adeò ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur, super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse: Euripides, bis septenos: Sappho, bis nouenos: Bacchylides, & Pindarus, bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

Niobes filij.

De his quæ habere συμπάθειαν uidentur, cum luna augescente ac senescente. CAP. VII.

ANnianus poëta in fundo suo, quem in agro Falisco poßidebat, agitare erat solitus uindemiam hilarè, atque amœniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios fa-

L milia

miliares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearũ numerus Roma missus est: quæ cũ appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti alia quædam, * *tenuis exuctaq; est. Cum quæreremus quæ alia item senescente luna tabescerent: Non'ne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:*

* tenuia exuctaq; sunt

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras
Et * *pecu addit.*

* pecui

Eadem autẽ ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente contrà luna deficiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutar. in III. in Hesiodum cõmentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contrà autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicũt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edãt: quia solum holerum omniũ, contra lunæ aucta atq; damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimiambis, quos Cn. Matius inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat, Nũquàm uestimenta à populo posci. CAP. VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoq; essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris.

Item

Item id quoq; iucundè lepideq; factum dictitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. CAP. IX.

EX iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cùm lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes: quæras licet. Ex Ennio, ego inquã, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus, aliena hæc esse à poëtis, & haud usquam inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo ãnali * absentes dixi. Nam fortè eos, tanquam insigniter præter alios factos, memineram:

Ex iure manu consertum.

* aßumptos

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos *dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q.* Ennium *didicisse hoc, non ex poëticæ literis, sed ex iuris ali*-

*quo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex Iureconsultis, ex libris quoq; eorũ didici, inserendũ his cõmentarijs existimaui: quoniã in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionũ ciuiliũ celebriora, ut, Manũ cõserere. Nã de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia: correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptũ est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, *pacisci uindiciarum dicendarum causa lõginquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum uocarent: id est, alter alterum ex iure ad conserẽdam manũ in rem, de qua ageretur, uocaret: Atque profecti simul in agrũ de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unã glebam, in ius in urbem ad Prætorem deferrent: & in ea gleba, tanquam in toto agro, uindicarent. Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atque solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.*

Manum conserere.

*proficisci

Quid

Quid sit Sculnæ, uerbum positum apud Marcum Varronem. CAP. X.

PVblij Lauinij liber est non incuriosè factus. Is inscriptus est, de uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnã uulgò dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunq; uocabulum à sequẽdo factum est: quòd eius qui electus sit, utraq; pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositũ erat, Sequestrò positum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum: Sculna. Sequester.

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Autoris de opere suo sententia, deq; aliorũ operum titulis.

*AT qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remißiones essent: quando animus eorum, interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam *proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audierã: ita quæ libitũ erat, cuius generis cunq; erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaq; mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penus, recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi, cuius me fortè repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facilè inde nobis inuentu atque depromptu foret. Facta igitur est in* *perinde

his quoque commentarijs eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigestè & inconditè, annotationibus, tractationibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ *commentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: idcirco eas inscripsimus* Noctium Atticarum*: nihil imitati festiuitates inscriptionũ, quas pleriq; alij utriusq; linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt.* Nam *quia uariam, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant: eò titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt.* Nanque *alij* Musarum *inscripserũt, alij* Syluarũ*: ille* κηρίον, *alius* κέρας ἀμαλθείας*: quidam lectionis suæ, alius antiquarum lectionum: atque alius* πινακίδιον, *& item alius* ἐγχειρίδιον. *Sunt etiam qui* Pandectas *inscripserunt, sunt autem qui* διατριβάς. *Sunt adeò qui de disciplina regia, & de philosophia, & de natura humana, & epistolicárum quæstionum.* Est *qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, & de ridiculis, &* περὶ ποικίλης ἱστορίης. Est *qui historiæ naturalis.* Est *qui* βιβλιοθήκην. Est *præterea qui pratum.* Est *item qui* ἐπιπλέδων. Est *qui scripsit* συγγραφήν. *Sunt item multi, qui* Coniectanea. Neque *item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionum, aut confusarum.* Et *quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia.* Nos *uerò (ut cœptus noster est) incuriosè & immeditatè, ac propè etiam subrusticè, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum,* Atticas Noctes *inscripsimus: tantum*

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operum.

tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegãtia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanque illi omnes, & eorum maxime Græci, multa & uaria lectitantes, in quas res cunq; inciderent alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio languebit, quàm unum alterum'ue repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uerò cum illud Heracliti Ephesij uiri summè nobilis uerbum cordi haberem, quod profectò ita est; Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transcundisq; multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eaq; sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaq; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artium contemplationem, celeri faciliq; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certè agrestiq; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ erũt autem in his commentarijs pauca quædam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæq; erunt item paucula remotiora super augurio & iure pontificio: non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu diciffilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros, in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter

Adagium.

eruditum, neq; audisse unquam, neq; attigisse, si non inutile, at quidem certè indecorum est. Ab his igitur, sicuti fortè nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas istas cognoscere, petitum impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgataq;. Nam & quid tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant? Et satis hoc blandum est, nō esse hæc neq; in scholis decantata, neque in commentarijs protrita. Quæ porrò noua sibi ignotaq; offenderint, æquum esse puto, ut sine uano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ, nequaquam tamen sint, uel ad alendum studium honestæ, uel ad oblectandum frigidæ, fouendumq; animum: sed eius seminis, generisq; sint, ex quo facilè adolescant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectantior motio, aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena, instructaq;: petimus, inquam, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia scripta existiment: & quasi demōstratione uestigiorum contenti, persequantur ea pòst (si libebit) uel libris repertis, uel magistris. Quæ uerò putauerint reprehendenda, his (si audebunt) succenseant, unde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud alium scripta legerint, ne iam statim tempore obstrepant: sed tractationes rerum & autoritates hominū pensitent, quos illi, quosq; nos secuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut qui in lectitando, scribendo, commentando nunquàm uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias

giliis uigilarunt:neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq; elimati sunt:sed intemperiarum, negotiorumq; pleni sunt, abeant percontando, scribendo à Noctibus his procul, atq; alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est: Nihil cum fidibus graculo:nihil cum amaricino sui. Atqui etiam quò sit quorundam male doctorũ hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronopesta pauca. Et quam ille homo festiuißimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo:ut ea ne attingat,ne'ue adeat profestum,& profanum uulgus,à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

*Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uoluntate erit,quantumq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium:ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligẽdas huiuscemodi memoriarũ disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progreßibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi, commentandiq; idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; commẽtario insunt, exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid*quo'ue in libro quæri inueniriq; poßit.* **quoque*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRORVM XX. FINIS.

AD LECTOREM.

Capita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habentur, consultò omisimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint commentarijs: tum quòd Index his accesserit locupletißimus, in quo, quidquid notatu dignum est, inuenire licet.

QVONIAM IN *hisce Atticis noctibus Græcæ dictiones multæ, & uersus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græcè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq́; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.*

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν *&c. Quanta sit animorũ corporumq́; inter hoĩes differentia quo ad ingeniũ uirtutemq́;.*

Cap. 2. κυρτῶν τὰς σκάζουσας θεωρίας. *Laqueorum speculationes claudicantes.*

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. *Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.*

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακὰ *&c. Rerum quædam*

quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenē in moralibus, Chrysippum'ue, aut Cleanthem? Hoc itaque exquisiuisti, decretumq; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras: nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum? & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete agè tu ea, quæ modò aiebas, num sit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

Cap.3. ἀλλὰ βοηθεῖν &c. Nunquid oporteat contra iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi? δεῖ με συμπράττειν &c. Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad deos.

*Οὐκ οἶδ' εἴπου τούτῳ τῷ γένει &c. Haud satis noui, si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcunq; pars ad quantamcunq; alterius partē comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione sit pluris: uerum nonnihil discriminis cum numerus tū uerò magnitudo efficiet.

*οὐκ εἴπου. Non si quid suo genere alio est nobilius, cōtinuò quęuis quoque pars eius, partis cuiuslibet alterius quo comparatur, collatione eligenda sit potius.

ἡ καλουμένη χάρις &c. Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidē est iuris diligētioris loco & tēpore imminutio.

περὶ ψυχῆς. De anima.

Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος &c.

Chilo senior, cum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq; inuicem consequi coniungiq; necesse esse arbitratus.

Cap. 5. κομψὴ χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.

Elegans uestis, & molles tuniculæ.

ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.

Inelegans, agrestis, inaccessus.

Cap. 7. ποιήσειν ἐστὶ, λέξειν. *Futurum, dicturum.*

εὐφωνία. *Voculatio.*

ἐπιμελεία τῶν λέξεων.

Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς.

Non uiri cuiusq; est Corinthum petere.

μυριάς δραχμάς, ἢ τάλαντον.

Decem drachmarum milia uel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Non emo milibus x. drachmarum pœnitentiam.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνει. *Per naturæ indicia pĕsiculabat.*

ἀκουστικοί. *Auditores.*

ἐχεμυθία. *Taciturnitas.*

μαθηματικοί. *Disciplinis uacantes.*

μαθήματα. *Disciplinas.*

φυσικοί. *Naturales.*

ἀθεώρητοι, ἄμυθοι, ἀγεωμέτρητοι.

A contemplatione geometrica penitus alieni.

κοινόβιον. *Contubernium.*

Cap. 11. καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ξύλλογος ἦν &c. *Post hæc*

congressum

congreſſum eſt: Argiui quidem ſocijq́; , acriter ac cum impetu adorientes: Lacedæmonij contrà ſub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes, non adeò diuinæ rei gratia, uerũ ut æquabili numeroſoq́; ſenſim ingreſſu conuenientes, pugnam capeſſerent, nec ſuos ordines diſtrahi ſinerent: quod ſemper ampliſſimas copias agere ubi congrediendum eſt, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν &c.

Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achiui,
Inq́; uicem auxilium cupida ſibi mente ferebant.

διατί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι &c. *Quamobrem ubi commiſſuri prælium ſint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honeſte agentes iudicent.*

Cap.13. καθήκοντα. *Officia.*

Cap.15. ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπατε &c

Aſt ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis clauſtra tui uox qualis nata reliquit.

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. *Loquentem ſine iudicio & modo.*

ἄκοσμα. *Incompta.*

ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. *Supra modum loquitans conturbabat.*

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνώτατος λέγειν. *Blatterare optimus, dicere ineptiſſimus.*

Γλώσσης τοι θησαυρὸς &c.

Optimus eſt homini linguæ theſaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis menſurat ſingula uerbis.

οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾷν ἀδύνατος.

Non idoneus ad dicendum, ſed ad tacendum impos.

ἀχαλινῶν στομάτων &c. *Effrenioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.*

ἀνθρώπων

Omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, Nostri oblitus est, Nostri miseritus est, quo dicitur Mei pœnitet, Mei miseritus est, Mei oblitus est. Mei autem casus interrogandi est, quem genitiuum grãmatici uocant: & ab eo declinatur, quod est Ego: huius deinde pluratiuum est Nos. Tui æquè declinatur ad eo quod est Tu, huius itidem pluratiuum est Vos. Sic nanq; Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus:

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam miserè macerent,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est Meus, sed ab eo quod est Ego. Itaq; si dicere uelis, patrẽ Mei pro patrem Meum, quo Græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt, inusitatè quidem, sed rectè profectò, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori Mei, ꝓ labori Meo. Hæc autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri Vestrum dixit, & qua M. Cicero contẽtio Vestrum, & cõtentio Nostrũ dixit: quaq; itẽ ratione Quadrigarius in annali XIX. uerba hæc posuit: Cai Mari, ecquando te nostrũ, & reip. miserebitur? Cur igitur Terentius, pœnitet Nostri, & non Nostrum? & Afranius, Nostri miseritus est, nõ Nostrũ? Nihil hercle, inquit, mihi

de ista

de ista re in mentem uenit, nisi autoritas quædam uetustatis, non nimis anxiè neq; superstitiosè loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum est, Vestrorũ pro Vestrum (ut in Plauti Mustellaria in hoc uersu:

*Verum illhuc esse maxima pars uestrorum intellegit: cum uellet maxima pars dicere Vestrum) ita nonnunquam Vestri quoq; dictum est Vestrum. Sed proculdubio qui rectißimè loqui uolet, Vestrum potius dixerit quàm Vestri: Et idcirco importunißimè, inquit, fecerunt, qui in plerisque Sallustij exemplaribus scripturam istam syncerißimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptum esset, Sæpe maiores Vestrum miserti plebis Romanæ: Vestrum *aboleuerunt, & Vestri superscripserunt: ex quo in plureis libros mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaq́; tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notaui.*

Vestrũ potius quàm uestri.

*al's, obleuerunt

Quàm diuersæ Græcorum sententiæ, super numero Niobæ filiorum. CAP. VI.

MIra et propè adeò ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur, super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros, puellasq́; eius senos dicit fuisse: Euripides, bis septenos: Sappho, bis nouenos: Bacchylides, & Pindarus, bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

Niobes filij.

De hís quæ habere συμπάθειαν uidentur, cum luna augescente ac senescente. CAP. VII.

ANnianus poëta in fundo suo, quem in agro Falisco poßidebat, agitare erat solitus uindemiam hilarè, atque amœniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios fa-

*miliares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearũ numerus Roma missus est: quæ cũ appositæ fuissent, & multæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annianus) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti alia quædam, * tenuis exuctaq; est. Cum quæreremus quæ alia item senescente luna tabescerent: Non'ne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere:*

* tenuia exuctaq; sunt

*Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras Et * pecu addit.*

* pecui

Eadem autẽ ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente contrà luna deficiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutar. in III. in Hesiodum cõmentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contrà autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicũt sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edãt: quia solum holerum omniũ, contra lunæ aucta atq; damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis in Mimiambis, quos Cn. Matius inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat, Nũquàm uestimenta à populo posci. CAP. VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoq; essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris.

Item

Item id quoq; iucundè lepideq; factum dictitabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,

Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. CAP. IX.

*Ex iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cùm lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogaui ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes: quæras licet. Ex Ennio, ego inquã, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus, aliena hæc esse à poëtis, & haud usquam inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo ãnali * absentes dixi. Nam fortè eos, tanquam insigniter præter alios factos, memineram:* Ex iure manu consertum. * aßumptos

Pellitur è medio sapientia, ui geritur res.

Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.

Haud doctis dictis certantes, sed maledictis

Miscent inter sese inimicitias agitantes.

Non ex iure manu consertum, sed mage ferro

Rem repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc, non ex poëticæ literis, sed ex iuris ali-

quo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex Iureconsultis, ex libris quoq; eorũ didici, inserendũ his cõmentarijs existimaui: quoniã in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionũ ciuiliũ celebriora, ut, Manũ cõserere. Nã de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersario simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare, id est, uindicia: correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptũ est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætor propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, *pacisci uindiciarum dicendarum causa lõginquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum uocarent: id est, alter alterum ex iure ad conserẽdam manũ in rem, de qua ageretur, uocaret. Atque profecti simul in agrũ de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unã glebam, in ius in urbem ad Prætorem deferrent: & in ea gleba, tanquam in toto agro, uindicarent. Idcirco Ennius significare uolens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferroq;, & uera ui atque solida: quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Manum conserere.

*proficisci

Quid

Quid sit Sculnæ, uerbum positum apud Marcum Varronem. CAP. X.

PVblij Lauinij liber est non incuriose factus. Is inscriptus est, de uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnã uulgò dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunq; uocabulum à sequẽdo factum est: quòd eius qui electus sit, utraq; pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositũ erat, Sequestrò positum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum: Sculna. Sequester.

Per deos immortales nolite uos sequestrò ponere.

Autoris de opere suo sententia, deq; aliorũ operum titulis.

*AT qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remißiones essent: quando animus eorum, interstitione aliqua negotiorum data, laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam*proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, uel quid memoratu dignum audierã: ita quæ libitũ erat, cuius generis cunq; erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaq; mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penus, recondebam: ut quando usus uenisset aut rei, aut uerbi, cuius me fortè repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram non adessent, facilè inde nobis inuentu atque depromptu foret. Facta igitur est in* *perinde

tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegãtia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanque illi omnes, & eorum maxime Græci, multa & uaria lectitantes, in quas res cunq; inciderent alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio languebit, quàm unum alterum'ue repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uerò cum illud Heracliti Ephesij uiri summè nobilis uerbum cordi haberem, quod profectò ita est; Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transeundisq; multis admodum uoluminibus, per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eaq; sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaq; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq; artium contemplationem, celeri faciliq; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certè agrestiq; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ erũt autem in his commentarijs pauca quædam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæq; erunt item paucula remotiora super augurio & iure pontificio: non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu diciffilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter

Adagium.

eruditum,neq; audisse unquam,neq; attigisse,si non inutile,at quidem certè indecorum est. Ab his igitur, sicuti forte nonnunquam tempus uoluptasq; erit, lucubratiunculas istas cognoscere,petitum impetratumq; uolumus, ut in legendo quae pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgataq;. Nam & quid tam remotum in literis est,quin id tamen complusculi sciant? Et satis hoc blandum est,nõ esse haec neq; in scholis decantata, neque in commentarijs protrita. Quae porrò noua sibi ignotaq; offenderint, aequum esse puto, ut sine uano obtrectatu considerent,an minutae istae admonitiones pauxillulae, nequaquam tamen sint, uel ad alendum studium honestae, uel ad oblectandum frigidae, fouendumq; animum: sed eius seminis,generisq; sint, ex quo facilè adolescant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior,aut oratio solertior,aut sermo incorruptior, aut delectantior motio,aut in ludo liberalior. Quae autem parum plana uidebuntur, aut minus plena,instructaq;: petimus,inquam,ut ea non docendi magis,quàm admonendi gratia scripta existiment: & quasi demõstratione uestigiorum contenti,persequantur ea pòst (si libebit) uel libris repertis,uel magistris. Quae uerò putauerint reprehendenda,his(si audebunt) succenseant,unde ea nos accepimus.Sed enim quae aliter apud alium scripta legerint,ne iam statim tempore obstrepant: sed tractationes rerum & autoritates hominũ pensitent, quos illi, quosq; nos secuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut qui in lectitando, scribendo, commentando nunquàm uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias

gilias uigilarunt: neq; ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq; elimati sunt: sed intemperiarum, negotiorumq; pleni sunt, abeant percontando, scribendo à Noctibus his procul, atq; alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est: Nihil cum fidibus graculo: nihil cum amaricino sui. Atqui etiam quò sit quorundam male doctorũ hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronopestis pauca. Et quam ille homo festiuißimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat, ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus, à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uoluntate erit, quantumq; à cura publica & à re familiari, procurandoq; cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligẽdas huiuscemodi memoriarũ disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint progreßibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo quàm dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi, commentandiq; idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; cōmẽtario insunt, exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid*quo'ue in libro quæri inueniriq; poßit. *quoque

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRORVM XX.
FINIS.

AD LECTOREM.

Capita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habentur, consultò omisimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint commentarijs: tum quòd Index his accesserit locupletissimus, in quo, quidquid notatu dignum est, inuenire licet.

QVONIAM IN *hisce Atticis noctibus Græcæ dictiones multæ, & uersus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græcè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.*

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν &c. Quanta sit animorũ corporumq; inter hoĩes differentia quo ad ingeniũ uirtutemq;.

Cap. 2. κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακά &c. Rerum

quædam

quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenē in moralibus, Chrysippum'ue, aut Cleanthem? Hoc itaque exquisiuisti, decretumq́; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras: nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum? & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete agè tu ea, quæ modò aiebas, num sit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

Cap. 3. ἀλλὰ βοηθεῖν &c. Nunquid oporteat contra *iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi?* δεῖ με συμπράττειν &c. Opus est me *amicis opitulari, sed usq; ad deos.*

*Οὐκ οἶδ᾽ εἴπου τούτῳ τῷ γένει &c. Haud satis noui, si quid *in hoc genere sit nobilius: & an quæcunq; pars ad quantamcunq; alterius partē comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cuiuslibet æris comparatione sit pluris: uerum nonnihil discriminis cum numerus tū uerò magnitudo efficiet.*

*οὐκ οἶδα. Non si quid suo genere alio est nobilius, cõtinuò quęuis quoque pars eius, partis cuiuslibet alterius quo comparatur, collatione eligenda sit potius.

ἡ καλουμένη χάρις &c. *Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidē est iuris diligētioris loco & tēpore imminutio.*

περὶ ψυχῆς. De *anima.*

Κέλωσ

χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος &c.

Chilo ſenior, cum quempiam dicentem audiſſet, nullum ſe inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq́; inuicem conſequi coniungiq́; neceſſe eſſe arbitratus.

Cap. 5. κομψὴ χλαινὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.

Elegans ueſtis, & molles tuniculæ.

ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.

Inelegans, agreſtis, inacceſſus.

Cap. 7. ποιήσειν ἔσεσθαι, λέξειν. Futurum, dicturum.

εὐφωνία. Voculatio.

ἐπιμελεία τῶν λέξεων.

Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς.

Non uiri cuiuſq; eſt Corinthum petere.

μυριὰς δραχμὰς, ἢ τάλαντον.

Decem drachmarum milia uel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

[Non emo milibus x. drachmarum pœnitentiam.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturæ indicia pẽſiculabat.

ἀκουστικοί. Auditores.

ἐχεμυθία. Taciturnitas.

μαθηματικοί. Diſciplinis uacantes.

μαθήματα. Diſciplinas.

φυσικοί. Naturales.

ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.

A contemplatione geometrica penitus alieni.

κοινόβιον. Contubernium.

Cap. 11. καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ξύνοδος ἦν &c. Poſt hæc congreſſum

congressum est: Argiui quidem sociiq́;, acriter ac cum impetu adorientes: Lacedæmonii contrà sub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes, non adeò diuinæ rei gratia, uerũ ut æquabili numerosoq́; sensim ingreßu conuenientes, pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent: quod semper amplißimas copias agere ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν &c.

Ast ibant taciti spirantes robur Achiui,
Inq́; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι &c. *Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honeste agentes iudicent.*

Cap. 13. καθήκοντα. *Officia.*

Cap. 15. ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε &c

Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis claustra tui uox qualis nata reliquit.

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. *Loquentem sine iudicio & modo.*

ἄκοσμα. *Incompta.*

ἀμετροεπῆ ἐκολῴα. *Supra modum loquitans conturbabat.*

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνώτατος λέγειν. *Blatterare optimus, dicere ineptißimus.*

γλώσσης τοι θησαυρὸς &c.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula uerbis.

οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.

ἀχαλίνων στομάτων &c. *Effrenioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.*

ἄνθρωπον ἀγριοπὸν &c. *Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrenato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per uerborum congeriem ac fastum.*

Cap.20. ἀπλατές. Longitudo *illatabilis.*

Cap.22. βιωφελῆ. *Vitæ utilia.*

ἀκυρωτέρῳ. *Minus proprio.*

Cap.25. ἐκεχειρίαν. *Manibus temperationem.*

ἐκεχειρίαν. Inducias.

τύπους. Formas.

ὑπογραφάς. Descriptiones.

ὁρισμούς. Definitiones.

Cap.26. περὶ ἀοργησίας.

De non irascendo, uel inirascibilitate.

ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.

Inirascentiam, & indolentiam.

ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. *Hebetem ac stupentem.*

QVAE IN LIBRO II.

Cap.1. πολλάκις. *Sæpenumero.*

ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων.

De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

Cap.3. ἰχθὺν ἱρόν. *Piscem pauperem.*

Cap.6. πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sæpe & holitor uir ualde opportunum dixit.

ηὔδα μάντις ἀμύμων.

Fari inculpabilis aruspex.

τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

Illi haud inuiti uolarunt.

ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα &c.

Tunc neq; cernere erat torpentem Agamemnona diuũ,

Nec

Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro.

ὅρ☉ τ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.

Hæc est definitio doloris detractio.

κατά. Secundum.

σέρησιν. Priuationem.

Cap. 7. ἀδιάφορα. Indifferentia.

μέσ☉. Media.

ὑγιὲς, νόμιμον, διεζευγμένον.

Sanum, legitimum, disiunctum.

Cap. 8. ὁ θάνατ☉ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς &c. Mores nihil ad nos, nam dissolutum non sentit: quod autem non sentit, nihil ad nos.

ὁ θάνατ☉ ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.

Mors animæ, & corporis dißolutio.

ὁ θάνατ☉ ψυχῆς &c. *Mors animæ, corporisq́; est dissolutio: dissolutum autem non sentit, quod uerò non sentit, nihil ad nòs.*

Cap. 9. ὅρ☉ τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τ ἀλγοῦντ☉ ὑπεξαίρεσις. *Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris sublatio.*

παντὸς τοῦ ἀλγοῦντ☉. Omnis dolentis.

παντὸς τ ἀλγεινοῦ. Omnis rei anxiæ & tristis.

λέξεις τηρεῖ. Dictiones obseruat.

Cap. 17. συναρμογῇ. Coagmentatione.

Cap. 18. δοῦλ☉ ἐπίκτητ☉ γενόμην &c.

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap. 20. παραδείσους. Hortos.

μελισσῶνες. Apiaria mellariaq́;

ἀμπελῶνες

ἀμπελῶνες. Vineas.
δαφνῶνες. Laureta.
Cap. 22. ἰσονύκτιος. Aequinoctialis.
ἰσημερινός. Aequidialis.
θερειναὶ τροπαί, καὶ χειμεριναί. Aestiua solstitia & hyberna.
ἐτυμολογικοί. Rationẽ originis uerbi interpretando indagantes.
ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Ab oriente sole fluens.
αἰθρηγενέτην. Serenitatem facientem.
ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.
σὺν δ' εὖρός τε ἔπεσε &c.
Cumq; Euro incubuit Zephyrusq;, Notusq; furentes,
Sudificusq; simul Boreas mala plurima uoluens.
κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.
Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes.
ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auscultatio sese ostentans.
Cap. 23. ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος &c.
In aurem utranq;, quandoquidem dotata est, cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbat, cui male uoluit maximè:
Vt omnes in Creobulæ faciem oculos conuerterent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fierem.
Quod autem hoc dictum? tacere uolo.
Noctem mali autorem plurimi.
Me miserum, qui Cleobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intolerabilis est, Iouem Olympium
Et Mineruam testor, non ancillulam potius officiosam,
dicto citius.

Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.
ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.
Tum uerò domus, atq; agrorum heram,
Vniuersorumq; illius loco, hei quàm miserum & graue?
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, non soli mihi,
Filio multo magis filiæq;: prouinciam
Inexpugnabilem dicis certò scio.
ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ &c.
Quàm extremè infelix quisquis in egestate uxorē ducit,
Et quærit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quiq; neq; necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in uita deterat:
Neq; (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius,
Bonorumq; uniuersorum insors ac carens.
Vnum equidem cum opprobrans, cunctos monitos uolo.

Cap. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.
ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.
ἀνωμαλία. Inæqualitas.

Cap. 26. ξανθὸς δὲ καὶ ἐρυθρὸς, καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus autē, & ruber, et rubidus, & fuluus, & puniceus.
καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.

Cap. 27. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον &c.
Videbam etiam ipsum Philippum quo cū certemus, pro imperio principatuq; oculo effossum, humero fractū, manu crureq; oblæsum, omne denique corporis membrum,

quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore & gloria ageret.
πᾶν δὲ ἂν βούληθῇ μέρος &c. Omne denique corporis *membrum, quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem.*
ἔνθα νότος πόντοιο λυθῶνα εἰς λάαν ὦθεῖ.
Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Sudificusq; altos aquilo rotat impete fluctus.
λάαν ὦθεῖ. *Lapidem propellit.*
λάαν ἄνω ὦθεῖ. *Lapidem sursum propellit.*

QVAE IN LIBRO III.

Cap. 10. ἑβδομάδα. *Septimana.*
πλειάδας. *Pleiadas.* πόλους. *Polos.*
τρικότη. *Pertusa.*
τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν.
Per quaternariam consonantiam.
Cap. 11. ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου.
σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος. ἄργος, ἀθῆναι.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.
Cap. 13. τὴν περὶ ὀρόπου δίκην.
De Oropo causam dicentem.
Cap. 16. περὶ τροφῆς. *De alimento.*
πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.
Quantum est hominum gestationis tempus.
γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. *Mulier decimestris parit.*
ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις.
Est autem, & non est octimestris partus.

ἔστι μὲ φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν &c.
Apparent quidem ueluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim uita excedant. Itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt.
ὀδυσσεία. *Vlyssea.* ὄνοι λύρας. *Asini ad lyram.*
κατ' ἀριστοτέλη. *Secundum Aristotelem.*
χαῖρε νῦν φιλότης, &c.
Nunc gaude dilecta, ast cùm se euoluerit annus,
Illustres (neq; enim diuûm cubilia uana)
Natos nixa dabis.
περιπλωμένου ἐνιαυτοῦ. *Voluente anno.*
γίνεται δ' ἐν τούτοις, &c.
In hisce uero & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.
Cap.27. τίμων. *Timon.*
σίλλος. *Sillus.*
τίμωνος. *Timonis.*
καὶ σὺ πλάτων, &c.
Tuq; Plato. nam discipulum te dira Cupido
Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.
Cap.28. ἱπποκύων. *Equi catella.*

QVAE IN LIBRO IIII.

Cap.2. περὶ νωδοῦ. *De edentulo.*
παλλαξ. *Concubina.*
Cap.5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.
Consultum male consultori pessima res est.
Cap.11. καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, &c.
A fabuloq; manus tristante amouit edentes.

Hoc,ut Pythagoras iusserat,ipse loquor.

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων &c.

Cùm dicat Pythagoras in leguminibus, fabam præcipuè approbauit:motum enim maximè excitat,& aluum ciet, quamobrem ea maximè utitur.

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔλεσθε.

Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.

ἴς τὸ κυᾶμον δειλοί,καὶ ἄυλοι τοῦ κυᾶμον.

In ferendo utero ualidi causæq; uteri ferendi.

Ἀριστοτέλης δὲ,μήτρας &c.

Aristoteles à uulua,corde,& marina urtica,atque id genus quibusdã alijs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autem usum habuisse.

*Cap.13.*περὶ λοιμῶν,ἢ λογικῶν κανόνων:

De pestibus,aut rationalium regula.

*Cap.15.*δυσχερὲς,χαλεπόν. *Difficile,& arduum.*

QVAE IN LIBRO V.

*Cap.3.*τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Causam inferiorem,superiorem efficere.

*Cap.9.*ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε κροῖσον

Heus homo ne occide Crœsum.

*Cap.10.*ἀντιστρέφοντα.*Reciproca.*

Cap.11. ἤτοι καλὴν ἕξεις &c. *Aut pulchram duces, aut deformẽ.Si pulchrã,habebis cõmunẽ:sin turpem, habebis pœnã:neutrum autem bonũ: nõ est igitur ducenda uxor.*

εἰ μὲν καλὴν ἕξω,&c. *Si formosam ducam nõ habebo pœnã: sin deformem,nõ habebo communẽ:ducenda igitur uxor.*

ἀντίστρεφον. *Reciprocum.*

πρότασις.*Propositio.*

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ &c. *Aut pulchram duces, aut turpem.*

κοινή. *Communis.*

ποινή. *Pœna.*

Cap. 12. στερητικὸν μόριον. *Priuantem particulam.*

Cap. 15, ἀσώματον. *Incorporeum.*

τὸ δρῶμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.

Aut efficiens aut patiens corpus est.

τὸ τριχῇ διαστατόν. *Triplici dimensione distant.*

οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν &c. *Non simpliciter plaga aëris uox est, nam digitus contractus quoq; aërem percutit, non ita tamen uocem facit, sed quanta plaga, & uehemens & tanta, ut audibilis fiat.*

ῥεῦμα λόγων *Flumen uerborum.*

Cap. 18. ἐφημερίς. *Diarium.*

Cap. 20. βάρβαρον. *Barbarum.*

σόλοικον. *Solœcum.*

QVAE IN LIBRO VI.

Cap. 1. περὶ προνοίας. *De prouidentia.*

εἰ τῶν ἀνθρώπων νόθοι κατὰ φύσιν γίνονται.

An hominum orbi secundum naturam proueniant.

κατὰ παρακολούθησιν. *Per sequelam.*

Cap. 2. εἱμαρμένην. *Fatum.*

φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων &c.

Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno alijs ad alia consequentibus, & incommutabili manente eiuscemodi complicatione.

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους &c.

Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,

Noſces homines ſpontaneas haurire calamitates.
Quaſi detrimenta ſingulis à ſe ipſis fiant, & ſuo impetu delinquant, & in incōmoda ruant ſua, & ex ſua electione & intentione.

ὦ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς, &c.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Eſſe aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipſis
Vecordi præter fatum ſint mente dolores.

Cap. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. *Bis pueri ſenes.*

Cap. 6. Τύνη δ' οἰωνοῖσι &c.

Me tu præpetibus parêre uolucribus ipſum
Mandas, quas equidem temnoq́;, animoq́; recuſo.

Cap. 8. πολυΐστωρ. *Multiſcius.*

Cap. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. *Repentinam naturam.*

παρμενίδης. *Parmenides.*

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιόνδε &c. *Repentè enim tale uidetur quippiam ſignificare, quod in alterum tranſeat.*

τραγήματα. *Bellaria.*

Cap. 14. νουθεσία. *Commonitio.*

κόλασις. *Animaduerſio ſcilicet & punitio.*

παραίνεσις. *Monitio.*

τιμωρίαν. *Pœnam.*

παράδειγμα. *Exemplum.*

προσήκει δὲ παντὶ, τῷ ὑπ' ἄλλου &c. *Id eſt autem conueniens, ut qui plectitur ab alio rectè puniēte, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris ſit, quo uidentes alij male affectum, præ metu reddantur meliores.*

Cap. 16. παραιτοῦμαι. *Deprecor, excuſo.*

Cap.2. ῥαθυμότερον ῥαφῇ. *Desidiosius iunctura.*

Cap.3. ἀναγώγως. Duriter.

εἰ γὰρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῂς &c. *Nam si te occisurus erat (ut tu ais) maritus, te quoq; occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.*

Cap.6. αἰσθήσεις. *Sensus.*

ὄψιν. Visum.

ἀκοήν. Auditum.

γεῦσιν. Gustum.

ἁφήν. Tactum.

ὄσφρησιν. Odoratum.

περὶ μνήμης. De memoria.

τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν &c. *Tactum uero & gustum omnia habent pæter animantium imperfecta.*

Cap.8. καὶ αὐτὸς δὲ οὖν εἶδεν περὶ Δικαιαρχίαν &c. *Et quidem non uidimus apud Puteolos Delphinũ amantem mire puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq; equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq; Italia confluebat, ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.*

Cap.11 ἄσωτον. Prodigum.

ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinosum.

ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem.

ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.

ἢ κακότροπον. Vel improbum.

ἢ μιαρόν. Vel scelestum.

Cap.12. χειριδωτοῖς. *Tunicatis.*

χειριδωτούς. *Tunicatas.*

Cap.14. χαρακτῆρας. *Formas.*

ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον.

Sublime, tenue, medium.

Cap.10. περὶ ἐδεσμάτων. *De edulijs.*

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνων &c. *Nam quid mortalibus sit usus, præter duo illa modò, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nunquàm est, luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.*

Cap.20. ἡ δ' ὑπέρ ηθερ &c.

Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam
Prægelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ.

λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Saxum sursum impellebat ad cumulum.

CAP. VII. LIB. VIII.

περὶ τῆς μνήμης. *De memoria ac mente.*

QVAE IN LIBRO IX.

Cap.1. ὑποδύναι ἔχειν. *Incurrere aliquid.*

ἐκποδὼν ποιῆσαι. *Auertere, atq; depellere.*

Cap.2. εἰς ἄρτους. *In panes.*

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. *Dignus igitur est argento.*

Cap.4. οὐκ ἤκουσε. *Qui non audierit.*

ἀνθρωποφάγους. *Carne humana uescentes.*

Cap.5. σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.

Corporis constantem habitum.

μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.

Insanirem potius, quàm oblectarer.

ἡδονῆς

ἡδονῆς τέλος πόρνης &c. Voluptatis finis meretricis decretum est. tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.

Ca. 8. τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων &c. Enimuero qui decem milibus, & quindecim milibus uestimentorum egeat, is quo minus indigeat, fieri nõ potest. Cũ enim plus quàm habeã, egeo, detrahẽs ex ijs quæ habeo, acquiesco.

Cap. 9. βάλλει καὶ μάλοισι &c.

Me petit pomis caprarium Claristæ filia,
Capras propellentem, suaue quid canit, insusurrat.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε &c.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.

οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος &c.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circùm nymphæ agrestes Ioue cœlitè natæ,
Inq; agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta,
Et pulchras omneis inter clarißima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.

γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.

Latonæ pectora gaudent.

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Pulchras omneis inter clarißima fulget.

Cap. 10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν.

Virgineum soluit cestum, legemq; cubilis.

καὶ ἔργα φιλοτήσια. Et munus amoris.

τοὺς μὲν ἄρ' ἐντρήτοισι κατευνάσατ' ἐν λεχέεσσιν.

Inq; toris illi ſculptis cepere ſoporem.

Cap.15. ἄπορον. *Dubium.*

QVAE IN LIBRO X.

Cap.1. τρίτον καὶ τέταρτον. *Tertium & quartum.*

Cap.4. φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.

Natura'ne nomina ſint an poſitu.

Cap.7. τὴν εἴσω θάλασσαν. Internum mare.

Cap.10. ἀνατομάς. Diſſectiones.

Cap.11. σπεῦδε βραδέως. Feſtina tarde.

Cap.12. Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος &c.

Archytas Tarentinus philoſophus pariter & mechanicus uir, colūbam ligneam fecit uolantem, quæ ſi nunquàm ſubſediſſet, præthereà non exurgebat. Hactenus enim.

Cap.16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap.17. ἀσωτίαν τε. Luxumq́;.

Cap.19. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις &c.

Verum ne dicas, ſic eſſe actum ſæpenumero, ſed hoc fieri ſic decere. Non enim ſi quid aliquando contra leges actū iam eſt, tuq́; id ſecutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis iccirco in te debeat ſtatui. Vt enim ſi prius in aliquem foret animaduerſum, tu minime hæc ſcriberes: ita ſi ipſe in præſentia punieris, nequaquam deinceps alius ſcribet.

Cap.22. Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ &c.

Philoſophia ſanè ò Socrates, res eſt elegans, ſi modice quiſpiam per ætatem attigerit: at ſi ſupra modum tempus in ea contriuerit, hominum eſt corruptela. Nam ſi quis

uel

uel amœno sit acriq; ingenio, ultraq; ætatem philosophetur, necessum est eum rerum omnium esse imperitum, quarum usu calleat oportet, quisquis honestus probusq; est futurus. Legũ enim ciuilium peritia & orationis uacat: quibus in actionibus ac cõmercijs cũ hominibus, tum priuatim tum publicè uti cõuenit. Voluptatum item, atq; cupiditatum humanarũ, & morum euadunt prorsus insolentes. Cum itaq; in ullam quãpiam incidunt priuatã publicam'ue actionem, habẽtur deridiculi: perinde ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia & disputationes, irridentur: Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisq; est, ad eam properat: & diei partẽ illi plurimã impertit, in qua ipse se exuperet: contrà, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eamq; contemnit: alteram uerò sui beneuolentia commendat, arbitrans ita sese laudare. Sed præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participem: philosophiæ inquã, quoad illius honestas sinit, disciplinæ gratia compotem fieri: Neq; turpe habetur adolescentem philosophari. At cum grandis iam natu philosophatur, ridicula res ô Socrates geritur. Atque equidem ita penes philosophantes afficior, ueluti erga balbutientes ludentesq;. Cum enim puerulum uideam, cui decorum adhuc est, sic lingua balbutientem ac ludentem, demulceor, resq; mihi quidem festiua & liberalis uidetur, pueriliq; ætate congruens: Quod si uolubiliter puerulum loquentem audiam, acerba quæpiam res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiuntur, uideturq; nescio quid esse seruile. At si quis uirum audierit balbutientem, aut ludentem uideat, res uidetur & deridenda, & puerilis, & denique

digna uerberibus. Ita equidem afficior sanè eorum, qui philosophantur, ratione. Vbi enim in adolescente philosophiam aspicio, oblector exosculorq́;, & id mihi uidetur perdecere, ingenuum quoque ac liberalem hunc esse hominem iudico: è contrario, si non philosophatur, illiberalem, & sese nũquàm re ulla dignum, uel honesta uel ingenua arbitrantem. Verum cum seniorem iam hominẽ philosophantem adhuc, necdum facientẽ finem persentio, uerberibus egere commodùm uir ille mihi uidetur. Quod enim modò dixi, id homini isti accidit, ut si sit admodum ingeniosus, uilis atque abiectus efficiatur, cum mediam ciuitatẽ forumq́; defugiat, in quo poëta inquit uiros excellere. Abdat se uerò, & uitæ reliquum cum adolescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo com murmurans, ingenuum aut quicquam magnũ dignum'ue haud unquam loquatur. Equidem ô Socrates, pro mea erga te beneuolentia, atque humanitate, uideri mihi uideor affici in præsentia eodem modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem, cuius modò mentionem feci. Etenim mihi quoque eiusmodi quædam, tecum ut fabuler, in mentem uenit, qualia cum fratre ille. Neglectui habes ô Socrates ea, quæ debes curare, animũq́; naturam tui usqueadeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras, nec foro senatui'ue orationis quicquam rectè affers, neque probabilem, aut consentientem ullam rationem inuenisti, neque uerò pro alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægrè ne feras uelim (loquor enim tua causa summa cum beneuolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere

bere

bere existimo, & cæteros qui ultra iustum pergant philosophari? Nam si quis te nűc, aut alium eiusmodi quemlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa omnino uaces, nosti'ne te minime habiturum quonam te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum conscendens, si improbus admodũ ac nequã aduersarius tuus sit, mori de facili queas, si te ille capitali deferat crimine. Verum quonã pacto Socrates hoc sapientis sit, si qua ars aliquem præstantẽ ingenio uirum nacta, deteriorem illum effecerit? qui neq; sibijpsi auxilio esse poßit, periculisq́; extremis liberare, neq; se, nec aliũ quenquã, sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit, & palàm quidẽ infelicem degere. Liceat enim, quãquàm agrestius, uera dicere: si quis in genam te percusserit, pœnas nõ det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atque à redargutionibus istis te abstine, rerumq́; elegantiam cole, & eam sanè unde rectè sentire uideare, alijs missa faciens ista arguta, siue deliramenta, siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domos inanes habites: atq; sequens non eos, qui exigua ista reprehendũt, sed illos potius à quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta poßidentur.

Cap. 24. εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην.

In quartam & in quintam,

QVAE IN LIBRO XI.

Cap. 1. ἰταλοί. Vituli.

κατ᾽ ἀντίφρασιν. Per contrariam dictionem.

Cap. 4. τὸ δ᾽ ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν &c.

Auto

Autoritas uerò, etsi male dicat, tua
Persuadebit: nam ab inexistimatis proficiscens oratio,
ualet Et ab existimatis, eadē haudquaquam tantundem uacat.*

ἀντὶ ἀδοξούντων. *Pro eo quod inexistimatis.*
ἀντὶ δοκούντων. *Pro existimatis.*
ἀδοξοῦσι. *Inæstimati sunt.*
ἐνδοξοῦσι. *Existimati sunt.*

Cap. 5. σκεπτικοί. *Commentantes.*
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc quàm illo habet modo, aut quàm neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων. *Pyrrhonicorum modorum.*
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. *Eorum quæ ad aliquid.*

Cap. 7. ὀψιμαθίαν. *Tardidiscentiam.*
ἐν πωλουμένοις. *In uendentibus.*
ἀπειρόκαλος. *Ineptus.*

Cap. 9. συνάγχειν. *Anginam pati.*
συνάγχην. *Anginam.*
ἀργυράγχην. *Argentanginam.*

Cap. 15. παραγωγάς. *Deductiones & deriuationes.*
ἐπιβόλως. *Ingeniosè & aptè.*

Cap. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. *De curiositate.*
πολυφιλίαν. *Multorum amicitiam.*
πολυτροπίαν. *Multiplices ac uarios mores.*
πολυσαρκίαν. *Corpulentiam.*
πολυπραγμοσύνην. *Curiositatem.*

QVAE IN LIBRO XII.

Cap. 1. Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ &c.

Non

Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus,
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aëriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox est.

Cap.2. ἐνθυμήματι. Commentatione.

Cap.5 κωλόν. Laxum intestinum.

ἀμαθέστερον πῶς ἔπι, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiusq; quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. Primigenia.

ἀναλγησία. Indolentia.

ἀπάθεια. Impaßibilitas.

Cap.9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere quàm peccare.

Cap.11. πρὸς ταῦτα κρύπτε &c.
Nihil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE IN LIBRO XIII.

Cap.1. ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν.
Pro uno subiecto, fatum, & naturam.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.
Ne'ue obstante domum fato penetrabis auerni.

περὶ στεφάνου. De corona.

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι &c. *Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem, atq; spontis suæ mortem manet. Qui uero etiam patriæ oblid, ne in seruitutem redactam illam uideat, occumbere præoptabit.*

τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.
Fatalem, & spontis suæ mortem.

αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.

Cap.5. ἥδιον ὁ λέσβιος. Suauius Lesbium.

Cap. 6. προσῳδίας. Accentus.

Cap. 7. ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον &c.

Cum autem animaliũ acerrimũ ſit leæna & audaciſsimũ, ſemel omnino in uita & unũ parit. Enitẽdo enim, cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uerò huiuſce cauſa eſt, quòd cũ in matrice manens motitari incipit catulus, motus ille unguiculis præmunitus ferarũ longè omnium acutiſsimis matricem diſcerpit: tum in maius continuò augeſcens, multo magis dilanians prodit. Inſtante uerò iã nixu, prorſum relinquitur eorum integrũ & ſanum nihil.

ἐπίκοινον. Promiſcuum.

ἑστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν &c.

Vtq; leo in ſylua ſtabat ſua pignora circum,
Cui manus occurſet catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠυγένειος &c.

Crebra gemens nimium, tanquam leo uiribus ingens
Faucibus, abſenti uenator ſi catulum audax
Abripuit denſo in ſaltu, dolet acre, ſequensq;
Deinde nemus uerſat, ſcrutans ueſtigia, ſi quo
Verſa uiri inueniat, rapit illum bilis amara.

Λέων δὲ οὐ μὲν ὀχεύει ὄπισθεν &c. *Leonem auerſum coire, urinamq; retro reddere, dictum iam eſt. Coit, & parit, non omni tempore, ſingulis tamen annis uere parit, & magna ex parte geminos. Sed cum plurimos, ſex catulos, nonnunquam etiam unum. Quod de leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula eſt, facta ex ea cauſa, quod rarum genus hoc animalis eſt: nec rationem, cur ita eſſet, comperire autor ille fabulæ poterat.*

Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solum, quæ inter Acheloum *amnem &* Nessum *est. Parit leæna quoque adeò paruos, ut uix post secundum mensem incipiant ingredi.* Leones *terræ Syriæ quinquies uita pariunt, primum quinque, pòst uerò subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna iuba, maris hæc propria est.* Dentes *eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idq; sexto mense ætatis fit.*

Cap.9. παιδολέκτας. Promiscua & oĩmoda continentes.
οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à suibus.
ὕειν.. Pluere.

Cap.10. ἐτύμως. Veriloquio.

Cap.11. βιωφελῆ. *Vitæ utilitatibus conducentia.*
πέμμασιν. Placentis, concoctione.

Cap.16. πέψει. Panibus *secundæ mensæ.*
παροιμιώδης. Prouerbio tritus.
πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa cadunt inter calicem supremaq́; labra.

Cap.17. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.
αἴας ὁ λοκρός, Aiax Locrensis.
γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ᾽ ἐγώ.
Senex senem ego teipsum erudiero.
φιλοκτήτης. Philocteta.
ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.
σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.
Tacensq́; ubi opus est, & opportuna loquens.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.
Silere ubi opus est,& tutò loqui.
Cap.19. εὐφωνία. Vocalitas.
ἀέρα βαθεῖαν. Caliginem,& nebulam profundam.
κολοιούς τε ψῆράς τε. Graculosq;, sturnosq;.
ψηρῶν τε. Sturnorum.
τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum,ut de sturnis it nubes,graculis'ue.
Cap.21. κρηπίδας. Crepidulas.
νηρεΐδας. Nereidas.
σκιαμαχία. Vmbratilis pugna.
κριομαχία. Arietum pugna.
Cap.23. δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος,&c.
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus.
Venio enim ad terram,inquit,& accedo postliminio;
Ast uenio idem est,quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atq; si quis uicino dixerit,
Accommoda tu mactram,uel si libet,arcam panariam.
μάκτρα ἢ κάρδοπος. Mactra,& arca panaria.
ἀπομνημονεύειν. Commemorare.
ἕκτορα δ' ἐκ βελέων,&c.
Hectora de iaculis,de puluere Iuppiter,& de
Cæde uirûm abduxit,de sanguine,deq; tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia,conflictus,cædes,hominumq; necatus.
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate,aut cernite ferro.
μνηστῆρσι δ' ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachoq; proci letum fatumq; profecto.

θάνατον

θάνατον καὶ μόρον. Letum & fatum.
πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον. Bellate, & pugnate.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' ἴρι ταχεῖα.
Vade, i somnũ agẽs. & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.
Cap. 24. προσῳδίαν. Voculationem.
Cap. 25. γλαύκῳ, καὶ νήρει, καὶ ἐναλίῳ μελικέρτῃ.
Glauco, Nereiq;, atq; magis genio Melicertæ.
νεωτερικώτερος. Audacior & iuuenilior.
ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoq; taurum.
Cap. 27. ἐμφατικώτερον. Expreßius.
τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.
Cap. 28. πρόσωπον. Personam.

QVAE IN LIBRO XIIII.

Cap. 1. παχυμερέστερον. Craßius, & pinguiori Minerua.
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia.
νευρόσπαστα. Neruis mouentia.
Cap. 3. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν.
Institutionum autem minime recte attigiſſe.
Cap. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & uoluptate.
Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, &c.
Dicitur uirgo eſſe, indicio eam eſſe incorruptã, improbis nunquàm concedere, non orationem modeſtam, non precationem, non adulationem, non deniq; quicquã aliud pati. Quas ob res merito triſtis etiã ac cõtracta fronte pingitur, uultu graui, aſpectu contento & toruo, ut iniuſtis terrorem incutiat iuſtis fiduciam præbeat: quando hu-

iuſcemodi facies iuſtis grata, iniuſtis moleſta eſt.

Cap.6. σειρῆνες. Sirenes.

εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.

κατὰ ἀρίσταρχον. Iuxta Ariſtarchum.

ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. In exteriore iuxta Cratetem.

ἰσόψηφοι. Pares. παραστιχίς, Continua ſeries.

ἠμαθία. Emathia. αἱμονία. Hæmonia.

ποσειδώνειον. Neptunium, & locus Neptuni.

ὄναιό σου. Proficiat tibi.

ταύτης τῆς πολυμαθίας. Huius *multiuagæ diſciplinæ gratia,*

ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν ἀγαθόν τε τέτυκται).

Aedibus in noſtris quæ recta aut praua geruntur.

QVAE IN LIBRO XV.

Cap.3. αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, &c.

Prima ſupinarunt, necuere, exuta dedere

Pellibus, abſq; ſono, & muti.

Cap.6. ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα, &c.

Ecce uiri tumulum, qui pridem à lumine ceßit.

Abſtulit hunc factis præclarum ſplendidus Hector.

Quondam ita quis dicet, mea nunquàm gloria cadet.

Cal. 7 ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Fortiter ac uiriliter agentibus uobis, atq; ſuccedentibus, ſuſcipientibusq; ſtationem meam.

Cap.10. περὶ ψυχῆς. De anima.

Cap.14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. *Exigit à me argentum.*

Cap.19. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.

Cap.20. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.

In prioribus theſmophorijs.

νῦν οὖν ἅπασιν παραινῶ, καὶ λέγω, &c.
Omneis igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine ulcisci, multis de causis.
Agrestia etenim quædam matronæ agit, ut qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δ' ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus ueteris ille
Durus quidem ad salutandum uidetur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad uinum quidem
Consuetus. uerum quicquid scripserit, id
A melle & sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὄλετο που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀναβιοῦ. *Reuiuiscit.*

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, &c. *Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid à positis necessariò cõsequitur per ea quæ posita sunt.*

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους.
In Androtionem, & in Timocratem.

Cap. 31. πολιορκητής. *Vrbium expugnator.*

QVAE IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον. *Commentatiunculam.*

ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. *Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum uoluptate turpe feceris quippiã, quod suaue est, abit: quod turpe est, manet.*

Cap. 3. διαιρέσεων. *Diuisionum.*

ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν, &c.
Cogitabamus itaq; propter nimiã uentris compreßionem

summam esse inediam: nam & ij qui spõte abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, pòst autem minus.

ἐθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα.

Scythæ etiam cõsueuerunt, si quãdo cuiuspiam rei causa inediam ferre cogũtur, latioribus fascijs uentrẽ cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Vẽtre autẽ ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autẽ uenter compreßus admodum est, caret inanitate.

ἄπορον δ' καὶ δύσμορον ἐπισκέψεως, &c. Dubium est indigensq; considerationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat, quàm serenis temporibus.

Cap. 7. οὐδετέρως. Neutro scilicet.

Cap. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronuntiatorum.

ἀξίωμα. Pronuntiatum.

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' αὑτῷ.

Dicibile per se perfectũ, enuntiabile quantũ ex semetipso.

ἀξίωμα. Propositum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronuntiatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παραδιεζευγμένον. Vitiose desiunctum.

Cap. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.

Cap. 12. ἀπὸ τοῦ ἐῤῥεῖν. À pereundo.

ἔῤῥε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi,

ἔῤῥ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Ocius ò pereas uiuorum ex insula abusus.

βάσκανον. Inuidum. βασκαίνειν. Inuidere.

φανερότερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον.

Facile

Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

Cap. 18. ὀπτική. Perspectiua.

κανονική. Regularis. ῥυθμός. Modus, numerus.

μέλος. Modulatio, cantus.

κανονικῆς. Regularis.

μετρική. Dimensiua.

QVAE IN LIBRO XVII.

Cap. 2. σόλοικον. Solœcismi uitium.

θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.

ἐφόδιον. Viaticum.

τεμένων ἱερά. Templorum sacra.

Cap. 3. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Et ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.

σπάρτους. Ex agris satos.

Cap. 4. κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθους πατρὸς, &c.

Cephisieus genere ex Diopete patre,

Quinq; & centum cum scripsisset fabulas.

Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.

τεχνικοί. Artificiales.

ἀποδεικτικῷ. Demonstratiuo.

ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.

Dubium pro confesso & certo.

ἀπόδειξιν.

Expreßionem & demonstrationem.

Cap. 8. μὴ γελᾶτε ἔνι τ' οὔλαιον &c. Ne ridete, inest oleum: uerum uos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaq; gelu concretum est.

θέρμον οἶνον. Calidum uinum.

Cap.9. σκυτάλη. *Lorum quo epistolæ inuoluuntur.*

Cap.10. τᾶς. ἐρεύγονται μὲν ἁπλά. &c.

A qua sanè eructātur inaccessi ignis purissimi ex imis fontes. Flumina uerò interdiu quidem inundant fluctum feruentem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit sæuissima, monstrū profectò tum uisu tum auditu mirabile.

ῥόον καπνοῦ αἴθωνα. *Fluxum fumi calidum.*

κρουνοὺς. *Fluenta.*

ἀκύρως. *Improprie.* τραχεῖα. *Dura.*

Cap.11. τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περιστέλλεται.

Pulmonem uino, summum enim contrahitur.

ἡ κάτω κοιλία. *Inferior uenter, & aluus.*

τραχεῖα ἀρτηρία. *Aspera arteria.*

ἐπιγλωττίς. *Apposita lingula.*

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. *Asperam arteriam.*

Cap.12. ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.

μία μητρυιά, δύο μητέρες. *Vna nouerca, duæ matres.*

Cap.19. ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.

Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. *Homo ubi iam mittis, considera nūquid purgatum uas sit. Nam si ad inanem opinionē ea inuergas, prorsum interierint. Sin cōputrescant, in urinā aut acetum uertentur, aut si quid ijs ipsis est deterius.*

κυνικώτερον. *Magis cynicum.*

ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. *Patere, & abstine.*

Cap.20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς, &c.

Omnis

Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quātum in semetipsa agitur, neq; honesta, neq; turpis est: quemadmodum sunt quae nūc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Nō enim est horum honestum per seipsum quicquā, sed in actione, ut quidē est actū, eiusmodi euenit. Nam honeste gestum, & recte, honestum fit, cōtrà uero turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, nō omnis quidem honestus est, neq; commendatione omnis dignus. uerum is, qui amare honestè nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ὁδοῦ πάρεργον. Superuacaneè, extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo.

Cap. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμούς. Contemporationes.

ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Vir fugiens & denuo pugnabit.

QVAE IN LIBRO XVIII.

Cap. 2. τῆς πολιτείας. Reipublicae.

κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus:
Ac quanta utilitas in malua & asphodelo sit.

Cap. 4. μοχθηροὺς καὶ φορτικούς. Improbos atq; graues.

Cap. 5. ἀναγνώστην. Lectorem.

Cap. 6. σοφιστεία. Inani sapientia.

Cap. 7. ἐπιμαίνεσθαι. Furere, & insanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ εἶναι χείρονα τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν.

Et affectionem ferè hanc heroicam esse.
μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Neq; temporis, neq; modi.
Cap. 8. ὁμοιτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia, & similiter cadentia.
ὁμιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia, & æqualiter desinētia, & comparia, & similiter cadentia.
ἀπειρόκαλοι. Inepti.
Cap. 9. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Dic mihi musa uirum.
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Pandite nunc Musæ mihi.
ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, καὶ ἔπειν. Ab eo quod est sequi, & dicere.
Ca. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτῆς τῆς φλεβός. Si attrectaris uenam eius.
ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.
σφυγμός, Pulsus.
σφυγμός ἐστι διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Pulsus, est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ & cordis.
σφυγμός ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, &c. Pulsus, est subsultatio, & palitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ.

QVAE IN LIBRO XIX.

Cap. 1. διαλέξεων. Disputationum.
ζήνωνος. Zenonis.
συγκαταθέσεις. Assensiones.
τὰς τοιαύτας φαντασίας. Eiusmodi imaginationes.
οὐ συγκατατίθεται οὐ οὐδὲ προσεπιδοξάζει.
Non assentit, neq; coopinatur.
καὶ προσεπιδοξάζει. Et coopinatur.
οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.
Cap. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

αἰσ

ἀκολάστους, *Libidinosos, & intemperantes.*

ἀκρατεῖς. *Incontinentes.*

ἀκολάστους. *Incastigatos.*

Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως. &c. *Cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptate contrectandi aut gustandi exuperantur? Nam qui immodicè re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes uocamus. Ciborum tamen non eadē ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouent suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum à dijs immortalibus sibi dari optabat. At uero cui in uidendo audiendo'ue modū excedunt, non eodem uocabulo significamus, an quoniam uoluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animātibus habemus? Ergo ut cōmunes spernimus & notamus, solasq; omnium, aut maxime probro damus. Itaq; hominē ijs deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemq; appellamus, quod uictus à teterrimo uoluptatū genere ducitur. Sed cum sentiendi genera quinq; sint, cætera animalia duobus tantùm quæ modò dixi, uoluptatem sibi acquirūt cæteris uel nihil omnino delectantur, uel per accidens ita afficiuntur. Quod enim uidet, aut olfacit, tantisper gaudet quoad gustus tactus'ue fruiscatur. Cūq; genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoq; suauitas desijt: ut nobis salsamēti odor cum indigemus, suauis est: ubi satiati repletiq; sumus, amplius suauis non est. Rosæ autem odor semper suauis est.*

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Coitum esse paruum morbum comitialem.

Cap. 4. ψυχροποιητικόν. *Frigus facientem.*

τὸ δ'

τὸ ᾗ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

Ignis autē cōcretū resoluit, & gelu cōstrictū ut niuē sol.

Cap. 5. Διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, &c. *Cur aquæ ex niue glacie'ue liquatæ sint uitiosæ? an quia cum aqua quæuis gelu concrescit, pars tenuißima difflatur, & læuißima euaporatur? Indicium illud est, quòd deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm cōcresceret. Cum itaq; quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necessé est.*

Cap. 6. Διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c. *Quam ob causam erubescunt quos puduit, pallent qui metuunt, cum istæ affectiones similes inter se sint? An quoniam pu defactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffun ditur, ita ut superficiem occupet, metu uero perculsis con trahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat?*

αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Pudor iustæ uituperationis est timor.

Cap. 7. ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.

Improprie, uel per oblocutionem.

Cap. 8. ἑνικῶς. *Singulariter.*

ἀπαραμύθητον. *Absq; consolatione.*

πληθυντικῶς. *Pluratiue.*

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.

Anacreontio, & Anacreontis uersus.

ἐλεγεῖα. *Elegos, hoc est lugubria carmina.*

ἐρωτικά. *Amatoria, dulcia, & uenusta.*

τὸν ἄργυρον τορεύσας, &c. *Argentum tornans*

Fabrica Vulcane mihi,

Non hominem armatum.

Quid

Quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude,
Quantum uales maxime,
Inq́; eo neq; astra,
Neq; plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosq́; pulchrè calcantis
Comites Lyæi,
Amoremq́; excude simul.

ἀσωτία. Luxu, prodigalitate.
ἀναφροδισίας. Inuenustatis.

Cap.11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.

Suauia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam.
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

Cap.12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Paßiones.

Cap.13. ἀκλαύς. Minime plorans.

QVAE IN LIBRO XX.

οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. Liberi patris artifices.
προβλήματα ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.
Διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται, &c. Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id est artifices bacchanales, appellamus, improbis esse moribus magna ex parte cōsue uerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet quòd in artibus necessarijs magnam partē ætatis suæ.

ſuæ conſumunt, uitam plurimum traducunt incontinẽter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrunq; uitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. Extraria, *uel extrinſeca.*

ἀκροαματικά. *Auſcultatoria.*

ἀκροαματικήν. *Auſcultatoriam.*

ἐξωτερικάς. Extrarias.

δειλινὸν περίπατον. *Pomeridianam ambulationem.*

ἑωθινόν. Dilucularia.

ἐξωτερικοί. Extrarij.

ἀκροαματικοί. *Auſcultatorij.*

ἀκροαματικάς. *Auſcultatorias.*

ἀκροαματικούς. *Auſcultatorios.*

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδούς, &c.

Alexander Ariſtoteli ſalutem.

Haud rectè feciſti, quòd auſcultatorios libros edideris. In qua enim re à cæteris nos item præſtabimus, ſi diſciplinæ in quibus eruditi ſumus, omnium omnino ſint communes? Equidem malim in rerum uſu optimarum, quàm in facultatibus anteire. Vale.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν, &c.

Ariſtoteles regi Alexandro ſalutem.

Scripſiſti ad me de libris auſcultatorijs, inter arcana illos condi putans oportere, ſed tu eos & eſſe editos, & minime editos ſcito. Cognobiles enim ijs tantũ erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν

Habeo

Habeo curam ueſtrum, & conſulo rebus ueſtris.
ὑμῶν. Veſtri.

Cap. 7. συμπαθείαν. Conſenſum.

Cap. 11. κηρίον. Fauum.

κέρας ἀμαλθείας. Copiæ cornu.

πινακίδιον. Indicem.

ἐγχειρίδιον. Pugillarem, aut tabellam.

διατριβάς, Exercitationes, & ſtudia.

περὶ ποικίλης ἱστορίης. De uaria hiſtoria.

βιβλιοθήκην. Librariam.

ἐπιδείξεων. Spectaculorum.

συγγραφήν. Hiſtoriam.

FINIS.

Al Molto Rev. M. Don Giorgio
Fuscali d'Albiasin in
Gratte maggiore

Questo libro va
bene annomi...

